

ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం - రాజకీయాలు

రచయిత

డా॥ ఎన్. ఇన్నయ్య

జర్నలిస్టు, ఆదర్శనగర్, హైదరాబాదు

సంపాదకుడు

డా॥ జి. రాంరెడ్డి

వైస్ చాన్సలర్, ఓపెన్ యూనివర్సిటీ, హైదరాబాదు

తెలుగు అకాడమి
హైదరాబాదు

1983

B. A. : andhrapradeeS prabhutvam-raajakiyalu (Andhra Pradesh Government-Politics) Authour Dr. N. Innaiah, Editor Dr. G. RamReddy, First Edition, 1988, pp viii + 160 + 12.

© TELUGU AKADEMI

Hyderabad

First Edition, 1988

Copies: 2,000

Published by TELUGU AKADEMI, Hyderabad-500 029 (Andhra Pradesh) under the Centrally Sponsored Scheme of Production of Books and Literature in Regional Languages at the University level, of the Government of India in the Ministry of Education and Social Welfare (Department of Culture), New Delhi.

All rights whatsoever in this book are strictly reserved and no portion of it may be reproduced by any process for any purpose without the written permission of the copyright Owners.

Price. Rs. 9-50

PRINTED IN INDIA

Text at Lakshmi Shylaja Printing Press, Hyderabad-500482, Andhra Pradesh

ACC NO

12603

భూమిక

1968 లో స్థాపన జరిగిననాటినుంచి ఉన్నతస్థాయిలో బోధనా భాషగా తెలుగు కుదురు కోవటంలో తెలుగు అకాడమి నిర్వహిస్తున్న పాత్ర అందరికీ విశదమైనదే. ఎన్నోరకాల ఇబ్బందులను అధిగమిస్తూ అత్యల్పవ్యవధానులో విస్తృతంగా పాఠ్య, పఠనీయ, అనువాద, పరామర్శగ్రంథాలను ప్రచురించి అకాడమి విద్యారంగానికి సముచితమైన సేవ చేయగలిగింది. అకాడమి ప్రచురణలు ఎన్నో పునర్ముద్రణకూడా పొందినవి. పునరభ్యసన గోష్ఠలద్వారాను, విద్యార్థులు, విద్యాధికులు, ఉపాధ్యాయులు ఆసక్తితో వేస్తున్న సూచనలద్వారాను ఎప్పటి కప్పుడు ఈ గ్రంథాలను మెరుగుపరచటంలో కృషిజరుగుతూనే వచ్చింది. అయినా ఒక క్రమ పద్ధతిలో శాస్త్రీయద్వైతంతో ఈ గ్రంథాలను గుణపరీక్ష చేయించి పరిష్కృత ముద్రణలు వెలువరించటానికి అకాడమి ఒక ప్రణాళికను చేపట్టింది. ఈ కార్యక్రమంలో విశ్వవిద్యాలయ అధ్యాపకులు, కళాకాల ఉపాధ్యాయులు మాకు ఎంతగానో సహకరించినారు.

ఈ విధంగా ముద్రణలను వెలువరించటానికి వెనకఉన్న ఆశయాలు రెండు : మొదటిది - అప్పుడప్పుడు పాఠ్యప్రణాళికలో తీసుకొనివచ్చే మార్పులకు అనుగుణంగా పుస్తకాలను తీర్చిదిద్దటం; రెండవది - గ్రంథాలలో ఉన్న విషయానికి అవసరమయిన మేరకు సరికొత్త విషయాలు చేర్చటం.

పుస్తకంలో ఉపయోగించిన పారిభాషికపదాల పట్టికలను, సమానార్థకాలను పుస్తకం చివర మునుపు ఇవ్వటం జరిగింది. అయితే పారిభాషికపదాలను కూడా పరీక్ష చేయించి పరిష్కృత పదకోశాలను ఏ శాస్త్రానికి ఆ శాస్త్రంగా విడివిడిగా కాని, పరస్పర సన్నిహితత్వం ఉన్న శాస్త్రీయ వర్గంగాకాని వేరుగా ప్రకటిస్తున్నాము. ఈ కారణంచేత ప్రత్యేకించి ఆ పట్టికలను ఇప్పుడు పుస్తకం చివర ఇవ్వటంలేదు.

ఈ గ్రంథాన్ని ఇంతకంటే సమగ్రంగాను, సుందరంగాను తీర్చిదిద్దటానికి సూచన లిస్తే కృతజ్ఞతతో స్వీకరించగలము.

ప్రవేశిక

ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయంలో బి. ఏ. విద్యార్థులకు, రాజకీయ శాస్త్ర విభాగం వారు నిర్దేశించిన పాఠ్యప్రణాళిక ననుసరించి ఈ గ్రంథం వ్రాయడం జరిగింది. ఆంధ్ర ప్రదేశ్ 1958 లో ఏర్పడినప్పటినుంచి 1981 వరకూ జరిగిన వివిధ ఘట్టాలు ఇందులో ఉన్నాయి. కేంద్రానికి, రాష్ట్రానికి, గల సంబంధాలు, రాష్ట్ర ఆధికారులు చర్చించడంతో బాటు, రాష్ట్రం ఏర్పడటానికి దారితీసిన పరిస్థితులుకూడా సంక్షిప్తంగా వివరించడమయింది. ఉభయ శాసన సభలూ, వాటి సంఘాలూ పనిచేసే తీరుతెన్నులు చర్చించడమయింది. శాసన సభలు పనిచేసే తీరుకు మచ్చుతునకగా 1981 నవంబరు 16 న శాసనసభ, శాసనమండలి కార్యక్రమ వివరణ ఇవ్వడమయింది. ప్రస్తుతం ఉన్న వివిధ రాజకీయ పార్టీల పరిస్థితిని కూడా క్లుప్తంగా ప్రస్తావించడం జరిగింది. ముఖ్యంగా కాంగ్రెసు, కమ్యూనిస్టు పార్టీలకు పెద్ద చరిత్ర ఉంది. అయితే పాఠ్యప్రణాళికలో చరిత్ర వ్రాసే ఉద్దేశం లేదు. కాబట్టి ఆ ప్రయత్నం చేయలేదు. సాధ్యమైనంతవరకు వివాదాస్పదమయిన విషయాలను ప్రస్తావించ కుండా, కేవలం ప్రస్తుత స్థితిని మాత్రమే ప్రస్తావించడమైంది. ఆంధ్రప్రదేశ్ ఏర్పడిన తరువాత జరిగిన పెద్ద అందోళనలు రెండు చాలా విపులంగా పరిశీలించడమయింది. ఈ అందోళనకు అనుకూలంగానై తేకేమి, ప్రతికూలంగానై తేకేమి రాష్ట్రంలోని ప్రజలందరూ స్పందించినారు; ప్రభావితులైనారు. కాబట్టి వివరంగా సంఘటనలను వ్రాయడం సమకాలీన రాజకీయాలకు అవసరం అనిపించింది. ఈ సంఘటనలలోని మంచి-చెడ్డలనుగానీ, విలువలనుగానీ చర్చించలేదు. వివాదాస్పదమయిన విషయం కాబట్టి ఆ నిర్ణయాన్ని పాఠకులకు వదిలివేయడమయింది. 1988 లో జరిగిన ఎన్నికలు, తెలుగుదేశంపార్టీ ఆధికారంలోకి రావడంతోసహా ప్రస్తావన ఉన్నది.

విషయ సూచిక

1. సమఖ్య రాజ్యము-రాష్ట్రాల పరిస్థితి 1-5
2. ఆంధ్రప్రదేశ్ అవతరణ 6-9

పెద్ద మనుషుల ఒప్పందం-8
3. గవర్నరు-పాలకవర్గము-మంత్రిమండలులు 10-34

మంత్రి మండలులు-12, ముఖ్యమంత్రి శ్రీ నీలం సంజీవ
రెడ్డి-13, 3 వ మంత్రి మండలి-14, 4 వ మంత్రి
మండలి-15, 5 వ మంత్రిమండలి-16, 6 వ మంత్రి
మండలి-17, 7 వ మంత్రిమండలి-18, 8 వ మంత్రి
మండలి-19, 9 వ మంత్రిమండలి-21, 10 వ మంత్రి
మండలి-23, 11 వ మంత్రిమండలి-26, పార్లమెంటరీ
సెక్రటరీలు-27, 12 వ మంత్రిమండలి-28, 13 వ మంత్రి
మండలి-30.
4. విధానసభ (శాసన సభ) 35-80

శాసన మండలి-40, శాసన సభలు పనిచేసేవారు-40
శాసన సభల సంఘాలు-42, ఆంధ్రప్రదేశ్ విధానసభ-49
ఆంధ్రప్రదేశ్ లో శాంతిభద్రతల పరిస్థితిపై వివరణ-65,
ఆంధ్రప్రదేశ్ విధాన పరిషత్తు-68.
5. న్యాయ వ్యవస్థ 81-82
6. రాజకీయపార్టీలు - ఒత్తిడి వర్గాలు 83-89
7. ఎన్నికలు - ఓటింగు సరళి 90-99

8.	తెలంగాణా ఆందోళన	100-120
	ప్రత్యేక తెలంగాణా ఆందోళన-100, అఖిలపక్ష ఒప్పందం-ఉద్యోగాలు-102, విద్యాసౌకర్యాలు-104 ప్రధాని అష్టసూత్ర పథకం-106.	
9.	ప్రత్యేక ఆంధ్ర ఆందోళన	121-149
10.	రాష్ట్ర ఆర్థిక - సాంఘిక పరిస్థితి	150-154
	తహ్సీలు పట్టిక	155-157
	పరిశీలక గ్రంథాలు, వ్యాసాలు, పత్రికలు	158-159

సమాఖ్యరాజ్యము - రాష్ట్రాల పరిస్థితి

మనది సమాఖ్య వ్యవస్థతో కూడిన రాజ్యము. మన రాజ్యాంగం లిఖిత పూర్వకమైంది. 1946లో రాజ్యాంగ సభ ఏర్పడి నాలుగు సంవత్సరాలపాటు కూలంకష చర్చచేసి రాజ్యాంగాన్ని రూపొందించింది. తదనుగుణంగా సమాఖ్య రాజ్యాన్ని భారత ప్రజలు ఆమోదించినారు. సమాఖ్యరాజ్యంలో రాష్ట్రాలు అన్నీ శాశ్వతమైన కలయికతో ఉంటాయి. వాటి ఇష్టం వచ్చినట్లు దేశం నుంచి విడిపోయే పద్ధతిని సమాఖ్య రాజ్యం అంగీకరించదు. రాజ్యాంగాన్ని అను రించి కేంద్రప్రభుత్వానికి, రాష్ట్రప్రభుత్వానికి విడిగానూ, ఉమ్మడిగానూ అధికారాలు స్పష్టంగా నిర్దేశించడమైంది. సమాఖ్య రాజ్యంలో ప్రజలు సార్వభౌములు. కేంద్ర రాష్ట్ర శాసనసభలు వివిధ చట్టాలను ఆయాసందర్భాలలో రూపొందిస్తుంటాయి. భిన్న రాష్ట్రాల మధ్య ఐకగ్రత ఉండటం సమాఖ్య రాజ్యంలో ఒక విశిష్ట లక్షణము. ఈ విధమైన సమాఖ్యవాదం ఆధునిక కాలంలో అమెరికాలో ప్రారంభమై, ఇతర దేశాలకు వ్యాపించింది.

సమాఖ్యరాజ్య విషయమై రాజ్యాంగసభ తుణ్ణంగా చర్చించింది. భిన్నత్వాల మధ్య ఏకత్వాన్ని సాధించటానికి సమాఖ్య విధానం ఒక్కటే ఉత్తమ మార్గమని అంగీకరించినారు.

భారత రాజ్యాంగం పెడరల్ వ్యవస్థను సూచిస్తుంది. దేశం అంతటికీ ఒకే కేంద్ర ప్రభుత్వం, రాష్ట్రాలకు కొంతవరకూ స్వతంత్ర ప్రతిపత్తిగల ప్రభుత్వాలు, ఉన్నాయి. కేంద్ర, రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలకు విడిగానూ ఉమ్మడి గానూ అధికారాలు ఉన్నాయి. భారత రాజ్యాంగం లిఖితపూర్వకంగా సులభంగా మార్చడానికి వీలులేని వ్యవస్థను ఏర్పరచింది. రాజ్యాంగం అన్నిటి కంటే ఆధిక్యం గలది. దీని ననుసరించి కేంద్ర-రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు ఏర్పడి నాయి. రాజ్యాంగాన్ని సుప్రీంకోర్టు మాత్రమే వివరించి భాష్యం చెప్పగలదు. రాజ్యాంగాన్ని మార్చేహక్కు పార్లమెంటుకు ఉంది.

కేంద్రప్రభుత్వానికి రాజ్యాంగ పరంగా 97 విషయాలలో అధికారాలు ఉన్నాయి. ఇందులో ప్రధానంగా పేర్కొనదగినవి దేశరక్షణ, సైన్యం, అణుశక్తి, విదేశీ వ్యవహారాలు, రైల్వేలు, నౌకలు, తంతితపాలా శాఖలు మొదలై నవి. ఉమ్మడి జాబితాలో 47 విషయాలున్నాయి. ఇందులో న్యాయ పరిపాలన, వివాహాలు, విడాకులూ, శిక్షాస్పృతి, కార్మికసంఘాలు మొదలై నవి

ఉన్నాయి. రాష్ట్రాలకు రీరి విషయాలలో అధికారాలు ఉన్నాయి. శాంతి భద్రతలు, స్థానిక పరిపాలన, ప్రజారోగ్యం, వ్యవసాయం, నీటిపారుదల, అడవులు. కై ఖు మొదలైన అంశాలు ఇందులో ఉన్నాయి.

దేశభద్రత నిమిత్తం ఒక ప్రాంతంలోగానీ, దేశం అంతటాగానీ, అత్యవసర పరిస్థితిని రాష్ట్రపతి విధించవచ్చు. అప్పుడు రాష్ట్రం అధికారాలు, స్వతంత్ర ప్రతిపత్తి, తాత్కాలికంగా కేంద్రం స్వీకరిస్తుంది. రాష్ట్రానికి సంబంధించిన శాసనాలన్నీ పార్లమెంట్ చేస్తుంది. ఆర్థికపరమైన వనరులు కూడా కేంద్రమే కేటాయిస్తుంది.

కొన్ని అధికారాలు రాజ్యాంగ పరంగా, కేంద్ర, రాష్ట్ర, ఉమ్మడి జాబితాలకు చెంది ఉన్నాయి. రెసిడ్యూఆరీ అధికారాలను కేంద్రం వినియోగించ గలిగితే, రాష్ట్రాలకంటే కేంద్రమే బలీయమైనదిగా భావించవచ్చు. అయితే రాష్ట్రాలకు కొన్ని నిబంధనలతోగానీ, నిర్దిష్టంగాగానీ అధికారాలిచ్చే అధికారం రాష్ట్రపతికి ఉంది. రాష్ట్రాలు చట్టాలు సరిగా అమలు పరచవలసిన ఆవశ్యకతపై హెచ్చరించే అవకాశం కేంద్రానికి ఉంది. కేంద్రానికి రాష్ట్రానికి సంబంధాలను గురించి, వివిధ రాష్ట్రాల మధ్య సంబంధాల గురించి అభిప్రాయభేదాలూ, కలహాలూ పరిష్కరించటానికి అతర్ రాష్ట్ర సమితిని పార్లమెంట్ ఏర్పరచవచ్చు.

ఆర్థిక వనరుల విషయమై, పన్నులు విధించే తీరుపై, వాటిని పంపిణీ చేసే విధానంపై, రాజ్యాంగ పరంగా స్పష్టమైన సూచనలు ఉన్నాయి. కేంద్రం కార్పొరేషన్ పన్నులు, సుంకాలు, ఎగుమతి, దిగుమతి సుంకాలు, పోగాకు పంటి వాణిజ్యపంటలపై సుంకాలు, విదేశీ మార్పిడులు మొదలైన వాటిపై స్టాపు డ్యూటీలు వేయవచ్చు. రైల్వే, పోస్టల్ రేట్లు నిర్ణయించడం, పొదుపు మొత్తాలు సేకరించడం, విదేశీరుణాలు స్వీకరించడం, కేంద్రం పరిమితిలో ఉన్నాయి. అయితే కొన్ని పన్నులు కేంద్రం వసూలు చేసినప్పటికీ రాష్ట్రాలకు పంపిణీ చేస్తుంది. వ్యవసాయ భూములు కాని ఆస్తులపై సుంకాలు ఎస్టేట్ డ్యూటీలు, రైలు చార్జీలు, సరకు రవాణాపై పన్ను, వార్తాపత్రికల అమ్మకంపై పన్ను ఇత్యాదులు వివిధ రాష్ట్రాలకు పంపిణీ చేస్తుంది. కార్పొరేషన్ పన్ను మాత్రం యూనియన్ ఉంచుకొంటుంది. కంపెనీలపై వచ్చే లాభాలపై విధించే సూపర్ టాక్సును కార్పొరేషన్ పన్ను అంటారు. రాష్ట్రాలకూ, కేంద్రానికి పంపిణీ చేయవలసిన వసూళ్ళను గురించి ఆర్థిక సంఘం సిఫారసు చేస్తూ ఉంటుంది. కేంద్రం రాష్ట్రాలకు నిధులు యివ్వవచ్చు. రాష్ట్రాలనుంచి అప్పు స్వీకరించవచ్చు. కేంద్ర-రాష్ట్రాల మధ్య సంబంధాలు శాసన బద్ధంగానూ, పరిపాలనా రీతులతోనూ, ఆర్థిక సంబంధాలతోనూ కూడి ఉన్నాయి.

కేంద్రంలోనూ, రాష్ట్రంలోనూ ఒకే పార్టీ పరిపాలిస్తున్నప్పుడు సర్వ సాధారణంగా వ్యవహారాలన్నీ సక్రమంగానే సాగిపోతూంటాయి. ఆంధ్రప్రదేశ్ కు

సంబంధించినంత వరకూ ఒకే ఒక పర్యాయం రాష్ట్రపతి పరిపాలన విధించినారు. ప్రత్యేక ఆంధ్ర కోసం ఆందోళన జరిగిన ఫలితంగా 1973 జనవరి 17న పి.వి. నరసింహారావు మంత్రి వర్గం రాజీనామా చేయడం, అధ్యక్షపాలన ప్రవేశపెట్టడం జరిగింది. అప్పుడు గవర్నరు సలహాదారులుగా శ్రీ వి.కె. రావు, శ్రీ హెచ్.సి. సరీన్లను నియమించినారు. రాష్ట్రంలో రాష్ట్రపతి పరిపాలన ఇంచుమించు ఒక సంవత్సరం పాటు సాగింది. 1973 డిసెంబరు 10న శ్రీ జలగం వెంగళరావు ముఖ్యమంత్రిగా రాష్ట్రమంత్రి వర్గాన్ని ఏర్పాటుచేసేటంత వరకూ ఈ పాలన ఉంది. రాష్ట్రపతి పాలన సాగుతుండగా ప్రత్యేక ఆంధ్ర ఆందోళనను దృష్టిలో పెట్టుకొని కేంద్రప్రభుత్వం ఆరుసూత్రాల పథకాన్ని ప్రకటించింది.

1977 లో కేంద్రంలో జనతాపార్టీ ప్రభుత్వం ఏర్పడగా రాష్ట్రంలో కాంగ్రెసు పరిపాలన ఉంది. అప్పుడు పౌరహక్కుల సంఘం వారు శ్రీ వి.ఎం. తార్కొండే అధ్యక్షతన దర్యాప్తుచేసి కేంద్రప్రభుత్వానికి ఒక నివేదిక సమర్పించినారు. రాష్ట్రంలో నక్సలైట్లను (సి.పి.ఎం.ఎల్) కొందిరిని సంఘర్షణల పేరిట పోలీసులు కాల్చి చంపివేసినారని, దీనిపై దర్యాప్తు జరిపించవలెనని కోరినారు. కేంద్రప్రభుత్వం కోరికపై నాటి రాష్ట్రప్రభుత్వం ఈ విషయమై విచారణ జరపటానికి మాజీ న్యాయమూర్తి భార్గవా కమిషన్ గా నియమించింది. ఈ కమిషన్ విచారణ జరుపుతుండగా అటుకేంద్రంలోనూ, ఇటు రాష్ట్రంలోనూ ప్రభుత్వాలు మారినాయి. రాష్ట్రంలో డా॥ ఎం. చెన్నారెడ్డి నాయకత్వాన కాంగ్రెస్ (ఐ) పార్టీ అధికారంలోకి వచ్చింది. విచారణ రహస్యంగా జరపవలెనని రాష్ట్రప్రభుత్వం భార్గవా కమిషన్ ను కోరింది. అందుకు కమిషన్ అంగీకరించినా, పౌరహక్కుల సంఘం పక్షాన న్యాయవాదులు ఒప్పుకోలేదు. ఈ లోగా కమిషన్ కాలపరిమితి ముగిసింది. అంతకు ముందే విచారణ ఆపడంమంచిదని శ్రీ భార్గవా ప్రకటించినారు. (1978, జూలై 2) కేంద్రంలో శ్రీ చరణ్ సింగ్ నాయకత్వాన ఏర్పడిన ప్రభుత్వం శ్రీ భార్గవా కమిషన్ ను కొనసాగించలేదు. ముఖ్యమంత్రి శ్రీ జలగం వెంగళరావు, అతని మంత్రివర్గ సహచరులు అధికార దుర్వినియోగం చేసినట్లు ఆరోపణలు చేస్తూ కొందరు శాసన సభ్యులు కేంద్రంలోని జనతా ప్రభుత్వానికి ఫిర్యాదు చేసినారు. కేంద్రప్రభుత్వం ఈ విషయాన్ని విచారించే నిమిత్తం మాజీ న్యాయమూర్తి విమల్ లాల్ ను విచారణ కమిషన్ గా నియమించింది. ముఖ్యమంత్రి శ్రీ వెంగళరావు ఈ కమిషన్ ముందు సాక్ష్యం చెప్పినారు. విమల్ లాల్ కమిషన్ 1978 మే 31 న తాత్కాలిక నివేదికను కేంద్రప్రభుత్వానికి సమర్పించింది. 1977 డిసెంబరు 28న రాష్ట్రంలో శ్రీ సంజయ్ గాంధీకి ఇచ్చిన స్వాగతం, పరిపాలనా యుతమైన అనౌచిత్య చర్యల దృష్ట్యా కమిషన్ ముఖ్యమంత్రి శ్రీ వెంగళరావును అభిశంసించింది. కమిషన్ చేసిన వ్యాఖ్యదృష్ట్యా అప్పుడు శాసనసభ్యుడుగా మాత్రమే ఉన్న శ్రీ వెంగళరావు 1977, జూలై 22 న

తన శాసనసభా సభ్యత్వానికి రాజీనామా ఇచ్చినారు. కాని తుది నివేదిక 1978 డిసెంబరు 18 న ప్రకటించినప్పుడు శ్రీ వెంగళరావు పై న, ఆయన ముత్రివర్గ సహచరులపై న వచ్చిన ఆరోపణలు ఆధారరహితమైనవని కమిషన్ పేర్కొంది.

1978, డిసెంబరు 19న లోక్ సభ అప్పటి మాజీ ప్రధాని ఇందిరాగాంధీకి జైలుశిక్ష విధిస్తూ తీర్మానం చేసింది. అంతేగాక ఆమెను లోక్ సభ నుంచి బహిష్కరించింది. అప్పుడు కేంద్రంలో జనతా ప్రభుత్వం పరిపాలిస్తుండగా, రాష్ట్రంలో కాంగ్రెసు (ఐ) ప్రభుత్వం ఉంది. కేంద్ర చర్యకు నిరసన తెలియ జేస్తూ రాష్ట్రంలోని అధికార పక్షం బండ్లు, హర్తాళ్ళు జరిపింది. రాజకీయంగా భిన్న పార్టీలు కేంద్ర, గాష్ట్రాలలో ఉన్నప్పుడు ఇటువంటి పిభేదాలు రావడం, ప్రజాజీవితంపై వాటి ప్రభావం కనిపించటం జరిగింది.

ఆర్థిక రంగంలో కూడా కేంద్ర-రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల మధ్య ఒకేపార్టీ ప్రభుత్వాలలో ఉన్నప్పుడూ, వేరువేరు పార్టీలు, ప్రభుత్వాలలో ఉన్నప్పుడూ ఇబ్బందులూ, చిక్కులూ వచ్చిన సందర్భాలు లేకపోలేదు. ఏడో వై నాన్స్ కమిషన్ నిఫారసుల ఫలితంగా ఆంధ్రప్రదేశ్ ఆదాయపుపన్ను వాటా 7.76 నుంచి 8.02కి శాతానికి పెరిగింది. కాని ఎక్సయిజ్ డ్యూటీలలో 8.16 నుంచి 7.69కి శాతానికి, అదనపు ఎక్సయిజ్ డ్యూటీలలో 8.39 నుంచి 5.24కి శాతానికి తగ్గిపోయింది. రాష్ట్ర ప్రభుత్వం ఒక వాదన చేస్తూ ఎక్కువ వసరులను కేంద్రం పరిధినుంచి రాష్ట్రానికి మార్చవలెనని సూచన చేసింది. దీనికి శ్రీశై.ఎన్. షలాత్ అధ్యక్షతన ఏర్పడిన 7వ వై నాన్స్ కమిషన్ అంగీకరించింది ప్రకృతి వై పరిత్యాల సందర్భంగా అందించవలసిన సహాయాన్ని గురించి రాష్ట్ర ప్రభుత్వం ఒక సూచన చేస్తూ, సాలీనా 8.58 కోట్లరూపాయలు బడ్జెట్ లో ఇందు నిమిత్తం కేటాయించవలెనన్నారు. దీనికి కేంద్రం అంగీకరించింది.

ప్రాంతీయ తత్వంతోనూ, ప్రాంతీయ అవసరాల నిమిత్తం ఆందోళనలు జరిగినప్పుడు కేంద్ర-రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలలో ఒకేపార్టీ అధికారంలో ఉన్నప్పటికీ వాటిమధ్య సంబంధాలు అంత సామరస్యంగా ఉండవు. ఉదాహరణకు విశాఖ పట్టణంలో ఉక్కు ఫ్యాక్టరీ నిర్మించవలెనని రాష్ట్రవ్యాప్తంగా 1966-67 లో ఆందోళన జరిగింది. అప్పుడు శ్రీ బ్రహ్మానందరెడ్డి ముఖ్యమంత్రిగా రాష్ట్రంలో కాంగ్రెసు పార్టీ ప్రభుత్వంలో ఉన్నది. కేంద్రంలో కూడా కాంగ్రెసు పార్టీయే ప్రభుత్వంలో ఉంది. అంతేగాక ఈ రాష్ట్రం నుంచి ఎన్నికైన శ్రీ సిలం సుజీవరెడ్డి ఉక్కు పరిశ్రమల శాఖకు మంత్రిగా ఉన్నారు. అప్పుడు జరిగిన ఆందోళన ఫలితంగా శ్రీ సిలం సుజీవరెడ్డి కంచు విగ్రహాన్ని విజయవాడలో ఆందోళన కారులు పగులగొట్టి కాలువలో పడవేసినారు. ఆందోళన వెనక రాజకీయ కారణాలు ఎట్లా ఉన్నా, కేంద్రప్రభుత్వం ఉక్కు కర్మాగారాన్ని మంజూరు చేసింది. 1969 లో ప్రత్యేక తెలంగాణాకోసం, 1972 లో ప్రత్యేక ఆంధ్రకోసం ఆందోళన జరిగినప్పుడు రాష్ట్రంలోనూ, కేంద్రంలోనూ కాంగ్రెసు

పార్టీ అధికారంలో ఉంది. తెలంగాణా ఆందోళన ఫలితంగా ఎనిమిది సూత్రాల పథకం కేంద్రం రూపొందించింది. ఈ సూత్రాలలో ఆర్థిక, రాజకీయ సాంఘిక పరమైన పరిష్కార మార్గాలు ఉన్నాయి.

డా॥ చెన్నారెడ్డి 1978 లో ముఖ్యమంత్రి కాగానే రాష్ట్రప్రభుత్వ అనుమతిలేకుండా, కేంద్ర గూఢచారి శాఖవారు రాష్ట్రంలో ఎటువంటి సోదా చేయటానికి వీలులేదని నిర్ణయం తీసుకొన్నారు. అప్పుడు కేంద్రంలో జనతా పార్టీ ప్రభుత్వం ఉంది. దక్షిణాదిలో రాష్ట్రాల ముఖ్యమంత్రులు సమావేశమై, తమకు రావలసిన కేటాయింపు గురించి, కేంద్రం చేస్తున్న అన్యాయాల గురించి ప్రస్తావించినారు. ఈ విధంగా కేంద్ర-రాష్ట్ర సంబంధాలలో అనేక కారణాలవల్ల సామరస్యం దెబ్బతినటంకద్దు. రాష్ట్రాలకు ఎక్కువ అధికారాలు ఇవ్వవలెనని, ఎక్కువ డబ్బు కేటాయించవలెనని, రాష్ట్రప్రభుత్వాలు తరచు కోరుతున్నాయి.

వ్యవసాయ రంగంలో కూడా ధాన్యానికి గిట్టుబాటు ధర, మద్దతు ధరను ఇచ్చే విషయమై రాష్ట్రానికి, కేంద్రానికి అభిప్రాయ భేదాలు ఉన్నాయి. 1981 లో మన రాష్ట్రం ధాన్యానికి క్వింటాల్కు 150 రూపాయల ధరను నిర్ణయించడానికి అనుమతించ వలసిందిగా కేంద్రాన్ని కోరింది. కేంద్రం 115 రూపాయలు మాత్రమే అనుమతించింది.

ఆంధ్రప్రదేశ్ అవతరణ

ఆంధ్రప్రదేశ్ తొలి భాషా రాష్ట్రంగా 1956, నవంబరు 1న రూపొందింది. అంతకు ముందు మద్రాసు నుంచి విడిపోయి ఆంధ్రగా 1953లో ఏర్పడిన ప్రాంతం, హైదరాబాదులోని తెలంగాణా ప్రాంతంకలిసికొత్త రాష్ట్రంగా ఏర్పడింది. ఆత్యధిక సంఖ్యాకులు తెలుగు మాట్లాడేవారుగా ఉంటున్న ప్రాంతాన్ని ప్రాతిపదికగా స్వీకరించి రాష్ట్రాన్ని అవతరింపజేసినారు. ప్రత్యేక రాష్ట్రం కోసం ఆంధ్ర ప్రాంతంలో 1910 నుంచి ఆందోళన, 1913 నుంచి మహాసభల నిర్వహణ జరిగింది. అయితే, స్వాతంత్ర్యం వచ్చేవరకు ప్రత్యేక రాష్ట్రం ఏర్పడనేలేదు. స్వాతంత్ర్యానంతరం అన్నిపార్టీలవారూ, వివిధ ప్రాంతాలవారూ ప్రత్యేక ఆంధ్రకోసం పోరాటాన్ని తీవ్రతరం చేసినారు. వల్లభ్ బాయిపటేల్, జవహర్ లాల్ నెహ్రూ, పట్టాభిసీతారామయ్య భాషా రాష్ట్రాల ఏర్పాటుపై ఒక నివేదిక రూపొందించి సూత్రప్రాయంగా ఆంధ్ర రాష్ట్ర నిర్మాణాన్ని కూడా అంగీకరించినారు. 1951 లో గొల్లపూడి సీతారామశాస్త్రి 35 రోజులపాటు నిరాహారదీక్షపూని ప్రత్యేక రాష్ట్రవిషయమై అందరి దృష్టిని ఆకర్షించినాడు. 1952 లో పొట్టి శ్రీరాములు ప్రత్యేక ఆంధ్ర కావలెనని, మద్రాసు నగరం కూడా అందులో చేర్చవలెననీ, నిరాహార దీక్ష పూనినాడు. 5^వ రోజుల అనంతరం పొట్టి శ్రీరాములు మరణించినాడు. ఆంధ్రప్రాంతంలో హింసాకాండ చెలరేగింది. లోక్ సభలో ప్రధాని జవహర్ లాల్ నెహ్రూ ఆంధ్ర రాష్ట్ర నిర్మాణం చేయటానికి అంగీకరించినట్లు ప్రకటించినారు. రాయలసీమలో కొందరు ప్రత్యేక ఆంధ్ర ఏర్పాటుపట్ల భయ సందేహాలు మొదటినుంచీ వ్యక్తపరుస్తూనే వచ్చినారు. ఇటువంటి సందేహాలకు తావులేకుండా చేసే నిమిత్తం మద్రాసులో కాళీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారి ఇంట్లో నాయకులు సమావేశమై ఒక ఒడంబడిక చేసుకొన్నారు. 1958 లో జరిగిన ఈ ఒడంబడికను 'శ్రీ బాగ్ ఒడంబడిక' అంటారు. ('శ్రీ బాగ్' నాగేశ్వరరావుగారి ఇంటికిగల పేరు.) ప్రాంతీయ అసమానతలు రాకుండా చూడటానికి ఈఒడంబడికిను ఉద్దేశించినారు.

ఆంధ్రరాష్ట్రం 1953, అక్టోబరులో ఏర్పడింది. టంగుటూరి ప్రకాశంపంతులు గారు ముఖ్యమంత్రిగా, కర్నూలు, రాజధానిగా ప్రభుత్వం కొనసాగింది. మద్రాసు నుంచి చీలివచ్చిన ఆంధ్రా హైకోర్టును గుంటూరులో ఏర్పరచినారు.

తెలంగాణా ప్రాంతంలో తెలుగుమాట్లాడేవారు ఒకటిగా ఉండవలెనని అభిప్రాయం ఆంధ్రమహాసభలలోనూ, గ్రంథాలయ సభలలోనూ 1930 నుంచి వ్యక్తమవుతూవచ్చింది. విశాలాంధ్ర పర్వరచాలనికమ్యూనిస్టులు తెలంగాణాలో బాగా ప్రచారంచేసినారు. ఆంధ్రప్రాంతంలో కలవకుండా, తెలంగాణా వేరుగా ఉండవలెనని ఒక అభిప్రాయం కొందరు నాయకులూ, ప్రముఖులూ వ్యక్తం చేసినారు. కేంద్రప్రభుత్వం ఫజల్ ఆలీ అధ్యక్షుడుగా ఏర్పరచిన సంఘం పర్యటించినపుడు భిన్న అభిప్రాయాలు వ్యక్తమయినాయి. మొత్తం మీద గమనిస్తే అత్యధిక సంఖ్యాకులు విశాలాంధ్ర నిర్మాణానికే మొగ్గు కనబరిచినారు. (హైదరాబాద్ రాష్ట్రాన్ని) భాషాప్రయుక్తంగా విభజించే విషయమై చేసిన సూచనలలో, విశాలాంధ్రను గురించి వై సంఘం ఇట్లా పేర్కొన్నది. హైదరాబాద్ రాష్ట్రాన్ని విభజించి, మరాఠీ, కన్నడం మాట్లాడే ప్రాంతాలను ఆయా రాష్ట్రాలలో చేర్చవలె. విశాలాంధ్ర పర్వరిస్తే శాశ్వత రాజధాని సమస్య పరిష్కారం అవుతుంది. హైదరాబాద్-సికిందరాబాద్ లలో రాజధాని ఏర్పరచవచ్చు. కృష్ణ, గోదావరి జిల్లాలను రాష్ట్రాభివృద్ధికి వినియోగించుకోవచ్చు. ఆంధ్రప్రాంతంలో ఉన్న మిగులు ధాన్యాన్ని తెలంగాణాలో ఉన్న కొరతను తీర్చడంలో సర్దుబాటు చేయవచ్చు. ఆంధ్రప్రాంతానికి ఉన్న బొగ్గు కొరత సింగరేణి కాలరీస్ వల్ల తీరుతుంది. అయితే ప్రత్యేక తెలంగాణా రాష్ట్రవిషయాన్ని తేలికగా తోసిపుచ్చరాదు. తెలంగాణాతో పోల్చిచూస్తే ఆంధ్రలో తలసరి ఆదాయం తక్కువగా ఉంది. పరిపాలనారీత్యా అభ్యుదయ పంథాలో ఉన్న తెలంగాణా విశాల రాష్ట్రంలో అదనపు సౌకర్యాలను పొందలేకపోవచ్చు. ప్రణాళికలో కూడా తెలంగాణాకు తగినంత శ్రద్ధ చూపరేమో అని కొందరు అందోళన వ్యక్తపరచినారు. విద్యారంగంలో వెనకబడిన తెలంగాణావారు దోపిడీకి గురికావచ్చునని కూడా నాయకులు భయపడినారు. ఆంధ్రా, తెలంగాణా కలయికలో తెలంగాణా వలసగా మారే అవకాశం ఉందని వారు భావించినారు. విశాలాంధ్ర నిర్మాణాన్ని లక్ష్యంగా పెట్టుకోవలెనని కమిషన్ సూచిస్తూ, 1961 ప్రాంతంలో, తెలంగాణా శాసనసభలోని సభ్యుల్లో మూడింట రెండు వంతుల మంది ఐక్యతను కోరితే అప్పుడు విశాలాంధ్ర పర్వరచవచ్చునని సూచించినారు. ప్రాంతంలోని వ్యతిరేకతను ఫజల్ ఆలీ సంఘం గమనించి అందుకు తగినట్లు కొన్ని సూచనలు చేసింది.

విశాలాంధ్ర పర్వరచడానికి కేంద్రప్రభుత్వం నిర్ణయించింది. ఆంధ్ర-తెలంగాణా శాసనసభా సభ్యులలో అత్యధిక బలంగా కాంగ్రెసు పార్టీ నాయకుడు ఎన్నిక కర్నూలులో జరిగింది. శ్రీయుతులు నీలం సంజీవరెడ్డి, జెజువాడ గోపాలరెడ్డి మధ్య జరిగిన నాయకత్వపోటీలో సంజీవరెడ్డికి బలం లభించింది. ఆయన ఆంధ్రప్రదేశ్ కు తొలి ముఖ్యమంత్రి అయినాడు. రాష్ట్రానికి రాజధానిగా హైదరాబాద్ ను నిర్ణయించినారు. గుంటూరులో ఉన్న హైకోర్టును, హైదరాబాదులో ఉన్న హైకోర్టును కలిపి ఒకే హైకోర్టుగా హైదరాబాదులో ఏర్పరచ

చినారు. తెలంగాణా ప్రాంతంలో ఉన్న భయాందోళనను తొలగించే నిమిత్తం ఉభయప్రాంతాల నాయకులు ఒక ఒప్పందాన్ని కుదుర్చుకొన్నారు. ఈ ఒప్పందం ప్రకారం పరిపాలన సాగితే ప్రాంతీయ అసమానతలు తొలుగుతాయని భావించినారు. ఒప్పందంపై సంతకాలు చేసినవారు : శ్రీయుతులు జెజువాడ గోపాలరెడ్డి, నీలం సంజీవరెడ్డి, గౌతులచ్చన్న, అల్లూరి సత్యనారాయణరాజు, బూర్గుల రామకృష్ణారావు, కొండా వెంకటరంగారెడ్డి, డా॥మర్రి చెన్నారెడ్డి, జె. పి. నరసింగరావు. 1956 ఫిబ్రవరి 26న ఈ పెద్దమనుషుల సంతకాలు జరిగినాయి.

పెద్దమనుషుల ఒప్పందం

1. రాష్ట్రానికి సంబంధించిన కేంద్ర, సాధారణ పరిపాలనా వ్యయం ఆంధ్ర తెలంగాణా జనాభా నిష్పత్తి ప్రకారం భరించవలె. తెలంగాణాలో మిగులు ఆ ప్రాంతపు అభివృద్ధికి కేటాయించవలె. అయిదేళ్ళదాకా ఈ ఏర్పాటు ఉండవలె. అటు తరువాత తెలంగాణా కాసన సభ్యులు కోరిన పక్షంలో మరో అయిదేళ్ళు పొడిగించవచ్చు.

2. కాసన సభలో తెలంగాణా సభ్యులు ఏవిధంగా నిర్ణయిస్తే ఆవిధంగా మద్య నిషేధం అమలు జరపవలె.

3. తెలంగాణాలో ఉన్న విద్యాసౌకర్యాలు తెలంగాణా వారికే లభింపజేసి, ఇంకా అభివృద్ధి పరచవలె. లేకపోతే మొత్తం రాష్ట్రంలో, సాంకేతిక విద్యతోసహా, అన్ని విద్యాలయాలలోనూ మూడోవంతు తెలంగాణా విద్యార్థులకు కేటాయించవలె.

4. ఏకీకరణం కారణంగా కొన్ని ఉద్యోగాలు తగ్గించవలసిన నై నిష్పత్తి ప్రకారం జరగవలె.

5. ముందు రాబోయే ఉద్యోగాలు, ఉభయ ప్రాంతాల జనాభా ప్రాతిపదికమీద ఉండవలె.

6. అయిదేళ్ళపాటు, తెలంగాణాలో ఉంటున్న పరిపాలనా, న్యాయ శాఖలో ఉర్దూభాషకుగల స్థానం కొనసాగవలె. తరువాత ప్రాంతీయమండలి ఈ అంశం సమీక్షించి సవరించవచ్చు. ఉద్యోగాలలో చేర్చుకొనేముందు తెలుగు వచ్చితీరవలె అనే నిబంధన ఉండరాదు. చేరిన రెండేళ్ళలోగా తెలుగు నేర్చుకోవలసిన నియమం ఉండవచ్చు.

7. తెలంగాణాలో నిష్పత్తి ప్రకారం నిర్ణయించిన ఉద్యోగాలలో ప్రవేశించడానికి అభ్యర్థులకు ఆ ప్రాంతంలో 12 సంవత్సరాల నివాసం ఉండవలె.

8. తెలంగాణా ప్రాంతంలో వ్యవసాయ భూముల అమ్మకం ప్రాంతీయమండలి అధీనంలో ఉండవలె.

9. తెలంగాణా సర్వతోముఖాభివృద్ధి సాధించడానికి ఒక ప్రాంతీయమండలి ఉండవలె.

10. ప్రాంతీయ మండలిలో 21 మంది సభ్యులు ఉండవలె. తెలంగాణా తొమ్మిది జిల్లాలకి ప్రతినిధులుగా తొమ్మిదుగురు శాసనసభ్యులను శాసనసభ ఎన్నుకోవలె. శాసనసభలో తెలంగాణా సభ్యులు పార్లమెంటునుంచిగానీ శాసన సభనుంచిగాని ఆరుగురిని ఎన్నుకోవలె. శాసనసభ్యులుకాని అయిదుగురికూడా శాసనసభ తెలంగాణా సభ్యులు ఎన్నుకోవలె. తెలంగాణా ప్రాంతపు మంత్రులందరూ ప్రాంతీయమండలి సభ్యులుగా ఉండవలె. ముఖ్యమంత్రిగాని, ఉపముఖ్యమంత్రిగాని ఎవరు తెలంగాణావారైతే వా ప్రాంతీయమండలి అధ్యక్షులుగా ఉంటారు. ఇతర కేబినెట్ మంత్రులనుకూడా ప్రాంతీయమండలి సమావేశానికి ఆహ్వానించవచ్చు.

11. ప్రాంతీయమండలి చట్టబద్ధమైన సంస్థగా ఉంటుంది. ప్రజాశికారచన, అభివృద్ధి వ్యవహారాలు, నీటి పారుదల, ఇతర వ్యవసాయ పథకాలు, సారిశ్రామికాభివృద్ధి, తెలంగాణా ఉద్యోగాలు, ప్రాంతీయమండలి పరిశీలించి నిర్ణయాలు తీసుకొంటుంది. రాష్ట్ర ప్రభుత్వానికి నుండలికి మధ్య అభిప్రాయ భేదం వచ్చిన పరిస్థితిలో అతిమ నిర్ణయంకోసం భారత ప్రభుత్వానికి నివేదించవలె.

ఈ ఏర్పాటు మధ్యలో మరో ఒప్పందం లేని పక్షాన, పది సంవత్సరాల తరువాత పునఃసమీక్ష చేయడం జరుగుతుంది

12. మంత్రివర్గంలో ఆంధ్రప్రాంతంనుంచి 60 శాతం, తెలంగాణా ప్రాంతంనుంచి 40 శాతం ఉండవలె. తెలంగాణా భాగంలో ఒక ముస్లింకూడా ఉండవలె.

13. ముఖ్యమంత్రి ఆంధ్ర ప్రాంతం వాడయితే ఉపముఖ్యమంత్రి తెలంగాణావ్యక్తి అయి ఉండవలె. ముఖ్యమంత్రి తెలంగాణా మనిషి అయితే ఉపముఖ్యమంత్రి ఆంధ్రప్రాంతం వాడుగా ఉండవలె. హోం, ఫైనాన్స్, రెవిన్యూ ప్లానింగ్, డెవలప్ మెంటు, వాణిజ్య, పరిశ్రమల శాఖలలో కనీసం రెండయినా తెలంగాణావారికి ఇవ్వవలె.

14. 1972 సంవత్సరాంతంవరకు తెలంగాణాకు ప్రత్యేకంగా ప్రదేశ్ కాంగ్రెస్ సంఘం ఉండవలెనని హైదరాబాద్ ప్రదేశ్ కాంగ్రెస్ అధ్యక్షుడు కోరుతున్నాడు. దీనికి ఆంధ్రప్రదేశ్ కాంగ్రెసు అధ్యక్షుడికి అభ్యంతరంలేదు.

ఈ ఒప్పందంతో ఆంధ్రప్రదేశ్ అవతరణకు నాయకులు అంగీకరించినారు. ఆవిధంగా తెలుగు మాట్లాడే వారందరూ ఒక రాష్ట్రంలో ఉండడానికి, ఒకే పాలన సౌలభ్యం ఏర్పరచుకోడానికి వీలైంది.

గవర్నరు - పాలకవర్గము - మంత్రి మండలులు

రాజ్యాంగరీత్యా రాష్ట్రాలకు పాలనాధికారులు గవర్నర్లు మాత్రమే. గవర్నరు మంత్రిమండలి సలహాననుసరించి వ్యవహరిస్తాడు. రాష్ట్రంలోని ప్రతి చర్యకూడా గవర్నర్ పేరిట నిర్వహిస్తారు. ఇతని జీతభత్యాలన్నీ పార్లమెంట్ చట్టరీత్యా నిర్ణయిస్తుంది. గవర్నరుకు న్యాయరీత్యా పాలనా సంబంధమైన శాసన బద్ధమైన అధికారాలు ఉన్నాయి. మంత్రిమండలిని, ఎడ్వకేట్ జనరల్ ను రాష్ట్ర పబ్లిక్ సర్వీస్ కమిషన్ సభ్యులను గవర్నర్ నియమిస్తాడు. హైకోర్టు జడ్జిల నియామకం విషయమై రాష్ట్రపతితో గవర్నర్ సంప్రదించవచ్చు. శాసన సభలో ఆంగ్లో-ఇండియన్ ప్రతినిధి ఒకరిని, శాసన మండలిలో కొందరు సభ్యులను గవర్నర్ నియమించవచ్చు. శాసన సభలను సమావేశపరచడం, ప్రోరోగ్ చేయడం, సందేశాలు పంపడం గవర్నర్ అధికారాలలోనివే. రాష్ట్రంలో సేనాధిపతిని ఉపాధిపతిని, శిక్ష తగ్గించడానికి, విడుదలచేయడానికి గవర్నర్ కు అర్హత ఉంది. గవర్నర్ స్వతంత్రుడా లేక, కేవలం రాష్ట్రపతి ప్రతినిధి మాత్రమేనా అనే విషయమై వివాదం ఉంది. అట్లాగే గవర్నర్ పదవి కేవలం నామమాత్రమే కాబట్టి దానిని రద్దు చేయవలెననే వాదనకూడా ఉంది.

రాష్ట్ర గవర్నర్ ను రాష్ట్రపతి నియమిస్తాడు. కేంద్రప్రభుత్వ సలహాపై ఈ నియామకం జరుగుతుంది. 35 సంవత్సరాల వయస్సున్న భారత పౌరుడు గవర్నర్ గా నియమించడానికి అర్హుడు. పార్లమెంట్ లోగాని, శాసనసభలోగాని అతడు సభ్యుడుగా ఉండరాదు. లాభాలు ఆర్జించే వ్యాపారం ఏదీ చేయరాదు. గవర్నరు రాష్ట్రంలోని పరిస్థితిని ఎప్పటికప్పుడు కేంద్రానికి నివేదిస్తూ ఉంటాడు. రాజ్యాంగ పరంగా, రాష్ట్రానికి అధిపతి అయిన గవర్నర్ పేరిట పరిపాలనా వ్యవహారాలన్నీ సాగుతుంటాయి. శాసన సభలో అత్యధిక సంఖ్య బలంగల నాయకుడిని, సర్వసాధారణంగా, ముఖ్యమంత్రిగా గవర్నర్ నియమిస్తాడు ముఖ్యమంత్రి సలహాపై ఇతర మంత్రులను నియమించి వారికి ఆయా శాఖలను కేటాయిస్తారు. ఎడ్వకేట్ జనరల్, పబ్లిక్ సర్వీసు కమిషన్ చైర్మన్, సభ్యులను గవర్నర్ నియమిస్తాడు. మంత్రి మండలి సలహాపై ఇటువంటి నియామకం చేస్తుంటారు. శాసన సభనుద్దేశించి గవర్నర్ ప్రసంగించవచ్చు. శాసన సభను సమావేశ పరచడం ప్రోరోగ్ చేయడం రద్దు గావించటం గవర్నర్ అధికారాలలో ఉన్నాయి. శాసన సభ సమావేశంలో లేనప్పుడు ఆర్డినెన్సులు

జారీ చేయవచ్చు, అయితే శాసన సభ దీనిని ఆమోదించవలసి ఉంటుంది. శాసన సభ ఆమోదించిన బిల్లును గవర్నరు ఆమోదించేనే అది చట్టం అవుతుంది. ఆమోదించ కుండా మరొకసారి పరిశీలించ వలసిందిగా ఆదేశిస్తూ శాసనసభకు తిరిగి పంపవచ్చు కూడా. శాసనసభ రెండో పర్యాయం కూడా బిల్లును ఆమోదించి పంపిస్తే గవర్నర్ సంతకం పెట్టవలసిందే. గవర్నర్ కు శాసన పరంగానూ, ఆర్థిక పాలనా సంబంధమైన, న్యాయ సంబంధమైన అధికారాలు ఉన్నాయి, దై నందిన పరిపాలనలో గవర్నరు జోక్యం చేసుకోడు. శాసన సభను రద్దు చేసినప్పుడు, మంత్రి మండలి లేనప్పుడు మాత్రమే గవర్నరు తన అధికారాలను వినియోగిస్తాడు. ఉరిశిక్షను తగ్గించటం, రద్దుచేయటం, వదలివేయటం అట్లాగే శిక్షను తగ్గించటం గవర్నరు చేయవచ్చు. ముఖ్యమంత్రినుంచి ఎటువంటి సమాచారాన్ని అయినా గవర్నర్ కోరవచ్చు. ఏవిషయాన్ని అయినా పరిశీలించవలసిందిగా మంత్రి మండలికి గవర్నర్ సూచించవచ్చు. గవర్నర్ పదవీకాలం ఏనువత్సరాలపాటు ఉంటుంది. గవర్నర్ లేనప్పుడు ప్రా కోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తి ఆక్టింగ్ గవర్నర్ గా ఉంటాడు.

ఆంధ్రప్రదేశ్ లో రాష్ట్రపతి తన అధికారాలను వినియోగించ వలసిన సమయం ఇప్పటి వరకూ ఒకే ఒకసారి వచ్చింది. ప్రత్యేక ఆంధ్రకోసం ఆందోళన జరిగిన సందర్భంగా శ్రీ పి.వి నరసింహారావు మంత్రి వర్గాన్ని రద్దు కావించి 1973 లో రాష్ట్రపతి పాలన ప్రవేశ పెట్టినారు. అప్పుడు ఖండ్నా భాయ్ దేశాయి గవర్నర్ గానూ సరీస్ ఆయనకు ప్రత్యేక సలహా దారుగానూ ఉన్నారు. ఒక సంవత్సరం పాటు రాష్ట్రపతి పాలన సాగిన తరువాత తిరిగి శ్రీ వెంగళ రావు మంత్రి వర్గం ఏర్పడింది. 1977 ఫిబ్రవరిలో అప్పటి గవర్నర్ శ్రీ ఆర్.డి. భండారే ఎన్నికలలో పోటీ చేసేనిమిత్తం రాజీనామాచేసి వెళ్ళిపోగా ప్రా కోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తి బి. జె. దివాన్ ఆక్టింగ్ గవర్నర్ గా 16-2-1977 నుంచి 4-5-1977 వరకూ ఉన్నారు. తరువాత శ్రీమతి శారదాముఖర్జీ గవర్నర్ గా నియమితు లైనారు. లోగడ 1975 లో ఖండ్నాభాయ్ దేశాయ్ రాజీనామా చేసినప్పుడు నాటి ప్రా కోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తి ఎస్. ఓబుల్ రెడ్డి ఆక్టింగ్ గవర్నర్ గా ఉన్నారు. ప్రస్తుతం గవర్నర్ గా ఉన్న శ్రీ కె. పి. అబ్రహం 14-8-1978 న నియమితు లైనారు.

పాలనానిర్వహణలో ముఖ్యమంత్రి, మంత్రి మండలి రాష్ట్రంలో ప్రధాన పాత్ర వహిస్తారు. రాష్ట్ర స్థాయిలో మంత్రి మండలి తీసుకొన్న నిర్ణయాలను అమలు పరచటానికి అధికార బృందం ఉంటుంది. ప్రతి శాఖకు ఒక మంత్రి కొన్ని సందర్భాలలో సహాయమంత్రికూడా ఉంటారు. వారికి సహాయంగా కార్యదర్శి ఆదనపు కార్యదర్శి సంయుక్త కార్యదర్శి, డెప్యూటీ కార్యదర్శి, సహాయ కార్యదర్శి ఇంకా ఉద్యోగి బృందం ఉంటుంది. స్థూలంగా రాష్ట్ర స్థాయిలో పరిపాలనా శాఖలు, ఆయా శాఖలకు సంబంధించిన మంత్రులు, ఇతర శాఖల పై శ్చను తెప్పించి చూడవచ్చు. వాటిపై తమ అభిప్రాయాలు వ్రాయవచ్చు.

ఒక మంత్రి నిర్ణయానికి మంత్రి మండలి యావత్తూ బాధ్యత వహిస్తుంది. కనక దీనిని సమష్టి నిర్ణయం అంటారు. సర్వ సాధారణంగా వైశ్ణవులు మంత్రిచూసిన తరువాత అవసరమైతే ఆర్థిక మంత్రికి పంపిస్తారు. తరువాత ముఖ్యమంత్రి, గవర్నర్ చూస్తారు. ఏ విషయం లోనైనా నిబంధనకు వ్యతిరేకంగా మంత్రి నిర్ణయాలను తీసుకొంటూంటే, కార్యదర్శి ఆ విషయాన్ని మంత్రి దృష్టికి తీసుకొనిరావచ్చు. ఆయాశాఖలలో బిల్లురూపేణ తీసుకొని రావలసిన విషయాలను కార్యదర్శి సిద్ధంచేసి మంత్రికి సమర్పిస్తుంటాడు. మంత్రిమండలి తీసుకొనే నిర్ణయాలు అమలుపరచటం ఉద్యోగవర్గాల బాధ్యత. ప్రస్తుతం రాష్ట్రప్రధాన కార్యదర్శిగా శ్రీ బి. యన్. రావన్ ఉన్నారు.

మంత్రి మండలి

ఆంధ్రప్రదేశ్ ఏర్పడినప్పుడు శ్రీ నీలం సంజీవరెడ్డి నాయకత్వాన ప్రథమ మంత్రివర్గం రూపొందింది. శాసనసభలో అత్యధిక సంఖ్యాకులుగా ఉన్న కాంగ్రెసు పార్టీ సభ్యులు శ్రీ ఎన్. సంజీవరెడ్డిని నాయకుడుగా ఎన్నుకొన్నారు. ఆయన వైపోటీ చేసిన శ్రీ బెజవాడ గోపాలరెడ్డికి తగిన బలం లేదని నిర్ధారణ అయింది.

రాష్ట్రంలో ముఖ్యమంత్రి కీలకమైన స్థానాన్ని ఆక్రమించటమేగాక, రాజకీయ అధికారాన్ని పొంది ఉంటాడు. కనక అధికార రాజకీయ చట్రంలో ముఖ్యమంత్రి స్థానానికి చాలా ప్రాధాన్యత ఉంది. ముఖ్యమంత్రి సలహా ననుసరించి రాష్ట్రగవర్నర్ మంత్రులను నియమిస్తాడు. శ్రీ సంజీవరెడ్డి తన తొలి మంత్రివర్గాన్ని చాలా తక్కువ మంది సభ్యులతో ఏర్పరచినారు.

1. ముఖ్యమంత్రి (1-11-56 నుండి 16-4-1957 వరకు)

శ్రీ నీలం సంజీవరెడ్డి సాధారణ పరిపాలన,

సమాచారశాఖ, ప్రణాళిక, రవాణా

2. శ్రీ కె. వి. రంగారెడ్డి : భూమిశిస్తు
3. శ్రీ కళావెంకటరావు ఆర్థికశాఖ, భూసంస్కరణలు
4. శ్రీ బి. గోపాలరెడ్డి హోమ్
5. శ్రీ వి.బి. రాజు వాణిజ్యం, పరిశ్రమలు, లేబర్
6. శ్రీ పి. తిమ్మారెడ్డి వ్యవసాయం, అటవీశాఖ
7. శ్రీ జి. వెంకటరెడ్డినాయుడు న్యాయశాఖ
8. శ్రీ జె.వి. నరసింగరావు విద్యుత్ శాఖ, నీటిపారుదల
9. శ్రీ యన్.బి.పి. పట్టాభి విద్యాశాఖ

రామారావు

10. శ్రీ డి. సంజీవయ్య సహకారశాఖ

11. శ్రీ యమ్. నరసింగరావు భవనాలు, రహదారులు
ఎక్స్‌యిజు, మద్యనిషేధం
  12. శ్రీ మెహ్తానవాజ్‌జంగ్ ఆరోగ్యశాఖ
  13. శ్రీ కె. బ్రహ్మానందరెడ్డి స్థానిక పరిపాలన
- 1957 లో తెలంగాణ ప్రాంతంలో శాసనసభకు ఎన్నికలు జరిగినాయి. అంత క్రితం ఆంధ్రప్రాంతంలో శాసనసభకు మధ్యంతర ఎన్నికలు జరగటం వల్ల (1955) దేశవ్యాప్తంగా జరిగిన రెండవ సాధారణ ఎన్నికలలో ఆంధ్ర ప్రాంతం పాల్గొనలేదు. ఎన్నికల అనంతరం కాంగ్రెసు పార్టీకి అత్యధిక సంఖ్యాబలం లభించటమేగాక శ్రీ నీలం సంజీవరెడ్డిని తిరిగి నాయకుడుగా ఎన్నుకొన్నారు. మంత్రివర్గంలో కొన్ని మార్పులు చేస్తూ శ్రీ సంజీవరెడ్డి పరిపాలన కొనసాగించినారు.

2. ముఖ్యమంత్రి శ్రీ నీలం సంజీవరెడ్డి :

1. శ్రీ నీలం సంజీవరెడ్డి
(17-4-1957 నుండి
10-1-1960 వరకు) సాధారణ పరిపాలన
పరిశ్రమలు, వాణిజ్యం,
ఆరోగ్యం, సమాచారం, రవాణా
హోమ్
2. శ్రీ కె.వి. రంగారెడ్డి
3. శ్రీ బి. గోపాలరెడ్డి ఆర్థికశాఖ, పదవీ విరమణ
2-4-1958
4. శ్రీ కళావెంకటరావు రెవిన్యూ, భూసంస్కరణలు
(చనిపోయినాను 28-3-1959)
5. " జె.వి. నరసింగరావు నీటిపారుదల, విద్యుత్ శాఖ
6. " పి. తిమ్మారెడ్డి వ్యవసాయం, అటవీశాఖ
7. " వి.బి. రాజు ప్లానింగ్, పబ్లిక్ వర్క్స్
(పదవీ విరమణ 6-3-1959)
8. " యస్. బి. పి. పట్టాభి విద్యాశాఖ
రామారావు
9. " యమ్. నరసింగరావు భవనాలు, రహదారులు
10. " కె. బ్రహ్మానందరెడ్డి స్థానిక పరిపాలన
11. " డి. సుజీవయ్య సాంఘిక సంక్షేమం, లేబర్
12. " జి. వెంకటరెడ్డినాయుడు న్యాయశాఖ
13. " మెహ్తానవాజ్‌జంగ్ సహకారశాఖ
14. " ఎ. భగవంతురావు దేవాదాయ, ధర్మాదాయశాఖ,
చిన్నతరహా, కుటీరపరిశ్రమలు
(1958 లో నియమింప బడినారు.)

3 వ మంత్రిమండలి

సంజీవయ్య మంత్రి వర్గం

1960 లో అఖిలభారత కాంగ్రెసు అధ్యక్షపదవిని చేపట్టిన శ్రీ సంజీవరెడ్డి ముఖ్యమంత్రి పదవికి రాజీనామా చేసినారు. కాంగ్రెసుపార్టీలో శాసనసభా పక్షాన మధ్యవర్తి అభ్యర్థిగా శ్రీ దామోదరం సంజీవయ్యను నిర్ణయించి ఎన్నుకొన్నారు. ఆయన మంత్రివర్గాన్ని ఏర్పరిచి 1962 సాధారణ ఎన్నికలయ్యే వరకూ కొనసాగినారు. 14 మంది సభ్యులతో కూడిన ఈ మంత్రిమండలిలో శ్రీ కొండా వెంకటరంగారెడ్డి ఉపముఖ్యమంత్రిగా ఉన్నారు. 1956 లో జరిగిన పెద్దమనుషుల ఒప్పందాన్ని సరించి ఉపముఖ్యమంత్రి పదవి ఏర్పరిచినారు.

ముఖ్యమంత్రి శ్రీ డి. సంజీవయ్య (11-1-1960 నుంచి 11-3-1962 వరకు)

ఉపముఖ్యమంత్రి శ్రీ కె.వి. రంగారెడ్డి

1. శ్రీ డి. సంజీవయ్య సాధారణ పరిపాలన
2. " కె.వి రంగారెడ్డి రెవెన్యూ, (పదవీ విరమణ 1-3-1962)
3. " అల్లూరి సత్యనారాయణ రాజు (ఎం.ఎల్.సి) పబ్లిక్ వర్క్స్
4. " యస్.బి.పి. పట్టాభి విద్యాశాఖ, రవాణా
రామారావు
5. " పిడతల రంగారెడ్డి ప్లానింగ్, స్థానిక పరిపాలన
సమాచారశాఖ
(పదవీ విరమణ 1-3-1962)
6. " కల్లూరి చంద్రమౌళి దేవాదాయ, ధర్మాదాయశాఖ,
సహకారశాఖ
7. " కె. బ్రహ్మానందరెడ్డి ఆర్థికశాఖ, న్యాయశాఖ
8. " యం. నరసింగరావు హోమ్
9. " యం. పశ్చరాజు అటవీశాఖ, పశుసంవర్ధక శాఖ,
చేపలపరిశ్రమ
పదవీవిరమణ (2-3-1961)
10. " ఎ.సి. సుబ్బారెడ్డి పరిశ్రమలు, పురపాలకశాఖ
(పదవీ విరమణ 31-5 1960)
11. " పి.వి.జి. రాజు ఆరోగ్యశాఖ
12. శ్రీమతి మాసూమాజేగం సాంఘిక సంక్షేమం, వక్స్
(పదవీ విరమణ 1-3-1962)
13. శ్రీ ఎన్. రామచంద్రారెడ్డి వ్యవసాయం, అహారం, రేబర్

14. " కొండా లక్ష్మణ్ చిన్నతరహా పరిశ్రమలు.
బాపూజీ ఎక్స్‌యిజ్ (వదవీ విరమణ
1-3-1962)

4 వ మంత్రి మండలి

1962 లో జరిగిన సాధారణ ఎన్నికల అనంతరం శ్రీ నీలం సంజీవరెడ్డి శాసనసభలో కాంగ్రెసు పార్టీ నాయకుడుగా ఎన్నికైనారు. అత్యధిక సంఖ్యా బలంగల ఈ పార్టీ పక్షాన శ్రీ సంజీవరెడ్డి ముఖ్యమంత్రి అయినారు. అయితే ఆయన ఐదేళ్ళ కాలపరిమితి పూర్తి కాకముందే రాజీనామా ఇవ్వవలసి వచ్చింది. 1964 లో సుప్రీంకోర్టు ఒక తీర్పు ఇస్తూ రాష్ట్రంలో బస్సుల జాతీయకరణ, ఒక నిర్ణీత పద్ధతిలో నిపుణుల సంఘం సూచనలమేరకు చేయలేదని, కర్నూలు జిల్లాలో బస్సుల జాతీయకరణ చేయటం సరికాదని తీర్పు చెప్పింది. ఈ తీర్పును బట్టి ముఖ్యమంత్రి శ్రీ సంజీవరెడ్డి రాజీనామా చేసినారు.

ముఖ్యమంత్రి శ్రీ ఎన్. సంజీవరెడ్డి (12-3-1962 నుండి 28-2-1964 వరకు)

1. శ్రీ ఎన్. సంజీవరెడ్డి సాధారణ పరిపాలన, హోమ్, సాంఘిక సంక్షేమం, భారీపరిశ్రమలు
2. " ఎన్. రామచంద్రారెడ్డి రెవెన్యూ, భూసంస్కరణలు
3. " కె. బ్రహ్మానందరెడ్డి ఆర్థికశాఖ, సహకారం
4. " ఎం. పళ్ళంరాజు అటవీశాఖ, పశుసంవర్ధకశాఖ
(చనిపోయారు 23-8-1962)
5. " డా॥ ఎం. చెన్నారెడ్డి స్లానింగ్, పంచాయత్ రాజ్
6. " పి.వి.జి. రాజు విద్యాశాఖ
7. " ఎ.సి. సుబ్బారెడ్డి నీటిపారుదల, విద్యుత్ శాఖ
8. " మీర్. అహ్మద్ అలీఖాన్ భవనాలు, కమ్యూనికేషన్స్, వక్స్
9. " వై. శివరామప్రసాద్ ఆరోగ్యశాఖ
10. " డా॥ ఎం.ఎన్. లక్ష్మి చిన్నతరహా పరిశ్రమలు
నర్సయ్య

సహాయమంత్రులు

1. శ్రీ ఎం.ఆర్. అప్పారావు ఎక్స్‌యిజ్, మద్యనిషేధం
2. " పి.వి. నరసింహారావు న్యాయశాఖ, సమాచారశాఖ
3. " ఆలపాటి వెంకట పురపాలకశాఖ
రామయ్య

4. శ్రీమతి టి.ఎన్. సదాలక్ష్మి దేవాదాయ, ధర్మాదాయశాఖ,
చిన్నతరహా పాదుపు
5. శ్రీ ఎ. బలరామరెడ్డి వ్యవసాయం
6. " బి.వి. గురుమూర్తి లేబర్, రవాణా

5 వ మంత్రిమండలి

శ్రీ నీలం సంజీవరెడ్డి రాజీనామా చేయగా, కాంగ్రెసు శాసనసభాపక్షం శ్రీ కాసుబ్రహ్మానందరెడ్డిని నాయకుడుగా ఎన్నుకొన్నది. మార్పులు లేకుండా మొదట శ్రీ సంజీవరెడ్డి మంత్రివర్గ సభ్యులను స్వీకరించిన శ్రీ బ్రహ్మానందరెడ్డి క్రమేణా మార్పులు చేసుకొంటూ పోయినారు. శ్రీ బ్రహ్మానందరెడ్డి నాయకత్వాన్ని ప్రారంభదశలో శ్రీ నీలం సంజీవరెడ్డి బలపరిచినారు. తరువాత 1971 వరకూ శ్రీ బ్రహ్మానందరెడ్డి ముఖ్యమంత్రిగా కొనసాగినారు.

ముఖ్యమంత్రి శ్రీ కె. బ్రహ్మానందరెడ్డి (29-2-1964 నుండి 8-3-1967 వరకు)

1. శ్రీ కె. బ్రహ్మానందరెడ్డి సాధారణ పరిపాలన, ఆర్థికశాఖ
2. " ఎన్. రామచంద్రారెడ్డి రెవిన్యూ
3. " డా॥ ఎం. చెన్నారెడ్డి ప్లానింగ్, పంచాయతీరాజ్
4. " పి.వి.జి. రాజు విద్యాశాఖ
5. " ఎ.సి. సుబ్బారెడ్డి పబ్లిక్ వర్క్స్
6. " మీర్ అహమద్ అలీఖాన్ హోమ్
7. " వై. శివరామప్రసాద్ ఆరోగ్యశాఖ
8. " ఎం.ఎన్. లక్ష్మీనరసయ్య పరిశ్రమలు

సహాయమంత్రులు

1. శ్రీ ఎం.ఆర్. అప్పారావు ఎక్స్ యిజ్, మద్యనిషేధం
2. " పి.వి. నరసింహారావు న్యాయశాఖ, జైళ్లు
3. " ఆలపాటి పురపాలకశాఖ

వెంకట్రామయ్య

4. శ్రీమతి టి.ఎన్. సదాలక్ష్మి దేవాదాయ, ధర్మాదాయశాఖ
చిన్నతరహా పాదుపు
(పదవీ విరమణ 24-2-1967)
5. శ్రీ ఎ. బలరామరెడ్డి వ్యవసాయం
(పదవీ విరమణ-26-2-1967)
6. " బి.వి. గురుమూర్తి లేబర్, రవాణా

VI వ మంత్రిమండలి

ముఖ్యమంత్రి శ్రీ కె. బ్రహ్మానందరెడ్డి (6-2-1967 నుంచి 18-7-1969 వరకు)

1. శ్రీ కె. బ్రహ్మానందరెడ్డి సాధారణ పరిపాలన, ప్లానింగ్, భారీపరిశ్రమలు
2. శ్రీ పి. తిమ్మారెడ్డి వ్యవసాయం, పశుసంవర్ధకశాఖ
3. శ్రీ వి.వి. రాజు రెవిన్యూ. (పదవీ విరమణ 28-6-69)
4. శ్రీ తోట రామస్వామి పంచాయతీరాజ్
(ఎం.ఎల్.సి)
5. శ్రీ జె.వి. నరసింగరావు భవనాలు, రహదార్లు
6. శ్రీ టి.వి. రాఘవులు ఎక్స్‌ప్లయిట్, మద్యనిషేధం, విద్య
7. శ్రీ కొండా లక్ష్మణ్ లేబర్, సమాచారశాఖ
బాపూజీ (పదవీ విరమణ 29-3-69)
8. శ్రీ డా॥ ఎం. చెన్నారెడ్డి అర్థికశాఖ (పదవీవిరమణ 13-3-1967)
9. శ్రీ ఎ.సి. సుబ్బారెడ్డి హోమ్, వాణిజ్యపన్నులు
(నియమించబడినతేది 4-4-1967)

సహాయమంత్రులు

1. శ్రీ పి.వి. నరసింహారావు న్యాయశాఖ, జైళ్ళు
దేవాదాయ, ధర్మాదాయశాఖ
(పదవీ విరమణ 28-6-69)
2. శ్రీ బి.వి. గురుమూర్తి పరిశ్రమలు (పదవీ విరమణ 27-6-69)
3. శ్రీ ఎన్. చెంచురామా పురపాలకశాఖ
నాయుడు
4. శ్రీ కె. విజయభాస్కరరెడ్డి సహకారం
(ఎం.ఎల్.సి)
5. శ్రీ ఆర్. రామలింగరాజు సాంఘిక సంక్షేమం
(ఎం.ఎల్.సి)
6. శ్రీ ఎస్. సిద్ధారెడ్డి చిన్నతరహా నీటిపారుదల
(ఎం.ఎల్.సి) (పదవీ విరమణ 28-6-69)
7. శ్రీ కె.వి. నారాయణరెడ్డి ప్లానింగ్, వాణిజ్యం
8. శ్రీ (ii) మొహమద్ జైళ్ళు, వక్ఫ్
ఇబ్రహీమ్ అలీఅస్సారీ (పదవీ విరమణ 28-6-69)
9. శ్రీ అరిగ రామస్వామి సాంఘిక సంక్షేమం

10. శ్రీ వి. సత్యనారాయణ ఎక్స్‌పియిజ్, మద్యనిషేధం
రావు (ఎం.ఎల్.సి)

(i) సహాయమంత్రులు రి మండికి కేబినెట్ హోదా లభించింది.
6-3-67 న వారు ప్రమాణస్వీకారం చేసినారు.

(ii) ఈ మంత్రులు 6-3-67 న నియమింపబడినారు. పోస్ట్‌ఫోలియో
లలో మార్పులు కూడా జరిగినాయి.

VII వ మంత్రిమండలి

ముఖ్యమంత్రి శ్రీ కె. బ్రహ్మానందరెడ్డి (18-7-1969 నుంచి
30-9-1971 వరకు)

శ్రీ జె.వి. నరసింగరావు

ఉపముఖ్యమంత్రి

1. శ్రీ కె. బ్రహ్మానందరెడ్డి సాధారణ పరిపాలన, ఆర్థికశాఖ
భారీపరిశ్రమలు, ఎక్స్‌పిజ్
మద్యనిషేధం

2. శ్రీ జె.వి. నరసింగరావు ప్లాటింగ్, రోడ్లు, భవనాలు

3. శ్రీ జె. వెంకటరావు హోమ్

4. శ్రీ పి. తిమ్మారెడ్డి రెవిన్యూ

5. శ్రీ కాకాని వెంకటరత్నం వ్యవసాయం

6. శ్రీ తోట రామస్వామి సంచాయితీరాజ్
(ఎం.ఎల్.సి)

7. శ్రీ డా॥ ఎం.ఎన్. లక్ష్మి రవాణా
నరసయ్య

8. శ్రీ ఎం. చెంచు రామా పురపాలకశాఖ
నాయుడు

9. శ్రీ ఆర్. రామలింగరాజు దేవాదాయ, ధర్మాదాయశాఖ
(ఎం.ఎల్.సి)

10. శ్రీ ఎస్. సిద్ధారెడ్డి భారీ నీటిపారుదల
(ఎం.ఎల్.సి)

11. శ్రీ మొహమ్మద్

ఇబ్రహీం ఆలీఅన్సారీ

ఆరోగ్యశాఖ

12. శ్రీ ఎ. భగవంతురావు చేనేతపరిశ్రమ

13. శ్రీ వి. కృష్ణమూర్తి

నాయుడు

విద్యుత్ శాఖ

(ఎం.ఎల్.సి)

14. శ్రీ జి. సంజీవరెడ్డి

లేబర్

15. శ్రీ డి. పెరుమాళ్ళు సాంఘిక సంక్షేమం
16. శ్రీ కె. విజయభాస్కర రెడ్డి (ఎం.ఎల్.సి) సమాచారం
17. శ్రీ పి.వి. నరసింహ రావు విద్యాశాఖ

సహాయమంత్రులు

1. శ్రీ సాగి సూర్య నారాయణరాజు అటవీశాఖ
2. శ్రీ ఎ. చామదేవరావు సమాచారశాఖ
3. శ్రీ ఆనం సంజీవరెడ్డి పౌరసరఫరాలు
4. శ్రీ రామచంద్రరావు మార్కెటింగ్ కార్యదే
5. శ్రీ రోడా నారపరెడ్డి మధ్యతరహానీటిపారుదల (ఎం.ఎల్.సి)
6. శ్రీమతి రోడామిశ్రు స్త్రీ సంక్షేమం, టూరిజం (ఎం.ఎల్.సి)
7. శ్రీ గుర్రం చిన్నవెంకన్న చిన్నతరహాపరిశ్రమలు
8. శ్రీ వి. పురుషోత్తమరెడ్డి చిన్నతరహానీటిపారుదల (ఎం.ఎల్.సి)
9. శ్రీ సి. రాజనరసింహ గృహవసతి
10. శ్రీ పి. అంకినీడుప్రసాద్ వాణిజ్యం, ఎగుమతులు (పదవీ విరమణ 23-3-71)
11. శ్రీ ఎస్.ఆర్.ఎ.ఎస్. చేపలపరిశ్రమ, రేవులు అప్పలనాయుడు (పదవీ విరమణ 15-3-1971)

VIII మంత్రిమండలి

ప్రత్యేక తెలంగాణా రాష్ట్రాన్నికై అందోళన జరిగిన తరువాత 1971లో లోక్ సభకు మధ్యంతర ఎన్నికలు జరిగిన తరువాత ప్రధాని శ్రీమతి ఇందిరా గాంధీ సలహాపై ముఖ్యమంత్రిగా శ్రీ బ్రహ్మానందరెడ్డి రాజీనామా చేసినారు. ఆయన స్థానంలో శ్రీ పి.వి. నరసింహారావును కాంగ్రెసు శాసనసభా పక్షం ఏకగ్రీవంగా ఎన్నుకొంది. 25 మంది సభ్యులతో కూడిన మంత్రిమండలిని ఏర్పరచి నరసింహారావు పదవిలో కొనసాగినారు. 1972 లో జరిగిన శాసనసభ ఎన్నికల అనంతరం కూడా మరొకసారి శ్రీ నరసింహారావు ఎన్నికై ముఖ్యమంత్రిగా కొనసాగినారు.

ముఖ్యమంత్రి పి. వి. నరసింహారావు

(30-9-1971 నుంచి 20-3-1972 వరకు)

ఉపముఖ్యమంత్రి బి.వి. సుబ్బారెడ్డి

1. శ్రీ పి.వి. నరసింహారావు సాధారణ పరిపాలన, ఎక్స్‌యిజు, హోమ్, లేబర్. సాంఘిక సంక్షేమం
2. శ్రీ బి.వి. సుబ్బారెడ్డి ప్లానింగ్, రోడ్లు, భవనాలు
3. శ్రీ కాకానివెంకటరత్నం వ్యవసాయం, పశుసంవర్ధకశాఖ
4. శ్రీ కె. అచ్యుతరెడ్డి రెవిన్యూ, (మరణం 23-1-72)
5. శ్రీ జె. చొక్కారావు పరిశ్రమలు
6. శ్రీ ఎస్. సిద్ధారెడ్డి నీటిపారుదల.
(ఎం.ఎల్.సి)
7. శ్రీ మొహ్మద్ ఇబ్రహీం ఆరోగ్యశాఖ
అలిఅస్సానీ
8. శ్రీ ఎం. మానిక్ రావు పురపాలకశాఖ
9. శ్రీ బత్తిస సుబ్బారావు సహకారం

సహాయమంత్రులు

1. శ్రీ ఎ. వాసుదేవరావు సమాచారశాఖ
(పదవీ విరమణ 13-3-1972)
2. శ్రీ సి. రాజనరసింహ గృహవసతి
3. శ్రీ కె. గోయలనాయుడు రవాణా
4. శ్రీ పి. మహేంద్రనాథ్ అటవీశాఖ
5. శ్రీ కె. భీష్మరావు గిరిజన సంక్షేమం
కాబినెట్ విస్తరణ 6-10-1971

మంత్రులు

1. శ్రీ తోట రామస్వామి పంచాయతీరాజ్
(ఎం.ఎల్.సి)
2. శ్రీ ఆర్. రామలింగరాజు దేవాదాయ, ధర్మాదాయశాఖ
(ఎం.ఎల్.సి)
3. శ్రీ వి. కృష్ణమూర్తి విద్యుత్ శాఖ, ఎక్స్‌యిజు,
నాయుడు (ఎం.ఎల్.సి)
4. శ్రీ ఎ. భగవంతులరావు చేనేతపరిశ్రమ
5. శ్రీ సి. హెచ్.వి.పి. మూర్తి మార్కెటింగ్
రాజు

సహాయమంత్రులు

1. శ్రీ డా॥సి. హెచ్. దేవానంద టూరిజం
రావు (ఎం.ఎల్.సి)
కాబినెట్ విస్తరణ 23-10-71

మంత్రులు

1. శ్రీ ఎన్. చెంచురామా చేనేత
నాయుడు (వదవీ విరమణ 12-3-1972)
2. శ్రీ పి. బసరెడ్డి మధ్యతరహా నిటిపారుదల

సహాయమంత్రులు

1. శ్రీ చల్లా సుబ్బా పౌరసేవరాలశాఖ
నాయుడు
2. శ్రీ ఎ. మదన్ మోహన్ సాంకేతికవిద్య
3. శ్రీమతి పద్మాకాస్మర రెడ్డి స్త్రీ శిశుసంక్షేమం

IX మంత్రిమండలి

ముఖ్యమంత్రి

శ్రీ పి.వి. నరసింహారావు

(20-3-1972 నుంచి 18-1-1973 వరకు)

ఉపముఖ్యమంత్రి

శ్రీ బి.వి. సుబ్బారెడ్డి

1. శ్రీ పి.వి. నరసింహారావు సాధారణ పరిపాలన, కళాశాల విద్య,
రెవెన్యూ

2. శ్రీ బి.వి. సుబ్బారెడ్డి సమాచారం, ప్లానింగు, రహదారులు
(వదవీ విరమణ 29-12-1972)

3. శ్రీ కాకాని వెంకటరత్నం వ్యవసాయం, ఆహారం
(మరణం 25-12-1972)

4. శ్రీ టి. హయగ్రీవాచారి పంచాయతీరాజు

5. శ్రీ మొహమ్మద్ ఇబ్రహీం ఆరోగ్యం, వక్ఫ్
అలీఅన్సారి

6. శ్రీ జె. వెంగళరావు పరిశ్రమలు

7. శ్రీ ఎ. భగవంతరావు అర్ధికశాఖ

8. శ్రీ వి. కృష్ణమూర్తి హోం (వదవీ విరమణ 29-12-1972)
నాయుడు ఎం.ఎల్.సి)

9. శ్రీ ఎం. మానిక్ రావు పురపాలకశాఖ

10. శ్రీ బి. సుబ్బారావు సహకారం, వదవీవిరమణ 13-12-1972)

11. శ్రీ సి. హెచ్. వి. పి. (దేవాదాయ, ధర్మాదాయశాఖ)
మూర్తిరాజు
12. శ్రీ పి. బసరెడ్డి మధ్యతరహా నీటిపారుదల
(పదవీ విరమణ 29-12-1972)
13. శ్రీ సాగి సూర్యనారా అటవీశాఖ
యదరాజు
14. శ్రీ ఎల్. లక్ష్మణదాస్ గృహవసతి
15. శ్రీ పి. నరసారెడ్డి భారీనీటిపారుదల
16. శ్రీ టి. అజయ్య లేబర్
17. శ్రీ ఎం. వి. కృష్ణారావు సాంఘిక సంక్షేమం
18. శ్రీమతి బి. జయప్రకాశ విద్యుత్ శాఖ
19. శ్రీ కె. ప్రభాకరరెడ్డి రవాణా
(ఎ.ఎల్.సి.)

వహాయమంత్రులు

1. శ్రీ సి. మత్తారాయుడు పౌరసరఫరాలు
(పదవీ విరమణ 29-12-1972)
  2. శ్రీ జి. రాజారాం చేనేత
  3. శ్రీ పి. మహేంద్రనాథ్ ఎక్స్‌యిట్
  4. శ్రీ కె. గోపాలనాయుడు చిన్నతరహా నీటిపారుదల
(పదవీ విరమణ 31-12-1972)
  5. శ్రీ బి. శ్రీరామమూర్తి (వై)మరీ, నెకండరీవిద్య
  6. శ్రీ కె. బీమ్‌రావ్ గిరిజన సంక్షేమం
  7. శ్రీ దేవానందరావ్ టూరిజం
(ఎం.ఎల్.సి.)
  8. శ్రీ ఎ. మదన్‌మోహన్ సాంకేతికవిద్య
  9. శ్రీ ఎమ్.ఆర్. శ్యామ్‌రావ్ స్పోర్ట్స్‌కాన్సిల్
(ఎం.ఎల్.సి.)
  10. శ్రీ డి. మనిస్వామి మార్కెటింగ్
(పదవీ విరమణ 29-12-1972)
- మంత్రిమండలి విస్తరణ 15-1-1-1973

మంత్రులు

1. శ్రీ పి.వి. చౌదరి వ్యవసాయం
2. శ్రీ ఆనం వెంకటరెడ్డి వాణిజ్య, పోలీసుశాఖ
3. శ్రీ ఎం. మత్తారెడ్డి మధ్యతరహా నీటిపారుదల
4. శ్రీ రాజగోపాలరెడ్డి రోడ్లు, భవనాలు

5. శ్రీ సి. దాస్ పౌరసరఫరాలు
6. శ్రీ ఎం. అమర్ నాథ్ రెడ్డి సహకారం
సహాయమంతులు

1. శ్రీ వసంత నాగేశ్వరరావు మార్కెటింగ్
2. శ్రీ జి. సోమశేఖర్ చిన్నతరహా నీటిపారుదల

X మంత్రిమండలి

[ప్రత్యేక ఆంధ్రరాష్ట్ర) నిర్మాణానికై ఆందోళన జరిగినప్పుడు శ్రీ పి వి సరసింహారావు మంత్రిమండలిని రద్దుచేసి అధ్యక్షపాలన విధించినారు. రాష్ట్ర గవర్నర్ సలహాదారుగా హెచ్.సి. సరీస్ ను నియమించినారు. కొన్నాళ్ళు అధ్యక్షపాలన జరిగిన తరవాత శ్రీ జలగం వెంగళరావును శాసనసభా కాంగ్రెసు పార్టీ నాయకుడుగా ఎన్నుకొన్నారు. 1977 లో. అత్యవసర పరిస్థితి అనంతరం రాష్ట్రంలో జరిగిన లోక్ సభ ఎన్నికలలో శ్రీ వెంగళరావు నాయకత్వాన 42 లో 41 స్థానాలు కాంగ్రెసుపార్టీకి లభించినాయి. 1978 లో శాసనసభ ఎన్నికలు జరిగేనాటికి కాంగ్రెసుపార్టీ చీలిపోగా, శ్రీ వెంగళరావు ఆనాడు శ్రీ బ్రహ్మానందరెడ్డి నాయకత్వాన గల కాంగ్రెసుపార్టీలో ఉన్నారు. ఆపార్టీ ఎన్నికలలో తీవ్ర ఓటమికి గురి అయింది. అందువల్ల శ్రీ వెంగళరావు రాజీనామా ఇవ్వవలసి వచ్చింది.

ముఖ్యమంత్రి

శ్రీ జె. వెంగళరావు

(10-12-1973 నుండి 5-3-1978) వరకు

ఉపముఖ్యమంత్రి

శ్రీ బి.వి. సుబ్బారెడ్డి

1. శ్రీ జె. వెంగళరావు

సాధారణ పరిపాలన, హోం, భూసంస్కరణ, భారీనీటిపారుదల

2. శ్రీ బి.వి. సుబ్బారెడ్డి

ఆహారం, వ్యవసాయం
(మరణం 7-6-1974)

3. శ్రీ ఎన్. రామచంద్రారెడ్డి

ఆర్థికశాఖ
(మరణం 27-7-1974)

- 4 శ్రీ పి. బసీరెడ్డి

పరిశ్రమలు
(డ్రాప్ చేయబడ్డారు 18-3-1976)

5. శ్రీ జె. చొక్కారావు

రవాణా (పదవీ విరమణ 1-12-77)

6. శ్రీ కె. రాజమల్లు

ఆరోగ్యశాఖ, (పదవీ విరమణ
28-11-1977)

7. శ్రీ సాగినూర్యనారాయణ రాజు
దేవాదాయ, ధర్మాదాయశాఖ
(పదవీ విరమణ 1-5-1977)

8. శ్రీ ఎం. ఇబ్రహీం అలీ సమాచారం, పక్స్ అన్నారీ
9. శ్రీ వి. కృష్ణమూర్తి మధ్యతరహా నీటిపారుదల నాయుడు (ఎం.ఎల్.సి)
10. శ్రీ బి. సుబ్బారావు సమాచారం
11. శ్రీ ఎల్. లక్ష్మణదాస్ లేబర్, ఎంప్లాయ్మెంట్ (పదవీ విరమణ 29-12-1977)
12. శ్రీ జి. రాజారాం విద్యుత్ శాఖ (పదవీ విరమణ 7-1-1978)
13. శ్రీ చల్లా సుబ్బారాయుడు పురపాలక శాఖ

సహాయమంత్రులు

1. శ్రీ దేవానందరావు టూరిజం, పబ్లిక్ రైబ్రరీలు
2. శ్రీమతి లక్ష్మీదేవి స్త్రీ, శిశు సంక్షేమం (ఎం.ఎల్.సి)
- కాబినెట్ విస్తరణ 12-1-1974

మంత్రులు

1. శ్రీ ఎం.వి. కృష్ణారావు విద్య
2. శ్రీ చనుమోలు రోడ్లు, భవనాలు వెంకటరావు

సహాయమంత్రులు

1. శ్రీ బి. రామమూర్తి సాంఘిక సంక్షేమం
- కాబినెట్ విస్తరణ 25-9-1974

మంత్రులు

1. శ్రీ పిడతల రంగారెడ్డి ఆర్థిక, సమాచార శాఖ (పదవీ విరమణ 1-12-1977)
2. శ్రీ టి. అంజయ్య లేబర్, ఎంప్లాయ్మెంట్
3. శ్రీ పి. నరసారెడ్డి రెవిన్యూ

సహాయమంత్రులు

1. శ్రీ ఎ. వెంకటరెడ్డి చిన్నతరహా, నీటిపారుదల (పదవీ విరమణ 1-12-1977)
2. శ్రీ వి. పురుషోత్తమరెడ్డి ఎక్సైజ్ (ఎం.ఎల్.సి)
3. శ్రీ పి. మహేంద్రనాథ్ మార్కెటింగ్

4. శ్రీ డి. మునుస్వామి చేపరిపరిశ్రమ
5. శ్రీ ఎస్. వెంకటరామరెడ్డి పశుసంవర్ధకశాఖ
(ఎం.ఎల్.సి) మరణం 14-10-1976)
6. శ్రీ అసిఫ్ పాషా న్యాయశాఖ
7. శ్రీ కె.వి. కేశవులు చేనేత
క్యాబినెట్ విస్తరణ 13-7-1976

మంత్రులు

1. శ్రీ సి. హెచ్. హను రవాణా
మయ్య (ఎం.ఎల్.సి)

సహాయమంత్రులు

1. శ్రీమతి కృష్ణ వేణి స్త్రీ సంక్షేమం
సంజీవయ్య (ఎం.ఎల్.సి.)
2. శ్రీ కె.బి. నరసప్ప చక్కెరపరిశ్రమ
(పదవీ విరమణ 7-1-1978)
3. శ్రీ పి. శేషావతారం పల్లెల అభివృద్ధి
(పదవీ విరమణ 4-1-1978)
4. శ్రీ పి. ధర్మారెడ్డి గృహవసతి
(పదవీ విరమణ 1-12-1977)
5. శ్రీ వై. నారాయణస్వామి చిన్నపరిశ్రమలు
(ఎం.ఎల్.సి.)
కాబినెట్ విస్తరణ 4-9-1977

మంత్రులు

1. శ్రీ ఆర్. నారపరెడ్డి పంచాయతీరాజ్
2. శ్రీ మానిక్ రావ్ కమర్షియల్ టాక్స్
(పదవీ విరమణ 7-1-1978)
3. శ్రీ కె. అప్పడుదొర మార్కెటింగ్

సహాయమంత్రులు

1. శ్రీ కె. రామిరెడ్డి పౌరసరఫరాలు
2. శ్రీ పి.వి. వెంకటరావు నీటిపారుదల అభివృద్ధి సంస్థ
3. శ్రీ లక్ష్మీనారాయణ వెనకబడిన తరగతుల సంక్షేమం
'యాదవ్ (ఎం.ఎల్.సి)

XI మంత్రిమండలి

1978 శాసనసభ ఎన్నికల అనంతరం అత్యధిక సంఖ్యా బలంతో నెగ్గిన కాంగ్రెసు 'ఐ' పార్టీ డా॥ మంత్రి చేన్నారెడ్డిని నాయకుడుగా ఎన్నుకొంది. ఆయన 32 మంది మంత్రులతో తన మంత్రిమండలిని ఏర్పరచినాడు:

ముఖ్యమంత్రి

డా॥ ఎం. చేన్నారెడ్డి (8-3-1978 నుంచి 10-10-1980 వరకు)

1. డా॥ ఎం. చేన్నారెడ్డి సాధారణ పరిపాలన, భూసంస్కరణ, పరిశ్రమలు, సమాచారశాఖ, ఎక్సైజ్, శాంతి, భద్రత
2. శ్రీ ఎన్. అమరనాథ్ రెడ్డి సహకారం
3. శ్రీ ఎం. బాగారెడ్డి పంచాయతీరాజ్
4. శ్రీ పి.వి. చౌదరి లెక్ స్టైల్స్
(ఎం.ఎల్.సి)
5. శ్రీ సి. దాస్ చక్కెరపరిశ్రమ
6. శ్రీ పి. గంగారెడ్డి వ్యవసాయం
7. శ్రీ ఎం.ఎం. హుస్సేన్ హోం
(ఎం.ఎల్.సి)
8. శ్రీ టి. హయగ్రీవాచారి వాణిజ్యం, సాంకేతిక విద్య
9. శ్రీ ఎన్ జనార్దన్ రెడ్డి రెవెన్యూ
(ఎం.ఎల్.సి)
10. శ్రీ ఎ. మదన్ మోహన్ ఆరోగ్యశాఖ
11. శ్రీ ఎం. మానిక్ రావు రహదారులు, రోడ్లు, భవనాలు
12. శ్రీ వి. నాగేశ్వర రావు పశుసంవర్ధక శాఖ
(ఎం.ఎల్.సి)
13. శ్రీ కె.బి. నరసప్ప చిన్నతరహా పరిశ్రమలు
14. శ్రీ కె. ఓబుల్ రెడ్డి మధ్యతరహా నీటిపారుదల
15. శ్రీ జి. రాజారాం ఆర్థిక, విద్యుత్ శాఖలు
16. శ్రీ బి. రామ్ దేవ్ పురపాలక శాఖ*
(ఎం.ఎల్.సి)
17. శ్రీ మతి శోదామిశ్రీ యాత్రలు, గ్రంథాలయాలు*
(ఎం.ఎల్.సి)
18. శ్రీ జి.వి. సుధాకర్ రావు భారీనీటిపారుదల వాణిజ్యపన్నులు*
(ఎం.ఎల్.సి)

19. శ్రీ వి. వెంకటస్వారావు దేవాదాయశాఖ
యణ (ఎం.ఎల్.సి)
20. శ్రీ భవనం వెంకటరామ విద్యాశాఖ
రెడ్డి (ఎం.ఎల్.సి)
21. శ్రీ ఎడ్లపాటి వెంకట స్థానింగు, న్యాయశాఖ కోర్టులు
రావు
22. శ్రీ జి. వెంకటస్వామి కార్మిక ఉపాధి కల్పన
(ఎం.ఎల్.సి)

సహాయమంత్రులు

1. శ్రీ అహమద్ పరీష్ అటవీశాఖ
2. శ్రీ నాదెండ్ల భాస్కర అసెంబ్లీ వ్యవహారాలు
రావు
3. శ్రీ నిజామ్ వలీ వక్ఫు, చిన్న మొత్తాల పొదుపు
4. శ్రీ కె.వి.ఆర్. పద్మనాభ గిరిజన సంక్షేమం
రాజు
5. శ్రీ ఎస్.వి. ప్రసాద్ మార్కెటింగ్
6. శ్రీ జి. రామస్వామి పౌరసరఫరాలు
7. శ్రీ కె. రంగారావు హరిజన సంక్షేమం**
8. శ్రీ పి. శేషావతారం పల్లెపట్ల అభివృద్ధి**
9. శ్రీ ఎ. వెంగళరెడ్డి రవాణా
10. శ్రీ ఎ. వీరప్ప చేపలశాఖ
11. శ్రీ ఎస్. వెంకటరెడ్డి గనులు

*వీరు మంత్రులుగా నియమితులైనపుడు అసెంబ్లీ సభ్యులుకారు.

9-6-1978 న రెజిస్ట్రేటివ్ కౌన్సిల్ కు ఎన్నికైనవారు.

**తదుపరి మంత్రిత్వేణి పొందినవారు.

పార్లమెంటరీ సెక్రటరీలు

1. శ్రీమతి టి. సత్యవతి
2. శ్రీ బి. కృష్ణ
3. శ్రీ రవీంద్రనాయక్
4. శ్రీ కె.యి. కృష్ణమూర్తి
5. శ్రీ నీలం చాల్లాన్
6. శ్రీ ఆర్. నాగభూషణం

12 వ మంత్రి మండలి

డా॥ మర్రిచెన్నారెడ్డి ముఖ్యమంత్రిగా పూర్తికాలం కొనసా
1980 అక్టోబరులో ఆయన తన ముఖ్యమంత్రి పదవికి రాజీనామా చేసి
ఆయన స్థానంలో శ్రీ టి. అంజయ్యను కాంగ్రెసుపార్టీ శాసనసభాపక్షం
కుడుగా ఎన్నుకొంది. ఆయన మొదట పెద్దమంత్రివర్గాన్ని ఏర్పా
తరవాత కొందరిని తొలగించినారు.

ముఖ్యమంత్రి శ్రీ టి. అంజయ్య (11-10-1980)

1. శ్రీ టి. అంజయ్య
2. శ్రీ ఎన్. అమరనాథ్ రెడ్డి సహకారం
3. శ్రీ ఇ. అయ్యప్ప రెడ్డి న్యాయశాఖ
4. శ్రీ ఎం.ఎ. అజీజ్ అటవీశాఖ
5. శ్రీ ఎం. బాగారెడ్డి భారీపరిశ్రమలు, ఉర్దూ అకాడమీ
6. శ్రీ పి.వి. చౌదరి దేవాదాయ, ధర్మాదాయశాఖ
7. శ్రీ సి. దాస్ చిన్నతరహా నీటిపారుదల
8. శ్రీ సి.పాచ్. హను మార్కెటింగ్

మయ్య

9. శ్రీ ఎం.ఎం. హాషిమ్ రేవులు, ఎగుమతులు
10. శ్రీ టి. హయగ్రీవా సాంకేతికవిద్య

చారి

11. శ్రీ సి. జగన్నాథరావు హోమ్
12. శ్రీ ఎన్. జనార్ధన రెడ్డి రెవిన్యూ
13. శ్రీ దివి కొండయ్య రోడ్లు, భవనాలు

చౌదరి

14. ఎ. మదన్ మోహన్ ఆరోగ్యశాఖ
15. శ్రీ ఎం. మానిక్ రావు కమర్షియల్ టాక్సెస్, పరిశ్రమలు
16. శ్రీ కె. ప్రభాకర్ రెడ్డి ఆర్థికశాఖ
17. శ్రీ బి. రామ్ దేవ్ పశుసంవర్ధకశాఖ
18. శ్రీ కె. రంగారావు సాంఘిక సంక్షేమం, హరిజన సం
19. శ్రీ కె. రోశయ్య రవాణా
20. శ్రీమతి సరోజినీపుల్లారెడ్డి పురపాలకశాఖ
21. శ్రీ భాట్లం శ్రీరామ సాంస్కృతికశాఖ
- మూర్తి
22. శ్రీ ఎన్. శ్రీనివాసులు పంచాయతీరాజ్
- రెడ్డి

23. శ్రీ జి.వి. సుధాకర భారీనీటిపారుదల
రావు
24. శ్రీ ఎ. వీరప్ప విద్యుత్ శాఖ
25. శ్రీ ఎస్. వెంకటరెడ్డి గనులు
26. శ్రీ భవనం వెంకట్రామ విద్యాశాఖ
రెడ్డి
27. శ్రీ జి. వెంకటస్వామి కార్మిక, పౌరసరఫరాలు
28. శ్రీ సి. రాజనరసింహ యాత్రలు
29. శ్రీ జి. రామస్వామి చేపలశాఖ
30. శ్రీ ఎం. తులసీదాస్ వెనకబడిన వర్గాల సంక్షేమం
31. శ్రీ పాలడుగు వెంకట్రామ్ గ్రామీణ నీటిపారుదల
32. శ్రీమతి ఎం.ఎన్. విజయలక్ష్మీదేవి స్త్రీ, శిశుసంక్షేమం
33. శ్రీ కె. కేశవరావు చిన్నపరిశ్రమలు
34. శ్రీ చనుమోలు వెంకట వ్యవసాయశాఖ
రావు

సహాయమంత్రులు

1. శ్రీ ఎన్. ఆల్వార్ దాస్ పురపాలకశాఖ
2. శ్రీ ఎన్. చంద్రబాబు గ్రంథాలయాలు, సినిమాలు
నాయుడు
3. శ్రీ బాలాగౌడ్ చక్కెరపరిశ్రమ
4. శ్రీ పి. జనార్ధనరెడ్డి యువజన సంఘాలు
5. శ్రీ జి. నాగేశ్వరరావు చేనేత
6. శ్రీ డా॥ వై.యస్. రాజు గ్రామీణ అభివృద్ధి
శేఖరరెడ్డి
7. శ్రీ డి. రవీంద్రనాయక్ గిరిజనసంక్షేమం
8. శ్రీ కె. సత్యనారాయణ గృహవసతి
రాజు
9. శ్రీ వి. వెంకటేశ్వరరావు భూగర్భజలాలు

పార్లమెంటు సెక్రటరీలు

1. శ్రీ నీలం చాల్లాన్
2. శ్రీ బి. కృష్ణ

3. శ్రీ ఆర్. నాగభూషణం

4. శ్రీమతి టి. సత్యవతి

అంజయ్య మండలిలో శాఖల మార్పు

(7-2-1982)

1. శ్రీ భవనం వెంకట్రామ రవాణా
రెడ్డి

2. శ్రీ కె. కేశవరావు విద్య

3. శ్రీ కె. రోశయ్య వాణిజ్యపన్నులు

4. శ్రీ షాణీక్ రావు ఎక్సైజు

5. శ్రీ భాట్ల శ్రీరామమూర్తి సమాచారం, సాంస్కృతిక వ్యవహారాలు
గ్రంథాలయాలు

6. శ్రీ రాజనరసింహ టూరిజం, పురావస్తువిషయాలు

7. శ్రీ మజ్జి తులసిదాసు మీడియం ఇరిగేషన్

8. శ్రీ ఆశ్వార్థాచార్య పురపాలక, విద్యాశాఖల సహాయమంత్రి

9. శ్రీ చంద్రబాబునాయుడు పనిమూటోగ్రఫీ, భూగర్భజలనిధులు

10. శ్రీ బాలాగౌడ్ వెనకబడిన తరగతులు

11. శ్రీ వి. వెంకటేశ్వరరావు అక్షులపరిశ్రమలు

12. డా॥ వై.ఎస్. రాజశేఖర పట్టుపరిశ్రమ, గ్రామీణ సంక్షేమం
రెడ్డి

13. శ్రీ ఎం.ఎం. హామి సెట్టింగ్, వాణిజ్యం

14. శ్రీ అగిశం వీరప్ప తోళ్ళపరిశ్రమ, లిడ్ కాన్, విద్యుత్తు

15. శ్రీ గోకా రామస్వామి తోటల అభివృద్ధి, చేపలు

13 వ మంత్రిమండలి

శ్రీ కొట్ల విజయభాస్కరరెడ్డి మంత్రి వర్గం

1982, సెప్టెంబరు 16 న రాష్ట్ర కాంగ్రెస్ (ఐ) పార్టీ శాసనసభా పతనం సమావేశమై శ్రీ విజయభాస్కరరెడ్డిని నాయకునిగా ఎన్నుకొన్నది. కేంద్రమంత్రి శ్రీ వెంకట్రామన్ పరిశీలకుడుగా ఈ సమావేశంలో పాల్గొన్నారు. శ్రీ విజయభాస్కరరెడ్డి మూడు అంచలుగా తన మంత్రి వర్గాన్ని ఏర్పాటు చేసినారు. సెప్టెంబరు 20న ఆయన ఆయన మంత్రివర్గం ప్రమాణస్వీకారం చేసినారు. ఆనాడు శ్రీ అమర్ సింగ్ తిలావత్ రాలేకపోయినందున ఆయన ప్రమాణ స్వీకారం తరవాత విడిగిరిది. 119 రోజులపాటు ఉన్న శ్రీవిజయ భాస్కరరెడ్డి మంత్రివర్గం రెండు ప్రధాన పథకాలను చేపట్టింది. ప్రాథమిక పాఠశాల విద్యార్థులకు మధ్యాహ్న భోజన పథకము ఇందులో ఒకటి. రెండ

వది చౌకగా బియ్యం అమ్మేవధకంలో కిలో రూ. 1.90 పై. మొదలుకొని రూ. 2.50 పై వరకూ బియ్యం అమ్మవలెననుకొన్నారు.

1982, నవంబర్ 26 వతేదీన రాష్ట్రంలో ఎన్నికలు జరపమన్నట్లు ప్రకటన వెలువడంది. జనవరి 5న (1983) విధానసభకు జరిగిన ఎన్నికలలో కాంగ్రెస్ (ఐ) పార్టీ బలాన్ని కోల్పోవటంతో శ్రీ విజయభాస్కరరెడ్డి ముఖ్యమంత్రి పదవికి రాజీనామా చేసినారు. పాత శాసనసభ రద్దుకాగా కొత్త సభ్యులతో కూడినసభ ఏర్పడింది.

శ్రీ విజయ భాస్కరరెడ్డి మంత్రిమండలి

మంత్రులు

శాఖలు

1. శ్రీ కె. విజయభాస్కరరెడ్డి

ముఖ్యమంత్రి

సాధారణ పరిపాలన, సహాయకశాఖ, పట్టణ భూగరిష్ట పరిమితి, 20 సూత్రాల కార్యక్రమం, హవుసింగ్

2. శ్రీ సి. జగన్నాథరావు

పరిశ్రమలు

3. శ్రీ ఎన్. జనార్థనరెడ్డి

వ్యవసాయం

4. శ్రీ పి. మదన్ మోహన్

రెవెన్యూ, వాణిజ్యపన్నులు

5. శ్రీ ఎం.ఎ. అజీజ్

అటవీశాఖ

6. శ్రీ ఎం.వి. కృష్ణరావు

సహకారశాఖ

7. శ్రీ కోన ప్రభాకరరావు

ఆర్థికశాఖ, ప్రణాళిక

8. శ్రీ ఎం. మానిక్ రావు

రోడ్లు, భవనాలు

9. శ్రీ బి. రాందేవ్

పశుసంవర్ధకశాఖ

10. శ్రీ డి. మునుస్వామి

పంచాయతీరాజు

11. శ్రీ సి. దాస్

సాంఘిక సంక్షేమం

12. శ్రీ మతి సరోజినీపుల్లారెడ్డి

వైద్య, ఆరోగ్యశాఖ

13. శ్రీ ఎం. బాగారెడ్డి

రవాణా

14. శ్రీ కె. రోశయ్య

హోం

15. శ్రీ ఎ. వీరప్ప

చిన్నతరహా నీటిపారుదల

16. శ్రీ సిహెచ్. వెంకటరావు

బారి, మధ్యతరహా నీటిపారుదల

17. శ్రీ ఎన్. అమరనాథరెడ్డి

పౌరసరఫరాలు

18. శ్రీ ఎన్. రాజకేఖరరెడ్డి

విద్యాశాఖ

9. శ్రీ అహమ్మద్ షరీఫ్

వాణిజ్యం

20. శ్రీ వి. వెంకటేశ్వర న్యాయవిభాగం
రావు
21. శ్రీ కె. కేశవరావు కార్మికశాఖ, స్త్రీ సంక్షేమం
22. శ్రీ పాలడుగు వెంకట మార్కెటింగ్
రావు

స్టేట్ మంత్రులు

1. శ్రీ ఎన్. చంద్రబాబు సాంకేతికవిద్య
నాయుడు
2. శ్రీ జి. నాగేశ్వరరావు దేవాదాయశాఖ
3. శ్రీ ఐ. రామకృష్ణారాజు ఎక్స్‌యిజు
4. శ్రీ పి. గోవర్ధన్‌రెడ్డి చేనేతపరిశ్రమ
5. శ్రీ ఆర్. వేమన్న పురపాలకశాఖ
6. శ్రీ అమర్‌సింగ్‌తిలావత్ పర్యటనశాఖ
7. శ్రీ పి.వి. రాఘవులు మత్స్యశాఖ
8. శ్రీ బి. సమ్మయ్య చిన్నతరహా పరిశ్రమలు
9. శ్రీ వి. సన్యాసి చక్కెర, కుటీరపరిశ్రమలు
నాయుడు
10. శ్రీ వి. హనుమంతరావు గిరిజన సంక్షేమం

శ్రీ ఎన్. టి. రామారావు మంత్రిమండలి

1982 మార్చి 29 న 'తెలుగుదేశం' పేరిట శ్రీ ఎన్. టి. రామారావు నాయకత్వాన కొత్తపార్టీ రాష్ట్రంలో ప్రారంభమైంది. ప్రారంభాదులోనూ, తిరుపతిలోనూ రెండు మహానాడు సభలను ఈ పార్టీ జరుపుకొన్నది. ఇతర పార్టీల నుంచి చేరదలచిన శాసనసభ సభ్యులు తమ సభ్యత్వానికి రాజీనామా ఇచ్చి రావలెనని తెలుగుదేశం పార్టీ నిబంధన ఏర్పరచింది. తొలుత శ్రీయుతులు నాదెళ్ళ భాస్కరరావు, గద్దె రత్నయ్య సి. నారాయణ, ఆదెయ్య తెలుగుదేశంలో చేరినారు. అందులో శ్రీ నాదెళ్ళ భాస్కరరావు ఒక్కరే శాసనసభ సభ్యత్వానికి రాజీనామా ఇచ్చినారు. మిగిలిన ముగ్గురూ తెలుగుదేశంపార్టీకి దూరంగా వెళ్ళి పోయినారు. తరువాత శ్రీ నల్లపరెడ్డి శ్రీనివాసులురెడ్డి విధానసభ సభ్యత్వానికి రాజీనామా ఇచ్చి తెలుగుదేశంలో చేరినారు.

శ్రీ ఎన్. టి. రామారావు రాష్ట్ర వ్యాప్తంగా పర్యటించి పార్టీ ప్రచారం చేసినారు. జిల్లా సమన్వయ కర్తలను నియమించినారు. తొమ్మిది మాసాల పాటు పార్టీ ప్రచారాన్ని ముమ్మరంగా సాగించి నియమావళిని రూపొందించి ప్రకటించినారు.

విధానసభకు ఎన్నికలు ప్రకటించినప్పుడు ప్రతిపక్షాలవారు, తెలుగు దేశంతో కలిసి స్థానాల సర్దుబాటుకు చర్యలు జరిపినప్పటికీ ఫలించలేదు. 288 స్థానాలకు తెలుగుదేశం పోటీ చేసింది. మేనకాగాంధీ నాయకత్వానీగల సంజయ్ విచార్ మంచ్ 5 స్థానాలలో పోటీ చేయగా తెలుగుదేశం ఆ పార్టీకి మద్దతును ప్రకటించింది. ఎన్నికల ఫలితాలనుబట్టి తెలుగుదేశానికి 198 స్థానాలు లభించి నాయి. తెలుగుదేశం శాసనసభా పక్షం హైదరాబాదుతో సమావేశమై ఎన్. టి. రామారావును నాయకునిగా ఎన్నుకొన్నది. గవర్నరు ఆహ్వానంపై ఎన్. టి. రామారావు మంత్రిమండలిని ఏర్పరచినారు. 1988 జనవరి 9 న శ్రీ శ్రీ మంత్రి వర్గం ప్రమాణస్వీకారం చేసింది.

శ్రీ ఎన్. టి. రామారావు మంత్రిమండలి

మంత్రులు

శాఖలు

1. శ్రీ ఎన్.టి. రామారావు

ముఖ్యమంత్రి

సాధారణపరిపాలన, హోం, భారీపరి

శ్రమలు, ప్రణాళిక సమాచారశాఖ

2. శ్రీ నాదెళ్ళ భాస్కర
రావు

ఆర్థికశాఖ, వాణిజ్యపన్నులు, ఎనర్జీ

3. శ్రీ నల్లవరెడ్డి శ్రీనివా
సులు రెడ్డి

రోడ్లు, భవనాలు, నీటిపారుదల శాఖలు

4. శ్రీ పి. మహేంద్రనాథ్

భూమిశిస్తు, పౌరసరఫరాలు

5. శ్రీ సంగమరెడ్డి సత్యనా
రాయణ

రవాణా

6. శ్రీ ఈలి. ఆంజనేయులు

దేవాదాయశాఖ

7. శ్రీ కరణం రామచంద్ర
రావు

పంచాయతీరాజ్

8. శ్రీ పూసపాటి ఆనంద
గజపతిరాజు

విద్య, గ్రంథాలయాలు, సాంస్కృతిక
వ్యవహారాలు

9. శ్రీ కుందూరి జానారెడ్డి

వ్యవసాయం, సహకారం

10. శ్రీ శిరిగిరెడ్డి

వైద్యం, ఆరోగ్యం

రామమునిరెడ్డి

సేవ మంత్రి

1. శ్రీమతి కె. ప్రతిభా
భారతి

పాంఘిక సంక్షేమం, స్త్రీ సంక్షేమ
గిరిజన సంక్షేమం

2. శ్రీ ఎం. రామచంద్రరావు

కార్మిక, ఉపాధిశాఖ

3. శ్రీ ఎవమల రామ

న్యాయస్థానాలు; పురపాలక శాఖ

కృష్ణానది

4. శ్రీ టి. జీవన్ రెడ్డి

ఎక్స్‌ట్రాడ్

5. శ్రీ మహమ్మద్ షకిర్

పర్యటనశాఖ, వక్స్ బోర్డు

విధానసభ (శాసనసభ)

రాజ్యాంగ వరంగా ప్రతిరాష్ట్రానికి ఒక విధానసభ, కొన్ని సందర్భాలలో విధాన పరిషత్తు ఉంటుంది. విధానసభలో 500 కు మించకుండానూ, 60కి తగ్గకుండానూ సభ్యులను ఉంటుంది. ఎన్నుకొంటారు. ప్రతి పదేళ్ళకూ జనాభా ప్రాతిపదికగా నియోజక వర్గాలను పునర్విభజన గాభిర్తాంటారు. జనాభాకు తగినట్లుగా ప్రాతినిధ్యం కేటగిలో ఉండే నిమిత్తం ఈ చర్య తీసుకొంటారు. కనక విధానసభలో సభ్యుల సంఖ్య స్వల్పమూర్తులకున్న సమక్షాంటుంది. కొన్ని స్థానాలు హరిజనులకు, ముస్లింలను నిలిజనులకు కేటాయించడం కూడా రాజ్యాంగ వరంగా ఇస్తుంటుంది. విధానసభ కాలపరిమితి 5 సంవత్సరాలు. ఆ తరువాత సభ జనాభాకు అనేక రద్దు ఇస్తుంది. ఈ లోగా రాష్ట్ర ప్రతి శాసన సభకు, తగిన శాఖలుంటే, కద్దు చేయవచ్చు.

ఆంధ్ర ప్రదేశ్ శాసనసభ (విధానసభ) 284 మంది సభ్యులతో ఉంది. వీరిని ఉంటుంది ప్రతిపక్షంగా 5 సంవత్సరాలకొక పర్యాయం ఎన్నుకొంటారు. ఇందులో 30 స్థానాలు హరిజనులకు, 11 స్థానాలు గిరిజనులకు కేటాయించి నారు. 244 స్థానాలతో అట్టులే క వారెవరైనా నిలిబడవచ్చు. 25 సంవత్సరాల వయసుగల జాత పౌరులందరూ ఎన్నికలలో నిలిబడటానికి అట్టులు. ఒక స్థానం అంగ్లో-ఇండియన్లకు ప్రాతినిధ్యం మూంచే నిమిత్తం రాష్ట్ర గవర్నర్ నామినేట్ చేస్తాడు.

1956 లో రాష్ట్రం ఏర్పడినప్పుడు శాసనసభలో 208 స్థానాలున్నాయి. రెండవ పాధారణ ఎన్నికలలో వీటి సంఖ్య 301 అయింది. మూడవ పాధారణ ఎన్నికలకు 287 స్థానాలు, ఐదవ పాధారణ ఎన్నికలలో కూడా ఇదే సంఖ్య కొనసాగింది. నియోజక వర్గాలను మార్పు చేయటం వల్ల ఈ సంఖ్యలో కూడా మార్పు వచ్చింది. జనాభా లెక్కలను బట్టి 10 పండ్లకొకసారి నియోజక వర్గాల మార్పు చేస్తారు. శాసనసభకు ఎన్నికైన వ్యక్తి శాసన మండలిలో గానీ, తోక సభ, రాజ్యసభలోగానీ సభ్యుడుగా ఉండరాదు. లాభాలు అర్జించే విధంగా గానీ, లేదా ప్రభుత్వోద్యోగాలలో గానీ అతడు కొనసాగటానికి వీలు లేదు. శాసనసభను ఏదైనా కారణాల వల్ల రద్దుచేస్తే తప్ప ఎన్నికైన వ్యక్తి 5 సంవత్సరాలపాటు సభ్యుడుగా ఉంటాడు. శాసనసభలో సభ్యుడు మూట్లాడిన దానిపట్ల ఎవరూ కోర్టుకు వెళ్ళటానికి వీలులేదు. శాసన సభ్యునికి స్వేచ్ఛగా

మాట్లాడే హక్కు ఉంది. ఒకసారి ఎన్నికైన సభ్యుని మళ్ళీ ఎన్నికలవరకూ తొలగించే పీలు లేదు. శాసన సభ్యులకు జీతభత్యాలు, సౌకర్యాలు ఎంత ఉండా లనేది శాసనసభ చట్టరూపేణా నిర్ధారిస్తుంది. సభా వ్యవహారాలు నిర్వహించ టానికి శాసన సభ్యులు సభాధ్యక్షుని (స్పీకర్), ఉపాధ్యక్షుని (డిప్యూటీ స్పీకరుని) ఎన్నుకొంటారు. శాసన సభలో ఆర్థిక సంబంధమైన బిల్లులన్నీ బడ్జెటును ప్రవేశపెట్టి, ఆమోదించే హక్కులు ఉన్నాయి. శాసన సభ్యులెవరి నై నా బిల్లును, తీర్మానాలను ప్రవేశపెట్టవచ్చు. ప్రశ్నలు, సావధాన తీర్మా నాలు, స్వల్పవ్యవధి ప్రశ్నలు, వాయిదా తీర్మానాలు ప్రవేశపెట్టి, విషయాలు తెలుసుకొనే హక్కు సభ్యులకు ఉంది.

శాసన సభలో సర్వసాధారణంగా సభ్యులందరూ పార్టీలవారీగా కూర్చుంటారు. వారెంతోనైనా స్పీకరు కేటాయిస్తారు. అధికారపక్షంలోని వారంతా ప్రజాపీఠం పోచేసే అని, మిగిలిన వారంతా ప్రతిపక్షాలని సంప్రదాయంగా భావించడం జరుగుతుంది. ఓటింగ్ సందర్భంలో ప్రతిపక్షంవారు పట్టుబడితే తప్పకుండా సాధారణంగా మూడువారే తీరులోనే ఓటింగు జరుగుతుంది. లేనట్లయితే, అనుకూల ప్రతికూలురను తమ స్థానాలలో నీలబడ వలసిందిగా స్పీకరు కోరతారు. స్పీకర్ కు, డిప్యూటీ స్పీకర్ కు సభా కార్యకలాపాలను నిర్వహించటంలో తోడ్పడటానికి స్పీకర్ పాలెస్ నుంచి విక చేస్తాడు. సంవత్సరానికి ఒక పర్యాయం ప్రభుత్వ విధానాలను వివరిస్తూ గవర్నర్ శాసనసభ నుద్దేశించి ప్రసంగిస్తారు. దానిపై ధన్యవాద తీర్మానం ప్రవేశపెట్టటం, ప్రభుత్వ విధానాల మంచి చెడ్డలను అన్ని పక్షాల వారు చర్చించటం జరుగుతుంది. అట్లాగే ఏడాది కొక పర్యాయం ప్రవేశపెట్టే బడ్జెటుపై కూడా సాధారణంగా, పేద్యతపాతీగానూ, చర్చ జరుగుతుంది. ప్రభుత్వంపై సభ్యులు ప్రవేశపెట్టే ప్రతిపక్ష తీర్మానానికి సభలో ఒక తీవ్రత సభ్యుల మధ్య ఉండవలె.

ఆంధ్రప్రదేశ్ శాసనసభలో వివిధ పక్షాల్లో బలపరిణాలు 1956 నుంచి ఇప్పటి వరకూ ఉన్న తీరు ఈ రిపోర్టువరకు ఉండేవి.

శాసనసభ (1955-1962) మొత్తం 900			
క్ర. సం. పార్టీ పేరు	మార్చి 1957	మార్చి 1958	మార్చి 1961
1. ఐక్య కాంగ్రెస్ భూమి	216	215	236
2. సి.పి.ఐ. + పి.పుల్స్	—	—	—
3. డెమోక్రటిక్ ప్రగ్రెస్	37	37	37
3. స్వామిస్థులు	లేదు	17	లేదు
4. ప్రజాసోషలిస్టుపార్టీ	—	—	17

5. ఇండిపెండెంట్స్

ఇతరులు

84

81

11

మొత్తం

301

301

301

నామినేటెడ్ సభ్యుని ఈ పట్టికలో చూపలేదు.

కానసభ (1962-1967)

మొత్తం సభ్యులు-300

క్ర. సం.	పార్టీ పేరు	మార్చి 1962	1962-63	1964-65	నవంబరు 1966
1.	కాంగ్రెస్	177	176	210	215
2.	సి. పి. ఐ.	51	53	31	1
3.	సి. పి. ఐ. (మార్క్సిస్టు)	—	—	22	—
4.	సోషలిస్టుపార్టీ	2	—	—	—
5.	స్వతంత్రపార్టీ	19	17	17	4
6.	ఐక్యదేమోక్రాటిక్ ఫ్రంట్	—	25	—	—
7.	జాతీయదేమోక్రాటిక్ గ్రూప్	—	1	7	3
8.	ఇండిపెండెంట్స్ ఇతరులు	51	17	13	2
	మొత్తం	300	300	300	300

నామినేటెడ్ సభ్యుని ఈ పట్టికలో చూపలేదు.

కానసభ (1967-1972)

మొత్తం

సభ్యులు

287

క్ర. సం.	పార్టీ పేరు	ఫిబ్రవరి 1967	అగస్టు 1970	మార్చి 1971	డిసెంబరు 1971
1.	కాంగ్రెస్	165	176	182	230
2.	స్వతంత్ర	29	19	16	10
3.	సి. పి. ఐ.	11	14	10	12
4.	కమ్యూనిస్టులు (మార్క్సిస్ట్)	9	8	7	5
5.	తెలంగాణా యునైటెడ్ ఫ్రంట్ (తదుపరి తెలంగాణా ప్రజాసమితి)	—	—	29	26
6.	రిపబ్లికన్ పార్టీ ఆఫ్ ఇండియా	—	1	2	2
7.	సంయుక్త సోషలిస్టు పార్టీ	—	1	1	1

8.	జనసంఘ్	3	3	3	3
9.	కాంగ్రెస్ (ఐ)	—	14	13	—
10.	జనకాంగ్రెస్	—	7	—	—
11.	పీపుల్స్ డెమోక్రాటిక్ పార్టీ	—	4	3	—
12.	ఇండిపెండెంట్లు	68	10	15	8
	ఇతరులు				
13.	ఖాళీలు	—	4	9	14
	మొత్తం	287	287	287	287

నామినేట్ అయిన సభ్యుని ఈ పట్టికలో చేర్చలేదు.

కానవసభ (1972-1978)

మొత్తం సభ్యులు-287

క్ర.సం.	పార్టీ	ఫిబ్రవరి 1972	సెప్టెంబర్ 1972	ఫిబ్రవరి 1974	మే 1975	నవంబర్ 1976	ఏప్రిల్ 1977
1.	కాంగ్రెస్	219	218	214	242	242	243
2.	సి.పి.ఐ.	7	8	8	8	8	8
3.	సి.పి.ఐ. (మార్క్సిస్టు)	1	1	1	1	1	1
4.	వ్యవస్థాపక	2	—	—	—	—	—
5.	సోషలిస్టు	—	11	11	6	4	—
	డెమోక్రాటిక్ ఫ్రంట్						
6.	ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రోగ్రెసివ్ డెమోక్రాట్స్	—	8	8	7	7	—
7.	ప్రోగ్రెసివ్ ఫ్రంట్	—	7	7	6	6	—
8.	పీపుల్స్ డెమోక్రాట్స్	—	6	6	3	3	—
9.	ఇండిపెండెంట్లు ఇతరులు	58	26	24	13	12	2
10.	జనతాఫ్రంట్	—	—	—	—	—	27
11.	ఖాళీలు	—	2	8	1	4	6
	మొత్తం	287	287	287	287	287	287

నామినేట్ అయిన సభ్యుని ఈ పట్టికలో చూపలేదు.

శాసన సభలో సభ్యుడుగాని వ్యక్తి కూడా మంత్రి కావచ్చు. అట్లా అయినప్పుడు ఆరు మాసాలలోగా ఏదో ఒక స్థానం నుంచి ఎన్నికై రావలసి ఉంటుంది. శాసన మండలి సభ్యుడు మంత్రి అయితే శాసన సభ లో అతనికి ఓటు హక్కు ఉండదు.

శాసన మండలి

1958 లో రాష్ట్ర శాసన మండలి ఏర్పడింది. ఇందులో సభ్యులను శాసన సభనుంచి, ఉపాధ్యాయ నియోజక వర్గాలనుంచి, స్థానిక సంస్థలనుంచి పట్టభద్రులనుంచి ఎన్నుకొంటారు. అవిగాక, గవర్నర్ కొందరిని నామినేట్ చేస్తారు. మొత్తం 90 మంది ఉన్న శాసనమండలిలో 30 మందిని శాసనసభ ఎన్నుకొంటుంది. 30 మందిని స్థానిక సంస్థలు ఎన్నుకొంటాయి. మొత్తం సభ్యులలో 12 వ వంతు ఉపాధ్యాయులు, మరో 12 వ వంతు పట్టభద్రులు ఎన్నుకొంటారు. గవర్నర్ మొత్తం సభ్యులలో 8 వ వంతు నామినేట్ చేస్తారు. విధాన పరిషత్తు బడ్జెటును, ఆర్థిక వ్యవహారాలను తప్ప మిగిలిన అన్ని విషయాలలో శాసనసభవలె చర్యలు జరిపి నిర్ణయాలు తీసుకొంటుంది. శాసనసభ ఆమోదించిన బిల్లును, తీర్మానాన్ని శాసనమండలి కూడా ఆమోదించవలసి ఉంది. నిరాకరించవచ్చుకూడ. అప్పుడు శాసనసభ ఆ విషయాన్ని మళ్ళీ పరిశీలించి శాసనమండలి సూచించినట్లు మార్పులు చేసి పంపవచ్చు. లేదా శాసనమండలి నిర్ణయాన్ని తృణీకరించనూవచ్చు. రెండుసార్లు ఇట్లా జరిగిన తరువాత శాసనసభ నిర్ణయమే తుది నిర్ణయం అవుతుంది. శాసనమండలి మార్పులనూ, చేర్పులనూ సూచిస్తూ బిల్లులను తీర్మానాలను శాసనసభకు పంపించవచ్చు. ఏ బిల్లునుగానీ, తీర్మానాన్నిగానీ ముందుగా శాసనమండలిలో కూడా ప్రజ్ఞాపెట్టి, తరువాత శాసనసభకు పంపవచ్చు. శాసనమండలి సభ్యులకు శాసనసభ సభ్యులవలె సౌకర్యాలు, ఊతభత్యాలు ఉన్నాయి. ఉభయసభల నుంచి సభ్యులను వివిధ కమిటీలలో నియమిస్తారు. శాసనమండలి సమావేశాలు, శాసనసభతో పోలిస్తే తక్కువ రోజులు ఉంటాయి. శాసనమండలి సభానిర్వహణకు చైర్మన్ ను ఎన్నుకొంటుంది. అట్లాగే వైస్-చైర్మన్ ను కూడా. ఇందలి సభ్యులలో 8 వ వంతు ప్రతినిధులు రెండేళ్ళకొక వర్యాయం రిటైరవుతుంటారు.

శాసనసభలు పనిచేసేతీరు

సర్వసాధారణంగా ఉభయ సభలలోనూ ఒక గంటనేపు ప్రశ్నోత్తరాల సమయం ప్రారంభదశలో ఉంటుంది. సభ్యులు లిఖిత పూర్వకంగా స్పీకరుకు ప్రశ్నలను పంపిస్తారు. వాటి ప్రాధాన్యాన్ని, ఔచిత్యాన్ని పరిశీలించి ఆమోదించిన వాటిని స్పీకరు ఆయామంత్రులకు పంపిస్తారు. కొన్ని ప్రశ్నలను స్పీకరు

నిరాకరిస్తూంటారు. మరికొన్నిటికి సభాముఖంగా కాక, సభ్యుడికి లిఖిత పూర్వకంగా సమాధానం అందజేయవలసిందని కోరవచ్చు. సమాధానాలు అందిన తరువాత ఏరోజు సభలలో వాటిని అనుమతించేదీ స్పీకరు నిర్ణయిస్తారు. సభ్యులు వేసిన ప్రశ్నలకు మంత్రులు సమాధానాలు చెబుతారు. ఈ సమాధానాలు చెప్పిన తరువాత అనుబంధ ప్రశ్నలకు అవకాశం ఇస్తారు. చాలా సందర్భాలలో ఈ అనుబంధ ప్రశ్నల ద్వారానే ఎన్నో విషయాలు బయటపడుతుంటాయి. వివాదాస్పదమైన విషయాలు వచ్చినపుడు ప్రశ్నలూ, సమాధానాలూ సంతృప్తిపరచలేనప్పుడు స్పీకరు ప్రత్యేక చర్య సమయాన్ని కేటాయిస్తూంటారుకూడా. ఒక మంత్రుడు ఇంకొక మంత్రుని సమాధానం ఇవ్వడం వల్ల అనుబంధ ప్రశ్నలు వచ్చినపుడు చిక్కు ఏర్పడుతుంది. అనుబంధ ప్రశ్నలు ఎట్లాంటివి రాగలవో ఊహించి అందుకు తగిన సమాధానం చెప్పటానికి వీలుగా ఆయా శాఖలవారు సమాచారాన్ని ముందే మంత్రులకు సమకూర్చుతారు. అయినప్పటికీ అనూహ్యమైన పరిణామాలకు దారితీయటం, మంత్రులు వ్యవధికోరటం, ప్రశ్నను వాయిదా వేయటం, పూర్తి సమాచారం కోసం మరొక తెదీ నిర్ణయించటం, జరుగుతుంది. కొన్ని సందర్భాలలో సమాధానం చెప్పటానికి మంత్రునిరాకర్తించవచ్చు. లేక మౌనం వహించవచ్చు. అప్పుడు స్పీకరుకూడా మరో ప్రశ్నకు పోవలసిందే తప్ప, సమాధానం చెప్పి తీరవలసిందేనని ఆదేశించలేరు. అనుబంధ ప్రశ్నలు వేయడానికి ప్రశ్న వేసిన సభ్యునికే తొలి అవకాశం ఇస్తారు. తరువాత స్పీకరు తగిన విచక్షణ నుపయోగించి సభ్యులను అనుమతిస్తారు. ప్రశ్నోత్తరాల సమయం ప్రతిరోజూ ఒక గంటసేపు ఉంటుంది. తరువాత వాయిదాపడిన ప్రశ్నలు, స్వల్ప వ్యవధి ప్రశ్నలు స్వీకరిస్తారు. తరువాత వాయిదా తీర్మానాలు, అత్యవసర విషయాలపై సభాదృష్టికి తెచ్చే విషయాలూ స్వీకరిస్తారు. ఏవైనా విపరీత సంఘటనలు జరిగినప్పుడు వాటిని గురించి చర్చించడానికి వీలుగా సభాకార్యక్రమాన్ని వాయిదా వేయవలెనని సభ్యులు కోరుతుంటారు. దీనిపై స్పీకరు నిర్ణయమే తుదినిర్ణయము. స్పీకరు నిర్ణయాన్ని ప్రశ్నించే హక్కు సభ్యులకు లేదు. సభాకార్యక్రమాలలో క్రమం తప్పినట్లు స్పీకరు దృష్టికి తీసుకురావచ్చు. దానిపై కూడా స్పీకరు తన నిర్ణయాన్ని ప్రకటిస్తారు. మంత్రుల సమాధానాలు సంతృప్తికరంగా లేనపుడు, సభ్యులు అడిగిన వాటికి మంత్రులంగీకరించనప్పుడు, స్పీకరు నిర్ణయం తమకు అనుకూలంగా లేనప్పుడు నిరసన తెలియజేసే నిమిత్తం సభ్యులు సభనుంచి బయటకు వెళ్ళిపోతూంటారు. ప్రతిపక్ష సభ్యులు ఎక్కువగా ఇట్లా బయటకు పోవటం కద్దు. ఎప్పుడోగాని అధికారపక్ష సభ్యుల వాకౌట్ చేయరు. సభలో వాగ్వివాదం చెలరేగినప్పుడు సభ్యులు దూషణలకు దిగినప్పుడు, స్పీకరు హెచ్చరిక చేసినా పరిస్థితి అదుపులోనికి రానప్పుడు, సభను వాయిదా వేయటం అనేక పర్యాయాలు జరిగింది. అభ్యంతరకరమైన మాటలను రికార్డునుండి స్పీకరు తొలగించవచ్చు.

అతి సోపాన తీర్మానాలు సభ్యుల ప్రవేశపెట్టినప్పుడు అందుకు సంబంధించిన మంత్రాధికార ప్రకటన చేసాడు. దీనివల్ల చర్యలు ఆమోదించడం తరువాత ప్రభుత్వ ప్రవేశపెట్టే బిల్లులు, మంత్రుల వివరణ, సభ్యుల చర్యలు ఉంటుంది. వారానికొకటి తనధికార సభ్యుల చర్యకు కేటాయిస్తారు. సాధారణంగా ఆ రాజ సభ్యులు తీర్మానాలను ప్రవేశపెడుతుంటారు. బిల్లులపై ఓటింగు వచ్చినప్పుడు, అవిశ్వాస తీర్మానం ఓటింగుకు వచ్చినప్పుడు, సభ్యులందరికీ సభలో విధిగా ఉండవలసిన ఆయాపాట్లకు సంబంధించిన 'విప్' లు ఉత్తరువులు జారీ చేస్తారంటారు. అయితే ఇది పార్టీకి సంబంధించిన వ్యవహారమేగాని, శాసనసభకు సంబంధించింది కాదు. సభ్యులు తప్పనిసరిగా హాజరు కావలసిన స్పీకరు అధిశించరు. కాని సభానిర్వహణకు 'కోరం' ఉండవలె. బిల్లులపై చర్య జరిగేటప్పుడు కోరం లేకుంటే గంట కొట్టి సభ్యులను పిలుస్తారంటారు. సభలో జరిగే కార్యకలాపాలన్నీటిని పూర్తిగా రికార్డుచేస్తారు. తరువాత వాటిని ఆయా సభ్యులకు పంపి వారి అనుమతి పొంది అచ్చువేస్తారు. ఉభయ శాసన సభలలోనూ కార్యకలాపాలు ఇంచుమించు ఒకేవిధంగా ఉంటాయి.

శాసనసభల సరిహూలు

ఉభయ శాసన సభలకు సంబంధించి తొమ్మిది సంఘాలు ఉమ్మడిగా ఏర్పరుస్తారు. ఇవి:

1. అధ్యక్షనాల్ సమితి
2. పబ్లిక్ అకౌంట్స్ సమితి
3. ప్రభుత్వ ప్రశ్నోత్తరాల సమితి
4. పబ్లిక్ నేట్ అడ్మినిస్ట్రేషన్ సమితి
5. హోం గార్డెస్ సమితి
6. డిజిటల్ సర్క్యులర్ సమితి
7. ప్రైవేట్ బిజినెస్ గర్ గర్ సమితి
8. గ్రాంట్ల సమితి
9. స్టాండ్ స్టాండ్ సమితి

ఇవి శాసన సభలకు, శాసనమండలికి విడివిడిగా ఐదు సంఘాలుంటాయి. అవి: 1. సీక్రెటరీ ట్రీజరీ సలహాసంఘం 2. సీనియర్ సలహాసంఘం 3. ప్రభుత్వ ప్రశ్నోత్తరాల సలహాసంఘం 4. పబ్లిక్ అకౌంట్స్ సలహాసంఘం 5. హోం గార్డెస్ సలహాసంఘం 6. డిజిటల్ సర్క్యులర్ సలహాసంఘం 7. ప్రైవేట్ బిజినెస్ గర్ సలహాసంఘం 8. గ్రాంట్ల సలహాసంఘం 9. స్టాండ్ స్టాండ్ సలహాసంఘం అందుకే శాసనమండలి స్థాపించి

ఐదుగురు ఎన్నికయిన సభ్యులుంటారు. దీనికి జ్యురీకుట్టి స్పీకరు నామినేట్ చేస్తారు. పబ్లిక్ అకౌంట్సు పబ్లిక్ అండ్ డిప్యూటీ కమిటీ విషయంలోనూ ఇదే పద్ధతి ఉంటుంది. మిగిలిన సంఘాలన్నిటికీ సభ్యులులే సభ్యులను నామినేట్ చేస్తారు. సంప్రదాయానుసారంగా స్పీకరు కమిటీకి పబ్లిక్ అకౌంట్స్ కమిటీకి ప్రతిపక్షంలోని వారిని అధ్యక్షులుగా నామినేట్ చేస్తారు. ఈ సంఘాలు రాష్ట్రంలోనూ, అవసరమైతే ఇతర రాష్ట్రాలలోనూ పర్యటించటం, తరచు సమావేశం కావటం, తరచూ నివేదికలు తయారుచేసి ఉభయ సభలకు సమర్పించటం, ఇర్దుగుతుంటుంది. మంత్రులు ఈ సంఘాలలో సభ్యులుగా ఉండరు. అన్ని సంఘాలకు కూడా కార్యదర్శిగా శాసనసభల సచివాలయ కార్యవర్గే ఉంటారు.

నమూనాగా ఒకనాటి విధానసభ, విధానపరిషత్తు పనిచేసిన విషయాలు తెలుసుకోవడానికిగాను ఒకటి, రెండు అనుబంధాలు పరిశీలించవచ్చు.

శాసనసభల సంఘాలు

విధానసభ, విధాన పరిషత్తు స్థూలంగా చర్చలు చేసి శాసనాలు చేస్తుండగా చాలా విషయాలు మిగిలిపోతుంటాయి. ఉభయశాసన సభలకు అనేక విషయాలను సువిశిష్టంగా పరిశీలించేటంత సమయం లేనందువల్ల ఆయా సంఘాలను నియమించి వాటిద్వారా చర్చలు చేయడం, పనులు సాగించటం జరుగుతుంది. మన రాష్ట్రంలో అటువంటి సంఘాలు తొమ్మిది ఉన్నాయి. ఇవిగాక విధానసభకు విడిగా ఐదుసంఘాలూ, విధానపరిషత్తుకు 5 సంఘాలూ ఉన్నాయి. ఈ సంఘాలు రెండు విధాలు. స్థాయి సంఘాలు, కాశ్యాత్మక సంఘాలు. స్థాయిసంఘాలను స్పీకరు, లేదా చైర్మన్ నియమిస్తారు. ఈ సంఘాలు చేయవలసిన పనులను స్పష్టంగా సూచిస్తారు. వాక్కులు, విజ్ఞప్తులు పరిశీలింపడం, శాసనసభల వ్యవహారాలకు సలహాలివ్వటం అవధికార సభ్యుల బిల్లులపై పరిశీలన చేయటం, నిబంధనలు ఏర్పరచటం, సభ్యులు సభకు హాజరుకాని విషయాలు పరిశీలించటం, సభ్యుల ఖాకర్యాలు, జీతభత్యాలు, సభలో ఇచ్చే హామీలు పరిశీలించడం, ప్రభుత్వ సంస్థలు నిర్వహించే తీరు గమనించటం, హరిజన, గిరిజన వెనకబడిన తరగతుల సంతకేమనీ చూడటం ఇత్యాది విషయాలకోసం స్థాయి సంఘాలు ఏర్పరుస్తారు. మన రాష్ట్రంలో ఉభయ సభలకు సంబంధించిన తొమ్మిది సంఘాలూ ఇవి :

1. అంచనాల సంఘము
2. ప్రభుత్వ ఆదాయ, వ్యయవ్యవహారాల సంఘము
3. ప్రభుత్వ సంస్థల పరిశీలన సంఘము
4. సబార్డినేట్ లెజిస్లేషన్ సంఘము
5. హరిజన సంతకేమ సంఘము
6. గిరిజన సంతకేమ సంఘము

7. వేసకబడిపై తరగతుల సేం షేమ సంఘము

8. గ్రాంథాలయ సంఘము

9. సౌకర్యాల సంఘము

ఈ సంఘాలను ఒక సంవత్సరం పాటు నియమిస్తారు. ఆ సంవత్సరంలో సభ్యులు తాము పరిశీలించి, పర్యటించి, గమనించిన విషయాలను ఉభయ సభలకు నివేదిక సమర్పిస్తారు. ఈ విధంగా ప్రతి సంవత్సరమూ కొత్త సంఘాన్ని ఏర్పరుస్తుంటారు.

విధానసభకు ఉన్న ఐదు తాత్కాలిక సంఘాలు ఇవి :

1. సభావ్యవహారాల సలహా సంఘము
2. నిబంధనల సంఘము
3. ప్రభుత్వ హామీల సంఘము
4. హక్కుల సంఘము
5. విజ్ఞప్తుల సంఘము

విధాన పరిషత్తులో ఇదే విధంగా ఐదు సంఘాలు ఉంటాయి.

1. అంచనాల సంఘము :

ప్రతి సంవత్సరం అంచనాల సంఘం ఏర్పడగానే ఏడాదిలో తాము పరిశీలించవలసిన శాఖలేవో నిర్ధారిస్తారు. అన్ని శాఖలనూ పరిశీలించటం సాధ్యం కాదు కనీక, సమయం చాలదు గనక, కొన్ని శాఖలను మాత్రమే సాధారణంగా స్వీకరిస్తూ ఉంటారు. పరిశీలించదలచిన శాఖ సమాచారాన్ని ఆయా శాఖాధిపతులు సంఘానికి అందించవలసి ఉంటుంది. ఎటువంటి సమాచారాన్నయినా, ఆ శాఖనుంచి ఈ సంఘం అడిగి స్వీకరించవచ్చు. ఆయా శాఖలలోని అధికారులను పిలిచి విషయాలు అడిగి తెలుసుకోవచ్చు. సాక్ష్యాలు స్వీకరించవచ్చు. సర్వ సాధారణంగా ఆయా శాఖలలోని ఉద్యోగులు తాము చేసిన పనులను సమర్థించుకొనటం, విపులీకరించటం జరుగుతుంటుంది. అంచనాల సంఘం ప్రత్యక్షంగా విషయాలను తెలుసుకొనే నిమిత్తం పర్యటనలు చేస్తూ ఉంటారు. అవసరమైతే ప్రత్యేక నివేదికలు సమర్పిస్తుంటారు. అంచనాల సంఘం సమర్పించే నివేదికను విధానసభగానీ, విధాన పరిషత్తుగానీ చర్చించవచ్చు. అయితే నివేదికలో సూచించిన సిఫారసులను విధిగా ఆమోదించ వలెనని కూడా ఏమీ లేదు. సర్వ సాధారణంగా సిఫారసులను అమలు పరచటానికి ప్రభుత్వం ప్రయత్నిస్తుంటుంది. ప్రభుత్వ విధానాలలో పెద్దమార్పులు చేయవలసి వచ్చినప్పుడు మాత్రం అమలు పరచటానికి ఆటంకాలు ఏర్పడవచ్చు.

ఈ సంఘాన్ని 1981 ఏప్రిల్ 4 న ఏర్పరచినారు. ఒక సంవత్సరంపాటు ఈ సంఘ కాల పరిమితి ఉంటుంది. మొత్తం 20 మంది సభ్యులలోనూ అత్యధిక సంఖ్యాకులు అధికారపక్షంవారు కాగా, ప్రతిపక్షాలనుంచి కూడా సభ్యులు ఉండటాన్ని గమనించవచ్చు. ప్రతి సంఘంలోనూ ఇదే విధంగా అన్ని పార్టీల

నుంచి, ఇండిపెండెంట్లనుంచి సభ్యులను ఆయా సంఘాలలో స్వీకరిస్తుంటారు. అంచనాల సంఘంలో అధ్యక్షుణ్ణి స్పీకర్ నియమిస్తారు. విధానసభ నుంచి 15 మంది, విధాన పరిషత్తునుంచి 5 గురు ఈ సంఘానికి ఎన్నికవుతారు.

2. పబ్లిక్ అకౌంట్స్ కమిటీ

ప్రస్తుతం ఈ కమిటీ 1981 ఏప్రిల్ 1 న మార్క్సిస్టు సభ్యుడు ఎం. ఓంకార్ అధ్యక్షతన ఏర్పడి పని చేస్తున్నది. దీని కాలపరిమితి కూడా ఒక సంవత్సరమే.

ఈ సంఘానికి ప్రతివత్సరం సభ్యుడు అధ్యక్షుడుగా ఉండటం గమనార్హం. శాసన సభకు కంట్రోలర్ అండ్ ఆడిటర్ జనరల్ నివేదిక అందిన వెంటనే ఈ సంఘ సభ్యులకు నివేదిక ప్రతులు ఇస్తారు. తదనుగుణంగా ఈ సంఘం సంవత్సరంలో చేయవలసిన కార్యక్రమాలను రూపొందిస్తుంది. కమిటీ నిర్ణయించిన అనంతరం ఆయా శాఖలకు పరిశీలక అంశాలను తెలియపరుస్తారు. ఈ సంఘానికి ఎకౌంటెంట్ జనరల్ ఎప్పటికప్పుడు తోడ్పడుతుంటారు. ఆవసరమయితే ఈ సంఘంవారు ఆయా శాఖల ఉద్యోగులను పిలిచి సాక్ష్యం సేకరించటం, పర్యటనలు చేయడం, సిఫారసులను వివిధ శాఖలకు పంపించటం జరుగుతుంటుంది. ఈ సంఘం చేసే సిఫారసులను సర్వసాధారణంగా ప్రభుత్వం అమలుపరుస్తుంటుంది. ఏ మేరకు సిఫారసులను అమలు పరచిందో శాసనసభకు తెలియపరుస్తుంటారు. ఈ సంఘంలోని 20 మంది సభ్యులలో 15 మంది విధానసభ నుంచి 5 గురు విధాన పరిషత్తునుంచి ఎంపిక కాగా అధ్యక్షుణ్ణి స్పీకరు నామినేట్ చేస్తారు. ఈ సంఘ సిఫారసులు ప్రభుత్వం అమలు పరచలేకపోతే అందుకు కారణాలను తెలియపరుస్తుంది. సర్వసాధారణంగా ఆయా శాఖలలో చేసే అవకతవకలను ఈ సంఘం చూపుతుంది. ఈ సంఘానికి, ప్రభుత్వానికి అభిప్రాయ భేదాలు తీవ్రంగా ఉన్నప్పుడు, తుది నిర్ణయం తీసుకొనే బాధ్యత విధాన సభదే.

3. ప్రభుత్వ సంస్థల పరిశీలన సంఘము

ప్రభుత్వ యాజమాన్యాన నిర్వహిస్తున్న సంఘాలను పరిశీలించడానికి ఉభయ శాసన సభలనుంచి 20 మందితో కూడిన సంఘాన్ని ఏర్పాటుకుంటారు. ఇందులో 15 మంది విధానసభనుంచి, 5 గురు విధాన పరిషత్తునుంచి ఎన్నికవుతారు. అధ్యక్షుణ్ణి మాత్రం స్పీకరు నామినేట్ చేస్తారు. ప్రస్తుతం పని చేస్తున్న పబ్లిక్ అండర్ టేకింగు కమిటీ 1981 ఏప్రిల్ లో ఏర్పడింది.

ఈ సంఘం వారు సంవత్సరంలో ఏ ఏ సంస్థలను పరిశీలించవలెనో నిర్ణయించుకొంటారు. అందుకుగాను తగిన సమాచారాన్ని ముందుగా తెప్పించుకొంటారు. తదనుగుణంగా తనిఖీ చేయవలసిన తీరు, ఆడిటింగ్ తెలుసుకోవలసిన విషయాలు నిర్ధారిస్తారు. ప్రశ్నావళిని ఆయా శాఖలకు, సంస్థలకు పంపిస్తారు.

సమాధానాలను పరిశీలిస్తారు. అవధికార సభ్యులనుంచి స్వచ్ఛంద సంస్థల నుంచి కూడా విషయ సేకరణ చేస్తారు. ఆయా సంస్థలు పనిచేసే తీరును ప్రత్యక్షంగా వెళ్లి పరిశీలిస్తారు. కార్మిక సంఘ ప్రతినిధులను కలుసుకొంటారు. అయితే వ్యక్తిగతమైన వ్యవహారాలనూ, కలహాలనూ ఈ సంఘం పరిశీలించదు. అకౌంటెంటు జనరల్ సహాయాన్ని కూడా వీరు స్వీకరిస్తారు. నివేదిక శాసన సభలకు సమర్పించిన తరువాత పిఫారసులను అమలుపరచే నిమిత్తం ఆయా శాఖలకు ప్రతులను పంపిస్తారు. దీనిపై తీసుకొన్న చర్య కూడా తెలుసు కొంటారు.

4. సబారి నేట్ లెజిస్లేషన్ సంఘము

ఉభయ శాసనసభలు శాసనాలు చేసిన తరువాత వాటిని అమలు పరచే టావికి పాలకవరగానికి తోడ్పడే నిమిత్తం నియమ నిబంధనలు రూపొందించవలసి ఉంటుంది. శాసన సభ ఆమోదించిన చట్టాన్ని తగిన విధంగా అమలుపరచే బాధ్యత పాలక వరగానిది. ఈ విధంగా రూపొందించిన నియమ నిబంధనావళి శాసనం భావించిన తీరులో ఉండాలి. సక్రమింపజేసిన అధికారాలను సక్రమంగా అమలు పరుస్తున్నారా లేదా అని పరిశీలించడానికి సబారి నేట్ లెజిస్లేషన్ సంఘాన్ని ఏర్పరుస్తారు. ఈ సంఘంలోని సభ్యులందరూ ఉభయ శాసనసభ అధ్యక్షులచే నియమితులౌతారు. సంఘాధ్యక్షుడు కూడా స్వీకరుచే వియమితుడైన వాడే. 1981 ఏప్రిల్ లో సబారి నేట్ లెజిస్లేట్ కమిటీ ఏర్పడింది. శాసన సభలు ఉద్దేశంతో శాసనాలను చేసినాయో వాటికి అనుగుణంగా నిబంధనలు ఉన్నాయో లేదో అని చూడవలసిన బాధ్యత ఈ సంఘంపై ఉన్నందువల్ల దీనికి అత్యంత ప్రాధాన్యం ఉంది. ఈ సంఘకాల పరిమితి కూడా ఒక సంవత్సరం మాత్రమే.

5. హరిజన సంక్షేమ సంఘము

రాష్ట్ర ప్రభుత్వం హరిజనుల సంక్షేమ నిమిత్తం తలపెట్టిన వివిధ కార్యక్రమాలూ అమలు జరిగే తీరుతెన్నులను పరిశీలించి తోపాలను చూపడం కోసం ఈ సంఘాన్ని ఉద్దేశించినారు. ఈ సంఘానికి సభ్యులను ఉభయ సభాధ్యక్షులు నియమిస్తారు. రాజ్యాంగ నిబంధనలను అనుసరించి హరిజనులకు కేటాయించిన స్థానాలు, ఉద్యోగాలూ వారికి సక్రమంగా దక్కుతున్నాయో లేదో ఈ సంఘం పరిశీలిస్తుంది.

6. గిరిజన సంక్షేమ సంఘం

15 మంది సభ్యులతో 1981 ఏప్రిల్ 9న ఈ సంఘాన్ని ఏర్పరచినారు.

గౌరవములకు తలపడెను సాకరాదును, కటాయించినది ఉద్యోగమున పాత్ర
 లభిస్తున్నాయని తాదాగ్రహణముగ వరంగం గిరిచ్చిని రక్షింపగా జ్ఞాపకములకు
 జరుగుతున్నాయని తనదే ఈ సమయమున పరిశీలిస్తుంది. దాదాపు రెండు రోజుల
 7. వెనకబడిన తరగతుల సంక్షేమ సంఘము

1981 ఏప్రిల్ 9 న ఈ సంఘము ధర్మదేవి-రాజ్యరాజ్యగౌరవముగా ముద్రా
 త్వం తయారాచేసిన వెనకబడిన తరగతుల జాబితా ప్రకారం ఉద్యోగాలలో పాఠ
 సాకర్యాలులో నూకేటాయింపులు ఏవేరుకు అమలు జరుగుతున్నాయిగా
 సంక్షేమ పథకాలు వెనకబడిన తరగతులవారికి ఎంతవరకు తోడ్పడుతున్నాయో
 వీరు పరిశీలిస్తారు.

సంక్షేమ సంఘాలు క్రి. కూడా ఒక సంవత్సర కాలము పరిశీలింప
 చేస్తాయి. ఇతర రాష్ట్రాలలో సంక్షేమ కార్యక్రమాలు అమలు జరిగే వీరు
 తెన్నులు తెలుసుకొనే నిమిత్తం వీరు పర్యటన చేస్తారు. రాష్ట్రంలో కూడా
 ఆయా ప్రాంతాలు పర్యటిస్తారు. ఈ సంఘాల నివేదికలు శాసన సభలకు
 సమర్పిస్తారు.

8. గ్రంథాలయ సంఘము

ఉభయ శాసన సభల సభ్యులకు అవతర మైన సభ్యుల వారానిని అందించ
 దానికి, వివిధ విషయాలపై గ్రంథాలయము పరిశీలింపడానికి, క్రమ గ్రంథాలయము
 వీర్పరచినారు. ఈ గ్రంథాలయము నిర్మించుటకు దానికి చూపుచు
 లివ్వడానికి గ్రంథాలయ సంఘాన్ని ఏర్పరచినారు. ఇది కూడా ప్రజల సులభమున
 ఏర్పరుస్తుంటారు. దురదృష్టవశాత్తూ రెండు దాదాపు రెండు దాదాపు రెండు దాదాపు

9. సభ్యుల సాకర్యాల సంఘము

ఉభయ శాసన సభ సభ్యులకు గృహవసతి, ఆహార, వస్త్ర, వ్యవసాయము
 ప్రయోజనములను సమగ్రముగా జాతీయమైనదిగా మారుచున్న జాబితా తగిన
 సూచనలు ఇవ్వడానికి ఒక సంఘాన్ని ఏర్పరచినారు. ఇతర సంఘములతో
 కూడా ఈ సంఘానికి ముద్రా ప్రకారముగా పరిశీలింపబడుతున్నాయి.

10. జాయింట్ సెలక్ష కమిటీ

ఏదైనా ఒక బిల్లు సమగ్రంగా పరిశీలించి ప్రజాభిప్రాయం సేకరించి
 త తరవాత శాసన సభలలో ప్రవేశపెట్టవలెనని తనుకొన్నప్పుడే అధ్యక్షునిమిత్తం
 ఉభయ సభల నుంచి ఒక సంఘాన్ని ఏర్పరచుచు తోగడని సమగ్ర పరిశీలన
 బిల్లును జాయింట్ సెలక్ష కమిటీకి నివేదించుటకు ప్రస్తుతం ముగియబడిన
 ఏదైనా ఆరోపణలు వచ్చినప్పుడు వాటిని విచారించుచు తమ తమకొనుటకు
 అలాగే ఉన్నతాధికారులతో విచారించుటకు అనుకూలమైన చర్యలు తీసుకొనుటకు
 జరిపి, రుజువు చేచుచు తమకొనుటకు ఉపకరించు బిల్లును ప్రస్తుతం ప్రవేశపెట్టె

ప్రవేశ పెట్టింది. దీనిని లోకాయుక్త, ఉపలోకాయుక్త బిల్లు అంటారు. ఈ బిల్లును తుట్టంగా పరిశీలించి, తిరిగి శాసనసభకు తేవటానికి వీలుగా జాయింట్ సెలెక్టు కమిటీని ఏర్పరచినారు. ఈ సంఘం అనేక పర్యాయాలు సమావేశమైన తరువాత ప్రతిపక్ష సభ్యులకూ అధికారపక్ష సభ్యులకూ అభిప్రాయభేదాలు వచ్చినాయి. బిల్లు పరిధిలో ముఖ్యమంత్రిని కూడా చేర్చవలెనని ప్రతిపక్ష సభ్యులు పట్టుబట్టినారు. అధికారపక్ష సభ్యులు అందుకు అంగీకరించలేదు. జాయింట్ సెలెక్టు కమిటీ ఈ బిల్లుపై నివేదిక సమర్పించిన తరువాత ఆ సంఘం పని పూర్తి అయినట్లే. మళ్ళీ అవసరమై నప్పుడు మరొక సంఘాన్ని ఏర్పరుస్తారు.

విధానసభనుంచి 5 సంఘాలు, విధాన పరిషత్తునుంచి 5 సంఘాలు విడివిడిగా ఏర్పరుస్తారు. ఈ సంఘాలు ఆయా సభలకు పరిమితం కనుక ఇట్లా విడిగా ఏర్పరచటం జరుగుతుంది.

11. సభాకార్యక్రమాల నలహా సంఘము

సభా కార్యక్రమాలు ఎట్లా జరగవలె, అవసరమైతే నిబంధనలు ఎట్లా సవరించవలె, ఏ విషయానికి ఎంతసేపు, ఎన్నాళ్ళు చర్చకు అవకాశం ఉండవలె, సభా కార్యక్రమాన్ని పొడిగించవలెనా, లేదా మొదలైన అంశాలను ఈ సంఘాలు వివరంగా పరిశీలించి నిర్ణయాలు తీసుకొంటాయి. సర్వ సాధారణంగా అన్ని పార్టీల నుంచి ఈ సంఘాలలో సభ్యత్వం, ప్రాతినిధ్యం ఉంటుంది. గతలో ఈ సంఘ నిర్ణయాలను సభ గౌరవిస్తుంది. ఇవి తాత్కాలికంగా ఏర్పరచే సంఘాలు మాత్రమే.

విధాన సభలో స్పీకరు, విధాన పరిషత్తులో అధ్యక్షుడు ఈ సంఘ సభ్యులను నియమిస్తారు.

12. నిబంధనల కమిటీ

ఉభయ సభలలోనూ స్పీకర్, అధ్యక్షుడు ఈ సంఘాన్ని నియమిస్తారు. సభా నిర్వహణకు సంబంధించిన నియమావళిలో మార్పులు, చేర్పులు సూచించే నిమిత్తం ఈ సంఘాలను ఉద్దేశించినారు. స్పీకరు అధ్యక్షుడుగా విధానసభలో ఈ సంఘం పని చేస్తుంది.

13. హక్కుల సంఘము

సభ్యుల హక్కులు భంగపడినప్పుడు ఆయా సభ్యులు సభాధ్యక్షుని దృష్టికి ఆ విషయాన్ని తీసుకొని వస్తుంటారు. సభలో అప్పటికప్పుడే ఈ విషయం నిర్ణయించటం సాధ్యం కాకపోవచ్చు. కనక సభ్యుని హక్కుకు భంగం కలిగిందా లేదా అనే విషయాన్ని పరిశీలించి నిర్ధారించే నిమిత్తం హక్కుల సంఘాన్ని ఏర్పరుస్తారు. సభాధ్యక్షుడు సభ్యుల హక్కులకు భంగం కలిగిందని భావించినప్పుడు, లేదా ఆ విషయాన్ని పరిశీలించవలసిన అవసరం ఉందని అను

కొన్నప్పుడు సభ్యుడు తెచ్చిన ప్రస్తావనను హక్కుల సంఘానికి నివేదిస్తారు. సంఘం విషయాన్ని పరిశీలించదగిన సిఫారసు చేస్తుంది.

14. విజ్ఞప్తుల సంఘము

ప్రభుత్వానికి అనేక విధాలైన విజ్ఞప్తులను వివిధ సంఘాలు, పార్టీలు, ప్రజలు సమర్పిస్తుంటారు. అట్లాగే శాసన సభలకు కూడా అనేక విజ్ఞప్తులు సభాధ్యక్షుని ద్వారా సమర్పించటం జరుగుతుంది. ఈ విజ్ఞప్తులను పరిశీలించటానికి సభకు సమయం చాలదు. కనక ఇందు నిమిత్తం ఉభయ సభలు కూడా విడిగా విజ్ఞప్తుల సంఘాలను నియమిస్తారు. శాసన సభలో డిప్యూటీ స్పీకరు, విధాన పరిషత్తు డిప్యూటీ చైర్మన్, ఈ సంఘానికి అధ్యక్షులుగా ఉంటారు.

15. ప్రభుత్వ హామీల పరిశీలక సంఘము

ఉభయ శాసన సభలలోనూ అనేక సందర్భాలలో సభ్యులడిగిన ప్రశ్నలకు సమాధానంగా మంత్రులు హామీలనిస్తుంటారు. చర్యల సందర్భంలో కూడా ఇటువంటి హామీలను ఇవ్వడం ఉంది. ఇచ్చిన హామీలు ఎంతవరకు అమలు జరుగుతున్నదీ పరిశీలించి, సభకు నివేదించడానికి ఉభయ సభలలోనూ విడివిడిగా సభాధ్యక్షుడు సంఘాన్ని నియమిస్తారు.

ఆంధ్రప్రదేశ్ విధానసభ

ఒక రోజు కార్యక్రమ పట్టిక

1981 నం. నవంబరు 16 వ తేదీ సోమవారం-ఉదయం 8-30 గంటలకు

శక. సం. 1903 కాక్తి కం 25 వ రోజు

* తొమ్మిదవ సమావేశపు తొమ్మిదవరోజు *

I ప్రశ్నోత్తరాలు :

* నక్షత్రం గుర్తుగల ప్రశ్నల, స్వల్పవ్యవధి ప్రశ్నల జాబితాలు వేరుగా అందజేయడం జరిగింది.

* నక్షత్రం గుర్తులేని ప్రశ్నల జాబితా సమాధానాలతో సహా సభా సమక్షంలో పెట్టడం జరిగింది.

II అత్యవసర ప్రజాప్రాముఖ్యంగల విషయాలను ప్రభుత్వ దృష్టికి తేవడం :

1. శ్రీ సి. హెచ్. రాజేశ్వరరావు, శ్రీ పూల సుబ్బయ్య, శ్రీ కె. గోవిందరావుగారలు ఆర్. టి. సి. ఉద్యోగులు తలపెట్టిన సమ్మెదృష్ట్యా వారి ఉద్యోగ నిబంధనలను గురించి రవాణాశాఖామాత్యుల దృష్టికి తెచ్చినారు.

2. డాక్టర్ ఎన్. చంద్రమౌళి, వరిపంట పొలాలలో తెగుళ్ళు సోకటం, ప్రబలడాన్ని గురించి రైతులకు క్రిమిసంహారక ఔషధాలను సరఫరా చేయక పోవటాన్ని గురించి వ్యవసాయ శాఖామాత్యుల దృష్టికి తెచ్చినారు.

3. శ్రీ ఎం. ఓంకార్, శ్రీ కె. సత్యనారాయణ, శ్రీమతి ఎం. స్వరాజ్యంగారలు, ప్రాదరాబాదు, హిందుస్థాన్ స్టీల్ వర్క్స్ కనస్ట్రక్షన్ లిమిటెడ్ లో పనివారి తొలగింపును గురించి కార్మిక పౌరసరఫరాల శాఖామాత్యుల దృష్టికి తెచ్చినారు.

III సభాసమక్షంలో ఉంచవలసిన పత్రాలు :

1. వాణిజ్య పన్నుల, ఖాదీ, గ్రామపరిశ్రమల శాఖామాత్యులు శ్రీ ఎం. మాణిక్ రావు ఆంధ్రప్రదేశ్ సాధారణ అమ్మకాలపన్ను నియమావళిని సవరిస్తూ రెవెన్యూశాఖవారి 25-8-1981 తేదీగల జి.ఒ.ఎం.ఎస్. నెం. 1348 తో జారీ చేసిన నోటిఫికేషన్ ప్రతిని 1957 సం. ఆంధ్రప్రదేశ్ సాధారణ అమ్మకాలపన్ను చట్టంలోని 3914 సెక్షన్ కింద ఉంచవలసినవిధంగా సభాసమక్షంలో ఉంచినారు.

2. వాణిజ్యపన్నుల ఖాదీ గ్రామపరిశ్రమల శాఖామాత్యులు శ్రీ ఎం. మాణిక్ రావు, ఆంధ్రప్రదేశ్ సాధారణ అమ్మకాలపన్ను నియమావళిని సవరిస్తూ రెవెన్యూశాఖవారి 27-8-1981 తేదీగల జి.ఒ.ఎం.ఎస్. నెం. 1368 తో జారీ చేసిన నోటిఫికేషన్ ప్రతిని 1957 సం. ఆంధ్రప్రదేశ్ సాధారణ అమ్మకాలపన్ను చట్టంలోని 391 (4) సెక్షన్ కింద ఉంచవలసిన విధంగా సభాసమక్షంలో ఉంచినారు.

3. విద్యాశాఖామాత్యులు శ్రీ బి. వెంకటరామరెడ్డి 1968 సం. ఆంధ్ర ప్రదేశ్ అధికార భాషా చట్టంలోని 5 (1) సెక్షను కింద జారీ చేసిన సాధారణ పరిపాలన (ఒ.ఎల్.ఐ) శాఖ వారి 4-8-1981 తేదీగల జి.ఒ.ఎం.ఎస్. నెం. 409 ప్రతిని సదరు చట్టంలోని 8 (2) సెక్షన్ ప్రకారం సభాసమక్షంలో ఉంచినారు.

4. విద్యాశాఖామాత్యులు శ్రీ బి. వెంకటరామరెడ్డి, 17-9-1981 తేదీగల ఆంధ్రప్రదేశ్ గెజిటు అసాధారణ సంచిక 1 వ భాగంలో ప్రచురితమైన, విద్యాశాఖవారి 17-9-1981 తేదీగల జి.ఒ.ఎం.ఎస్. నెం. 1068 ప్రతిని భారత సంవిధానంలోని 371-డి పరిచ్ఛేదపు (6) ఖండం కింద అవసరమైన విధంగా సభాసమక్షంలో ఉంచినారు.

5. కార్మిక, పౌరసరఫరాల శాఖామాత్యులు శ్రీ జి. వెంకటస్వామి, 1979 సం. ఆంధ్రప్రదేశ్ ముతా, జట్టు, హామీల ఇతర కాయకట్టపు పనివారల (ఉపాధి, క్రమబద్ధీకరణ, సంక్షేమ) పథకం ఖండాలను విస్తరింపజేసే కార్మిక, ఉపాధికల్పన, పాష్టికాహారం, సాంకేతిక విద్య (కార్మిక-) శాఖవారి 21-8-1981 తేదీగల జి.ఒ.ఎం.ఎస్. నెం. 590 ప్రతిని 1976 సం. ఆంధ్రప్రదేశ్ ముతా, జట్టు, హామీల ఇతర కాయకట్టపు పనివారు (ఉపాధిక్రమబద్ధీకరణ, సంక్షేమ) చట్టంలోని 28 వ సెక్షన్ యొక్క (2) సబ్ సెక్షను కింద అవసరమైన విధంగా సభాసమక్షంలో ఉంచినారు.

IV సభాసమక్షంలో ఉంచవలసిన పత్రాలు :

1. మార్కెటింగు, గిడ్డంగుల తూకాలు కొలతల శాఖామాత్యులు శ్రీ సి. హెచ్. హనుమయ్య ది. 28-4-1981 న 7846 నెం. (నక్షత్రంగుర్లు) ఎల్.ఎ.క్యూ. పై అనుబంధ ప్రశ్నలకు సమాధానమిస్తూ ఇచ్చిన హామీ నమన రించి గోదాములున్న, అవి నిర్మాణంలో ఉన్న ప్రదేశాలను తెలిపే వివరణ పత్రం ప్రతిని సభాసమక్షంలో పెట్టినారు.

2. చేనేత తొలిపరిశ్రమల శాఖామాత్యులు శ్రీ జి. నాగేశ్వరరావు ది. 2-4-1981 తేదీన 7947 నెం. (నక్షత్రంగుర్లు) ఎల్.ఎ.క్యూ.కు సమాధానమిస్తూ ఇచ్చిన హామీలను సరించి అపెక్స్ సంఘానికి జనుబంధితమైన ప్రాథమిక ఉన్ని, నేత పనివారి సహకార సంఘాల వేర్లను తెలిపే వివరణ పత్రాన్ని సభకు సమర్పించినారు.

V 1981-82 సం. వ్యయానికి మొదటివిడత అనుబంధ అంచనాల సమర్పణ :

ఆర్థిక శాఖామాత్యులు శ్రీ కె. ప్రభాకరరెడ్డి, 1981-82 సం. పు వ్యయానికి మొదటివిడత అనుబంధ అంచనాలను సమర్పించినారు.

VI 1975-76 సం. ఖితి అదనపు గ్రాంట్లకోసం అభ్యర్థనల సమర్పణ :

ఆర్థిక శాఖామాత్యులు శ్రీ కె. ప్రభాకరరెడ్డి 1975-76 సం.నికి అద నపు గ్రాంట్లకోసం అభ్యర్థనలను సమర్పించివారు.

VII స్వల్పకాలిక చర్చ :

రాష్ట్రంలో శాంతిభద్రతల పరిస్థితిపై స్వల్పకాలిక చర్చ.

VIII అర్థగంట చర్చ

విశాఖవద్ద ఉక్కుక రాగారానికి సంబంధించి ది. 11-11-1981 న సమాధానం ఇచ్చిన రిపోర్ట్ ఎం.ఎల్.ఎ. క్యూనుంచి ఉత్పన్నమయ్యే చర్చ.

ప్రతిపక్షాదు

తేది. 19-11-1981

ఇ. సదాశివరెడ్డి

విశాఖమండలి కార్యదర్శి

ఆంధ్రప్రదేశ్ విధాన సభ

1981 వ సం॥ నవంబర్ 16 వ తేదీ (దుస్థితి నామ సం॥ 1903 కార్తీక 5) సోమవారం ప్రత్యక్షంగా అడిగిన ప్రశ్నల జాబితా.

సాంకేతిక విద్యా బాయింటు రై రెక్కల్ల పదవులు భ రీచేయకపోవడం :

71

* 8577 శ్రీ వీశం సన్యాసినాయుడు

సాంకేతికవిద్య భారతీయవైద్య శాఖామాత్యులు దయచేసి ఈ కింది

విషయాలు తెలుపుతారా!

(అ) ప్రభుత్వ పాలిటెక్నిక్ ల ప్రిన్సిపాల్ లకు చాదాపు పదిపావు సంవత్సరాలు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ కాలం ఉద్యోగానుభవం ఉన్నప్పటికీ వారి ఏకీకృత సీనియారిటీ తుది పట్టిక ఇప్పటివరకు ప్రచురితంకాని విషయం వాస్తవమేనా!

(ఆ) సాంకేతిక విద్య జాయింట్లు వైరక్టు పదవులు ఎన్ని భాగంగా ఉన్నాయి, అందరిలోకి సీనియరు పాలిటెక్నిక్ ప్రిన్సిపాల్ లకు ప్రమోషన్లు ఇవ్వడం ద్వారా ఆ భాగీలను భర్తీ చేయకుండాటానికీగల కారణాలేవి?

రాయలసీమలో హోమియోపతి వైద్య కళాశాలను ప్రారంభించడం

72 -

* 8749 - శ్రీ ఎ. వెంకటేశ్వర్లు

సాంకేతిక విద్య, భారతీయ వైద్య శాఖామాత్యులు దయచేసి ఈ కింది విషయాలు తెలుపుతారా!

(అ) రాయలసీమ ప్రాంతంలో ఒక హోమియోపతి వైద్య కళాశాలను ప్రారంభించడానికి ప్రభుత్వం నిర్ణయించిన విషయం వాస్తవమేనా?

(ఆ) అయితే, అది ఎప్పుడు, ఎక్కడ ప్రారంభిస్తారు?

(ఇ) హోమియోపతిలో పోస్టుగ్రాడ్యుయేట్ తరగతులను ప్రారంభించడానికి ప్రభుత్వం ఆలోచిస్తున్న విషయం కూడా వాస్తవమేనా?

వైద్యడిగ్రీ కోర్సుల కాలపరిమితిని పెంచడం.

78 -

* 8588 - శ్రీ ఎ. మోహన్ రెడ్డి

ఆరోగ్య వైద్య శాఖామాత్యులు దయచేసి ఈ కింది విషయాలు తెలుపుతారా!

(అ) ఐదున్నత సంవత్సరాల వైద్య డిగ్రీ కోర్సులో, పిల్లల జబ్బుల గురించి మూడు మాసాల కోర్సును పెంచవలెనని ప్రభుత్వం యోచిస్తున్నదా?

(ఆ) దేశంలో డాక్టరును సందర్శించే రోగులలో 45 శాతం పిల్లలేనన్న విషయం వాస్తవమేనా?

రాష్ట్ర ప్రభుత్వోద్యోగుల కనీస పింఛనును పెంచడం

74 -

* 8581 - సర్వశ్రీ ఎం. ఓ. పార్థసారథి, యమ్. కామరాజు, శ్రీ సుధీమల్లు

స్వరాజ్యం : - ఆర్థిక శాఖామాత్యులు దయచేసి ఈ కింది విషయాలు తెలుపుతారా!

(అ) తమిళనాడులోని ప్రభుత్వోద్యోగికి కనీస పింఛను నెలకు 250/- రూ. కేంద్ర ప్రభుత్వోద్యోగికి నెలకు 245/- రూ. 55 శాతం కరువుకత్తం కాగా

మన రాష్ట్రంలో పింఛనుదారుకు కనీసపింఛను నెలకు 100/- రూ., 15 శాతం కరువుభత్యం ఇస్తున్న విషయం వాస్తవమేనా?

(అ) అయితే, ఆ తేదాలకు గల కారణాలు ఏవి?

(ఇ) పింఛనుదారులు దాని పెంపుదలకు విజ్ఞప్తి చేసుకొన్న విషయం వాస్తవమేనా?

(ఈ) అయితే, దానిమీద తీసుకొన్న చర్య ఏమిటి?

తెలుగు పండితులు లేని ప్రాథమికోన్నత పాఠశాలలు

75 -

* 8084 - (స) సర్వశ్రీ యస్. యస్. యస్. రెడ్డి, యం. చౌకయ్య నాయుడు :

విద్యాశాఖామాత్యులు దయచేసి ఈ కింది విషయాలు తెలుపుతారా!

(అ) రాష్ట్రంలో తెలుగు పండితులు లేని ప్రాథమికోన్నత పాఠశాల తెన్ని?

(ఆ) 1979 - 80 వరకు, గుర్తింపు పొందిన పాఠశాలలలో తెలుగు పండితుల, ఇతర ఉపాధ్యాయుల పదవులు మరుసగా సంవత్సరాలు ప్రభుత్వ సహాయం లేకుండానే కొనసాగితే, వాటంతటవే ఆ పదవులు ప్రభుత్వ సహాయం కోసం అనుమతింపబడుచుండిన విషయం వాస్తవమేనా?

(ఇ) 1980 - 81 నుంచి సదరు పదవులు ప్రభుత్వ సహాయం కోసం అనుమతింపబడని విషయం కూడా వాస్తవమేనా?

(ఈ) ప్రభుత్వం అవసరమైన నిబంధన చేసి, యథాపూర్వ స్థితిని కొనసాగిస్తుందా?

బహదూర్ పురాలోని నూనె మిల్లుపై నిఘా విభాగం దాడి

76 -

* 8085 - సర్వశ్రీ సి. హెచ్. రాజేశ్వరరావు, వై. సుబ్బయ్య, డి. చిన మల్లయ్య : -

కార్మిక పౌర సరఫరాల శాఖామాత్యులు దయచేసి ఈ కింది విషయాలు తెలుపుతారా!

(అ) 1981 సం॥ జూన్ 21 వ తేదీన హైదరాబాదులోని బహదూర్ పురా ప్రాంతంలోని నూనె మిల్లుపై నిఘా విభాగం దాడి చేసిన విషయం వాస్తవమేనా?

(ఆ) జగదీష్ నూనె మిల్లుపై కూడా దాడి చేసినారా?

(ఇ) ప్రజలకు పంపకం చేయవలసిన పామోలిన్ నూనె ఎంత స్వాధీనం చేసుకోవడం జరిగింది, ఎంత అనధికారంగా అమ్మడం జరిగింది?

(ఈ) దానిపై ప్రభుత్వం తీసుకున్న చర్య ఏమిటి?

ఉన్నిని శానుగోలు చేయడంలో దళారీలు

77 -

* 8167 - శ్రీ యం. జయరాములు :- చేనేత జా? శాఖామాత్యులు దయచేసి ఈ కింది విషయాలు తెలుపుతారా?

(అ) దళారీలు గొర్రెల పెంపకందారుల వద్దనుంచి ఉన్నిని చౌక ధరకు, ఉన్ని పారిశ్రామికులకు అమ్ముతున్న విషయం వాస్తవమేనా?

(ఆ) గొర్రెల పెంపకం దార్జీలను, పార్శిశ్రామికులను దళారీల నుంచి రక్షించడానికి ఏదైనా ప్రతిపాదన ఉన్నదా?

మెదక్ జిల్లాలోని కేంద్ర సహకార బాంకుల్లో బాంకు అధికారుల అవకతవకలు

78 -

* 8044 - (కె) - సర్వశ్రీ సి. జంగారెడ్డి, యస్. యస్. యస్. రెడ్డి :- సహకార శాఖామాత్యులు దయచేసి ఈ కింది విషయాలు తెలుపుతారా?

(అ) మెదక్ జిల్లా కేంద్ర సహకార బాంకు అధికారులు చేసిన అవకతవకలను గురించిన ప్రతి, సదరు బాంకు కార్మిక సంఘం నుంచి (80-1-1981 తేదీగల అో.సి. నెం. 2/81 చూడుడు) సహకార శాఖామాత్యులకు, ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ముఖ్యమంత్రిగారికి, ఆహార వ్యవసాయశాఖ ప్రభుత్వ కార్యదర్శికి అందినదా?

(ఆ) దీనిమీద ప్రభుత్వం తీసుకొన్న చర్య ఏమిటి?

వీరంకి గ్రామంలో శ్రీ నాగేశ్వరస్వామి దేవాలయ అవరణలో కళ్యాణ మండపం నిర్మాణము

79 -

* 8618 - శ్రీ వి. శోభనాదీశ్వరరావు :- దేవాలయ శాఖా మాత్యులు దయచేసి ఈ కింది విషయాలు తెలుపుతారా?

(అ) కృష్ణాజిల్లా, ఉయ్యూరు తాలూకా వీరంకి గ్రామంలోని శ్రీ నాగేశ్వరస్వామి, శ్రీ అంజనేయస్వామి దేవాలయ అవరణలో కళ్యాణమండపాన్ని నిర్మించడానికి తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం 15 వేల రూపాయలను మంజూరు చేస్తే విషయం వాస్తవమేనా?

(ఆ) పని నిర్వహణ కోసం మానేజింగ్ ట్రస్టీకి విడుదల చేసిన ఏడువేల ఆయిదుపందల రూపాయలు, 150 బ్లక్ల సెఫ్టును అతడు దుర్వినియోగం చేసిన విషయం కూడా వాస్తవమేనా?

(ఇ) అయితే, ఆ మానేజింగ్ ట్రస్టీపై తీసుకొన్న చర్య ఏమిటి?

దుగ్గిరాల మార్కెటు యాక్టులోని సర్దుబాటు నిబంధనలు

80 -

* 8815 - శ్రీ జి. మల్లికార్జునరావు :- మార్కెటింగు శాఖా మాత్యులు దయచేసి ఈ కింది విషయాలు తెలుపుతారా!

(అ) దుగ్గిరాల మార్కెటు యార్డులోని వర్తకులు కొన్ని ఇబ్బందుల వల్ల పనుపును కొనుగోలు చేయడానికి నిరాకరించిన విషయం పోస్తావేమేనా?

(ఆ) ఆ ఇబ్బందులను తొలగించడానికి ప్రభుత్వం తీసుకొన్న చర్య లేవి?

(ఇ) ప్రస్తుతం వర్తకులు పనుపును కొనుగోలు చేస్తున్నారా?

(ఈ) లేనిచో, ఈ విషయంలో ప్రభుత్వం తీసుకొన్న చర్యలేవి?

ఇ. సదాశివరెడ్డి,

విధానమండలి కార్యదర్శి

11 వ సమావేశం, 1981

క్ర.సం. 8577

శ్రీ వీసం సన్యాసిస్వామయ్యుడు ఎం.ఎల్.ఏ.

గౌరవనీయులైన సాంకేతిక విద్యాశాఖ మంత్రిగారు దయచేసి ఈ కింది సమాచారం తెలియజేస్తారా?

ఎ) 15 సంవత్సరాలు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ సర్విసు పూర్తిచేసిన రాష్ట్రంలోని ప్రభుత్వ పాలిటెక్నిక్కుల పిన్నిపాళ్ళ పరీక్షాత సీనియారిటీ జాబితా ఇప్పటివరకు ప్రచురించిన మోటు విజమేనా?

బి) సాంకేతిక విద్యాశాఖ జాయింటు డైరెక్టరు పిన్నిపాళ్ళను ప్రమోటుచేసి భర్తీ చేయకపోవటానికి గల కారణాలేమిటి?

సమాధానం

ఎ) రాష్ట్రంలోని ప్రభుత్వ పాలిటెక్నిక్కుల పిన్నిపాళ్ళ సీనియారిటీ జాబితా 1983 ఫిబ్రవరి వరకు క్రమబద్ధీకరించడం జరిగింది. ఆ తరువాత కొందరు పిన్నిపాళ్ళు తమ సీనియారిటీని సవరించవలసిందిగా చేసుకొన్న విజ్ఞప్తులు అందినాయి. ఈ విషయం ప్రభుత్వ పరిశీలనలో ఉంది. ఈ విజ్ఞప్తులు పరిష్కరించిన వెంటనే పరీక్షాత సీనియారిటీ జాబితాను ఖరారుచేసి ప్రచురించడం జరుగుతుంది.

బి) ఓక జాయింటు డైరెక్టరు పదవి మాత్రమే 8-12-1980 తేదీ నుండి ఖాళీగా ఉంది. పిన్నిపాళ్ళ సీనియారిటీ ఖరారు చేసిన వెంటనే దానిని భర్తీ చేయటం జరుగుతుంది.

(వై సమాధానం సాంకేతిక విద్య, భారతీయ వైద్యశాలల మంత్రి శ్రీ టి. హయ్యగ్రీవాచారిగారి ఆమోదం పొందింది)

ఎల్. ఎఫ్. ఎన్. టి. ఎఫ్ శాఖ యు. ఒ. నోటు నెం. 3240/టి.ఎఫ్ 2/81-2 తేదీ : 5-11-81.

ప్ర. నెం. 8749

శ్రీ ఎ. వెంకటేశ్వర్లు, ఎం. ఎల్. ఏ.

గౌరవనీయులైన భారతీయ వైద్య, హోమియోపతి శాఖ మంత్రిగారు దయచేసి ఈ కింది సమాచారాన్ని తెలియజేస్తారా?

ఎ) రాయలసీమ ప్రాంతంలో ఒక హోమియోపతిక్ కళాశాలను ప్రారంభించవలెనని ప్రభుత్వం నిర్ణయించిన మాట నిజమేనా?

బి) అయితే, ఎక్కడ ప్రారంభిస్తారు? ఎప్పుడు ప్రారంభిస్తారు?

సి) హోమియోపతిలో పోస్టుగ్రాడ్యుయేటు కోర్సులను ప్రారంభించే విషయాన్ని ప్రభుత్వం పరిశీలిస్తున్న మాటకూడా నిజమేనా?

సమాధానం

ఎ) అవునండీ

బి) హోమియోపతి వైద్య కళాశాలను 1981-82లో కడపలో ప్రారంభిస్తారు.

సి) కాదండీ.

(వై సమాధానం సాంకేతిక వైద్య, భారతీయ వైద్యశాల మంత్రి శ్రీ టి. హయగ్రీవాచారిగారి ఆమోదం పొందింది.)

వైద్య, ఆరోగ్యం. ఓ. నోటు నెం. 2719/ఆర్ 1/81-4, వైద్య ఆరోగ్య, తేదీ : 12-11-1981.

ప్రశ్న నెం. 8588

శ్రీ ఎ. మోహన్ రెడ్డి, ఎం. ఎల్. ఎ.

గౌరవ నీయులైన వైద్య, ఆరోగ్యశాల మంత్రిగారు దయచేసి ఈకింది సమాచారం తెలియజేయారా?

ఎ) పిల్లల వ్యాధుల కోర్సు నిమిత్తం ఐదున్నర సంవత్సరాల వైద్య డిగ్రీ కోర్సును మరో మూడునెలలు పొడిగించవలెనని ప్రభుత్వం ఆలోచిస్తున్నదా?

బి) మనదేశంలో వైద్యపరీక్ష నిమిత్తం డాక్టర్ల వద్దకు వెళ్లే 45 శాతం మంది రోగులు పిల్లలు అన్నమాట మేనిజమేనా?

సమాధానం

ఎ) లేదండీ.

బి) లేదండీ.

(వై సమాధానం వైద్య ఆరోగ్యశాల మంత్రి శ్రీ ఎ. మదన మోహన్ గారి ఆమోదం పొందింది.)

యు.ఓ. నోటు నెం. 2381/ఇ1/81-4 వై. ఆ. తేదీ 12-11-81.

శివ సమావేశం

ప్రశ్న నెం. 8581

శ్రీ ఎం. వి. ఉంకార్, ఎం. ఎల్. ఎ.

శ్రీ ఎన్. రాఘవరెడ్డి, ఎం. ఎల్. ఎ.

శ్రీమతి మల్లు స్వరాజ్యం, ఎం. ఎల్. ఎ.

గౌరవనీయులైన ఆర్థికశాల మంత్రిగారు దయచేసి ఈకింది సమాచారం తెలియజేస్తారా.

ఎ) తమిళనాడు ప్రభుత్వోద్యోగి నెలకు రూ. 250 ల మేరకు కనీస

ఫించను, కేంద్రప్రభుత్వ ఉద్యోగి నెలకు రూ. 245 మేరకు కనీస పించను 55 శాతం కరువుభత్యం పొందుతుండగా మన రాష్ట్రంలోని పించనుదారు నెలకు రూ. 100 మేరకు కనీస పించను, 15 శాతం కరువుభత్యం మాత్రమే పొందుతున్న మాట నిజమేనా?

బి) అయితే ఈ తేడాకు కారణాలేమిటి?

సి) పించను పెంచవలసిందని పించనుదారులు విజ్ఞప్తి చేస్తున్న మాట నిజమేనా?

డి) అయితే దానిపై తీసుకున్న చర్య ఏమిటి?

సమాధానం

ఎ) లేదండీ. తమిళనాడు ప్రభుత్వం నెలకు రూ. 100 కనీస పించను ఇవ్వగా, కేంద్రప్రభుత్వం నెలకు రూ. 60 కనీస పించను ఇస్తున్నది. కేంద్ర ప్రభుత్వం నెలకు రూ. 62.50 లు కనీస పరిమితికి రూ. 312.50 గరిష్ఠ పరిమితికి లోబడి పించనులో 62 1/2 శాతం మేరకు సహాయం అనుమతిస్తున్నది. 31-9-77 తేదీనగాని, ఆతరువాతగాని పదవీ విరమణచేసి జీతంలో కరువుభత్యం కలిపి సవరించిన జీతపు స్కేళ్ళ ప్రయోజనం పొందదలచిన ఉద్యోగుల విషయంలోను, 30-4-79 తేదీ తర్వాత పదవీవిరమణ చేసిన ఉద్యోగుల విషయంలోను నెలకు రూ. 42.50 ల కనీస పరిమితి, రూ. 212.50 గరిష్ఠ పరిమితికి లోబడి పించనులో 42 1/2 శాతం సహాయం అనుమతిస్తున్నది. కాగా మన రాష్ట్రంలో కనీస పించను నెలకు రూ. 100 లు. నెలకు రూ. 500 ల వరకు పించను పొందుతున్నవారికి పించనులో 25 శాతం, నెలకు రూ. 500 లకు పైగా పించను పొందుతున్నవారికి పించనులో 20 శాతం మేరకు రాష్ట్ర ప్రభుత్వం సహాయం అనుమతిస్తున్నది. కనక పించనులో 1-1-75 నుంచి 1-3-79 వరకు తాత్కాలికంగా పెంచిన మొత్తాలతో సహా 1-3-79 వరకు అప్పుడప్పుడు అనుమతించిన పై కాలు, మొట్టమొదట మంజూరు చేసిన పించను పై కం చేరి ఉంటాయి.

బి) ఈ విషయాలలో కేంద్రప్రభుత్వం, ఆయా రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు ఒకే విధమైన విధానాన్ని తీసుసరించవలసిన అగత్యం లేనందున కేంద్రప్రభుత్వం, రాష్ట్రప్రభుత్వాలు ఆయా అంశాలను, పరిస్థితులను దృష్టిలో ఉంచుకొని స్వతంత్రంగా నిర్ణయాలు చేస్తాయి. మన రాష్ట్రంలో వేతన సవరణ కమిషనరు చేసిన సిఫారసులను అనుసరించాము. అందువల్ల ఈతేడా ఏర్పడింది.

సి) ఔనండీ.

డి) రాష్ట్రప్రభుత్వం వేతన సవరణ కమిషనరు చేసిన సిఫారసులను అనుసరించింది. మన రాష్ట్రంలోని పించనుదారు మొత్తం వేతనం వగైరాలు కేంద్రప్రభుత్వం నుంచి లేదా తమిళనాడు ప్రభుత్వం నుంచి అందుకు సమానంగా పించను పొందుతున్నవారికంటే చాలా ఎక్కువ. రాష్ట్ర ప్రభుత్వం

ప్రస్తుతానికి మళ్ళీ పించనులు సవరించాలని సంకల్పించడంలేదు.

(పై సమాధానాన్ని ఆర్థికమంత్రిగారు ఆమోదించారు.) యు.ఓ. నోటు. నెం. 36222/424/పించను 1/81-5 తేదీ: 10-11-1981.

8 వ సమావేశం

ప్రశ్న నెం. 8034-సి

శ్రీ ఎన్. ఎస్. ఎస్. రెడ్డి.

శ్రీ ఎం. వెంకయ్యనాయుడు ఎం.ఎల్.ఏలు.

గౌరవనీయులైన విద్యాశాఖ మంత్రిగారు దయచేసి ఈ కింది సమాచారం తెలియజేస్తారా?

ఎ) గాష్ట్రంలో తెలుగు పండితులు లేని అప్పీక్ ప్రైమరీ పాఠశాలల సంఖ్య ఎంత?

బి) గుర్తింపు పొందిన పాఠశాలల్లోని తెలుగుపండితుల పదవుల్ని తదితర ఉపాధ్యాయుల పదవులు వరుసగా ఐదు సంవత్సరాల వరకు సహాయం పొందకుండా ఉన్నట్లయితే ఆ పదవుల నిమిత్తం 1979-80 వరకు సహాయం అనుమతించిన మాట నిజమేనా?

సి) ఆ పదవులకు 1980-81 నుంచి సహాయం అనుమతించలేదన్న మాటకూడా నిజమేనా?

డి) ప్రభుత్వం ఈ విషయంలో అవసరమయిన ఏర్పాటు చేసి సహాయం అందజేస్తుందా?

సమాధానం

ఎ) 2,346

బి) కాదండీ.

సి) కాదండీ.

డి) నిధులు అందుబాటులో ఉన్నప్పుడు పాఠశాలల్లో సహాయం అనుమతించే విషయాన్ని ప్రభుత్వం పరిశీలిస్తుంది.

(పై సమాధానాన్ని విద్యాశాఖమంత్రి శ్రీ బి. వెంకట్రామరెడ్డిగారు ఆమోదించారు.)

విద్యా యు.ఓ. నెం. 1147/12/81-8 తేదీ 14-11-1981.

ఆంధ్రప్రదేశ్ శాసన సభ

9 వ సమావేశం, 1981

ప్రశ్న నెం. 8085

శ్రీ సి. శ్యామ్ రాజేంద్రరావు, ఎం.ఎల్.ఏ.

శ్రీ పూల మల్లయ్య, ఎం.ఎల్.ఏ.

శ్రీ డి. చిన్నమల్లయ్య, ఎం.ఎల్.ఏ.

గౌరవనీయులైన పౌర సరఫరాల శాఖమంత్రిగారు దయచేసి ఈ కింది సమాచారం తెలియజేస్తారా?

ఎ) నిఘా విభాగం 1981, జూన్ 21 న హైదరాబాదు, బహదూర్ పురా ప్రాంతంలోని ఒక మిల్లుపై దాడి జరిపిన మాట నిజమేనా?

బి) జగదీష్ ఆయిల్ మిల్లుపై కూడా దాడి జరిపారా?

సి) ప్రజలకు సరఫరా చేయడానికి ఉద్దేశించిన పామోలిన్ ఆయిల్ ఎంత పరిమాణాన్ని స్వాధీనం చేసుకొన్నారు? అనధికారికంగా ఎంత ఆయిల్ అమ్మకమైంది?

డి) దానిపై ప్రభుత్వం ఏమి చర్య తీసుకొన్నది?

సమాధానం

ఎ) కాదండి.

బి) జగదీష్ ఆయిల్ మిల్లుపై 19-6-81 న దాడి జరిపినారు.

సి) ఆ సంస్థనుంచి 9,28,480 కే.జీ.ల ఆర్.బి.డి. పామోలిన్ ఆయిల్ స్వాధీనం చేసుకొన్నారు. 7 మంది చౌక ధరల దుకాణాల డీలర్లకు ఉద్దేశించిన 2,060 కే.జీ.ల పామోలిన్ ఆయిల్ ను అనధికారిక వ్యక్తులకు జారీ చేసినట్లు కనుగొనడమైంది.

డి) 1956, అవసర వస్తువుల చట్టం 8-వ విభాగం కింద హైదరాబాదు నగర కలెక్టరు గారికి ఒక నివేదిక సమర్పించడం జరిగింది. ఈ విషయంలో విచారణ జరిపి, హైదరాబాదు మిరాలమ్ చెరువు వద్దగల మెన్సర్స్ జగదీష్ ఆయిల్ మిల్ నుంచి పట్టుకున్న ఆయిల్ ను ప్రభుత్వపరంగా జప్తుచేస్తూ ఉత్తరువులు జారీ చేయడానికి అది ఉద్దేశించబడింది. ఈ విషయంలో విచారణ జరుగుతున్నది.

(పై సమాధానం కార్మిక, పౌర సరఫరాల శాఖమంత్రిగారి ఆమోదం పొందింది.)

ఆహార, వ్యవసాయశాఖ యు.ఓ. నోటు నెం. 46767/పౌర సరఫరాలు 4/81-8, తేదీ 8-11-1981.

8 వ సమావేశం, 1981

ప్రశ్న నెం. 8167

ఎం. జయరాములు, ఎం.ఎల్.ఏ.

గౌరవనీయులైన పశు సంవర్ధక శాఖమంత్రిగారు దయచేసి ఈ కింది సమాచారం తెలియజేస్తారా?

ఎ) గొర్ల కాపరులనుంచి దళారీలు ఉన్నని తక్కువ వెలకు కొనుగోలు చేసి, దానిని ఉన్ని పరిశ్రమలదార్లకు అధిక రేట్లకు అమ్ముతున్న విషయం నిజమేనా?

బి) దళారీలనుంచి గొర్ల కాపరులను, పరిశ్రమలదార్లను ఇద్దరికాపాడే ప్రతిపాదన ఏదై నా ఉన్నదా?

సమాధానం

ఎ) అవునండీ.

బి) గొర్ల కాపరుల సంఘాన్ని చూచే నిమిత్తం రాష్ట్రంలో ఉన్ని వ్యవహారాల బోర్డును ఒకదాన్ని స్థాపించే ప్రతిపాదన ఉన్నది.

(వై సమాధానం మంత్రిగారి ఆమోదం పొందింది)

అటవీ గ్రా.అ.యు.ఓ. నోటు నెం. 47113/ఎసు 8/81-2

తేదీ 10-11-81

ఆంధ్రప్రదేశ్ విధానసభ

తొమ్మిదవ సమావేశం

16-11-1981 వ తేదీన అడుగబడు స్వల్ప వ్యవధి ప్రశ్న
చెరకు ఉత్పత్తిదారులకు ప్రోత్సాహాలు

80 - ఎ

స్వల్ప వ్యవధి ప్రశ్న నెం. 8898-ఎఫ్. సర్వశ్రీ కె. గోవిందరావు, సి. హెచ్. రాజేశ్వరరావు, పూల సుబ్బయ్య, వి. శోభనాదీశ్వరరావు, పి. జనార్దనరెడ్డి, ఎస్. జై పాల్ రెడ్డి, కె. సత్యనారాయణ చక్కెర పరిశ్రమ శాఖామాత్యులు దయచేసి ఈ కింది విషయాలు తెలుపుతారా?

(అ) 1981-82 చెరకు ఆడించే కాలానికి చెరకుకు ఎంతదర నిర్ణయించడం జరిగింది?

(ఆ) మన రాష్ట్రంలోని చక్కెర ఫ్యాక్టరీలకు చెరకు సరఫరా చేసే చెరకు ఉత్పత్తిదారులకు ఎటువంటి ప్రోత్సాహం ఇవ్వడానికి సంకల్పించినారు?

ప్రేదరాజాదు,

తేదీ: 13-11-1981

ఇ. సదాశివరెడ్డి

విధానమండలి కార్యదర్శి

హిందుస్థాన్ స్టీల్ వర్క్స్ కన్స్ట్రక్షన్ మేనేజిమెంటు 100 మంది కార్మికులను పనిలోనుంచి తొలగించిన విషయానికి సంబంధించి శ్రీ ఎం.

ఓంకార్, శ్రీ కె. సత్యనారాయణ, శ్రీమతి మల్లు స్వరాజ్యం గారలు ఇచ్చిన సావధానపు నోటీసుపై 18-11-1981 తేదీన శాసన సభలో కార్మిక పౌర సరఫరాల శాఖమంత్రిగారు చేసే వివరణ.

హైదరాబాదులోని, హిందుస్తాన్ స్టీల్ వర్క్స్ కన్స్ట్రక్షన్ లిమిటెడ్ కేంద్ర ప్రభుత్వానికి చెందిన సంస్థ, ఇది కాంచనబాగ్ లోని మిథాని సూపర్ అలాయ్ ప్రాజెక్టువద్ద చేపట్టిన నిర్మాణపు పని పూర్తయినదని తెలుపుతూ 28-3-81 తేదీన 100 మంది కార్మికులను పనిలోనుంచి తొలగించడం జరిగింది. హైదరాబాదు హిందూస్తాన్ స్టీల్ వర్క్స్ కన్స్ట్రక్షన్ లిమిటెడ్ ఉద్యోగుల యూనియను చేసిన విన్నపంపై ఈ విధానాన్ని కార్మికశాఖ అడిషనలు కమీషనరు స్వీకరించి దానిని పరిష్కరించే దృష్టిలో ఉభయ పక్షాల సమావేశాలు ఏర్పాటు చేసినారు.

హైదరాబాదులో పనిలోనుంచి తీసివేసిన కార్మికులను కార్పొరేషను పని చేపట్టే ఇతర స్థలాలలోను, ముఖ్యంగా కార్పొరేషను విశాఖపట్టణంలో చేపట్టిన నిర్మాణపు పనిలో చేర్చుకోవాలని యూనియను అడిగింది.

పదై నా ఒక స్థలంవద్ద పని పూర్తి అయిన వెంటనే అక్కడి కార్మికులను తమ అవసరాలనుబట్టి బదిలీ చేయదగిన పనివారిని ఒక యూనిటు నుంచి మరొక యూనిటుకు మార్చడం సాధారణంగా జరుగుతుందని మేనేజిమెంటు ప్రతినిధులు తెలియజేసినారు. బదిలీ చేయరాని వర్గానికి చెందిన వారిలో స్వీపర్లు, అలెండర్లు, వాచ్ మను మొదలైన సామాన్య పనివారు చేరిఉంటారు. వీరిని సాధారణంగా నిర్మాణం జరిగే ప్రాంతం నుంచే తీసుకొనడం జరుగుతుంది. బదిలీ చేయని వారితోసహా బదిలీ చేయడానికి వీలులేని వారిని శాసన ప్రకారం పనిలో నుంచి తొలగించి, అందుకు సంబంధించిన నష్ట పరిహారాన్ని చెల్లిస్తారు. విశాఖపట్టణంలో జరిగే పనిలో అమరం ఏర్పడితే, తక్షణమే బదిలీ చేయగలిగిన పనివారిని హైదరాబాదు నుంచి పంపడం జరుగుతుందని కూడా వారు తెలియజేసినారు. అయితే బదిలీ చేయదగని వారిని హైదరాబాదులోనే పనినుంచి తొలగించడం జరుగుతుంది. అవసరమయితే వారిని విశాఖపట్టణంలో తిరిగి నియమించవచ్చు.

ఈలోగా పనిలోనుంచి తొలగించబడిన కార్మికులు పనిలో కొనసాగించవలసిందని కోరుతూ ఆంధ్రప్రదేశ్ హైకోర్టులో ఒక రిట్ పిటిషనును దాఖలు చేసినారు. దానిని తోసివేయడం జరిగింది.

కార్మికశాఖ అడిషనలు కమీషనరు 18-10-1981 తేదీన తిరిగి మేనేజిమెంటు ప్రతినిధులు, యూనియను ప్రతినిధులతో ఒక సమావేశాన్ని ఏర్పాటు చేసినారు. కానీ ఏ విధమైన పరిష్కారం కుదరలేదు. పనిలోనుంచి తొలగించబడిన 100 మంది పనివారిలోనూ జూనియరు అసిస్టెంట్లు, డ్రైవర్లు, చేతిపనివారైన ఫిట్టర్లు, మెకానిక్కులు, స్వీపర్లు మొదలైనవారు ఉన్నారు. అడిష

నలు కమీషనరుగారి సలహాపై పారిశ్రామిక వివాదం రూపంలో 20-10-1981 తేదీన యూనియను ఒక దరఖాస్తును పంపింది. దీనిని అడిషనల్ కమీషనరు గారు రాజీ కుదర్చడంకోసం స్వీకరించినారు. రాజీ సమావేశాలు 9-11-81, 13-11-1981 తేదీలలో జరిగినాయి.

కమీషనరు నుంచి రాజీ నివేదిక అందిన తరువాత ప్రభుత్వం తగిన చర్యను తీసుకుంటుంది.

జి. వెంకటస్వామి

కార్మిక, పౌరసరఫరాల శాఖమంత్రి

వరి పైరుకు దోమకాటు, కంకిపురుగువంటి జబ్బులు తగిలిన విషయంపై శాస్త్రసభ నియమావళిలోని 74 వ నియమంకింద సభ్యుడు డాక్టర్ ఎస్. చంద్రమౌళిగారు ఇచ్చిన నోటీసును పురస్కరించుకొని వ్యవసాయ శాఖమంత్రి సి.పావ్. వెంకటరావుగారు చేసే వివరణ.

రాష్ట్రంలో 1981 ఖరీఫ్ కాలంలో పది జిల్లాలలో వరిపైరుకు దోమ కాటు తగిలినట్లు తెలియజేయడం జరిగింది. ఈ వ్యాధి పశ్చిమగోదావరి, తూర్పుగోదావరి, కృష్ణ, గుంటూరు జిల్లాలలో తీవ్రంగాను, నెల్లూరు, ఖమ్మం పరంగల్లు, నల్గొండ, నిజామాబాదు ఆదిలాబాదు జిల్లాలలో ఓ మాదిరిగాను వ్యాపించింది. మొత్తం 17.09 లక్షల ఎకరాల భూములలోని వరిపైరు ఈ వ్యాధికి గురి అయింది. కాని అధికపరంగా చూసినట్లయితే కనీష్ఠ పరిమితికిపైన వాస్తవంగా దెబ్బతిన్న ప్రాంతం 8.11 లక్షల ఎకరాలు. ఈ వ్యాధిని అరికట్టడానికి వ్యవసాయ శాఖవారు యుద్ధ ప్రాతిపదిక మీద సకాలంలో చర్య తీసుకున్నారు. అంతేకాక అనేక సస్య రక్షణ పథకాల కింద సస్యరక్షణ మందులు, పరికరాలను సరఫరా చేసి మొత్తం 14.98 లక్షల ఎకరాలలోని వరి పైరుకు చికిత్స చేసినారు. క్రిమి సంహారక మందులు కొనుగోలు చేసే నిమిత్తం, ఈ వ్యాధికి గురిఅయిన జిల్లాలకు లాభనష్టాలు లేని ప్రాతిపదికకింద రూ. 55 లక్షలు కేటాయించినారు. అంతేకాక రుణాలుగా రూ. 27.92 లక్షలు, సబ్సిడీగా రూ. 47 లక్షలు కేటాయించినారు.

2. ఒక్కొక్క సమితి ప్రాంతానికి ఒక వ్యవసాయశాఖ అసిస్టెంటు డైరెక్టరును కేటాయించినారు. రైతులకు సలహాలిచ్చే ఉద్యమాలను నిర్వహించడానికి ఇతర పథకాలలో పనిచేస్తున్న సిబ్బంది నందరిని సమీకరించినారు. రైతులలో ఒక విధమయిన చైతన్యాన్ని రేకెత్తించడం జరిగింది. మందులు మొదలయిన వాటిని ఎట్లా చల్లాలో ఆ పద్ధతులను వారికి కరపత్రాలు, వాల్ పోస్టర్లు, రేడియో ప్రకటనలు, దండోరా ద్వారా తెలియ చెప్పడం జరిగింది.

3. ఈ క్రిములను నిర్మూలించడానికి కావలసిన 4.885 మెట్రిక్ టన్నుల గ్రామ్యూల్సు, 291.995 మెట్రిక్ టన్నుల పోడి, 11817 లిటర్లు

ద్రవ పదార్థాన్ని వ్యవసాయశాఖ ద్వారా సరఫరా చేసినారు. అంతేకాక వీటిని ఆంధ్రప్రదేశ్ ఆగ్రో పరిశ్రమల అభివృద్ధి సంస్థ, ప్లూర్ షాప్స్, సహకార సంఘాలు వంటి ఇతర ఏజెన్సీలు, ప్రయివేట్ డీలర్ల ద్వారా కూడా అధిక మొత్తాలలో విరివిగా సరఫరా చేసినారు.

4. డెమ్మిట్, ఫోరేట్ వంటి గ్రామ్యుల్ను ఉత్పత్తి పరిమితంగా ఉన్నందు వల్ల మొదట వీటికి కొరత ఉండేది. అందువల్ల వీటిని ఇతర రాష్ట్రాలనుంచి తెప్పించడం జరిగింది. అంతేకాక ఈ దోమకాటు వ్యాధిని అరికట్టడానికి గాను ఇతర ప్రత్యామ్నాయ మందులను అత్యధిక మొత్తాల్లో అందుబాటులో ఉంచడం జరిగింది. ఈ క్రిమి సంహారక మందులను బ్లాకు మార్కెటులో ఎక్కువ ధరలకు అమ్ముతున్నట్లు ఎట్లాంటి ఫిర్యాదులు అందలేదు. నిర్దిష్ట మయిన సంఘటన ఏదయినా ప్రభుత్వ దృష్టికి తీసుకు వచ్చినట్లయితే చట్టరీత్యా చర్య తీసుకోవడం జరుగుతుంది.

5. కంకి పురుగు వ్యాధి గుంటూరు, కృష్ణా, పశ్చిమ గోదావరి, తూర్పు గోదావరి, నల్గొండ, ఆదిలాబాదు జిల్లాలలోను, ఖమ్మం వరంగల్లు వంటి ఇతర జిల్లాల్లో చెదురు మదురుగాను కనుగొనడం జరిగింది. ఈ వ్యాధికి మొత్తం 72,756 ఎకరాలు గురి అయింది. కాని అధికవరంగా చూస్తే కనిష్ట స్థాయికి వైన 30.255 ఎకరాలు దెబ్బ తిన్నాయి అనవచ్చు. వ్యవసాయ శాఖవారు 61, 564 ఎకరాల్లోని వైరుకు చికిత్స చేసినారు. ఈ శాఖ ఈ వ్యాధిని అరికట్టడానికి యుద్ధ ప్రాతిపదిక మీద చర్యను తీసుకోవి ప్రటకు నష్టాన్ని నివారించింది.

ఫి. హెచ్. వెంకటరావు,

వ్యవసాయ శాఖమంత్రి

అధికారభాష - తెలుగు - 1966, ఆంధ్రప్రదేశ్ అధికార భాషచట్టము, (1966 లో 9వ చట్టము) అధికార భాషా సంఘము తిరిగి ఏర్పాటు-ఉత్తరువు చేయడమైనది.

(జి.ఓ.ఎం.ఎస్. నెం. 408 ప్రధాన పరిపాలన (అధికారభాష-1) శాఖ తేదీ 4 - ఆగస్టు - 1981)

ఈ కింది వానిని చూడండి.

1. 1-8-1978 తేదీగల ప్రధాన పరిపాలన (అ.భా) శాఖ, జి. ఓ. ఎం.ఎస్. నెం. 491.

2. 17-4-1979 తేదీగల ప్రధాన పరిపాలన (అ.భా) శాఖ, జి.ఓ.ఎం. ఎస్. నెం. 328.

ఉత్తరువు :

రాష్ట్రంలో అధికార కార్యాల నిమిత్తమై తెలుగుభాష వాడుకలో

జరిగిన ప్రగతిని సమీక్షించి రాష్ట్ర ప్రభుత్వానికి సిఫార్సులు చేయడానికిగాను 1986, ఆంధ్రప్రదేశ్ అధికార భాషా చట్టం 5 (1) విభాగపు కింద రాష్ట్ర అధికార భాషా సంఘం వైన పేర్కొన్న మొదటి జి.ఓ.లో తిరిగి ఏర్పాటు చేయబడినది. వైన పేర్కొన్న రెండవ జి.ఓ.లో అధికార భాషా సంఘం అధ్యక్షుని పదవీకాలం ఆయన పదవీ బాధ్యతలు స్వీకరించిన తేదీనుంచి మూడు సంవత్సరాలుగా నిర్ణయించడం జరిగింది. 4-8-1978 తేదీన పదవీ బాధ్యతలు స్వీకరించిన అధికార భాషా సంఘం అధ్యక్షుని పదవీ కాలం 3-8-1981 తేదీతో ముగిసింది.

2. ప్రభుత్వం దిగువ తెలిపిన వారితో అధికార భాషా సంఘాన్ని తిరిగి ఏర్పాటు చేయడానికి నిర్ణయించింది.

1. డా. సి. నారాయణరెడ్డి అధ్యక్షులు

2. శ్రీ పి. బసరెడ్డి (పదవీ విరమణ చేసిరి) సభ్యుడు
ప్రైవేట్ న్యాయమూర్తి.

3. డా. కొత్తపల్లి వీరభద్రరావు, ప్రొఫెసరు, సభ్యుడు
(ప్రైవేట్ విశ్వవిద్యాలయము).

4. శ్రీ విక్టోర్ విక్టో (కవి, పత్రికా రచయిత) సభ్యుడు

5. శ్రీ జ్ఞానానంద కవి (కాకినాడ) సభ్యుడు

3. ప్రధాన పరిపాలనా శాఖలో అధికార భాషా వ్యవహారాలను చూచు ప్రభుత్వ ప్రత్యేకాధికారి, సంఘం కార్యదర్శిగా కొనసాగవలె.

4. సంఘం రాష్ట్ర అధికార కార్యాల నిమిత్తం తెలుగు భాష వాడుకలో జరిగిన ప్రగతిని సమీక్షించి ఈ కింది విషయాలపై రాష్ట్ర ప్రభుత్వానికి సిఫార్సులు చేయవలె.

ఎ) రాష్ట్రంలోని అధికార కార్యాల నిమిత్తం తెలుగుభాష క్రమాధిక ఉపయోగము.

బి) రాష్ట్రంలోని అన్ని లేక ఏవేని అధికార కార్యాల నిమిత్తమై ఇంగ్లీషు భాష వాడుకపై నిర్బంధములు.

సి) ఈ దిగువ నిర్దిష్టపరచిన అంశాలు :

1. అధికార భాషను అమలు పరచడానికి చాలినంత మంది తెలుగు పై పిస్తులకు శిక్షణ ఇవ్వడం.

2. ప్రభుత్వ కార్యాలయాలలో ఉపయోగించడానికి చాలినంత సంఖ్యలో తెలుగు పై పురై టర్లను సేకరించడం.

3. న్యాయస్థానంలో కూడా అధికార భాషను అమలుపరచే నిమిత్తం అవసరమైన శాసనాలను అనువదించడం.

4. తెలుగులో వివరణలు, ముసాయిదాలు వ్రాయడంలో తెలుగు రాని సిబ్బందికి శిక్షణ ఇవ్వడం.

5. ప్రయాణ భత్యం దినసరి భత్యం తదితర భత్యాల కార్యం నిమిత్తం సంఘం మొదటి తరగతి కమిటీగా ఉండవలె.

6. అధికార భాషా సంఘం పదవీ కాలం అధ్యక్షునికి చెల్లించవలసిన పారితోషికం మొదలైన వాటి విషయమై ఉత్తరువులు విడిగా జారీ చేయడం జరుగుతుంది.

పి. రామకృష్ణ

ప్రభుత్వ సంయుక్త కార్యదర్శి.

భవనం వెంకట్రామరెడ్డి

విద్యాశాఖమంత్రి.

ఆంధ్రప్రదేశ్ లో శాంతి భద్రతల పరిస్థితిపై వివరణ

ఆంధ్రప్రదేశ్ లో శాంతిభద్రతల పరిస్థితి అదుపులో ఉన్నది. అయితే, జంటనగరాలలో మతపరమయిన అలజడులు, నిర్మూల్, శైంసా, ఆదిలాబాదు లలో చెదురుమదురుగా అలజడులు జరిగినాయి. కరీంనగరు, నల్లగొండ, ఖమ్మం జిల్లాలలో తీవ్రవాదుల దౌర్జన్య చర్యలు కొనసాగినాయి. 1981 మే 27 నుంచి 1981 జూన్ 6 వ తేదీవరకు పంచాయతీ ఎన్నికలు, 9-6-81 వ తేదీన పంచాయతీ సమితుల అధ్యక్షుల ఎన్నికలు ప్రశాంతంగా జరిగినాయి. అయితే మహబూబ్ నగర్, మెదక్, వరంగల్లు, ఖమ్మం, శ్రీకాకుళం, ప్రకాశం, గుంటూరు, అనంతపురం, విజయనగరం జిల్లాలలో ప్రత్యర్థివర్గాలకు మధ్య కొన్ని ఘర్షణలు జరిగినాయి.

రెండు మునిసిపలు కార్పొరేషన్లతో సహా 83 మునిసిపాలిటీలలో 78 మునిసిపాలిటీల ఎన్నికలుకూడా ప్రశాంతంగా పూర్తి అయినాయి.

1981 అక్టోబరులో సహకారసంస్థల ఎన్నికలుకూడా ప్రశాంతంగా జరిగాయి. అయితే, పోటీచేస్తున్న అభ్యర్థుల మద్దతుదార్ల మధ్య చిన్నపాటి ఘర్షణలు జరిగినాయి.

హైదరాబాదు, సికిందరాబాదు జంటనగరాలలోని వివిధ బస్టీలనుంచి హుస్సేన్ సాగర్ వరకు 13-9-1981 న నిమజ్జనం నిమిత్తం బయలుదేరిన గజేష్ విగ్రహాల బృహత్తర ఊరేగింపుకూడా ప్రశాంతంగా జరిగింది. దసరా, బక్రీదు పండుగల సందర్భంగా అక్టోబరు 6, 8 తేదీలలో విస్తృతమయిన బందోబస్తు ఏర్పాట్లు చేయడం జరిగింది. అందువల్ల పరిస్థితులు ప్రశాంతంగా ఉన్నాయి. పోలీసువారు విస్తృతబందోబస్తు ఏర్పాట్లు చేయడంవల్ల 8-11-1981 న మొహరం ఊరేగింపు ప్రశాంతంగా జరిగింది. విద్యార్థులు

కార్మికవర్గాల పరిస్థితికూడా మొత్తంమీద సంతృప్తికరంగా ఉన్నది.

ఉద్యోగులకు సంబంధించినంతవరకు గుర్తింపుపొందని ఆంధ్రప్రదేశ్ పోలీస్ ఎస్.జి.ఓ.ల సంఘం ఆందోళన ప్రారంభించింది. సంఘం గుర్తింపుతో వహింపగల కోరికల విషయంలో ప్రత్యక్ష చర్యకు పూనుకుంటామని ఆ సంఘం బెదిరించింది. సంఘం ఆందోళన కార్యకలాపాలు కర్నూలు ఆంధ్రప్రదేశ్ స్పెషల్ పోలీసు రెండవ బెటాలియనుకు చెందిన పోలీసు కానిస్టేబుళ్ళు హెడ్ కానిస్టేబుళ్ళ వరకు వ్యాపించినాయి. పోలీసుదళంలో క్రమశిక్షణను కాపాడటానికే దృష్ట్యా ప్రజాశ్రేయస్సు దృష్ట్యాను, రాష్ట్రభద్రతదృష్ట్యాను గట్టి చర్య తీసుకోవడం జరిగింది. కొంతమంది పోలీసువారిని జాతీయభద్రత చట్టం క్రింద అదుపులోకి తీసుకోవడం జరిగింది.

నేరాల పరిస్థితి:-

1981 లో (1981 నెవ్రెంబరు ఆఖరువరకు) 41,209 విచారణార్హమయిన నేరాలు జరిగినట్లు తెలియజేయడం జరిగింది. కాగా, 1980లో (1980 నెవ్రెంబరు ఆఖరు వరకు) 39, 983 నేరాలు జరిగినాయి. అంటే నేరాలు 31 శాతం పెరిగినాయన్నమాట. 1981 లో 41,209 కేసులు నివేదించబడగా 22,387 కేసులు ఆచూకీ తీయబడ్డాయి. ఆచూకీతీసిన కేసుల శాతం 54.2. 1981 లో హత్యలు, దొంగతనాలు, మానభంగాల గురించి నివేదించబడిన నేరాల సంఖ్య తక్కువ. కాగా, దొంగిల్యాలు, బందిపోటు దొంగతనాలు, ఇంటికన్నాలకు సంబంధించిన నేరాల సంఖ్య పెరిగింది. వాటి ముఖ్యాంశాలు ఈ కింద వివరించడమైంది.

హత్యలు:-

1981 నెవ్రెంబరు ఆఖరువరకు రాష్ట్రంలో 1016 హత్యలు జరిగినట్లు తెలియజేయడం జరిగింది. 1980 లో అదేకాలంలో 1022 కేసులు నమోదయ్యాయి. ఆ విధంగా ఈ కేసులసంఖ్య 6 శాతం తగ్గిందన్నమాట.

బందిపోటు దొంగతనాలు:-

రాష్ట్రంలో ఈ ఏడాదిలో 296 బందిపోటు దొంగతనాలు నివేదించబడ్డాయి. కాగా, 1980 లో అదేకాలంలో 242. ఈ నేరాలు 22 శాతం పెరిగాయన్నమాట. కరీంనగర్ లో 9-11-1981 న 8 మందిని అరెస్టు చేయడంతో బందిపోటు దొంగతనాల కేసుల ఆచూకీలో ఎక్స్సెస్ వివరాలు వెల్లడయ్యాయి. కరీంనగర్, ఛేదర్, నిజామాబాదు, నరంగల్లు జిల్లాలలో బందిపోటు దొంగతనాలు కేసులు 31 మంది ముక్తా కమిషనరీలో జరిగింది. వీరికి 13 బందిపోటు దొంగతనాలు, 4 డోపింగిలో సంబంధమున్నవి. భారత శిక్షాసూత్రం క్రింద వేరం (బందిపోటు దొంగతనం, ఆ తరువాత హత్యతో)

కూడ వీరికి సంబంధం ఉంది. ఇ. తిరుపతయ్యరెడ్డి, సంజీవరెడ్డి, ఇప్పరాజు రెడ్డి, ఆర్. శంకర్ ప్రభృతులు ఈ 31 మంది ముతాకు సేత్యత్వం వహిస్తున్నారు. అరెస్టుయిన వ్యక్తుల సమాచారం ఆధారంగా దొంగతనం చేసిన ఆస్తులకు సంబంధించి సుమారు 85,000 విలువచేసే ఆస్తులు స్వాధీనం చేసుకోవడం జరిగింది. ఈ ముతా మిద్దె వైకమ్మ తొలిగించడం ద్వారాగానీ, గోడవైకి ఎక్కడం ద్వారాగానీ ఇండ్లలోపలికి ప్రవేశిస్తారు. ఇంటివారిని భయపెట్టడానికి టపాకాయలను పేలుస్తారు. కత్తులుచూపి బెదిరిస్తారు. ఆ తరువాత వారి బంగారునగలు లాక్కున్నారు. ప్రతిఘటించినప్పుడు చౌరస్వామికి పాల్పడ్డారు. రంగారెడ్డిజిల్లాలో 7 మంది వడ్డెల్ల ముతాను అడ్డు చేయడంలో పోలీసుదళం ఎంతో విజయం సాధించింది. దోసకాయల యాదయ్య ఈ ముతాకు నాయకుడు. రంగారెడ్డి జిల్లాలోని మేడ్చూర్, జిల్లాల్లో దిండిగల్లు సమీపంలో చుట్టుపట్ల ఈ ముతా నాలుగు బందిపోటు దొంగతనాలు, ఒక దోపిడీ చేసింది. ఈ కేసులు దర్యాప్తులో ఉన్నాయి. ఈ ముతామంత్రి ఆస్తిని స్వాధీనం చేసుకోవడానికి పోలీసులు ప్రయత్నిస్తున్నారు.

మానభంగాలు:-

1981 సెప్టెంబరు ఆఖరువరకు 122 మానభంగం కేసులు నివేదించబడ్డాయి. 1980లో అదేకాలంలో 132 కేసులు నమోదయ్యాయి. గతసభ త్వరంతో పోల్చితే ఈ కేసుల సంఖ్య 15 కు తేడా 11 శాతం తగ్గాయన్నమాట.

దొమ్మిలు:-

ఈ ఏడాదిలో 3050 దొమ్మి కేసులు నివేదించబడగా 1980 లో అదే కాలంలో 2278 కేసులు నివేదించబడ్డాయి. ప్రధానంగా జంటనగరాలలో మతపరమయిన గొడవల్లో జరిగిన ఘర్షణల, గ్రామీణప్రాంతాలలో పంచాయతీలు తదితర సంస్థల ఎన్నికల సందర్భంగా జరిగిన ఘర్షణల వీటి సంఖ్యలో పెరుగుదల కనిపిస్తున్నది.

షెడ్యూలు కులాలు షెడ్యూలు తెగల వైఠత్యాచారాలకు సంబంధించిన సేరాలు:-

ఈ ఏడాదిలో షెడ్యూలుకులాలు, షెడ్యూలు తెగలవై ఐత్యాచారాలకు సంబంధించిన సేరాల సంఖ్య చాలా తక్కువ. భద్రత చర్యలు చేపట్టడం, షెడ్యూలుకులాలు, షెడ్యూలు తెగల ప్రజలవై ఐత్యాచారాలకు పాల్పడే సేరస్తులను సకాలంలో పట్టుకోవడం, సేరాలు తరచుగా జరిగే ప్రాంతాలలో పోలీసు బలగాల్పించి కట్టుదిట్టమయిన చర్యలు తీసుకోవడంవల్లనే ఈ సేరాల సంఖ్య తగ్గిందని చెప్పవచ్చు. షెడ్యూలుకులాలు/షెడ్యూలు తెగలవారివై జరిగిన హత్యలు, మానభంగాలవంటి పెద్ద సేరాలు 1980 లో 35 నివేదించగా 1981 లో 24 కేసులు నివేదించడం జరిగింది.

ఆంధ్రప్రదేశ్ విధాన పరిషత్తు

ఒకనాటి కార్యక్రమ పట్టిక

1981 సం. నవంబరు 16వ తేదీ సోమవారం ఉదయం 10-00 గంటలకు

శక సం. 1903, కార్తీక 25 వ రోజు

(ముప్పది ఎనిమిదవ సమావేశపు తొమ్మిదవ రోజు)

I ప్రశ్నోత్తరాలు

(నక్షత్రం గుర్తుగల ప్రశ్నల జాబితా, స్వల్పవ్యవధి ప్రశ్నలు పేరుగా అందజేయడం జరిగింది.)

II విధానపరిషత్తు నిబంధనలలోని 311-ఎ నియమాన్ని అనుసరించి ఉత్పన్నమైన విషయం :

శ్రీ ఎం. హనుమంతరావు, 11-11-1981 తేదీన సంఘం డైరీవద్ద కక్షసాధింపు చర్యలకు వ్యతిరేకంగా నిరాహారదీక్ష పూనిన శ్రీ రవీంద్రను, ఇంకా తొమ్మిదిమందిని అరెస్టుచేయడాన్ని గురించి విషయాన్ని ఉత్పన్నం చేస్తారు. అందువల్ల పశుసంవర్ధక శాఖామాత్యులు ప్లేట్ మెంట్ చేయవలె.

III సభాసమక్షంలో ఉంచవలసిన పత్రాలు:

1. ముఖ్యమంత్రి శ్రీ టి. అంజయ్య ఈ కింది జి.ఓ.లను ఒక్కొక్క ప్రతిని 1981 సం. ఆంధ్రప్రదేశ్ ఆర్కైవ్ చట్టంలోని 72 నెక్షనులోని (4) సబ్-నెక్షను నమసరించవలసిన విధంగా సభాసమక్షంలో ఉంచడం జరిగింది.

1) రెవెన్యూశాఖ 29-7-1981 తేదీగల 1197 నెం. జి.ఓ.

2) రెవెన్యూశాఖ 4-8-1981 తేదీగల 1245 నెం. జి.ఓ.

3) రెవెన్యూశాఖ 4-8-1981 తేదీగల 1246 నెం. జి.ఓ.

2. ముఖ్యమంత్రి శ్రీ టి. అంజయ్య సీటిపారుదల విద్యుచ్ఛక్తి శాఖ 5-10-1981 తేదీగల 472 నెం. ప్రభుత్వ ఉత్తర్వులోని భారత సంవిధానంలోని 871-డి పరిచ్ఛేదంలోని 5 వ క్లాజు ప్రతిబంధాన్ని అనుసరించి రాష్ట్ర ప్రభుత్వంచే చేయబడిన ప్రత్యేక ఉత్తర్వు ప్రతిని సదరు పరిచ్ఛేదంలోని 6 వ క్లాజు చేయవలసిన విధంగా సభాసమక్షంలో ఉంచడం జరిగింది.

3. పురావస్తు, సినిమాటోగ్రఫీ, చలన చిత్రాభివృద్ధి సార్వజనిక గ్రంథాలయాల శాఖామాత్యులు శ్రీ ఎన్. చంద్రబాబునాయుడు ఈ కింది జి.ఓ.లను ఒక్కొక్క ప్రతిని 1980 సం. ఆంధ్రప్రదేశ్ సార్వజనిక గ్రంథాలయాల చట్టంలోని 25 వ నెక్షను (3) వ సబ్-నెక్షను నమసరించవలసిన విధంగా సభాసమక్షంలో ఉంచడం జరిగింది.

1) విద్యాశాఖ 13-5-1981 తేదీగల 474 నెం. జి.ఓ.

2) విద్యాశాఖ 13-5-1981 తేదీగల 475 నెం. జి.ఓ.

3) విద్యాశాఖ 26-6-1981 తేదీగల 579 నెం. జి.ఒ.

4. పురావస్తు, సినిమాటోగ్రఫీ, చలనచిత్ర అభివృద్ధి సార్వజనిక గ్రంథాలయాల శాఖామాత్యులు శ్రీ ఎన్. చంద్రశాబునాయుడు, 1980-81 సం.నకు హైదరాబాదు, ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్ర చలనచిత్ర అభివృద్ధి సంస్థ లిమిటెడ్ నిర్వహణ పై ఆరవసాలీనా నివేదిక ప్రతిని 1956 సం. భారతీయ కంపెనీల చట్టంలోని 619-ఎ (3) సెక్షనులోని నిర్దేశాలనుసరించి సభా సమక్షంలో ఉంచడం జరిగింది.

IV 1981-82 సం. నకు వ్యయపు అనుబంధపు అంచనా: సమర్పణ

ఆర్థికశాఖామాత్యులు శ్రీ కె. ప్రభాకరరెడ్డి. 1981-82 సం.నకు వ్యయపు అనుబంధపు అంచనాలు చూపే మొదటి పట్టికను సమర్పిస్తారు.

V 75-76 సం నకు అదనపు గ్రాంట్ల కొరకు డిమాండ్లను సమర్పించడం

ఆర్థికశాఖామాత్యులు శ్రీ కె. ప్రభాకరరెడ్డి. 1975-76 సం.నకు అదనపు గ్రాంట్ల కోసం డిమాండ్లను చూపే పట్టికను సమర్పిస్తారు.

VI అత్యవసర ప్రజా ప్రాముఖ్యంగల విషయాలను ప్రభుత్వ దృష్టికి తేవడం:-

1. సర్వ శ్రీ బి. హెచ్. వెంకటనరసయ్య, ఎం.జె. మాణిక్యరావు డి. సూర్యప్రకాశరెడ్డి, పశ్చిమగోదావరి జిల్లా చింతలపూడి (తాలూక) లింగ పాలెం మహిళామండలి కుట్టుపని కేంద్రంలో కుట్టుపని ఉపాధ్యాయునిగా ఉన్న అనుసూచిత కులానికి చెందిన కుమారి పి. మేల్లిలీపుప్పను మానభంగం చేసి హత్యచేసిన విషయాన్ని ముఖ్యమంత్రిగారి దృష్టికి తెస్తారు.

2. శ్రీమతి కుముద్ బి.నాయక్, శ్రీ ఎం. మాధవరావు, మెదక్ జిల్లా పెద్ద చెల్ మాడ గ్రామం గొల్ల సంగయ్యభార్యను సర్పంచ్ ఇంకా ఇతరులు నగ్నంగా తిప్పిన విషయాన్ని హోంశాఖామాత్యుల దృష్టికి తెస్తారు.

3. సర్వ శ్రీ ఎన్. హిమవంతురావు, ఎం. మాధవరావు, జిల్లాపరిషత్తు లలో సమితులలో "జిల్లా విజ్ఞానసమితి"లను ఏర్పాటు చేయడాన్ని పంచాయతీ రాజ్ శాఖామాత్యుల దృష్టికి తెస్తారు.

VII ప్రభుత్వ తీర్మానం :-

రోడ్లు, భవనాలశాఖామాత్యులు శ్రీ డి. కొండయ్యచౌదరి ఈ విధంగా ప్రతిపాదిస్తారు.

1-1-1981 నుంచి 31-12-1982 తేదీ వరకు ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రాంతీయ పోస్టులు సలహా సమితిలో పని చేయడానికి రాష్ట్ర విధానమండలి లోని ఒక ప్రతినిధి పేరును పంపవలసిందిగా ఆంధ్రప్రదేశ్ పోస్టుమాస్టర్ జనరల్ ప్రభుత్వాన్ని కోరినందువల్ల సదరు కాలానికి పై చెప్పిన సమితిలో పని చేయడానికి పరిషత్తుచే ఎన్నుకొన్న సభ్యుని పేరును పోస్టుమాస్టర్ జనరల్ కు పంపడానికి ప్రభుత్వానికి ఈ పరిషత్తువారు సిఫారసు చేస్తున్నారు.

VIII ప్రభుత్వ చిత్తుపట్టం

విధానసభ ఆమోదించిన రూపంలో 1981 ఆంధ్రప్రదేశ్ గ్రామపంచాయతుల

పంచాయతీ సమితుల, జిల్లా పరిషత్తుల చట్టం (మూడవ సవరణ) (చిత్తు చట్టం) 1981 సం. 27 వ నెం. విధానసభ చిత్తు చట్టం.

- ఆ -

పంచాయతీ శాస్త్రాభివృద్ధి కమిషన్, శ్రీ ఎన్. శ్రీనివాసుల్ రెడ్డి విధాన సభ ఆమోదించిన రూపంలో, 1981 ఆంధ్రప్రదేశ్ గ్రామ పంచాయతీల, పంచాయతీ సమితుల జిల్లా పరిషత్తుల చట్టం (మూడవ సవరణ) చిత్తు చట్టాన్ని పరిశీలనలోకి తీసుకువచ్చినట్లుగా ప్రతిపాదిస్తారు.

- ఆ -

పంచాయతీ శాస్త్రాభివృద్ధి కమిషన్, శ్రీ ఎన్. శ్రీనివాసుల్ రెడ్డి, ఆ చట్ట చట్టాన్ని ఆమోదించవలసిందిగా ప్రతిపాదిస్తారు.

ప్రారాబాద్,

తేదీ : 18-11-1981

ఎం. లింగరాజు

విధాన సభకు కార్యదర్శి

1981 వ సం. నవంబర్ 16 వ తేదీ (శ. సం. 1903) కార్తీక 25 సోమవారము : వాగ్రూపమున అడిగిన ప్రశ్నల జాబితా :

ఆంధ్రప్రదేశ్ రజతోత్సవాలు

71 -

* 7419 — శ్రీ డి. శివరామరావు : గౌరవనీయులైన ముఖ్య మంత్రిగారు దయచేసి ఈ కింది విషయాలు తెలుపుతారా?

(అ) ఆంధ్రప్రదేశ్ రజతోత్సవాలు జేరుమీద 1980 సంవత్సరం సహజము 1 వ తేదీనుంచి 25 వ తేదీవరకు శ్రీమతి ఇందిరాగాంధీ ఇరవై మాత్రాల కార్యక్రమం, స్వర్ణీయ శ్రీ పరిశోధనాధిగాలి భద్ర సూత్రాల కార్యక్రమాలకు ప్రాధాన్యత ఇవ్వబడిన విషయం వాస్తవమేనా?

(ఆ) నిర్వాహక సమితి సభ్యుల పేర్లు ఏవి?

(ఇ) ప్రకటనలు, విద్యుద్దీపాలంకరణలు, నమూనెలు, వీయ ఫోజునాలు మొదలయిన వివిధాంశాలపై ప్రభుత్వం, ప్రభుత్వ సంస్థలు నివిల్ పంచాయతీ శాస్త్ర పంథలచే ఎంత సొమ్ము ఖర్చు అయ్యిందో?

పెన్నా నదిలో పడవ ప్రమాదం

72 -

* 8315 — శ్రీ ఎం. జె. మాణిక్యరావు : గౌరవనీయులైన ముఖ్య మంత్రిగారు దయచేసి ఈ కింది విషయాల్ని తెలుపుతారా?

(అ) కడపజిల్లా, సిద్ధవటం సమీపంలో పెన్నా నదిలో 22-9-81 తేదీన డవ తలకిందులై ఏబది మంది మరణించిన విషయం వాస్తవమేనా?

(ఆ) అటుకే దాని వివరాలు?

సిమెంటు ఫ్యాక్టరీలు.

78 -

* 7882 - సర్వశ్రీ ఆర్. నారపరెడ్డి, ఎం. జె. మాణిక్యరావు: గౌరవ సీయల్మై న భారీ పరిశ్రమల శాఖామాత్యులు దయచేసి ఈ కింది విషయాలు తెలుపుతారా!

(అ) రాష్ట్రంలో ఉన్న సిమెంటు ఫ్యాక్టరీలు ఎన్ని? అతి వ ప స్థలాల్లో ఉన్నాయి?

(ఆ) గత రెండు సంవత్సరాలలో శ్రతి ఫ్యాక్టరీ ప్రతిష్ఠాపిత శక్తి ఎంత? వాటి కచ్చితమైన ఉత్పత్తి పరిమాణ మెంత?

ఇ) రాష్ట్రంలో తీవ్రమైన బొగ్గుకోరకవల్ల సిమెంటు ఉత్పత్తి దెబ్బ తినడాని కవకాశం ఉన్నదనే విషయం వాస్తవమేనా?

ఈ) అయితే బొగ్గు నిరంతర సరఫరాకు తీసుకొన్న చర్యలు ఏవి?

కడపజిల్లా, కోడూరు గ్రామంలో చాకిరేవువంక రిజర్వాయరు.

74 -

* 79 (ఎస్): సర్వశ్రీ డి. సూర్యప్రకాశరెడ్డి, పి. భుజంగరావు: గౌరవసీయల్మై న చిన్నతరహా నీటిపారుదల శాఖామాత్యులు దయచేసి ఈ కింది విషయాలు తెలుపుతారా?

అ) కడపజిల్లా, కోడూరు తాలూకా గ్రామంలోని చాకిరేవు రిజర్వాయరు పనిని చేపట్టినారా?

ఆ) అయితే, దాని అంచనావ్యయమెంత?

ఇ) ఇంతవరకు వ్యయపరచిన షొమ్ము ఎంత?

పశ్చిమగోదావరి జిల్లా నర్సాపూర్ ఇండిరాలేస్ వర్కర్స్ సొసైటీపై ఫిర్యాదులు:

75 -

* 7906 - శ్రీ బి. హెచ్. వెంకటనరసయ్య, గౌరవసీయల్మై న చిన్నతరహా పరిశ్రమల శాఖామాత్యులు దయచేసి ఈ కింది విషయాలు తెలుపుతారా?

అ) పశ్చిమగోదావరిజిల్లా, నర్సాపూర్ లో ఇండిరాలేస్ వర్కర్స్ సొసైటీ ఏదైనా ఉన్నదా?

ఆ) ఇండిరాలేస్ వర్కర్స్ సొసైటీ ప్రజలనుంచి వేలకువేల రూపాయలు వసూలుచేసి హరిని మోసం చేసినారని ప్రభుత్వానికి ఏదైనా ఫిర్యాదు అందిందా? అయితే, దాని వివరాలు ఏవి?

ఇ) అందువల్ల ప్రభుత్వం ఎటువంటి చర్య తీసుకొన్నది? తాకినాడ, కోటిపల్లి మధ్య రైల్వే లైనును పునరుద్ధరించడం.

76 -

* 7014 - శ్రీ డి. శివరామరాజు: గౌరవసీయల్మై న శ్రీద్ధు, భవనాల శాఖామాత్యులు దయచేసి ఈ కింది విషయాలు తెలుపుతారా?

అ) కాకినాడ, కోటిపల్లి మధ్య యుద్ధసమయంలో వేసిన రైల్వేలైను పనికిరాకుండా పోయిన విషయం రాష్ట్ర ప్రభుత్వానికి తెలిసిందా?

ఆ) కోనసీమ (మధ్య డెల్టా) వద్ద ఒ.ఎన్.జి.సి. కార్యకలాపాలు, వ్యవసాయ ఉత్పత్తుల రవాణార్పై రాష్ట్ర ప్రభుత్వం కేంద్ర ప్రభుత్వంతో రైల్వే బోర్డుతో ఈ రైల్వేలైనును పునరుద్ధరించే విషయమై సంప్రదిస్తుందా?

ఇ) గోదావరి నదిమీద నర్సాపూర్-కోటిపల్లి వద్ద రైల్ కంరోడ్ బ్రిడ్జి నిర్మించి నర్సాపూర్-కోటిపల్లికి రైల్వేలైను కలపడానికి ప్రభుత్వం కేంద్ర ప్రభుత్వాన్ని, రైల్వేబోర్డును సంప్రదిస్తుందా?

సిమెంటు పనులను వాయిదా వేయడం:

77 -

* 8806 - శ్రీ జూపూడి యజ్ఞనారాయణ:- గౌరవనీయులైన పంచాయతీరాజ్ శాఖామాత్యులు దయచేసి ఈ కింది విషయాలు తెలుపుతారా?

అ) పంచాయతీరాజ్ శాఖ 29-7-1981 తేదీగల మెమో నెం. 1029 ఎన్.ఆర్. ఇసి. 11/81-1 ద్వారా అన్ని సిమెంటు పనులను వాయిదా వేయమని ఆదేశాలు జారీ చేసినారా?

ఆ) అయితే అందుకు గల కారణాలేవి? గుంటూరుజిల్లా విమకొండకు రక్షిత మంచినీటి సరఫరా:

78 -

* 48- (ఎన్)- సర్వశ్రీ ఎం. హనుమంతరావు, జూపూడియజ్ఞానారాయణ:- గౌరవనీయులైన గ్రామీణ సేవసరఫరా శాఖామాత్యులు దయచేసి ఈ కింది విషయాలు తెలుపుతారా!

అ) గుంటూరుజిల్లా విమకొండ గ్రామానికి రక్షిత మంచినీటి సరఫరా పథకం 1976లోనే ప్రారంభించినా, ఇంకా పూర్తి కాని విషయం వాస్తవమేనా?

ఆ) అయితే, అందుకుగల కారణాలేవి?

ఆంధ్రప్రదేశ్ లో చలనచిత్ర కేంద్రాలు:

79 -

* 72- [సి] సర్వశ్రీ కె. కోటేశ్వరరావు, పి. భుజంగరావు:- గౌరవనీయులైన పురావస్తు శాఖామాత్యులు దయచేసి ఈ కింది విషయాలు తెలుపుతారా?

అ) ఆంధ్రప్రదేశ్ లో కూడా పూనాతోపల "చలనచిత్ర శిక్షణా కేంద్రం" నెలకొల్పడానికి ప్రభుత్వం వద్ద ఏదేని ప్రతిపాదన ఉన్నదా?

ఆ) అయితే, దాని వివరాలేవి?

డిల్లీలో రిగ్గులు పనిచేసే పరిస్థితి:

* 80 - [ఎఫ్] సర్వశ్రీ ఎం. మాధవరావు ఎం. జె. మాణిక్యరావు:-
గౌరవనీయులైన భూగర్భజల శాఖామాత్యులు దయచేసి ఈ కింది విషయాలు తెలుపుతారా?

అ) కార్పొరేషన్ సేకరించిన డ్రిల్లింగ్ రిగ్గుల సంఖ్య ఎంత, 1981 మార్చి ఒకటవ తేదీకి అందులో ఎన్ని పనిచేసే స్థితిలో ఉన్నాయి.

ఆ] ప్రతి సంవత్సరానికి రిగ్గు ఉపయోగపు సగటు రేటుంత?

ఇ] ప్రభుత్వం అద్దె ప్రాతిపదికపై ప్రయివేటు రిగ్గులను తీసుకొంటున్న విషయం చాస్త్రవమేనా?

ఈ] ప్రయివేటు రిగ్గులు అద్దెకు తీసుకొనే వద్దకి స్వస్తిచెప్పడానికి ప్రభుత్వ రిగ్గులను ఆధికంగా ఉపయోగించడానికి ప్రభుత్వం చర్యలు తీసుకొంటుందా?

ఎం. అంగురాజ్

విధానపరిషత్తు కార్యదర్శి.

ఆంధ్రప్రదేశ్ విధానపరిషత్తు

స్పల్పవ్యవధి ప్రశ్న నెం. 87-క్యూ శ్రీ వి. రామారావు, ఎం.ఎల్.సి.
గౌరవనీయులైన ముఖ్యమంత్రిగారు దయచేసి ఈ కింది సమాచారం తెలియజేస్తారా?

ఎ] సమాచార, పౌరసంబంధాలశాఖ ద్వారెక్టరు కార్యాలయం 'సత్యసూర్య' అనే పత్రికను ప్రచురిస్తున్న మాట నిజమేనా?

బి] అయితే ఇప్పటివరకు ఖర్చు చేసిన మొత్తం, ఆర్జించిన లాభం ఎంత?

సమాధానం

ఎ] కాదండీ

బి] ఈ ప్రశ్నకు తావులేదు

[వై సమాధానం ముఖ్యమంత్రిగారి ఆమోదం పొందింది.]

ప్రధాన పరిపాలన (స.పా.) శాఖ యు.ఓ. నోటు నెం. 2983/స.పా. 44/81-2. తేదీ 14-11-81.

స్పల్పవ్యవధి ప్రశ్న నెం. 88-సి. సర్వశ్రీ ఎం. మాధవరావు, ఎం. జె. మాణిక్యరావు, ఎం.ఎల్.సి లు.

గౌరవనీయులైన రెవిన్యూశాఖ మంత్రిగారు దయచేసి ఈ కింది సమాచారం తెలియజేస్తారా?

ఎ] చిత్తూరుజిల్లా, చంద్రగిరితాలూక, పుదువట్ల గ్రామంలోని పేద హరిజనులు సాగుచేస్తున్న 20 ఎకరాల భూమిపై ఉన్న నిలువ పంటను 1981

అక్టోబరులో భూస్వాములు నాశనం చేసిన మాట నిజమేనా?

బి] అయితే దానిమీద తీసుకున్న చర్య ఏమిటి?

సమాధానం

ఎ] కాదండీ

బి] ఈ ప్రశ్న ఉత్పన్నంకాదు.

[వై సమాధానం న్యాయశాఖ మంత్రిగారి ఆమోదం పొందింది.]

రెవిన్యూ యు.ఓ. నోటు నెం. 2887/ఏ/81-2 తేదీ 15-11-1981

స్వల్ప వ్యవధి ప్రశ్న నెం. 88-ఎస్ శ్రీ కె.ఎల్. మహేంద్ర, ఎం.ఎల్.సి.

గౌరవనీయులైన మున్సిపలు పరిపాలనశాఖ మంత్రిగారు దయచేసి ఈ కింది సమాచారం తెలియజేస్తారా?

ఎ] ప్రాదరాబాదు, ఆసిఫ్ నగర్ ప్రాంతమందలి షహీద్ నగర్ నివాసులు పబ్లిక్ కు కుళాయి లేకుండా నివసిస్తున్న మాట నిజమేనా? అక్కడ పాక్షికంగా నిర్మించిన డ్రైనేజీవల్ల మురుగునీటితో వీధులు అపరిశుభ్రంగా తయారవుతున్న మాటకూడా నిజమేనా?

బి] అయితే, ప్రభుత్వం, వారికి పబ్లిక్ కు కుళాయి ఏర్పాటు చేయడం, పాక్షికంగా నిర్మించిన డ్రైనేజీని పూర్తిచేయడం, ఆ ప్రాంతాన్ని, వీధులను పరిశుభ్రంగా ఉంచే నిమిత్తం చెత్తకుండీలను ఏర్పాటుచేయడంవంటి సదుపాయాలు కలుగజేస్తుందా?

సమాధానం

ఏ-బి :— 1980-81 వర్షకు నిర్మించిన ప్రాంతాలకు పూర్తి డ్రైనేజీ సదుపాయాలు కలుగజేయడం అయింది. కొంతగా విస్తరించిన కొద్ది ఇండ్లకు మాత్రం ఈ సౌకర్యాలను కలుగజేయవలసి ఉంది. ప్రాదరాబాదు మున్సిపలు కార్పొరేషను వీరికి ఆ సదుపాయాలను విస్తరింపజేసే నిమిత్తం అవసరమయిన చర్య తీసుకుంటున్నది. ఈ నెలాఖరుకు అదికూడా పూర్తికాగలదు. ఇప్పటికే అక్కడ ఐదు చెత్తకుండీలు ఉన్నాయి. మరో ఐదు సమకూర్చబడ్డాయి. ఈ నెలాఖరుకు మూడు పబ్లిక్ కుళాయిలను ఏర్పాటు చేయడం జరుగుతుంది.

[వై సమాధానం మున్సిపలు పరిపాలన, పట్టణ అభివృద్ధిసంస్థ శాఖల సహాయ మంత్రి శ్రీ ఎస్. ఆళ్వారుదాసుగారి ఆమోదం పొందింది.]

యు.ఓ. నోటు నెం. 8199-ఎ 2-81-1, ము.వ. తేదీ 15-11-1981.

ప్రశ్న నెం. 8815

శ్రీ ఎం. జె. మాణిక్యరావు, ఎం.ఎల్.సి.

గౌరవనీయులైన ప్రభుత్వమంత్రిగారు దయచేసి ఈ కింది సమాచారం తెలియజేస్తారా?

ఎ) 22-9-1981 తేదీన కడపజిల్లా, సిద్ధవటం సమీపాన పెన్నానదిలో పడవొకటి నీట మునిగి 50 మంది చనిపోయిన సంగతి నిజమేనా?

బి] అయితే, అందుకు సంబంధించిన వివరాలేమిటి?

సమాధానం

ఎ-బి:- 22-9-1981 తేదీన కడపజిల్లా, సిద్ధవటం సమీపాన పెన్నా నదిలో జరిగిన పడవ ప్రమాదంలో 15 మంది చనిపోయినారు. వీరిలో ఇద్దరు బాలురు, ఒక బాలిక, నలుగురు స్త్రీలు, ఎనిమిది మంది పురుషులు ఉన్నారు. ప్రమాదం జరిగేటప్పుడు పడవ నడిపే వారితోసహా 55 మంది అందులో ప్రయాణం చేస్తున్నారు. వారిలో 34 మంది సురక్షితంగా ఈదుకుంటూ ఒడ్డుకు చేరడమో లేదా వారిని రక్షించడమో జరిగింది. జిల్లా పరిపాలన అధికారులు ఏర్పాటు చేసిన అన్వేషక బృందాలు 10 మృతదేహాలను బయటికి తీసుకొచ్చినారు.

ప్రమాదంలో మునిగిపోయిన వారి కుటుంబాలు ఒక్కొక్క దానికి రూ. 2000/-లు ఎక్స్ గ్రేషియా మొత్తం చెల్లించబడింది. ఈ ప్రమాదానికి దారితీసిన కారణాలను తెలుసుకోవడానికి మేజిస్ట్రేట్ చే విచారణ జరిపించడానికి ఉత్తరువు చేయబడింది. విచారణ జరుగుతున్నది.

[వై సమాధానం ముఖ్యమంత్రిగారి ఆమోదం పొందింది.]

ప్రధాన పరిపాలన [[ప్ర. ఎ.] శాఖ యు.ఓ. నోటు నెం. 2357/ప్ర.ప/81-2. తేదీ 14-11-1981.

[ప్రశ్న నెం. 7892

శ్రీ ఆర్. నారపరెడ్డి, ఎం.ఎల్.సి.

శ్రీ ఎం. జె. మాణిక్యరావు, ఎం.ఎల్.సి.

గౌరవనీయులైన భారీపరిశ్రమల శాఖమంత్రిగారు దయచేసి ఈకిందిసమాచారాన్ని తెలియజేస్తారా?

ఎ] రాష్ట్రంలో సిమెంటు ఫ్యాక్టరీలు ఎన్ని ఉన్నాయి. అవి ఎక్కడెక్కడ ఉన్నాయి?

బి] వాటి స్థాపిత శక్తి ఎంత? గత రెండు సంవత్సరాల్లో ప్రతిఫ్యాక్టరీలో అయిన వాస్తవ ఉత్పత్తి ఎంత?

సి] బొగ్గు తీవ్రకారకవల్ల రాష్ట్రంలో సిమెంటు ఉత్పత్తికి అంతరాయం కలుగవచ్చు అన్నమాట నిజమేనా?

డి] అయితే, బొగ్గు నిరంతర సరఫరాకు తీసుకొన్న చర్యలేమిటి?

సమాధానం

[ఎ] [బి] : వివరణ సభాసమక్షంలో ఉంచడం జరిగింది.

[సి] కాదండీ.

[డి] ఈ ప్రశ్న ఉత్పన్నం కాదు.

[పై సమాధానం భారీ పరిశ్రమలశాఖా మంత్రి శ్రీ ఎం. బాగారెడ్డి ఆమోదం పొందింది.]

పరిశ్రమల, వాణిజ్య శాఖ యు.ఓ. నోటు నెం. 2594- బి పి/81
తేది: 13-11-1981.

[ప్రశ్న నెం. 79-ఎస్.

శ్రీ డి. సూర్యప్రకాశరెడ్డి, ఎం.ఎల్.ఏ.

గౌరవనీయులైన చిన్న తరహానీటి పారుదల శాఖామంత్రిగారు దయచేసి
ఈ కింది సమాచారం తెలియ జేస్తారా?

(ఎ) కడపజిల్లా కోడూరు తాలూకాలోని ఒక గ్రామంవద్ద చాకలిరేవు
వరక రిజర్వాయరు పని చేపట్టినారా?

[బి] అయితే, దాని అంచనా ఖర్చు ఎంత?

[సి] ఇప్పటి వరకు ఖర్చు చేసిన మొత్తం ఎంత?

సమాధానం

[ఎ] కడపజిల్లా, రాజంపేట తాలూకా ములకలపాడు గ్రామం వద్ద
చాకలిరేవు కోనమీద రిజర్వాయరు నిర్మించేపని 1981 ఫిబ్రవరిలో చేపట్టినారు.

[బి] పై పథకానికి ప్రత్యక్ష ఖర్చులతోసహా రూ. 3689800 ల
కోసం పాలనాపరమైన ఆమోదం తెలియజేయడం జరిగింది.

(సి) 1981 మార్చి నాటికి దీనికోసం రూ. 3.50 లక్షల ఖర్చుచేసినారు.

(పై సమాధానాన్ని మంత్రిగారు ఆమోదించినారు.)

నీటిపారుదల, విద్యుచ్ఛక్తి శాఖ యు.ఓ. నోటు నెం. 613/సి.పా.
3-2/81. తేది: 11-11-81.

[ప్రశ్న నెం. 7908

శ్రీ బి. హెచ్. మెకటనరసయ్య, ఎం.ఎల్.సి.

గౌరవనీయులైన లఘుపరిశ్రమల మంత్రిగారు దయచేసి ఈ కింది సమా-
చారం తెలియ జేస్తారా?

(ఎ) పశ్చిమగోదావరి జిల్లా నరసాపూర్ లో ఇందిరాలేసు పనివారల
సంఘం ఏర్పాటు ఉందా?

(బి) ఇందిరాలేసు పనివారి సంఘం ప్రజలనుంచి వేలాది రూపాయలు
వసూలుచేసి, వారిని మోషం చేసినట్లు ఫిర్యాదు అందిందా? అయితే, ఆ వివరాలేమిటి?

(సి) దానిపై ప్రభుత్వం తీసుకున్న చర్య ఏమిటి?

సమాధానం

(ఎ) పశ్చిమ గోదావరి జిల్లాలో అట్టువంటి ఫిర్యాదులు సహకార
సంఘం ఏదీ పరిశ్రమలశాఖ ద్వారా రెజిస్ట్రేషన్ లో రిజిస్టరు కాలేదు.

(బి) ప్రభుత్వానికి అటువంటి ఫిర్యాదు ఏదీ అందలేదు.

[సి] ఈ ప్రశ్న ఉత్పన్నంకాదు.

(వై సమాధానం లఘుపరిశ్రమలశాఖ మంత్రి శ్రీ కె. కేశవరావుగారి ఆమోదం పొందింది.)

యు.ఓ. నోటు నెం. 1908/ఆర్. ఐ. పి/81-4, తేదీ: 12-11-81.

ఆంధ్రప్రదేశ్ శాసన పరిషత్తు

ప్రశ్న నెం. 7014

శ్రీ డి. శివరామరాజు, ఎం.ఎల్.సి.

గౌరవనీయులైన రోడ్లు, భవనాలశాఖ మంత్రిగారు దయచేసి ఈ కింది సమాచారం తెలియజేస్తారా?

ఎ) యుద్ధకాలంలో కాకినాడనుంచి కోటిపల్లి వరకు వేసిన రైల్వేలైను వాడకంలో లేకుండా పోయిన విషయం రాష్ట్ర ప్రభుత్వానికి తెలుసా?

బి) కోనసీమ (కేంద్ర డెల్టా)లో చమురు, సహజవాయువుల కమిషన్ కార్యక్రమాల దృష్ట్యా, వ్యవసాయోత్పత్తుల రవాణాదృష్ట్యా కాకినాడనుంచి కోటిపల్లి వరకుగల ఈ రైల్వేలైనును తిరిగి వాడకంలో పెట్టవలసిందిగా రాష్ట్ర ప్రభుత్వం, కేంద్రప్రభుత్వంతోను, రైల్వేబోర్డుతోను సంప్రదింపులు జరుపుతుందా?

సి) గోదావరి నదిపైన నర్సాపూర్లోను, కోటిపల్లిలోను రైల్వే రోడ్ల బ్రిడ్జిలను నిర్మించడంద్వారా నర్సాపూరును కోటిపల్లిని రైల్వేలైన్తో కలుపవలసిందిగా కేంద్రప్రభుత్వంతోను, రైల్వేబోర్డుతోను ప్రభుత్వం సంప్రదింపులు జరుపుతుందా?

సమాధానం

ఎ) అవునండీ.

బి-సి) అవునండీ ఈ విషయంపై ప్రతిపాదనలు కేంద్ర ప్రభుత్వానికి పంపగా ఆర్థికాభావం కారణంగా అది పీలువడదని తెలియజేసింది.

(వై సమాధానం రోడ్లు భవనాల శాఖమంత్రిగారి ఆమోదం పొందింది) రవాణా రోడ్లు భవనాల శాఖ యు. ఓ. నోటు నెం. 9366/పి2/80-3 తేదీ 23-3-1981

ప్రశ్న నెం. 8306

శ్రీ జూపూడి యజ్ఞనారాయణ ఎం.ఎల్.సి.

గౌరవనీయులైన ప్రత్యేక ఉపాధికల్పన సాంస్కృతిక వ్యవహారాల శాఖమంత్రిగారు దయచేసి ఈ కింది సమాచారం తెలియజేస్తారా?

ఎ) 29.7.81 తేదీగల మెమోనెం. 1029/ఎన్.ఆర్.ఇ.పి/11/81-1.

ద్వారా అన్ని సిమెంటు పనులను వాయిదా వేయవలసిందిగా పంచాయతీ రాజ్యశాఖ సూచనలు జారీచేసిందా?

బి) అయితే అందుకుగల కారణాలేమిటి?

సమాధానం

ఎ) సిమెంటుకొరత ఉన్న చోట్లలో, సిమెంటు అవసరం లేని పనులను చేపట్టవలసిందిగా 29-7-81 తేదీగల ప్రభుత్వ మెమో నెం. 1029/ఎస్.ఆర్. ఇ.సి. 11/81-1లో కలెక్టర్లందరికీ సూచించడమైంది. జాతీయ గ్రామీణ ఉపాధి కార్యక్రమం కింద పనులను ఎటువంటి పరిస్థితులలోనూ వాయిదా వేయరాదనికూడా వారిని జాగ్రత్త పరిచవలసిందిగా కోరడమయింది.

బి) చేస్తున్న ఖర్చును బట్టి భారత ప్రభుత్వ నిధుల విడుదల ముడిపడి ఉన్నందున సిమెంటు లేదనే కారణంగా జాతీయ గ్రామీణ ఉపాధి కార్యక్రమం కింద పనులు నిలిచిపోకుండా ఉండాలనే దృష్టితో వై ఆదేశాలు జారీచేయడమయింది.

(వై సమాధానం ప్రత్యేక ఉపాధికల్పన, సాంస్కృతిక వ్యవహారాల శాఖ మంత్రిగారి ఆమోదం పొందింది.)

33 వ సమావేశం, 1979

[ప్రశ్న నెం. 48-ఎన్

శ్రీ ఎం. హనుమంతరావు, ఎం.ఎల్.సి.

గౌరవనీయులైన పంచాయతీరాజ్య శాఖ మంత్రిగారు దయచేసి ఈ కింది సమాచారం తెలియజేస్తారా?

ఎ] గుంటూరుజిల్లా, వినుకొండ గ్రామంలో 1976లో ప్రారంభించిన రక్షిత నీటిసరఫరా పథకం ఇంకా పూర్తి కాని విషయం విజమేనా?

బి) అయితే, దానికి గల కారణాలేమిటి?

సి] ఇప్పటివరకు ఖర్చుచేసిన మొత్తంమెంత? ఈ పనిని పూర్తిచేయడానికి ఇంకా ఎంత మొత్తం కావలసి ఉన్నది?

డి] అది ఎప్పటికి పూర్తి అవుతుంది?

సమాధానం

ఎ) అవునండీ.

బి] వినుకొండ తాలూకాలో సింగార చెరువు నీటిని ఈ పథకానికి వనరుగా ఉపయోగించడానికి నీటి పారుదల, బొద్దుచ్చక్తి శాఖ సత్వర అనుమతి ఇవ్వని కారణంగా ఈ పథకం పూర్తి కాలేదు.

సి] ఇప్పటివరకు రూ. 17.57 లక్షల మొత్తం ఖర్చు అయింది. ఈపని పూర్తికావడానికి ఇంకా రూ. 9.80 లక్షల మొత్తం కావలసి ఉంది.

డి] 1982 మార్చినాటికి ఈ పథకం పూర్తి అవుతుంది. (పై సమాధానం గ్రామీణ నీటి సరఫరాశాఖ మంత్రి గారి ఆమోదం పొందింది.)

[ప్రశ్న నెం. 72-సి

శ్రీ కె. కోటేశ్వరరావు,

శ్రీ పి. భుజంగరావు, ఎం.ఎల్.సి.లు

గౌరవనీయులైన పురావస్తు, సినిమాటోగ్రఫీ శాఖ మంత్రిగారు దయచేసి ఈ కింది సమాచారం తెలియజేస్తారా?

ఎ) పూనేలో మాదిరిగా ఆంధ్రప్రదేశ్ లోకూడా "ఫిల్మ్ శిక్షణ కేంద్రాన్ని" ఏర్పాటు చేయాలనే ప్రతిపాదన ఏదైనా ప్రభుత్వం వద్ద ఉన్నదా?

బి) అయితే, దాని వివరాలేమిటి?

సమాధానం

ఎ) - బి) హైదరాబాదులో ఫిల్మ్ సంస్థను ఏర్పాటుచేయటానికిగాను ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్ర ఫిల్మ్ అభివృద్ధి కార్పొరేషను లిమిటెడ్ ఒక పథకాన్ని రూపొందిస్తున్నది.

(పై సమాధానం పురావస్తు, సినిమాటోగ్రఫీ శాఖల మంత్రిగారి ఆమోదం పొందింది.)

యు ఓ.నోటు నెం. 889/స. పాసం/ప2/81-9 తేదీ. 11-11-81.

[ప్రశ్న నెం. 80-ఎఫ్

శ్రీ ఎమ్. మాధవరావు,

శ్రీ ఎమ్. జె. మాణిక్యరావు, ఎం.ఎల్.సి.లు

గౌరవనీయులైన భూగర్భజలశాఖ మంత్రిగారు దయచేసి ఈ కింది సమాచారం తెలియజేస్తారా?

ఎ) రాష్ట్ర నీటి పారుదల అభివృద్ధి సంస్థకు ఎన్ని డ్రిల్లింగు రిగ్గులు ఉన్నాయి? 1-3-1981 తేదీకి వాటిలో ఎన్ని పనిచేసే స్థితిలో ఉన్నాయి?

బి) ఒక్కొక్క రిగ్గును సంవత్సరానికి సగటున ఎన్ని సార్లు వినియోగిస్తారు?

సి) ప్రభుత్వం అద్దెప్రాతిపదికపై ప్రయివేటు రిగ్గులను పొందుతున్న మాట నిజమేనా?

డి) ప్రయివేటు రిగ్గులను అద్దెకు తీసుకొనే విధానాన్ని నిరుత్సాహ పరచడానికి, ప్రభుత్వ రిగ్గుల వినియోగాన్ని పెంచేందుకు ప్రభుత్వం చర్యలు తీసుకుంటుందా?

సమాధానం

ఎ) 1-3-1981 తేదీ నాటికి రాష్ట్ర నీటిపారుదల అభివృద్ధి సంస్థకు 57 రిగ్గులు ఉన్నాయి. వాటిలో 37 రిగ్గులు పనిచేసే స్థితిలో ఉన్నాయి.

బి) రోటరీ రిగ్గు వార్షిక వినియోగశక్తి సంవత్సరానికి 300 మీ. లోతు

గల 5 నుంచి బోరింగు బావులు కాగా డి.టి.హెచ్. రిగ్గు సంవత్సరానికి 50 మీ. లోతుగల 30 బోరింగు బావులను త్రవ్వగలదు.

సి) మంచినీటి సరఫరాను ఎక్కువ చేయడానికి అనావృష్టి నిధులలో బోరింగు బావులను త్రవ్వే విస్తృత కార్యక్రమాన్ని నిర్వహించడానికి, పంచాయతీరాజ్ శాఖ జిల్లాలలో బోరింగు బావులను త్రవ్వేపనిని రేటు కాంట్రాక్టు ప్రాతిపదికపై ప్రయివేటు రిగ్గు యజమానులకు అప్పగించడం జరిగింది.

డి) పంచాయతీరాజ్ శాఖకు 59 రిగ్గులు ఉన్నాయి. అవి ప్రస్తుతం పనిచేసే స్థితిలో ఉన్నాయి. వాటిలో 47 రిగ్గులు 8 సంవత్సరాలకు పైగా ఉపయోగించబడుతున్నాయి. కాబట్టి వాటి వినియోగశక్తిని పెంచడం సాధ్యం కాదు.

(పై సమాధానాన్ని భూగర్భజలాలశాఖ మంత్రిగారు ఆమోదించినారు.)

నీటిపారుదల, విద్యుచ్ఛక్తిశాఖ యు.ఓ.నోటు నెం. 798-పం.రా. 1/2/81-3 తేదీ 12-11-1981.

న్యాయవ్యవస్థ

కోర్టులు : 1956లో రాష్ట్రంలో ఏర్పడినప్పుడు ఆంధ్రప్రదేశ్ కోర్టును, ప్రాథమిక న్యాయస్థానాలను కలిపి ఒకే ప్రాంతీయ న్యాయస్థానంగా ఏర్పరచారు. ప్రాంతీయ ప్రధాన న్యాయమూర్తిని రాష్ట్రపతి నియమిస్తారు. మిగిలిన ప్రాంతీయ న్యాయమూర్తులను కూడా రాష్ట్రపతి నియమిస్తారు. ఈ నియామకాలకు సుప్రీంకోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తినీ, రాష్ట్ర గవర్నర్ ను న్యాయమూర్తుల విషయంలో ప్రాంతీయ ప్రధాన న్యాయమూర్తిని, సంప్రదించుతారు. ప్రాంతీయ న్యాయమూర్తులు 62 సంవత్సరాలకు పదవీ విరమణ చేస్తారు. ఈతరంగా న్యాయమూర్తిని, అక్రమ ప్రవర్తన, అసమర్థత కారణాలుగా రాష్ట్రపతి తొలగించవచ్చు. పార్లమెంటు ఇంపీచ్ చేయవచ్చు. న్యాయమూర్తి ఎవరయినా రాజీనామా చేయవచ్చు. అట్లా రాజీనామా చేసినవారు అదే ప్రాంతీయ న్యాయమూర్తిగా, ఇతరచోట్ల మాత్రమే ప్రాక్టీసు చేసుకోవచ్చు. ప్రాంతీయ న్యాయమూర్తులను ఇతర ప్రాంతీయ న్యాయమూర్తులకు బదిలీ చేయవచ్చు. న్యాయమూర్తిగా నియమించబడటానికి భారత పౌరులుగా ఉండటం, ప్రాంతీయ న్యాయమూర్తిగా నియమించబడటానికి భారత పౌరులుగా ఉండటం, కింది న్యాయస్థానాలలో 10 సంవత్సరాలపాటు న్యాయవాదిగా అనుభవం ఉండటం, కింది న్యాయస్థానాలలో 10 సంవత్సరాలపాటు న్యాయమూర్తిగా ఉండటం అర్హతలుగా పరిగణిస్తారు. ప్రాంతీయ న్యాయమూర్తిని అధికారాలు, అప్పీలేట్ అధికారాలు, నియామక అధికారాలు ఉన్నాయి.

రాష్ట్రంలో 20 జిల్లాకోర్టులు, 24 అదనపు జిల్లా కోర్టులు ఉన్నాయి. సబ్ జడ్జి కోర్టులు 60 ఉన్నాయి. జుడిషియల్ ఫస్ట్ క్లాస్ మేజిస్ట్రేట్ కోర్టులు 238, జుడిషియల్ సెకండ్ క్లాస్ మేజిస్ట్రేట్ కోర్టులు 29, రైల్వేలలో ఫస్ట్ క్లాస్ జుడిషియల్ మేజిస్ట్రేట్ కోర్టులు 4, రైల్వేలలో సెకండ్ క్లాస్ జుడిషియల్ మేజిస్ట్రేట్ సెకండ్ క్లాస్ కోర్టులు 11, సెకండ్ క్లాస్ సెషన్స్ జుడిషియల్ మేజిస్ట్రేట్ కోర్టులు 15, రెంట్రాంట్ కోర్టులు 4, క్రిమినల్ కోర్టులు 2, మోటార్ కోర్టులు 5 ఉన్నాయి. ఛీఫ్ జడ్జి, ఎడిషనల్ ఛీఫ్ జడ్జిలు 10, ఎడిషనల్ జడ్జిలు 6, అప్పీలేట్ జడ్జిలు 14, స్మాల్ కాజ్ కోర్టులలో ఎడిషనల్ ఛీఫ్ జడ్జిలు ఇద్దరు, స్మాల్ కాజ్ కోర్టులలో ఎడిషనల్ జడ్జిలు 1, మెట్రో పాలిటన్ మేజిస్ట్రేట్లు 12, ఛీఫ్ మెట్రో పాలిటన్ మేజిస్ట్రేట్, ఛీఫ్ సెషన్స్ జడ్జి 2, సెషన్స్ జుడిషియల్ మేజిస్ట్రేట్లు, అప్పీలేట్ రిజిస్ట్రార్లు 14, గవర్న

మొట్ట ప్లీడర్లు 34, ఎడ్వకేట్ జనరల్ 1, పబ్లిక్ ప్రొసీక్యూటర్ 1, ఎడిషనల్ పబ్లిక్ ప్రొసీక్యూటర్లు ఇద్దరూ ఉన్నారు.

సబార్డినేట్ జ్యుడిషియల్ కోర్టులంటే నగరాలలో, జిల్లాలలో, గ్రామాలలో ఉన్న సెవిల్, నేర విచారణ న్యాయస్థానాలు మాత్రమే. వీటిలో స్మాల్ కాజ్ కోర్టులు, ట్రిబ్యునల్స్ కూడా చేర్చిచూడవలె. ఆయా న్యాయస్థానాల ఏర్పాటుకు వివిధ చట్టాలున్నాయి. జిల్లాకేంద్రాలలో ఉన్న సెషన్స్ కోర్టులు నేరసంబంధమయిన కేసులను విచారణకు స్వీకరిస్తాయి. సబార్డినేట్ జ్యుడిషియల్ కోర్టులకూడా నేరాలను విచారిస్తాయి. అట్లాగే ఫస్ట్ క్లాస్ జుడిషియల్ మాజిస్ట్రేటు కోర్టులకూడా నేరాలను విచారణకు స్వీకరిస్తుంది. స్మాల్ కాజ్ కోర్టులు చిన్న కేసులను విచారిస్తాయి. రాజధానిలో మాత్రం రెండువేల రూపాయల వరకూ గల కేసులను ఇవి విచారణ చేయవచ్చు. గ్రామస్థాయిలో కలహాలు పరిష్కరించడానికిగాను మూడునుంచి ర్ గ్రామాల వరకూ కలిసి న్యాయమచాయతీలను జిల్లాకలెక్టర్ ఏర్పరుస్తాడు. జిల్లాజడ్జీలను, ప్రైవేట్ కోర్టులో సంప్రదించి, రాష్ట్రోగమర్ నియమిస్తాడు.

జిల్లా కలెక్టర్లకు కొన్ని సందర్భాలలో మేజిస్ట్రేట్ అధికారాలు ఉన్నాయి. చిరకాల ఒత్తిడుల వలన న్యాయవిధానాన్ని పాలకవ్యవస్థనుంచి వేరుచేసి ప్రైవేట్ అజమాయిషీకింద జిల్లా, సబార్డినేట్ జడ్జీలను ఉంచినారు. వీటిపై పర్యవేక్షణాధికారాలు ప్రైవేట్ కోర్టుకు ఉంటాయి. అయితే నియామకాలు మాత్రం ప్రైవేట్ కోర్టుతో సంప్రదించి గవర్నరు చేస్తుంటాడు.

రాష్ట్రంలో కోర్టులకు సంబంధించిన పాలనావ్యవస్థ శాఖకు ఒకమంత్రిత్వ శాఖ ఉన్నది. హోంశాఖ, న్యాయశాఖ ఈ విషయాలను ఇటీవలివరకూ చూస్తూండేవి. ప్రస్తుతం ప్రభుత్వ ప్లీడర్లను నియమించే అధికారాలన్నీ న్యాయశాఖ చూస్తుంది. కిందికోర్టులలో వ్యవహారాలన్నీ తెలుగులోనే నిర్వహించవలెనని రాష్ట్రప్రభుత్వం నిర్ణయించింది. న్యాయశాఖకు ప్రస్తుతం రాష్ట్రబడ్జెట్ రూ. 10, 12, 13,000.

కేసులు త్వరగా పరిష్కరించే నిమిత్తం, ప్రజలకు అందుబాటులోఉండే నిమిత్తం, రాష్ట్రంలో సుప్రీంకోర్టు బెంచ్ ఏర్పాటు చేయవలెనని రాష్ట్రప్రభుత్వం కోరుతుంది. అట్లాగే ప్రైవేట్ కోర్టు బెంచ్ కూడా సర్కార్ జిల్లాలోగాని, రాయలసీమలోగాని ఏర్పాటు చేయవలసిందిగా విజ్ఞప్తులు ఉన్నాయి.

రాజకీయ పార్టీలు - ఒత్తిడి వర్గాలు

కాంగ్రెసు పార్టీ ప్రథమ అఖిల భారత పార్టీగా 1885 లో ఏర్పడింది. 1920 తరువాత ప్రాంతీయ, దేశపార్టీలు తలెత్తనారంభించినాయి. అఖిల భారత పార్టీలకు మన రాష్ట్రంలో శాఖలు ఏర్పడినాయి. అవికాక రాష్ట్రంలోనే ఆయా సందర్భాలలో కొన్ని ప్రాంతీయ పార్టీలు తలెత్తినాయి.

రాజకీయపార్టీ సర్వసాధారణంగా ఒక నిర్దిష్టమైన ప్రణాళికతోనూ, నియమ నిబంధనలతోనూ ఉంటుంది. ప్రతిపార్టీ కూడా తన ప్ర శిక్త అమలు పరచేనిమిత్ర అధికారాన్ని చేపట్టాలని లక్ష్యంగా పెట్టుకొంటుంది. ఎన్నికలలో పోటీ చేస్తుంది. తగినంత సంఖ్య రాకుంటే ప్రతిపక్షంలో కూర్చుని, తన పార్టీ ప్రణాళిక దృష్ట్యా, ప్రభుత్వాన్ని వ్యతిరేకించటం, ప్రజలలో ప్రచారం చేయటం నిత్యకృత్యంగా పెట్టుకొంటుంది. పార్టీ విధానాలలో అనేకరకాలు ఉన్నాయి. రెండు ప్రధాన పార్టీలు మాత్రమే ఉండటం, ఒకేపార్టీ అధికారంలో పరిపాలన సాగించటం, అనేక పార్టీలు పోటీపడి ఎవరికి ఎక్కువ సంఖ్య వస్తే వారు పెత్తనంలోకి రావడం, ఏఒక్క పార్టీకి బలంలేనప్పుడు మిశ్రమ ప్రభుత్వాలను ఏర్పరచడం-ఇత్యాదులన్నీ ఆయాదేశాలలో అమలులోఉన్నాయి. మనదేశంలో అఖిలభారత పార్టీలూ, ప్రాంతీయపార్టీలూ తమతమ ప్రణాళికలను ప్రజలలో ప్రచారం చేసుకొంటున్నాయి.

ఆంధ్రప్రదేశ్ లోని ప్రధాన రాజకీయ పార్టీలన్నీ అఖిలభారత పార్టీలకు రాష్ట్రశాఖలు మాత్రమే, మజ్దీన్ మాత్రం స్థానికమయిన పార్టీగా ఉంది. రాష్ట్రం ఏర్పడినప్పటినుంచీ భారతజాతీయ కాంగ్రెస్ అత్యధిక సంఖ్యాబలంతో ఎన్నికలలో నెగ్గి రాష్ట్రాన్ని పరిపాలిస్తుంది. 1969లో కాంగ్రెస్ పార్టీ చీలిపోయినప్పుడు, 1978లో కాంగ్రెస్-(ఐ), కాంగ్రెస్-(ఓ) ఏర్పడినప్పుడు, ఇందిరాగాంధీ నాయకత్వాన ఉన్న పక్షానికే రాష్ట్రంలో బలం ఉంది. ఎన్నికల ప్రణాళిక, పార్టీ నియమ నిబంధనావళి అంతా అఖిలభారత స్థాయిలోనే నిర్ణయించడం మన రాష్ట్రంలో అనుసరిస్తున్న విధానం. 1977లో దేశంలోని అనేక రాష్ట్రాలలో కాంగ్రెసుపార్టీ ఓడిపోగా ఆంధ్రప్రదేశ్ లో 42 స్థానాలలోనూ 41 లోక్ సభ స్థానాలు కాంగ్రెసుకు దక్కినాయి. ఇందిరాగాంధీ ప్రభావం ఈ రాష్ట్రంలో బాగా ఉందని రుజువయింది. ఆ తరువాత ఒక్క సంవత్స

రానికే శాసనసభకు ఎన్నికలు జరిగేనాటికి దేశస్థాయిలో కాంగ్రెసుపార్టీ చీలి పోయింది. దాని ప్రభావం రాష్ట్రంపై నకూడా పడింది. నాడు ముఖ్యమంత్రిగా ఉన్న జె. వెంగళరావు కాంగ్రెస్-(యు)ని అనుసరించగా, డా॥ ఎం. చెన్నారెడ్డి నాయకత్వాన కాంగ్రెస్-(ఐ) ఇందిరాగాంధీని అనుసరించి నారు. 1978 శాసనసభ ఎన్నికలలో కాంగ్రెస్-(ఐ)కి అత్యధిక సంఖ్యాబలం లభించింది. రాష్ట్ర కాంగ్రెస్-(ఐ) అధ్యక్షుడుగానూ, ముఖ్యమంత్రిగానూ డా॥ చెన్నారెడ్డి కొనసాగినాడు. రాష్ట్ర కాంగ్రెస్ సంఘాన్ని నియమించి వాడు. అట్లాగే జిల్లాస్థాయి సంఘాలనుకూడా తాత్కాలికంగా నియమించి వాడు. చెన్నారెడ్డి స్థానంలో కాంగ్రెస్-(ఐ) రాష్ట్ర అధ్యక్షుడుగా ఎం.ఎ. అజీజ్ నియమించి తాత్కాలిక సంఘాన్ని వేసినారు. 1980లో డా॥ చెన్నారెడ్డి స్థానీ శ్రీ టి. అంజయ్య ముఖ్యమంత్రి అయినప్పుడుకూడా శ్రీ ఎం.ఎ. అజీజ్ మంత్రివర్గ సభ్యుడుగానూ, కాంగ్రెస్-(ఐ) రాష్ట్ర సంఘాధ్యక్షుడుగానూ ఉన్నారు. 1981 నెలైబరులో శ్రీ కోన ప్రభాకరరావు రాష్ట్ర కాంగ్రెస్-(ఐ) అధ్యక్షుడుగా నియమితుడయినాడు. ఆయన స్పీకర్ పదవికి రాజీనామా ఇచ్చి పార్టీ పదవిని చేపట్టినాడు. రాష్ట్రస్థాయి కాంగ్రెస్-(ఐ) కార్యవర్గ సంఘాన్నికూడా నియమించినాడు. జిల్లాస్థాయిలో పార్టీ పరిఘాలను నియమించే నిమిత్తం అభిప్రాయ సేకరణకుగాను ఆయా మంత్రులను, కొందరు కాంగ్రెస్-(ఐ) ప్రముఖులను శ్రీ కోన ప్రభాకరరావు పురమాయించినాడు. కాంగ్రెస్-(ఐ)కి మహిళా, యువజన, విద్యార్థి, వెనకబడిన తరగతుల, హరిజన, గిరిజన విభాగాలు ఉన్నాయి. వీటికికూడా తాత్కాలిక పరిఘాలను నియమించినారు. పార్టీ సభ్యత్వం చేర్పించటం, పార్టీలో ఎన్నికలు జరపటం చేపట్టవలసిఉంది. ఈ పార్టీని అసలయిన కాంగ్రెస్ గా ఎన్నికలకి మీషనరు గుర్తించినారు. కనక భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ చరిత్రే ఈ పార్టీ చరిత్రగా భావించవచ్చు.

కాంగ్రెస్-(ఎస్)

ప్రస్తుతం రాష్ట్ర కాంగ్రెసు(ఎస్)పార్టీ అధ్యక్షుడుగా రాజ్యసభ సభ్యుడు శ్రీ వి.వి. రాజు ఉన్నారు. అఖిలభారతస్థాయిలో పార్టీ అధ్యక్షుడుగా షహాబుద్దీన్ మాజీముఖ్యమంత్రి శరద్ వార్ ఎన్నికయినప్పటి నుంచి ఈ పార్టీకి కాంగ్రెస్(ఎస్) అని వాడుకవచ్చింది. లోగడ ఈ పార్టీలో ప్రముఖుడుగా ఉన్న మాజీముఖ్యమంత్రి శ్రీ జె. వెంగళరావు 1981 అక్టోబరులో పార్టీ నుంచి వైదొలిగినారు. 1978లో ఈ పార్టీకి 30 మంది శాసనసభ్యులు ఎన్నిక కాగా, 19-1 నవంబరు నాటికి ఒక్కరుకూడా పార్టీలోలేరు. విధాన సభివత్తులో ప్రధాన సభివత్తుగా ఈ పార్టీకి బలం ఉండేది. అక్కడకూడా ప్రముఖ సభ్యులందరూవైదొలిపోగా శ్రీ రొండావూరపరెడ్డి మాత్రం నిలిచినాడు.

రాష్ట్రస్థాయిలోనూ, జిల్లాస్థాయిలోనూ తాత్కాలిక సంఘాలు నియమించటం తప్ప సభ్యత్వం చేర్పించటంగానీ, ఎన్నికలు జరిపించటంగానీ చేపట్టలేదు. అసలైన భారత జాతీయ కాంగ్రెసుగా గుర్తింపుకావాలని ఈ పార్టీ కోరినప్పటికీ ఎన్నికల కమిషన్ పరిశీలించిన మీదట అందుకు నిరాకరించినారు.

లోక్ దళ్

జనతాపార్టీ నుంచి చీలిపోయిన వివిధ పక్షాలలో, చరణ్ సింగ్ నాయకత్వాన లోక్ దళ్ ఒక పక్షంగా ఏర్పడింది. రాష్ట్రస్థాయిలో ఈ పార్టీ శాఖకు గౌతులచ్చన్న అధ్యక్షుడు. ఆయనే శాసనసభలో లోక్ దళ్ పక్షనాయకుడు కూడా. 1981 అక్టోబరు నాటికి విధానసభలో లోక్ దళ్ సభ్యులు 7 గురు ఉన్నారు. రాష్ట్రస్థాయిలోనూ, జిల్లాస్థాయిలోనూ నియమించిన సంఘాలు మూతమే ఉన్నాయి.

జనతా పార్టీ

1977లో ఏర్పడిన జనతాపార్టీ 1980లో చీలిపోగా, మొరార్జీదేశాయ్, చంద్రశేఖర్, సుబ్రమణ్యస్వామివంటివారి నాయకత్వాన జనతాపార్టీ ఏర్పడింది. రాష్ట్రంలో ఆ పార్టీకి శాఖగా కొనసాగిన పార్టీకి పి. బాబుల్ రెడ్డి అధ్యక్షుడుగా ఉన్నారు. రాష్ట్ర, జిల్లాస్థాయిలో సంఘాలను నియమించినారు. విధానసభలో నలుగురు సభ్యులతోగూడిన ఈ పార్టీకి జయపాల్ రెడ్డి నాయకత్వం వహించినారు. ఈ పార్టీకి యువకులలోనూ, మహిళలలోనూ, విద్యార్థులలోనూ అనుబంధ శాఖలు ఉన్నాయి.

భారతీయ జనతా పార్టీ

జనతాపార్టీలో చీలిక వచ్చిన తరువాత ఈ పార్టీ రూపొందినది. లోగడ జనసంఘ్ సభ్యులందరూ ఇందులో కొనసాగినారు. రాష్ట్రస్థాయిలో చలవతి రావు అధ్యక్షుడుగా ఒక సంఘాన్ని ఏర్పరచినాడు. సభ్యత్వం చేర్పించి వివిధ స్థాయిలలో పార్టీ ఎన్నికలు జరిపించినాడు. విధానసభలో ముగ్గురు సభ్యులుగల ఈ పార్టీకి ఎం. వెంకయ్యనాయుడు నాయకత్వం వహిస్తున్నాడు. విధానసభ పత్తులలో ఈ పార్టీకి నలుగురు సభ్యులున్నారు. కార్మిక, మహిళ, విద్యార్థి, యువజన రంగాలలో ఈ పార్టీకి అనుబంధశాఖలు ఏర్పడి వనిచేస్తున్నాయి. పార్టీ ప్రచార నిమిత్తం 'జాగృతి' అనే వారపత్రికను వెలువరిస్తున్నారు. 1981లో జరిగిన విశాఖపట్టణం మునిసిపల్ కార్పొరేషన్ ఎన్నికలలో భారతీయ జనతాపార్టీ అభ్యర్థులకు ఆధిక సంఖ్య చేకూరటంవల్ల మేరార్ పదవిలభించింది.

మజ్దీన్-ఇ-తెహ్ దుల్ ముస్లిమాన్

1990 నుంచి 1948లో పోలీసుచర్య వరకూ ఈ పార్టీ ఎదురులేని రాజకీయ పక్షంగా వెలమణి అయింది. పోలీసు చర్య సందర్భంగా కాశీరజ్జీ

పార్టీకి నాయకత్వం వహించినాడు. నిజాం పాలన అంతమై హైదరాబాదు స్వంతానం భారతదేశంలో విలీనమైన తరువాత పదేళ్ళపాటు మజిలీస్ అదృశ్యమయింది. 1957 లో తిరిగి అబ్దుల్ వహీద్ ఓవాసీ నాయకత్వాన మజిలీస్ మళ్ళీ ప్రారంభమయింది. 1958లో కొత్తవాట్టి రాజ్యాంగాన్ని ఏర్పరచి ఎన్నికలలో పాల్గొనటానికి సంసిద్ధులయినారు. మున్సిపల్ ఎన్నికలలో పాల్గొనటం ప్రారంభించి క్రమేణా శాసనసభ ఎన్నికలలో అభ్యర్థిని నిలబెట్టేవరకూ వచ్చినారు. 1962 సాధారణ ఎన్నికలలో రాజధానిలోని 9 శాసనసభ స్థానాలలో ఎనిమిది స్థానాలకు పోటీచేసినారు. పోటీచేసిన నియోజక వర్గాలలో 24 శాతం ఓట్లు తెచ్చుకున్నప్పటికీ ఒక్కస్థానాన్ని మాత్రమే గెలుచుకోగలిగినారు. 1967 సాధారణ ఎన్నికలలో మజిలీస్ కు ప్రత్యర్థిగా జనసంఘం రంగంలోకి ప్రవేశించింది. అస్థానాలలో పోటీచేసిన మజిలీస్ 3 స్థానాలను రాజధానిలో గెలుచుకొంది. 1978 శాసనసభ ఎన్నికలలో మజిలీస్ కు రాజధానిలో మళ్ళీ 3 స్థానాలు వచ్చినాయి. అయితే ఈసారి మజిలీస్ తెలంగాణాలో 14 స్థానాలలో పోటీ చేసినారు.

మజిలీస్ కు ప్రధాన సమస్య ముస్లిముల సంక్షేమం మాత్రమే. నిర్దిష్టమైన ఎన్నికల ప్రణాళిక గానీ, పథకంగానీ వారికిలేదు. ప్రభుత్వం ముస్లిములపట్ల అశ్రద్ధ వహిస్తున్నదనేది వారి విమర్శలలో ఎక్కువగా కనిపిస్తుంది. శ్రీ సలా ఉద్దీన్ ఓవాసీ నాయకత్వాన మజిలీస్ బయట, శాసనసభలోనూ కొనసాగుతుంది. శ్రీయుతులు అమానుల్లాసాన్, బాఖర్ ఆగా అనే ఇరువురుకూడా శాసనసభలో మజిలీస్ సభ్యులుగా ఉన్నారు. ఈ పార్టీకి ఎంతమంది సభ్యులున్నారో, ఎన్నికలు ఎట్లా జరుగుతాయో అనేది తెలియదు.

రిపబ్లికన్ పార్టీ

భారత రిపబ్లికన్ పార్టీ రాష్ట్ర శాఖగా, మాజీ శాసనసభ్యురాలు శ్రీమతి ఈశ్వరీబాయి నాయకత్వాన రాష్ట్రంలో ఈపార్టీ ఉంది. ఉభయ శాసనసభలలో ప్రస్తుతం ఈ పార్టీకి సభ్యులులేరు. దళితజాతుల ఉద్ధరణకై అంబేద్కర్ ఆలోచించిన ఆధారంగా ఈ పార్టీ కృషి చేస్తుంది.

కమ్యూనిస్టు పార్టీలు

రాష్ట్రంలో కమ్యూనిస్టుపార్టీ ఏర్పడి నలభై ఏడు సంవత్సరాలుగా కృషిచేస్తోంది. 1964లో కమ్యూనిస్టుపార్టీ చీలిపోయేటంతవరకూ ఈపార్టీ ఆనేక ప్రజా ఉద్యమాలను చేపట్టి పోరాటాలు సాగించింది. అందులో ప్రపంచ ప్రసిద్ధి చెందిన తెలంగాణా పోరాటం 1946 నుంచి 51 వరకూ జరిగింది. మూడు సాధారణ ఎన్నికలలో పాల్గొన్న అనంతరం కమ్యూనిస్టుపార్టీ ప్రపథమంగా చీలిపోయింది. భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీ అని (సి.పి.ఐ.) కమ్యూనిస్టుపార్టీ (మార్క్సిస్టు) (సి.పి.ఐ.ఎం) అని వీటికి నామకరణం చేసినారు. ఈ

చీలికకు సిద్ధాంతపరంగానూ, ఆచరణపరంగానూ కారణాలు అనేకం ఉన్నాయి. 1967లో రెండు పార్టీలూ ఎన్నికలలో పాల్గొన్నాయి. 1968 నాటికి సి.పి.ఐ.(ఎం)లో మరొక చీలికవచ్చి విడిపోయిన వారంతా సి.పి.ఐ.(ఎం.ఎల్)గా రూపొందినారు. ఆ తరువాత జరిగిన సాధారణ ఎన్నికలలో ఉభయ కమ్యూనిస్టుపార్టీలు పోటీచేయగా ప్రప్రథమంగా 1978లో సి.పి.ఐ.(ఎం.ఎల్)లోని ఒక వర్గంకూడా ఎన్నికలలో పోటీచేసింది. 1969లో జరిగిన ప్రత్యేక తెలంగాణా ఆందోళనలోనూ, 1972లో జరిగిన ప్రత్యేక ఆంధ్ర ఆందోళనలోనూ ఉభయకమ్యూనిస్టుపార్టీలుకూడా సమైక్య రాష్ట్రంకోసమే నిలబడినాయి. 1980లో అంతవరకూ భారత కమ్యూనిస్టుపార్టీ అధ్యక్షుడుగా ఉన్న డాంగే చీలిపోగా, ఆయన నాయకత్వాన ఇండియన్ కమ్యూనిస్టుపార్టీ ఏర్పడింది. ఈ రాష్ట్రంనుంచి చాలా కొద్దిమంది మాత్రమే డాంగే పక్షంలో చేరినారు. కమ్యూనిస్టు పార్టీలకు మహిళా, కార్మిక, కర్షక, విద్యార్థి, యువ జన రంగాలలో అనుబంధ సంస్థలు ఉన్నాయి. పార్టీ సాహిత్యం విరివిగా ప్రచురించి ప్రచారం చేయడం, పత్రికలు ప్రచురించటం జరుగుతుంది. కమ్యూనిస్టు పార్టీ, మార్క్సిస్టు, లెనినిస్టువర్గం 1988 నుంచి నేటివరకూ అనేక ముఠాలుగా చీలిపోయింది. ప్రస్తుతం రాష్ట్రంలో తొమ్మిది పార్టీలుగా వ్యవహరిస్తుంది. వీటికి అభిభారత స్థాయిలో ఉన్న పార్టీలకు సుబంధం ఉంది. రాష్ట్రంలో ఉన్న పార్టీల పేర్లు:

సి.పి.ఐ(ఎం.ఎల్); చుద్రపుల్లా రెడ్డివర్గం, ప్రజారోరాటవర్గం; రఘుప్ వర్గం; లింపియావో వ్యతిరేక, చారు మజందార్ అనుకూల వర్గం, లింపియావో అనుకూల వర్గం; దేవులపల్లి వెంకటేశ్వరరావువర్గం, చల్లిపల్లి శ్రీనివాసరావువర్గం కొల్లా వెంకయ్య వర్గం, మామిడి అప్పలసూరి వర్గం, ఈ వర్గాలన్నిటికీ అనుబంధ సంస్థలుగా విద్యార్థి సంఘాలు, రైతుకూలీ సంఘాలూ, రచయితల సంఘాలూ, పౌరహక్కుల సంఘాలూ, కార్మిక సంఘాలూ, సాంస్కృతిక సంఘాలూ, భారత చైనామైత్రీ సంఘాలూ ఉన్నాయి. వీరిందరూ నడుపుతున్న పత్రికలు తెలుగులోనూ, ఇంగ్లీషులోనూ కలిపి 24 వరకూ ఉన్నాయి. ఈ పార్టీలు రహస్య కార్యకలాపాలలో నిమగ్నమై ఉన్నందున, వీటి సభ్యత్వం ఎంతో, పార్టీలో ఎన్నికలు ఎట్లా జరుపుతారో తెలియదు. కాని ప్రణాళిక ఉన్నట్లు 1978 ఎన్నికలలో తెలిసింది.

సి.పి.ఐ.కి శాసనసభలో 8 స్థానాలు ఉన్నాయి. శ్రీ సి. హెచ్. రాజేశ్వర రావు ఈ పార్టీకి నాయకత్వం వహిస్తున్నాడు. శ్రీ గిరిప్రసాద్ పార్టీకార్యదర్శిగా ఉన్నాడు.

సి.పి.ఐ.(ఎం)కు శాసనసభలో 8 స్థానాలు ఉన్నాయి. శ్రీ పుచ్చలపల్లి ఘండరయ్య నాయకత్వం వహిస్తున్నాడు. విధానపరిషత్తులో సి.పి.ఐ.కి కె.ఎల్. మహేంద్ర, సి.పి.ఐ(ఎం)కు మోటూరు హనుమంతరావు నాయకత్వం వహిస్తు

న్నారు. సి.పి.ఐ.కు విశాలాంధ్ర, సి.పి.ఐ.(ఎం)కు ప్రజాశక్తి అనే దివ్య ప్రతికలు ఉన్నాయి.

ఒత్తిడి వర్గాలు :

అధికారానికి రావడేనని తలపెట్టకుండా, పరిమిత వర్గ ప్రయోజనాన్ని సాధించుకొనే నిమిత్తం కొన్ని సంస్థలు, సంఘాలు కృషి చేస్తుంటాయి. వీటిని ఒత్తిడి వర్గాలు అని అంటారు. సంఘటితంగా ఉండే సంస్థలు తమలక్ష్యాలను, కోర్కెలను సాధించుకోవడంలో కృత కృత్యులవుతుంటాయి. ఇటువంటివి కార్మిక, కర్షక, విద్యార్థి, యువజన, గిరిజన, హరిజన, వెనకబడిన తరగతులు, ఉద్యోగులు, ఉపాధ్యాయులు మొదలైన రంగాలలో స్పష్టంగా చూడవచ్చు. వాటిలో ప్రజలకు అత్యవసరమైన సర్వీసులకు సంబంధించిన వాటిలో పనిచేసేవారు ఒత్తిడి తెచ్చే ప్రభుత్వాలు ప్రభావితం కావడం గమనార్హం.

ప్రభుత్వంపై ఒత్తిడిచేసి తమకోర్కెలను సాధించు కోవడంలో అనేక వత్తిడి వర్గాలు కృతకృత్యులవుతున్నారు. ముఖ్యంగా సంఘటితంగా ఉండే సంఘాలు ఇటువంటి కృషిలో బాగా సఫలమవుతున్నాయి. ఈ వర్గాలు నగరాలలో ఎక్కువగా కనిపిస్తున్నాయి. కార్మిక సంఘాలలో కూడా వీటి ప్రభావం బాగా ఉంది. రాజకీయ పార్టీలు ఈ ఒత్తిడి వర్గాలను ఆకట్టుకోడానికి తమకు అనుబంధ సంస్థలుగా చేసుకోడానికి ప్రయత్నిస్తుంటారు. ప్రభుత్వ ఉద్యోగుల సంఘాలు, వైద్యుల సంఘాలు, నర్సుల సంఘాలు, ఉపాధ్యాయుల సంఘాలూ, ఇంజనీర్ల సంఘాలు, రవాణాశాఖ కార్మికుల సంఘాలూ, వర్తక సంఘాలూ, బాగా సమర్థవంతంగానూ సంఘటితంగానూ పనిచేస్తుంటాయి. ఈ సంఘాలు తమకోర్కెలను సాధించుకోటానికి అవలంబించే పద్ధతులలో ఊరేగింపులూ, కరవతాల ప్రచురణ, ధరణసత్యాగ్రహాలూ, నిరాహారదీక్షలూ, సమ్మెలూ, నియమబద్ధంగా పనిచేయడం, సహాయనిరాకరణ మొదలైన పద్ధతులను అవలంబిస్తుంటారు. ఇవిగాక ఘెరావ్, ఆమరణనిరాహారదీక్ష, ఆత్మాహుతి మొదలైన తీవ్రవర్తనలను కూడా కొన్ని సందర్భాలలో అవలంబిస్తారు. సర్వసాధారణంగా అర్థిక పరమైన కోర్కెలతోనే ఈ ఒత్తిడి వర్గాలు ప్రభుత్వంపై ప్రభావం చూపెట్టటానికి కృషిచేస్తాయి. సంఘటితం కాని వర్గాలు, ముఖ్యంగా రైతులు, వ్యవసాయ కూలీలు తమ కోర్కెలు తీర్చుకోవడానికి విజ్ఞప్తులచేసే రాజకీయ పార్టీల ఆందోళనలపై ఆధారపడవలసి వస్తుంది. అదీగాక, గ్రామాలలో ఉన్న వారిని సంఘటిత పరచటానికి, ఒకచోట చేర్చటానికి అనేక వ్యయ ప్రయాసలు వడవలసి వస్తుంది. నగరాలలో రవాణా సౌకర్యాలవల్ల, వార్తా ప్రసార సదుపాయాలవల్ల, వివిధ సంఘాలను సంఘటిత పరచటం సులభంగా ఉంది. ఒత్తిడి వర్గాలలో ప్రధానపాత్ర వహించే వారినిగా విద్యార్థులను, ముఖ్యంగా కళాశాల విద్యార్థులను చేర్చుకోవచ్చు. విద్యారంగంలో అర్థిక సౌకర్యాల నిమిత్తం, తదితర విషయాలకై వీరు తమ సంఘటిత శక్తిని ప్రయోగిస్తుంటారు.

ఉపాధ్యాయ వర్గాలు తమ కోర్కెలు సాధించుకొనే సమిత్తం ఎన్ని మార్గాలు అవలంబించినా పరిష్కారం కానప్పుడు, పరీక్షల సమయంలో సమ్మె పిలుపును ఇచ్చి అదొక ఒత్తిడి పద్ధతిగా ప్రయోగించటం జరుగుతుంది. ప్రభుత్వం ఎన్ని హెచ్చరికలు చేసినప్పటికీ, ప్రత్యామ్నాయ మార్గాలు ఆలోచించినప్పటికీ, ఇట్లాంటి సమయంలో లొంగిరాక తప్పడంలేదు. అట్లాగే ఎన్నికల సమయం వచ్చినప్పుడు ఉద్యోగులు తమ కోర్కెల నిమిత్తం ఒత్తిడి చేస్తే పాలకవర్గం లొంగవలసి వస్తున్నది. అత్యవసర సర్వీసులుగా కొన్నిటిని గుర్తించి వారు సమ్మె చేయరాదని ఆర్డినెన్సులు జారీ చేసినప్పటికీ ప్రయోజనం లేక పోతోంది. విద్యుత్ సరఫరా, నీటిసరఫరా, రైల్వేలు, టెలిగ్రాఫ్, టెలిఫోన్ మొదలయిన శాఖలు అత్యవసరమైనవిగా ప్రభుత్వం గుర్తించింది. అయినప్పటికీ ఈ శాఖలలో సమ్మెలు జరుగుతూనే ఉంటాయి. అట్లాగే రవాణాశాఖలో పనిచేసే రైల్వేలు సబ్బంది సమ్మెకు పూనుకుంటే, ప్రయాణీకులు ఇబ్బందులకు గురి అవుతారు. ప్రభుత్వం మార్గాంతరాలను ఏర్పరచవలసి ఉంటుంది. అయితే తాత్కాలికంగా మాత్రమే ఇట్లాంటి ఏర్పాట్లు సాధ్యమవుతాయి. శాసనసభలు సమావేశంలో ఉన్నప్పుడు ఒత్తిడివర్గాలు సభ్యుల ద్వారా ప్రభుత్వంపై ఒత్తిడి తెవడం, బయట ప్రదర్శనలు జరపటం గమనార్హం. తలవని తలంపుగా కొన్ని ఒత్తిడివర్గాలు బయలుదేరుతుంటాయి. స్త్రీలపై అత్యాచారాలు జరిగినప్పుడు, పోలీసులకాక్ష్లో ఎవరయినా చనిపోయినప్పుడు, చాలామంది ప్రజలు నిరసన తెలియజేయడం, న్యాయవిచారణ కోరడం జరుగుతుంటుంది. ప్రభుత్వం మొండికపై ఖరీ అవలంబిస్తే, ఆందోళన ఎక్కువై, పోలీసు కాల్పులు, కర్ఫ్యూలవరకూ పోయిన సంఘటనలు ఉన్నాయి. ఇటువంటి సందర్భాలలో న్యాయవిచారణ వంటివి ప్రకటించగానే ఆందోళన సమసిపోయి ఒత్తిడి వర్గాలు అదృశ్యమవుతాయి. ఈ విధంగా రాజకీయ పార్టీలేగాక, సంఘటితమయిన ఒత్తిడి వర్గాలు సమాజంపై, ప్రభుత్వంపై తమ ప్రభావాన్ని చూపెట్టడం జరుగుతున్నది.

ఎన్నికలు-ఓటింగు సరళి

ఆంధ్రప్రదేశ్ ఏర్పడినప్పటినుంచి నేటివరకు రాష్ట్రంలో జరిగిన శాసన సభ సాధారణ ఎన్నికలన్నింటిలోనూ కాంగ్రెస్ పార్టీ అత్యధిక సంఖ్యాబలాన్ని సమకూర్చుకొంది. కాంగ్రెస్ పార్టీ 1969 లోనూ 1977 లోనూ రెండుపర్యాయాలు చీలిన అనంతరం, ఇందిరాగాంధీ నాయకత్వానగల కాంగ్రెసుకే బలం వచ్చింది. ప్రతిపక్షాలకు చాలా తక్కువ స్థానాలు లభిస్తున్నాయి. 1978లో ఒకే ఒకసారి ప్రధాన ప్రతిపక్షం కావడానికి తగిన బలం ప్రతిపక్షానికి లభించింది. కానీ ప్రతిపక్షాల చీలికవల్ల ఆ బలం అట్టేకాలం నిలవలేదు. అదిగాక, ప్రతిపక్షాలనుంచి కొందరు అధికార పక్షంలో చేరడంవల్ల కూడా ఇటువంటి పరిస్థితి ఏర్పడుతూ వచ్చింది.

రాష్ట్రం ఏర్పడినప్పటినుంచి నేటివరకూ పార్టీల పరిస్థితికూడా చాలా మారింది. 1956 తరవాత మొట్టమొదట ఏర్పడిన సోషలిస్టు డెమోక్రటిక్ పార్టీ ఎన్నికలలో పాల్గొనకుండానే అంతరించింది. 1969లో ప్రారంభమయిన ప్రజాసమితి 1970లో రాజకీయపార్టీగా మారింది. 1971 లోక్ సభ ఎన్నికలలో 10 స్థానాలు గెలుచుకున్న ఈ పార్టీ 1972 శాసనసభ ఎన్నికలనాటికి కాంగ్రెస్ లో విలీనం అయిపోయింది.

1962 లో ఎన్నికలలో పాల్గొని 1972 వరకూ ప్రతి ఎన్నికలో పోటీ చేసిన స్వతంత్రపార్టీ అఖిలభారత స్థాయిలోనే రద్దు అయింది. ఆ పార్టీ వ్యక్తులు ఇతర పార్టీలలో చేరినారు. 1952 నుంచి ఎన్నికలలో పోటీచేస్తూ వచ్చిన జనసంఘ్ 1977 నాటికి జనతాలో విలీనం అయింది. ఆ తరవాత 1980లో చీలి భారతీయ జనతాపార్టీగా మారింది.

ప్రజా సోషలిస్టు పార్టీ, కిసాన్ మజ్దూర్ ప్రజాపార్టీ, సంయుక్త సోషలిస్టు పార్టీ, భారతీయ క్రాంతిదళ్ ఇత్యాది పార్టీలుకూడా రూపాంతరాలు చెందినాయి. ఆ ప్రభావం రాష్ట్రస్థాయిలోనూ కొంత ఉంది.

కమ్యూనిస్టు పార్టీ 1956 నుంచి ఎన్నికలలో రాష్ట్రంలో పాల్గొని కొన్ని స్థానాలు తెచ్చుకోగలిగింది. అయితే 1964లో పార్టీ చీలిన ఫలితంగా ఎన్నికల ఫలితాలలో కూడా మార్పు వచ్చింది. ముందుగా కమ్యూనిస్టుపార్టీకి ఆయా ఎన్నికలలో వచ్చిన ఓట్ల వివరాలు, ఓటింగ్ సరళి పరిశీలిద్దాము.

1978లో భారత కమ్యూనిస్టుపార్టీ, మార్క్సిస్టుపార్టీ, కమ్యూనిస్టుపార్టీ మార్క్సిస్టు-లెనినిస్టు పార్టీ పోటీ చేసినాయి. కమ్యూనిస్టు పార్టీ 31 స్థానాలకు

పోటీచేసి ఆచూకట్ల నెగ్గగా, మార్క్స్స్టుపార్టీ 22 స్థానాలకు పోటీచేసి 8 స్థానాలను గెలుచుకోగలిగింది. మార్క్స్స్టు-లెనినిస్టు పార్టీకి ఒకే ఒక్కస్థానం వచ్చింది. ఆ ఒక్కరుకూడా తరవాత కాంగ్రెసు 'ఐ'లో చేరిపోవటంవల్ల శాసనసభలో ఉభయ కమ్యూనిస్టు పార్టీలే మిగిలినాయి. ఈ రెండు పార్టీలుకూడా సమంగా ఓట్లశాతంలో నిలబడటం విశేషం. 2:4 శాతం ఇద్దరికీ వచ్చినాయి.

1977 లో జరిగిన లోక్ సభ ఎన్నికలలో భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీ 10 స్థానాలకూ, మార్క్స్స్టుపార్టీ 6 స్థానాలకు పోటీచేసినా, ఒక్కస్థానంకూడా రాలేదు. అయితే సి.పి.ఐ.కి 4,46,044 ఓట్లు వచ్చినాయి. మార్క్స్స్టుపార్టీకి 7,86,719 ఓట్లు వచ్చినాయి.

కాంగ్రెస్ పార్టీలు :

1978 శాసనసభ ఎన్నికల నాటికి కాంగ్రెసుపార్టీ రెండుగా చీలి పోయింది. ఇందిరాగాంధీ నాయకత్వానగల కాంగ్రెసుకు కాంగ్రెసు-(ఐ) అని పేరురాగా, రెండవకాంగ్రెసును భారతజాతీయకాంగ్రెసు అన్నారు. ఈఎన్నికలలో కాంగ్రెసు-(ఐ)కి 175 స్థానాలు రాగా భారత జాతీయ కాంగ్రెసుకు 30 స్థానాలు వచ్చినాయి. కాంగ్రెసు-(ఐ)కి 39 శాతం, భారతజాతీయ కాంగ్రెసుకు 17.10 శాతం ఓట్లు లభించినాయి. క్రమేణ, భారత జాతీయ కాంగ్రెసు లోని వారంతా కాంగ్రెసు-(ఐ)లో చేరిపోగా శాసనసభలో ఒక్కరు మాత్రమే ఆ పార్టీలో మిగిలినారు. రాష్ట్ర కాంగ్రెసు-(ఐ) అధ్యక్షుడుగా డాక్టర్ ముర్రీ చెన్నారెడ్డిని, కాంగ్రెసు-(ఐ) అధ్యక్షురాలు ఇందిరాగాంధీ నియమించింది. ఎన్నికల అనంతరంకూడా ఆయనకొన్నాళ్ళు ఈ స్థానాన్ని నిర్వహించినాడు. ఇందిరాగాంధీ 170 నియోజకవర్గాలలో పర్యటించడం ఓటర్లను చాలా విశేషంగా ప్రభావితం చేసింది. పేదవర్గాలకు జరిగిన ప్రయోజనాలు ఆమెపేరిట జరగటంవల్ల ఆ వర్గాలు కాంగ్రెసు-(ఐ) పార్టీకి ఓటు చేసినాయి. స్త్రీలు అధికంగా వచ్చి ఓటింగులో పాల్గొని కాంగ్రెసు-(ఐ)ని గెలిపించటంలో తోడ్పడినారు. జనతాపార్టీ, భారత జాతీయ కాంగ్రెసుకూడా పేద వర్గాలకు అనుకూలం కాదనే ప్రచారం తోడ్పడింది. జనతాపార్టీకి 59 స్థానాలు లభించినాయి. 28.74 శాతం ఓట్లు వచ్చినాయి. ఈ పార్టీ ఎన్నికలలో ఇందిర వ్యతిరేక ప్రచారం చేసింది. అత్యవసర పరిస్థితి పౌరహక్కులను హరించిన విధానాన్ని వివరించింది. ఈ పార్టీ శాసనసభలో ప్రధాన ప్రతిపక్షుగా రూపొందింది. ఐతే దేశస్థాయిలో జనతాపార్టీ చీలిపోయినపుడు రాష్ట్రంలో అదేవిధంగా పార్టీ చీలిపోయింది. భారతీయ జనతాపార్టీ, లోక్ దళ్, జనతా పార్టీ అనేవి రాష్ట్రంలో ఏర్పడినాయి. శాసనసభలో ఆయా పార్టీలలో చేరిన వారుగాక కొందరు కాంగ్రెసు-(ఐ)లో చేరిపోయినారు. శాసనసభలో ప్రధానప్రతిపక్షస్థానంకూడా కోల్పోయినారు. భారతీయ జనతాపార్టీకి 3, జనతాపార్టీకి 4, లోక్ దళ్ కు 7 స్థానాలు శాసనసభలో మిగిలినాయి.

1978 శాసనసభ ఎన్నికలలో మజ్లీస్ కు 3 స్థానాలు లభించినాయి.

మొత్తం ఆరుస్థానాలలో పోటీచేసి 8 స్థానాలు గెలుచుకొన్నారు. రాజధానిలో మాత్రమే నెగ్గిన ఈ మూడు స్థానాలు 82.10 శాతం ఓట్లు కలిపి. మొత్తం 71 స్థానాలలో అన్నిపార్టీలకు చెందిన ముస్లిం అభ్యర్థులు నిలబడగా 8 స్థానాలు గెలుచుకొన్నారు. అంటే మజిలీస్ కానివారు 5 మంది ఉన్నారన్నమాట.

రాష్ట్రంలో ఓటర్లు అత్యధిక సంఖ్యాకులుగా హిందువులు ఉన్నారు. 82.6 శాతం వీరికి దక్కుతుంది. మొత్తం ఓటర్లలో ఐదింట నాల్గవంతులు హిందువులన్నమాట. మిగిలిన ఓటర్లలో ముస్లిములు 13.8 శాతం కాగా, క్రైస్తవులు 3.4 శాతం ఉన్నారు. మొత్తం ఓటర్లను వివరించిచూస్తే, హిందువులలో 27.5 శాతం అట్టడుగు వర్గాలకు చెందినవారు ఉన్నారు. కేవలం హరిజనులకు, గిరిజనులకు చెందినవారు ఇందులో 18.1 శాతం ఉన్నారు. ఎన్నికల సమయంలో ఓటర్లను ఆయాపార్టీల అభ్యర్థులూ, పార్టీ కార్యకర్తలూ కలుసుకోవడం, బహిరంగ సభలు ఏర్పరచడం, ఊరేగింపులు జరపడం, కరపత్రాలూ, గోడలపై వ్రాతలద్వారా ప్రచారం చేయటం, పత్రికలూ, రేడియో వల్ల వార్తలు తెలిసికొనడం ప్రధానంగా జరుగుతుంటుంది. కులమూ, మతమూ, ప్రాంతం, ఎన్నికల ప్రణాళికలూ ఇత్యాదులన్నీ పని చేస్తాయి. ధనం, సారాయి, ఇతర వసతులేర్పరచటంకూడా జరుగుతుంది. వీటిలో ఏది ఓటర్ను ఎంతవరకు ప్రభావితం చేసిందనేది నిర్ధారించడానికి సమగ్ర మయిన, నిష్పాక్షికమైన సర్వే జరగవలసి ఉంది. సాధారణంగా ఎన్నికలలో జరిగిన అవినీతి పనులు, చట్టవిరుద్ధ చర్యలు న్యాయస్థాన విచారణలో బయట పడుతుంటాయి. అయితే కోర్టుకు ఫిర్యాదుచేసిన స్థానాలవరకే ఈ విషయాలు పరిమితమవుతాయి. కోర్టులో రుజువు కానివి ఉండవచ్చు. ఎన్నికలలోజరిగే వాటన్నిటికీ సాక్ష్యాలు సేకరించడం, రుజువు చేయడం సాధ్యమయ్యేపనికాదు. ఎన్నికలలో ప్రవర్తించవలసిన తీరును గురించి, ఓటు విలువను గురించి ఎన్నికల కమిషనర్ సాధ్యమయినంతవరకూ తెలియచెప్పడానికి ప్రయత్నిస్తూఉంటాడు. ఓటు పవిత్రమైనదనీ, ఎవరికి ఓటు వేసినదీ ఎట్టిపరిస్థితులలోనూ బయటకు తెలియదు గనక నిర్భయంగా ఓటు చేయవచ్చునని స్పష్టం చేస్తారు. అయినప్పటికీ ఓటర్లందరూ తమ ఓటును వినియోగించరు. ఎక్కడో అరుదుగా తప్ప నూటికి నూరుశాతం ఓట్లు పోలుకావు. ఆయాపార్టీల వారూ, అభ్యర్థుల పజాలవారూ ఓటర్లను పోలింగ్ బూత్లకు తీసుకురావడానికి ఎన్నో విధాల ప్రయత్నిస్తారు. అటువంటి అవసరం కూడా లేకుండా నడిచివెళ్ళి ఓటు వేసవచ్చేటంత సమీపంలోనే పోలింగ్ బూత్లను ఏర్పరుస్తున్నారు. ఏమైనప్పటికీ ఓటర్లపై పార్టీల ప్రచార ప్రభావం ఉంది.

అసెంబ్లీలో రాజకీయ పార్టీజలాబలాలు [[ప్రాంతాలవారీగా 1955-78]

కాంగ్రెస్ (ఐ)

క్ర.సం.	ప్రాంతం	ఎన్నిక	మొత్తం పోటీచేసినవి	గెలిచినవి	పోల్చినట్లు %
			సీట్లు		
1	సర్కారు	1955	141	—	—
	జిల్లాలు				
		1962	140	—	—
		1967	134	—	—
		1972	134	—	—
		1978	134	118	75
					37.17
2	రాయలసీమ	1955	55		
		1962	54		
		1967	52		
		1972	52		
		1978	53	50	35
					40.76
3	తెలంగాణ	1957	105	—	—
		1962	106	—	—
		1967	101	—	—
		1972	101	—	—
		1978	107	106	65
					38.64

అసెంబ్లీలో రాజకీయపార్టీల బలాబలాలు (ప్రాంతాలవారీగా 1955-78)

పి. పి. ఐ (ఎం)

క్ర.సం. ప్రాంతం ఎన్నిక నీట్లు పోటీచేసినవి గెలిచినవి పోల్చిన ఓట్లు%

1. నర్కూరు జిల్లాలు	1955	141	—	—	—
	1962	140	—	—	—
	1967	134	44	3	8.4
	1972	134	14	0	2.7
	1978	134	12	3	3.2
2. రాయలసీమ	1955	55	—	—	—
	1962	54	—	—	—
	1967	52	11	2	4.7
	1972	52	2	0	0.7
	1978	53	1	0	0.26
3. తెలంగాణ	1957	105	—	—	—
	1962	106	—	—	—
	1967	101	29	5	8.5
	1972	101	16	1	5.2
	1978	107	9	5	3.14

అసెంబ్లీలో రాజకీయపార్టీల బలాబలాలు (ప్రాంతాలవారీగా 1955-78)

కమ్యూనిస్టులు (సి. పి. ఐ)

క్ర.సం. ప్రాంతం ఎన్నిక నీట్లు పోటీచేసినవి గెలిచినవి పోతై నట్లు%

1.	సర్కారు	1955	141	29	16	34.7
	జిల్లాలు	1962	140	73	28	21.9
		1967	134	51	5	8.4
		1972	134	27	4	6
		1978	134	15	3	2.71
2.	రాయలసీమ	1955	55	39	0	21.1
		1962	54	13	5	9.6
		1967	52	8	1	2.8
		1972	52	6	0	2.9
		1978	53	3	0	0.56
3.	తెలంగాణ	1957	105	65	20	26.1
		1962	106	42	4	8.9
		1967	101	42	4	8.9
		1972	101	26	3	7.6
		1978	107	13	3	3.08

అసెంబ్లీలో రాజకీయపార్టీల బలాబలాలు (ప్రాంతాలవారీగా 1955-78)

కాంగ్రెసు

క్ర.సం.	ప్రాంతం	ఎన్నిక	మొత్తం పోటీచేసినవి		గెలిచినవి	పోలియన
			సీట్లు			ఒట్టు%
1.	సర్కారు	1955	141	92	74	35.5
	జిల్లాలు	1962	140	139	89	46.7
		1967	134	134	72	44.4
		1972	134	136	100	52.1
		1978	134	119	15	17.54
2.	రాయలసీమ	1955	55	50	44	51.3
		1962	54	52	24	43.7
		1967	52	52	29	47.2
		1972	51	51	36	56.6
		1978	53	45	3	13.06
3.	తెలంగాణ	1957	105	105	70	47.3
		1962	106	103	64	50.5
		1967	101	102	64	46.1
		1972	101	94	78	51.4
		1978	107	93	12	17.28

అసెంబ్లీలో రాజకీయ పార్టీల జలాబలాలు [ప్రాంతాలవారీగా 1955-78]

జనతాపార్టీ

క్ర.సం.	ప్రాంతం	ఎన్నిక	మొత్తం పోటీచేసినవి	గెలిచినవి	పోల్ చేసినవి	పోల్ చేసినవి
			సీట్లు			
1	సర్కారు	1955	141	—	—	—
	జిల్లాలు					
		1962	140	—	—	—
		1967	134	—	—	—
		1972	134	—	—	—
		1978	134	121	33	30.46
2	రాయలసీమ	1955	55	—	—	—
		1962	54			
		1967	52			
		1972	52			
		1978	53	50	12	30.96
3	తెలంగాణ	1957	105	—	—	—
		1962	106	—	—	—
		1967	101	—	—	—
		1972	101	—	—	—
		1978	107	97	15	22.92

1983 లో ఓటింగ్ సరళి

1983 జనవరి 5న శాసనసభకు జరిగిన సాధారణ ఎన్నికలలో తెలుగుదేశం 290 స్థానాలకు పోటీచేసి 198 స్థానాలను గెలుచుకున్నది. కాంగ్రెస్(ఐ) పార్టీకి పోటీచేసిన 294 స్థానాలకుగాను 60 మాత్రమే వచ్చాయి. సి.పి.ఐ. (ఎం)కు 5, సి.పి.ఐ.కు 6, మజిలీస్-ఇత్తేహాదుల్-ముస్లిమాన్ కు 5, సంజయ్ విచార్ మంచ్ కు 4, భారతీయ జనతాపార్టీకి 3, జనతాపార్టీకి 1, ఇండి పెండెంట్లకు 12 వచ్చాయి. శ్రీ ఎన్.టి. రామారావు గుడివాడ, తిరుపతి నియోజకవర్గాలలో పోటీచేసి రెండూ గెలిచి, తిరుపతి స్థానానికి రాజీనామా ఇచ్చారు. ఎమ్మిగనూరు (కర్నూలు జిల్లా) స్థానంలో గెలిచిన కాంగ్రెసు(ఐ) అభ్యర్థి కె. వీజయభాస్కరరాజ్ ఆ స్థానానికి రాజీనామా ఇచ్చి తమ లోక్ సభ స్థానాన్ని అట్టిపెట్టుకున్నారు. హిమాయత్ నగర్ లో గెలిచిన తెలుగుదేశం అభ్యర్థి నారాయణ్ గౌడ్ ఫలితాలు ప్రకటించిన అనంతరం చనిపోయారు. ఎన్నికలు జరగకముందే మదనపల్లి (చిత్తూరు జిల్లా)లో పోటీచేస్తున్నవారిలో ఒక అభ్యర్థి చనిపోయినందున ఆ ఎన్నిక నిలిపివేశారు. తరవాత వీటన్నిటికీ ఉపఎన్నికలు జరిపారు. ప్రస్తుతం విధానసభలో పార్టీల బలాబలాలు :-

పార్టీలు	స్థానాలు
తెలుగుదేశం	199
కాంగ్రెస్(ఐ)	59
ప్రోగ్రెసివ్ డెమోక్రాటిక్ ఫ్రంట్	11
సి.పి.ఐ.(ఎం)	5
సి.పి.ఐ.	5
మజిలీస్	5
సంజయ్ విచార్ మంచ్	4
భారతీయ జనతాపార్టీ	4
జనతాపార్టీ	1
ఇండిపెండెంట్	1
నామినేటెడ్ స్థానం	(ఖాళీ)

తెలుగుదేశం 46.75 శాతం, అనగా 98, 33, 182 ఓట్లు తెచ్చుకున్నది. కాంగ్రెసు(ఐ) 70,59,572 ఓట్లతో 33 56 శాతం పొందింది. సి.పి.ఐ కు 5 90,370 ఓట్లు అనగా 2.81 శాతం వచ్చాయి. సి.పి.ఐ (ఎం)కు 4,25,684 ఓట్లు అనగా 2.02 శాతం లభించింది. జనతాకు .98 శాతం అనగా 2,01,948 ఓట్లు వచ్చాయి. లోక్ దళ్ కు .92 శాతం అనగా 1,92,522 ఓట్లు వచ్చాయి. కాని, వీరికి ఒక్కస్థానంకూడా లభించలేదు. కాంగ్రెస్(ఎస్)కు 43, (96 ఓట్లు అనగా 20 శాతం వచ్చాయి. కాని ఒక్క స్థానమూరాలేదు. కాంగ్రెస్(జె) ఒకస్థానాన్ని నెగ్గి .52 శాతం ఓట్లు తెచ్చుకున్నది. మొత్తం ఈ

పార్టీకి వచ్చిన ఓట్లు 1,08,078 వచ్చాయి. బి.జె.పి.కి 5,81,180 ఓట్లు అనగా 2.76 శాతం వచ్చాయి. మిగిలిన వారందరికీ కలిపి 19,99,246 ఓట్లు వచ్చాయి. ఇది 9.50 శాతం ఉన్నది. ఇందులో 5 గురు మజిలీస్ వారు, హైదరాబాద్ నగరంలోనే నెగ్గారు. సంజయ్ విచారమంచ్ ని తెలుగుదేశం బల పరిచింది. తెలుగుదేశం అభ్యర్థులలో 28 మంది స్వేచ్ఛ గ్రాడ్యుయేట్లు, 125 గ్రాడ్యుయేట్లు, 33 మంది ఇంటర్మీడియేట్లు ఉండగా 86 మంది ప్రాన్సిపాలు విద్యార్థులు ఉన్నారు. 30 సంవత్సరాలు లోబడినవారు తెలుగుదేశంలో 33 మంది ఉన్నారు. 31-35 సం॥రాల మధ్యవారు 68 మంది ఉన్నారు. 35-40 సం॥రాల మధ్య 59 మంది ఉన్నారు. 41-50 సం॥రాల మధ్య 40 మంది ఉన్నారు. ఈ ఎన్నికలలో మొత్తం 69 మంది స్త్రీలు పోటీ చేశారు. 6 మంది తెలుగుదేశం పక్షాన, ఒకరు కాంగ్రెసు (ఐ) పక్షాన, ఒకరు సి.పి.ఐ.(ఎం) పక్షాన స్త్రీలు శాసన సభకు నెగ్గారు. మొత్తం 1052 మందికి ధరావత్తులు పోయాయి. పోటీచేసిన మొత్తం అభ్యర్థులు 1714 మంది. ఇందులో 806 మంది ఇండిపెండెంట్లు పోటీ చేయగా 752 మంది డిపాజిట్ కోల్పోయారు. కాంగ్రెసు(జె) 80 స్థానాలకు పోటీచేయగా 79 స్థానాలలో డిపాజిట్లు పోగొట్టుకున్నది. బి.జె.పి. 80 స్థానాలలో పోటీచేసి 62 స్థానాలలో డిపాజిట్లు పోగొట్టుకున్నది. జనతాపార్టీ 45 స్థానాలకు పోటీచేసి 40 స్థానాలలో డిపాజిట్లు కోల్పోయింది. సి.పి.ఐ 49 స్థానాలకు పోటీచేసి 29 స్థానాలలో డిపాజిట్లు పోగొట్టుకున్నది. సి.పి.ఐ(ఎం) 28 స్థానాలకు పోటీచేసి 14 స్థానాలకు డిపాజిట్లు పోగొట్టుకున్నది. లోక్ దళ్ 33 స్థానాలకు పోటీచేయగా 26 స్థానాలలో డిపాజిట్లు పోగొట్టుకున్నది. కాంగ్రెస్(ఎస్) 9 స్థానాలలో పోటీచేసి 7 స్థానాలలో డిపాజిట్లు కోల్పోయింది. కాంగ్రెస్(ఐ) మొత్తం స్థానాలకు పోటీచేసి 15 స్థానాలకు డిపాజిట్లు కోల్పోయింది. తెలుగుదేశం 28 చోట్ల డిపాజిట్లు కోల్పోయింది.

1988 ఎన్నికల ఫలితాల విశ్లేషణకు ప్రస్తుతం చివర వట్టికద్యారా తెలుగు కోవచ్చు.

తెలంగాణా ఆందోళన

1956 లో రాష్ట్రం ఏర్పడినప్పటినుంచి గమనిస్తే 1969 లో జరిగిన ప్రత్యేక తెలంగాణా ఆందోళన, 1972లో జరిగిన ప్రత్యేక ఆంధ్ర ఆందోళన రాజకీయంగా చాలా ప్రాధాన్యం వహిస్తాయి. ఇటువంటి ఆందోళన ప్రాన్సు వంటి దేశంలో జరిగి ఉంటే మహా విప్లవం అనేవాడు ఈ ఆందోళనలలో రాజకీయ, ఆర్థిక, సాంఘిక, సాంస్కృతిక కారణాలు ఇమిడి ఉన్నాయి. తెలంగాణాకోసం జరిగిన ఆందోళన ఫలితంగా ఒక ప్రత్యేక రాజకీయపార్టీ ఏర్పడింది. ఆంధ్రలో పార్టీ ఏర్పడబోయి ఆగింది. రెండు ఆందోళనలలోనూ కొందరు మంత్రులు రాజీనామాలు చేసినారు. కేంద్ర ప్రభుత్వం జోక్యం చేసుకొని, కొన్ని పథకాలను రూపొందించి రాజకీ ప్రయత్నించింది. తెలంగాణా ఆందోళన సందర్భంగా ప్రధానమంత్రి, హోంమంత్రి హైదరాబాద్ రావలసిన పరిస్థితి ఏర్పడింది. తెలంగాణా ఆందోళన ఫలితంగా బ్రహ్మానందరెడ్డి ముఖ్యమంత్రిత్వాన్ని కోల్పోగా, ఆంధ్ర ఆందోళన ఫలితంగా పి. వి. నరసింహారావును అదే స్థితి కలిగింది. తెలంగాణా ఆందోళనవల్ల కర్నూలులు, కాల్వలు సర్వ సాధారణంగా జరిగినా, కొన్ని సందర్భాలలో నైన్యం రావలసి వచ్చినా రాష్ట్రపతిపరిపాలన విధించేవరకూపోలేదు. కాని ఆంధ్రలో ఆందోళన జరిగినప్పుడు రాష్ట్రపతిపాలన విధించినారు. ఈ రెండు ఆందోళనలలోనూ కమ్యూనిస్టు పార్టీలు రాష్ట్ర సమైక్యత కోసమే నిలిచి పోరాడినాయి. కాంగ్రెసు పార్టీలో సమైక్యతావాదులు, వేర్పాటు వాదులు ఉండటమేగాక, మారుతూ కూడా వచ్చినారు. అయితే కాంగ్రెసు పార్టీవారు ఆందోళనలో ప్రధానపాత్ర వహించినారు అని మాత్రం చెప్పక తప్పదు. రెండు సందర్భాలలోనూ ఆందోళనకు నాంది పలికింది విద్యార్థులే. చివరివరకూ నిలిచింది వారే. మిగిలిన వర్గాలు మధ్యలో ప్రవేశించటం, సమయానుకూలంగా వైదొలగటం జరిగింది. వీటన్నిటి దృష్ట్యా ఈ రెండు ఆందోళనలను సాధ్యమై వంత వివరంగా చర్చించినారు. ఎం.వి. రామమూర్తి ప్రత్యేకాంధ్ర ఉద్యమాన్ని గురించి, ఏ పార్టీకి చెందని వ్యక్తిగా చాలా విపులంగా ఒక గ్రంథం వ్రాసినారు. దానిలోని ప్రధానాంశాలు సీవీకరించి, ఆంధ్రా ఆందోళన అధ్యాయంలో వ్రాయడమైంది.

ప్రత్యేక తెలంగాణా ఆందోళన

ఆంధ్రులు వచ్చి తెలంగాణాలో కలిసిన తరువాత, తెలంగాణా వారికి ఉద్యోగావకాశాలు పన్నగిల్లినాయనీ, ప్రమోషన్లలో అన్యాయాలు జరిగినా

యనీ, ఆర్థికంగా దోపిడీ జరిగిందనీ, రాజకీయంగా ఆధిపత్యం పెరిగిందనేది ప్రధానంగా ఈర్ష్య - ద్వేషాలకు కారణాలై నాయి. అవి 1958 నుంచి రగులు తూనే వస్తున్నాయి. 1969 లో ముల్కీ నిబంధనలు మళ్ళీ పొడిగించవలసిన గడువు వచ్చింది. సచివాలయంలో ఉద్యోగులు 1968 నవంబరు నుంచి ఈ విషయంలో జాగ్రత్త వహించి ముఖ్యమంత్రి బ్రహ్మానందరెడ్డిని అడుగుతూ వచ్చినారు. ఆయన తన సుముఖతను వెల్లడిస్తూ "ముఖ్యమంత్రిగా నేనేమి చేయగలను? మీరు గొడవ చేయండి. కేంద్రానికి గట్టిగా చెబుతాను" అని ధ్వనించే సలహా ఇచ్చినారు. ఇక కథ ప్రారంభమైంది. నవంబరు 30, 1968 న వరంగల్లులో తొలిమహాసభజరిగింది. ఇందులో శ్రీయుతులుటి. పుగ. హోత్తమరావు, ముత్తారెడ్డి, మృత్యుంజయలింగంగారలు ప్రధానంగా పాల్గొన్నారు. అక్కడే తొలిగా తెలంగాణా నివాదం ఇచ్చినాడు మృత్యుంజయలింగం. అప్పుడే ఒక కమిటీని ఏర్పరచినారు. ఆ కమిటీవారు ఖమ్మం తదితర ప్రదేశాలు పర్యటించి ముఖ్యమంత్రికి బహిరంగ లేఖలు వ్రాసినారు. ఈ కమిటీవారే 1969 జనవరి 8 న ఖమ్మం వెళ్ళి రవీంద్ర అనే విద్యార్థిని నిరాహారదీక్షలో కూర్చోబెట్టవచ్చినారు. ఆ తరువాత 12వ తేదీనుంచి వరంగల్లులో రిలే నిరాహారదీక్షలు మొదలై నాయి. కమిటీవారు కరీంనగర్, నల్గొండ, ఆదిలాబాద్ వెళ్ళి ప్రచారం ప్రారంభించి వచ్చినారు. ఖమ్మంలో నిరాహారదీక్ష ఉద్యమానికి స్థానిక కార్యకర్తలు మద్దతు ఇచ్చినారు. అట్లా ముందుగా తెలంగాణా జిల్లాలలో రగులుకొన్న రక్షణల ఉద్యమం వారం రోజుల్లో రాజధానికి పాకింది. రాజధాని వ్యవహారాలు పరిశీలిద్దాము.

ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయంలో విద్యార్థి ముతాలు ఉన్నాయి. 1969 జనవరినాటి పరిస్థితినిబట్టి విద్యార్థి సంఘాధ్యక్షుడు వెంకటరాంరెడ్డి కాగా, మిగిలిన సంఘం అంతా ఆయనకు వ్యతిరేకము. బ్రహ్మానందరెడ్డి, విజయ భాస్కరరెడ్డి, జయపాల్ రెడ్డికి అనుకూలురు. అధ్యక్షుడు వెంకటరాంరెడ్డి. ప్రధాన కార్యదర్శి మల్లిఖార్జున్ వీరికి వ్యతిరేకి మాజీ విద్యార్థి సంఘాధ్యక్షుడు వెంకటేశ్వరరావు(జి. సుధాకరరావు బంధువు)కు సన్నిహితంగా ఉంటూ వచ్చినాడు. వీరంతా మాకల రామచంద్రారెడ్డి, చొక్కారావుల వర్గం. వీరికి అనుకూలంగా జనసంఘ్ ప్రాబల్యం కూడా కొంత ఉండేది. ఇట్లా ఉండగా విద్యార్థుల్లో ప్రాబల్యం పెంచుకోవడంకోసం, రాజకీయ ప్రయోజనాలదృష్ట్యా ముందుగా విద్యార్థి సంఘాధ్యక్షుడు వెంకటరాంరెడ్డి బయలుదేరి జనవరి 14న తెలంగాణా రక్షణల నివాదం ఇచ్చినాడు. దీనితో వ్యతిరేక విద్యార్థి వర్గం ప్రత్యర్థులను చిన్న చేయటానికి ప్రత్యేక తెలంగాణా నివాదం ఇస్తూ జనవరి 16 న ఊరేగింపు సభ జరిపినారు. పోలీస్ లాఠీచార్జీకి నాంది పలికినారు.

అనాడు, ప్రత్యేక తెలంగాణా నివాదాన్ని వ్యతిరేకిస్తూ, ముఖ్యమంత్రి బ్రహ్మానందరెడ్డి, స్వామిరామానందతీర్థ ప్రకటనలు చేసినారు. అందోళన రగులు

కోవడం చూసి, ముఖ్యమంత్రి జనవరి 18 న ఆఖరిపక్ష నాయకుల సమావేశం ఏర్పాటుచేసినారు. రెండురోజులు వారంతా తర్జనభర్జనలుచేసి, ఒక ఒప్పందం చేసంతకాలు చేసినారు. తెలంగాణాకు అన్యాయం జరిగినమాట నిజమేనని ఒప్పుకొని, పరిష్కారానికై కొన్ని సూచనలు చేయటం అందులో ప్రధానసారాంశం. సంతకాలు చేసిన "పెద్దమనుషులు" వీరు:-

తోక్కారావు, అచ్యుతరెడ్డి, వి.బి. రాజు, పి. నరసింగరావు, సి. హెచ్. రాజేశ్వరరావు, బద్రివిశాల్ పిట్టి, వై.వి. కృష్ణారావు, పి.వి. నరసింహారావు, జూపూడి యజ్ఞనారాయణ, కుడిపూడి ప్రభాకరరావు, వి. రామారావు, రోడ్డిమిశ్రీ, సి. జింగారెడ్డి, ఎ. వాసుదేవరావు, సలాఉద్దీన్ బిషేసీ, పి. నరసారెడ్డి, జె. శింగారెడ్డి, పి. గోవర్ధన్ రెడ్డి, జె. వెంగళరావు, టి. పురుషోత్తమరావు, కె. రామచంద్రారెడ్డి, ఎం. కమలాద్దీన్, ఎర్రం సత్యనారాయణ, సి. హెచ్. మూర్తిరాజు, కె. రాజమల్లు, కె. సుదర్శన్ రెడ్డి, కాకాని వెంకటరత్నం, ఎం.ఎస్. లక్ష్మీనరసయ్య, కాజి రామనాథం, తోటరామస్వామి, శీలం సిద్ధారెడ్డి, నూకల రామచంద్రారెడ్డి, అరిగెరామస్వామి, ఎన్. ప్రసాదరావు, పి. తిమ్మా రెడ్డి, జె.వి. నరసింగరావు, కె.వి. నారాయణరెడ్డి, బి.వి. గురుమూర్తి, ఇ.జి. హీమ్, అన్నాపిరి, గౌతులచన్న, వి. గోపాలకృష్ణయ్య, నరసింహారెడ్డి, చెంచురామానాయుడు, కొండా లక్ష్మణభాపూజీ, బ్రహ్మానందరెడ్డి.

అఖిలక్ష ఒప్పందం: ఉద్యోగాలు:

ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వోద్యోగుల నియామకం (ముల్కీనిబంధన) నిబంధనలకింద(1959) తెలంగాణా ప్రాంతీయులకు రిజర్వుచేసిన ఉద్యోగాలలో నేరుగా లేక ప్రమోషన్ ద్వారా, లేక బదిలీ ద్వారా నియమితులయిన ఇతరప్రాంత వాసులందరినీ వెంటనే తొలగించటం జరుగుతుంది. అట్లా పర్చడిన ఖాళీలను అర్హులయిన తెలంగాణా వాసుల నియామకంతో భరించేటట్లు జరుగుతుంది. తగిన అభ్యర్థులు లేని సందర్భాలలో అట్లాటివారు దొరికేవరకూ ఉద్యోగాలను ఖాళీగా ఉంచుతారు. ఈ విధంగా రక్షణకార్యక్రమం ప్రారంభమవుతుంది.

వై విధంగా ఉద్యోగాలను తొలగించిన వారికి సర్వీసు కొనసాగటానికి ఆంధ్రప్రాంతంలో ఉద్యోగాలు చూపుతారు. అవసరాన్ని బట్టి అదనపు ఉద్యోగాలను సృష్టిస్తారు. ఈ నిర్ణయాలను వెంటనే అమలుపరచే బాధ్యత నిర్ణయించటానికి ఇద్దరు సీనియర్ అధికారులను నియోగిస్తారు.

దొంగముట్టి సరిఫీకేట్లతో కొందరు ఉద్యోగాలు సంపాదించినారన్న ఆరోపణలున్నాయి. అట్లాంటి ఏర్పాదులపై దర్యాప్తు ప్రభుత్వం ఏర్పాటు చేస్తుంది.

చట్టప్రాతిపదికపై ఏర్పడిన సుస్థలు:- ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వోద్యోగుల నియామకపు (ముల్కీనిబంధన) చట్టం నిబంధనలు ప్రభుత్వోద్యోగాలకు, పావిక పరిపాలనలోగల ఉద్యోగాలకే అన్వయిస్తాయి. ఈ చట్టం ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ క్షేత్రానికి వర్తించదని ప్రాంతీయ అంశముందు వీరు

ఇచ్చింది. ఈ సంస్థలు, రాష్ట్ర వ్యాప్తమయినవి అయినందున, వాటిలోని ఉద్యోగి
గాలలోకూడా ప్రభుత్వ ఉద్యోగాల విషయంలో వలెనే తెలంగాణా ప్రాంతపు అభ్య
ర్థులకు రిజర్వేషన్ ఉండాలని ప్రభుత్వం భావిస్తుంది. కనక విద్యుత్ బోర్డు
విషయంలో ప్రాజెక్టు ఇచ్చిన తీరుపై రాష్ట్ర ప్రభుత్వం అప్పటి దాఖలు
చేస్తుంది.

సీనియారిటీ లిస్టులు : ఆంధ్ర-తెలంగాణా ఉద్యోగులకు వారి హోదాలు
నిర్ణయించు ఒక జాబితాను కేంద్ర ప్రభుత్వం ఆమోదించిన అన్ని సందర్భాలలోనూ
ఈ పోతే అటువంటి జాబితాల తయారీకి, లేక వాటి సవరణలకు ఆదేశాలు
ఇచ్చిన సందర్భాలలో అటువంటి ఆమోదం పొందిన జాబితాలనే, వారి
ఉద్యోగ నిబంధనలను క్రమబద్ధం చేసే విషయంలో అనుసరిస్తారు. ఒక వేళ
కేంద్ర ప్రభుత్వ ఆమోదం పొందిన జాబితాలు లేని పక్షంలో అట్లాంటి జాబితాల
తయారీ లేక సవరణలకు ఆదేశాలు జారీ చేయని పక్షంలో కేంద్ర ప్రభుత్వ ఆమో
దం లభించేంతవరకూ, రాష్ట్ర ప్రభుత్వం అనుసరిస్తున్న తాత్కాలిక జాబితాలనే
అనుసరిస్తారు. పదవులను సమంగా ఉండేట్లుచూసే విషయంలోనూ, హోదాల
విత్తలయంలోను, ఉమ్మడి జాబితాలు తయారుచేసే విషయంలోను కేంద్ర ప్రభు
త్వం ఒక వేళ ఆదేశాలు జారీ చేస్తే వాటిని రాష్ట్ర ప్రభుత్వం అనుసరిస్తుంది.

తెలంగాణా మిగుల నిధులు :

1) ఉభయ ప్రాంతాలకు ఖర్చులను, ఆదాయాన్ని కేటాయింపులలో
ప్రస్తుతం తమిళుల్లో ఉన్న పద్ధతి కొనసాగిస్తారు.

2) ప్రతి ఏడాది తెలంగాణా ఖిగులు విద్యుత్తును తక్కువ ట్టుటానికి, ఆ స్థల
తరంగా రాష్ట్ర మొత్తంలోని పెట్టుబడి వ్యయంలో మూడవ వంతుకి, అటువంటి
కాలంలో వాస్తవంగా తెలంగాణాలోని పెట్టుబడి ఖర్చుకూ మధ్య ఉన్న
తేడా మొత్తాన్ని కలవడం ద్వారా తీర్చవలె.

3) చట్ట ప్రాతిపదికపై ఏర్పడిన ఇతర బోర్డులు, కార్పొరేషన్లు
ఇత్యాది రాష్ట్ర వ్యాప్త ప్రాతిపదికపై, రాష్ట్ర ప్రభుత్వ నిధులతో నిర్వహించే
వాటిని, తెలంగాణా జిగులు నిధుల్లో విషయంలో రాష్ట్ర వ్యాప్తమయిన
ప్రభుత్వ శాఖలుగానీ, వాటి జమా-ఖర్చులు ప్రభుత్వ జాబితాలలో చేరి ఉన్నట్టు
గానే తీసుకోవాలి. ఇందులో విద్యుత్తుకి బోర్డు విషయంలో, విద్యుత్
ఉత్పాదక, ప్రాజెక్ట్, ట్రాన్సిమిషన్ లైన్ల విషయంలో మూతమే ఖర్చును
పేర్కొనక పర్యటించే ఇతర ప్రాంతాల్లో కేటాయింపుల జరుగుతుంది.
విద్యుత్ సరఫరా లైన్లు, గ్రామాలకు విద్యుత్ పోకర్తల వివరణ విషయంలో
రెండు ప్రాంతాలకు అయిన ఖర్చుకే అయా ప్రాంతాలు తక్కువలో తీసుకోవాలి.

4) ప్రత్యేకంగా తెలంగాణాకే వినియోగిస్తున్న పారిశ్రామిక ట్రస్టునిది
అట్లాగే వినియోగిస్తారు. ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ఏర్పడిన పోటీ మంచి జన్మ అవుతున్న
మిగులు నిధులను వై న చెప్పి సూత్రాలను అధారంగా ఖచ్చితంగా తక్కు

వేయడానికి అకౌంటెంట్ జనరల్ హోదాలో ఉన్న సీనియర్ అధికారిని నియమించవలెనని కంట్రోలర్ ఆండ్ ఆడిటర్ జనరల్ ను కోరతారు. ఫిబ్రవరి 1968 నాటికి తమ నిర్ణయం తెలియజేయమని ఆ అధికారిని కోరతారు.

అభివృద్ధి : అట్లా మిగిలిన నిధులను 5 ఏళ్ళలోగా తెలంగాణా అభివృద్ధికే వెచ్చిస్తారు. భవిష్యత్తులో ప్రతిపదూ తెలంగాణా మిగులు నిధులను లెక్కపెట్టి అమరుసలేదు తెలంగాణా అభివృద్ధికి వాటిని వినియోగిస్తారు. తెలంగాణాలో చేస్తున్న ఖర్చును 5 నెలల కొకమారు ప్రభుత్వం పరిశీలిస్తుంది. అట్లాంటి పరిశీలనా నివేదికను ప్రాంతీయసంఘానికి, శాసనసభ్యులకు అందజేస్తారు.

ఆంధ్రప్రాంతంలోకూడా వెనకబడిన ప్రాంతాలున్నాయి. వాటి విషయం తక్షణం పరిశీలించవలసిఉంది. అటువంటి ప్రాంతాల అభివృద్ధికి వెంటనే కృషిచేసి ప్రాంతీయ అసమానతలు తొలగించటానికి ప్రభుత్వం చర్యలు తీసుకొంటుంది. నిరుద్యోగుల పరిస్థితి మెరుగుకోసం ఉద్యోగావకాశాలు పెంచు దించే ప్రయత్నాలు చేస్తుంది.

విద్యాసౌకర్యాలు : ప్రాంతీయ ప్రసక్తిలేకుండా రాజధాని పగళ్ళలో విద్యాస్థలకు విద్యాసౌకర్యాలను పెంచించడానికి, వచ్చే విద్యాసంవత్సరంనుంచి చర్యలు తీసుకొంటారు. ఈ విధమయిన కార్యాచరణ ద్వారా తెలంగాణా ప్రాంతపు ప్రజలు వ్యక్తపరుస్తున్న ఇబ్బందులను నివారించగలమని ప్రభుత్వం సమ్మతించింది. తెలుగుప్రజల అర్థికాభివృద్ధి, సాంస్కృతిక వికాసం ప్రభుత్వ ప్రధానాశయం. రాష్ట్ర ఉన్నతినీ ఉద్యోగ, అర్థిక అభివృద్ధికి పెట్టుబడులను రాష్ట్రానికి ఆకర్షించవలెనంటే ప్రశాంతవాతావరణం, సామరస్యం నెలకొనవలె. కనక సమాజంలో వచ్చిన్న కరమయిన కార్యక్రమాలచేపట్టరాదు. రాష్ట్ర అర్థికోన్నతికి, ఐక్యతకు భిన్నదృక్పథాలుగల రాజకీయ పార్టీలన్నీకలిసి కృషిచేస్తామన్నాయి. భారతదేశంలో ఆంధ్రప్రదేశ్ కు ప్రముఖస్థానంఉంది. జాతీయమైక్యతకు ఆంధ్రప్రదేశ్ తమశాయశక్తుల కృషి చేస్తుంది. అందువల్ల ప్రత్యేక తెలంగాణా ఏర్పాటు కావాలంటూ కొన్నిచోట్ల తలెత్తుతున్న నినాదాలు అసంబద్ధమని అఖిలపక్ష ఒప్పందంవారు ఖండించినారు.

అంటే పార్టీలవారీగా, కాంగ్రెసు, కమ్యూనిస్టులు, నమైక్యతకే నిలిబడ్డాయన్నమాట. మొదట స్వతంత్రజనసంఘ్ పార్టీలుకూడా అంతే.

ఒప్పందం ఫలితంగా శ్రీ టి.పురుషోత్తమరావు, శ్రీ జె. వెంగళరావు, వారి అనుచరులు ఖమ్మంలో రవీంద్రచే నిరాహారదీక్ష విరమింపజేసినా అందోళన మాత్రం ఆగలేదు.

వెద్దమునుముల ఒప్పందంపై సంతకాలుచేసినవారు ఒక్కొక్కరేజారుకోవటం ప్రారంభించినారు. ఆంధ్రలోకూడా విద్యార్థులు అందోళన ప్రారంభించినారు.

కానిదానిని మొగ్గలోనే తుంచివేసినారు. తెలంగాణాలో ఆందోళనవ్యాపిస్తున్నా నాయకత్వం లోపించింది. విద్యార్థులు నాయకుల వెంటబడి ఉద్యమంలోకి దిగమని అడుగుతూనే ఉన్నారు. ప్రాంతీయ సంఘాధ్యక్షుడయిన చొక్కారావు ఒకవైపు పరోక్షంగా విద్యార్థులను ప్రోత్సహిస్తూ, కామమాత్రం కామరాకుపై నీటిబొట్టువలె ఉంటూ వచ్చినారు. పురుషోత్తమరావు బయటపడి ప్రత్యేక తెలంగాణాకు నిలబడినారు. డా॥ ఎం. చెన్నారెడ్డి ఎన్నికలకేసు సుప్రీం కోర్టులో ఉన్నందున ఆయన ఢిల్లీలో ఉన్నారు. ఆయన అనుచరులు, ముఖ్యంగా యస్. వెంకట్రామరెడ్డి ఢిల్లీ వెళ్ళి ఆయనతో సంప్రదిస్తూనే ఉన్నారు. ఇట్లా జరుగుతుండగా ఫిబ్రవరి 28 న ఒక ప్రతికావితేఖరుల సమావేశంలో మార్చి 31న బండ్ పిలుపు ఇస్తున్నట్లు. ఎ. మదన్ మోహన్ ప్రకటించినారు. ఉద్యమా వెనుకంజవేసినట్లున్నది. విద్యార్థులకూడా తగ్గముఖం చూపినారు. రతనలు కావాలనే విద్యార్థులు మౌనం వహించినారు. బండ్ పిలుపును వ్యతిరేకిస్తూ ప్రకటనలు ఇవ్వమని నూకల రామచంద్రారెడ్డి కొండరిని ప్రోత్సహించినారు. (1978 జూలై 31న టి. పురుషోత్తమరావు ఈ విషయాన్ని ఇంటర్వ్యూలో వెల్లడించినారు.). ఒక కాళిం నారాయణ మాత్రం ఆ ప్రకారమే ప్రతికావకటనలు చేసినారు.

మార్చి 31న బండ్ జయప్రదమయింది. ప్రత్యేక తెలంగాణా వారులకు ఉత్సాహం పుంజుకొంది. మార్చి 8, 9 తేదీలలో హైదరాబాద్ రెడ్డిహౌస్ లో తొలి తెలంగాణాకన్వెన్షన్ జరిగింది. డా॥ రావాడ సత్యనారాయణ, ఉస్మానియా వైస్-చాన్సలర్ అధ్యక్షత వహించినారు. తెలంగాణా ప్రజాసమితి ఆవిర్భవించింది. జి. సుధాకర్ రావు అధ్యక్షతను జరిగిన సమావేశంలో ఏర్పాటున ప్రథమ ఎడ్ హాక్ కమిటీలో కింద పేర్కొన్నవారు సభ్యులుగా ఉన్నారు. మదన్ మోహన్ (అధ్యక్షుడు), యస్. వెంకట్రామరెడ్డి (ప్రధానకార్యదర్శి), నాగంకృష్ణ (కోశాధికారి) సభ్యులు:- నగరంలో: జగన్ మోహన్ రెడ్డి, జి.పి. సక్సేనా, జి. నారాయణరావు, అదిరాజు వెంకటేశ్వరరావు, ఎన్. బి. గిరి; యస్. రఘువీరరావు, శాంతాబాయి.

వరంగల్ నుంచి: పి. జనార్దనరెడ్డి, ముచ్చర్ల సత్యనారాయణ, టి. పురుషోత్తమరావు, భూమారెడ్డి, రాజారెడ్డి, నిజామాబాద్ సభ్యులు. నల్గొండ నుంచి: టి. రామోదరరెడ్డి, జి. అనంతరెడ్డి; కరీంనగర్ నుంచి: సత్యశారాయణ; ఎ. నారాయణరెడ్డి; మెదక్ నుంచి: వీరప్రకాష్; సి. మానిక్ రావు; అదిలాబాద్ నుంచి: నాగయ్య, మహబూబ్ నగర్ నుంచి: హర్షిరెడ్డి; రాంరెడ్డి; ఖమ్మం నుంచి: అడపా గోపాలకృష్ణమూర్తి; శ్రీరామదాస్.

ఎ. మదన్ మోహన్ వరంగల్ జిల్లా పరిషత్ అధ్యక్షుడు ధర్మారెడ్డి ఆమె చరుడుగా ఉంటూ వచ్చినాడు. తొలుత బయటపడి ప్రజాసమితిలో పూర్తిగా దిగి, ప్రత్యేక తెలంగాణాకై కృషిచేసినారు. ఈ సందర్భంలో బ్రహ్మానందరెడ్డి మంత్రివర్గంలో గండిపడింది.

సమాచార శాఖమంత్రిగా ఉంటున్న శ్రీకొండాలత్తుజీ, ఒక ప్రతిపాదన చేస్తూ, స్వతంత్ర ప్రతిపత్తిగల ప్రాంతంగా తెలంగాణాను రూపొందించవలెనన్నారు. ఉద్యమం పుంజుకొంటుంటే ఆయన మార్చి 27 న మంత్రి పదవినుంచి తప్పుకొని ఉద్యమంలోకి దిగినారు ఒక పక్షం రోజులవరకూ ఆయనను రాజీనామా చేయకుండా అపగ్రహిన శ్రీ బ్రహ్మానందరెడ్డి ఇక అదుపులో ఉంచలేకపోయినారు.

మరోపక్క తెలంగాణా వారివలె మామూ ప్రత్యేక హక్కులు కావా లంటూ రాయలసీమ శాసన సభ్యులు శ్రీ పి. తిమ్మారెడ్డి అధ్యక్షతన మార్చి 4 న సమావేశమై తీర్మానించినారు.

ఏప్రిల్ మొదటి వారంలో కమ్యూనిస్టులు, సికింద్రాబాద్ లోని బూర్జు మహాదేవ్ హాలులో సమైక్యత సమావేశం జరిపినారు. ఆనాడు కాల్పులు జర గగా ఉద్యమం తీవ్రతరం అయింది. ఏప్రిల్ 11 న ప్రధాని ఇందిర ఢిల్లీలో ఖాయకుల సమావేశం ఏర్పాటుచేసినారు. అందులో శ్రీయుతులు బ్రహ్మానందరెడ్డి, కాకావి వెంకటరత్నం, చెన్నారెడ్డి, వి.బి. రాజు, జె. చొక్కారావు, నూకల రామచంద్రారెడ్డి, నిజలింగప్ప, చవాన్, కామరాజు ఉన్నారు. సమావేశ ఫలింగా ప్రధాని అష్టసూత్ర పథకం వచ్చింది. చెన్నారెడ్డి, చొక్కారావు, నూకల రామచంద్రారెడ్డి అసంతృప్తి ప్రకటిస్తూ మంత్రివర్గ ఉపసంఘాన్ని పంప నిర్ధాకరించినందుకు విచారం వ్యక్తపరిచినారు. అప్పటికి వారింకా ప్రత్యేక తెలంగాణా కావలెనని అనలేదు.

ప్రధాని అష్టసూత్ర పథకం

1. రిటైరై న, లేక ఇప్పుడు పదవి ఉన్న సుప్రీంకోర్టు న్యాయమూర్తి అధ్యక్షతన, రాష్ట్రాధిక వ్యవహారాలు తుట్టంగా తెలిసిన ఒక ఆర్థికనిపుణుడూ కంట్రోలరు, ఆడిటర్ జనరల్ కార్యాలయం నుంచి ఒక సీనియర్ ప్రతినిధి. పభ్యులుగా ఉన్న ఒక ఉన్నతాధికార సంఘాన్ని నియమించడం జరుగుతుంది. తెలంగాణా నిధులకు సంబంధించిన, వేరు వేరుగా ఉన్న అంచనాలను, అభ్యర్థన లను పరిశీలించి తెలంగాణా ప్రాంతపు అభివృద్ధి పై ఖర్చు చేయవలసి ఉన్న మిగులు నిధులను ఈ సంఘం ధృవపరుస్తుంది. పై నెలలో ఈ సంఘం తన నివేదికను కేంద్రప్రభుత్వానికి సమర్పిస్తుంది.

2. మిగులు నిధుల మొత్తం ధనాన్ని ఎట్లా సేకరించవలెననే విషయం నిర్ణయించడానికి కేంద్ర ఆర్థిక, హోంమంత్రిత్వ శాఖల ప్రతినిధులు, ప్రభా శికా సంఘం ప్రతినిధులు, రాష్ట్ర ప్రభుత్వ ప్రతినిధులు వెంటనే చర్చలు ప్రారంభిస్తారు.

3. ముఖ్యమంత్రి సూచనమేరకు తెలంగాణా అభివృద్ధికి ఒక ఉన్నతాధికార సంఘాన్ని వెంటనే ఏర్పరచవలెనని అంగీకరించడం జరిగింది. ఈ సంఘానికి ముఖ్యమంత్రి అధ్యక్షులుగా ఉంటారు. ప్రభాశికా సంఘ సభ్యులు ఒకరు, రాష్ట్రమంత్రి వర్గంలో తెలంగాణా మంత్రులు, తెలంగాణా ప్రాంతీయ సంఘ

అధ్యక్షుడూ ఇందులో సభ్యులుగా వ్యవహరిస్తారు. ఈ సంఘం ప్రధాన విధులు: పంచవర్ష ప్రణాళికల్లో తెలంగాణా ప్రాంతంలో అమలుజరపవలసిన థ కా లనూ, కార్యక్రమాలనూ, సాధించవలసిన భౌతిక, ఆర్థిక లక్ష్యాలను ని ి టం ఈ పథకాలూ, ప్రణాళికలూ సరిగా అమలు జరుగుతున్నాయా లేదా అని కూడ ఈ సంఘం సమీక్ష చేస్తుంది. ఈ మేరకు రాష్ట్ర ప్రభుత్వానికి అవసర మైన సలహాలను కూడా ఈ సంఘం అందజేస్తుంది.

4. ప్రణాళికలూ, పథకాలూ అమలుజరుగుతున్న తీరును విపులంగా సమీక్ష చేయడానికి ప్రణాళికల అమలు సంఘాన్ని ఒకదానిని నియమిస్తారు. ప్రణాళికా సంఘం ప్రతినిధి ఒకరు ఈ సంఘానికి అధ్యక్షులుగా ఉంటారు. కేంద్ర ఆర్థిక హోంశాఖల ప్రతినిధులు, రాష్ట్ర ప్రభుత్వ ప్రతినిధులు కూడా ఈ సంఘంలో ఉంటారు. ఈ సంఘం ప్రతి రి నెలల కొకసారి సమావేశమై ప్రధానమంత్రికి, ముఖ్యమంత్రికి నివేదికలు సమర్పిస్తుంది.

5. ఈ నిర్ణయాలు సత్యతం శక్తిమంతంగా అమలుజరపడానికి, వాటిని సమన్వయపరచడానికి తెలంగాణా ప్రాంతపు సమన్వయ బాధ్యత కలిగిన ప్రత్యేక అధికారులకు ఇంకా ఎక్కువ అధికారాలను ఇచ్చే విషయమై ముఖ్యమంత్రి పరిశీలిస్తారు.

6. తెలంగాణా ప్రాంతం ప్రజల ఉద్యోగాల విషయంలో, రాజ్యాంగ బద్ధమైన తగు హామీలు ఇచ్చే అవకాశాన్ని గురించి భారత ప్రభుత్వం, న్యాయ శాస్త్రవేత్తల బృందంతో కలిసి పరిశీలిస్తుంది.

7. తెలంగాణాలో ప్రభుత్వోద్యోగుల విషయంలోగల కష్ట నిష్ఠూరాలను పరిశీలించడానికి 1956 రాష్ట్రాల పునర్వ్యవస్థీకరణ చట్టంక్రింద కేంద్ర పబ్లిక్ సర్వీస్ కమిషను చైర్మన్ అధ్యక్షతన నిర్ణయమైన కేంద్ర సలహాసంఘం త్వరలో హైదరాబాద్ వెళ్ళి కేంద్ర మంత్రికి తగు సిఫారసులు చేయగలదు. ఇందులో ఒక రిటైరై న ప్రాజెక్టు ప్లాన్యూమార్తి, కేంద్ర ప్రభుత్వంనుంచి రిటైరై న ఒక న్యాయశాఖా కార్యదర్శి సభ్యులుగా ఉంటారు. ఈ సంఘాన్ని నియమించవలెనని ముఖ్యమంత్రి సూచించినారు.

సర్వీసులకు సంబంధించి నిర్ణయం కాకుండా మిగిలిపోయిన కేసుల పరిష్కారానికి నిర్ణీత కాలంలోగా హోంశాఖ ఒక అత్యవసర కార్యక్రమాన్ని నిర్ణయిస్తుంది.

కేంద్ర సలహా సంఘంకాని, రాష్ట్ర సలహా సంఘంకాని ఇచ్చే సలహాల దృష్ట్యా కేంద్ర ప్రభుత్వం తీసుకొనే నిర్ణయాలను రాష్ట్ర ప్రభుత్వం వెంటనే అమలు జరపగలదని ముఖ్యమంత్రి కేంద్రానికి హామీ ఇచ్చినారు.

8. తెలంగాణా సమన్వయపట్ల కేంద్ర ప్రభుత్వం ఇకముందు కూడా ఎప్పుడూ శ్రద్ధ చూపడానికి అనుకూల కొకసారి ప్రధానమంత్రి ముఖ్యమంత్రి తోనూ, తెలంగాణా అభివృద్ధి నిమిత్తం ఏర్పడిన ఉన్నతాధికారం సంఘంలోని

తదితరులతో సమావేశమై పరిస్థితిని సమీక్షిస్తారు. ఈ సూచన కూడా ముఖ్యమంత్రి చేసిందే. ఈ సమావేశాలకు ఉప ప్రధాని, కేంద్ర హోంమంత్రి, ఇందుకు సంబంధించిన ఇతర కేంద్ర మంత్రులు, ప్రణాళికా సంఘం ఉపాధ్యక్షులూ హాజరవుతారు.

రాష్ట్రంలోని ఏవిధ ప్రాంతాలలోని ప్రజలమధ్య పరస్పర అవగాహన, సహకారభావం ఉన్నప్పుడు, రాష్ట్రంలో ప్రశాంత వాతావరణం నెలకొన్నప్పుడూ తెలంగాణా ప్రాంతం త్వరిత అభివృద్ధి, రాష్ట్ర సమగ్రాభివృద్ధి సాధించగలరు.

ఈ లక్ష్య సాధనకు తోడ్పడేటట్లు తగిన రాజకీయ ఏర్పాట్లు చేయగలమని, ఇట్లా చేసేముందు ప్రధానితో చర్చిస్తామని ముఖ్యమంత్రి ఆమెతో చెప్పినారు.

ఆంధ్రప్రదేశ్ లో పరిపూర్ణ శాంతి సుహృద్భావ వాతావరణాన్ని తిరిగి నెలకొల్పేటట్లు చేయడానికిగల ప్రాధాన్యం విస్తృతంగా జరిగిన చర్చలవల్ల గుర్తించడమైంది.

ఏప్రిల్ 11 మంచి సామూహిక సత్యాగ్రహాలు ప్రారంభమై నాయి. శ్రీయుతులు కె. అచ్యుతరెడ్డి, టి. అంజయ్య, ఎం. మానిక్ రావు, ఎం. ఎం. హామి బయటపడి ప్రత్యేక తెలంగాణావైపు నిలబడినారు.

ఏప్రిల్ 14 న రామోదరం సంజీవయ్యగారు హైదరాబాద్ వచ్చి తాను ముఖ్యమంత్రిగా తెలంగాణావారికి చేసిన సేవ జ్ఞాప్తికి తెచ్చి, అప్పటి ముఖ్యమంత్రి చేస్తున్న పనిని వ్యంగ్యంగా విమర్శించినారు.

ఏప్రిల్ లోనే హైదరాబాద్ స్థానిక సంస్థల నియోజక వర్గం నుంచి శాసన మండలికి ఎన్నిక జరిగింది. ప్రజాసమితి తరపున శ్రీ వెంకట్రామారెడ్డి, కాంగ్రెసు నుంచి పమైకళ్యావాదిగా శ్రీ ప్రభాకరరెడ్డి పోటీ చేసినారు. శ్రీ వెంకట్రామారెడ్డి గెలుపొందగా ఉద్యమానికి ఆదరణ లభించింది. శ్రీ వెంకట్రామారెడ్డిని కాంగ్రెసు నుంచి బహిష్కరించినారు.

డా. చెన్నారెడ్డికి వ్యతిరేకంగా సుప్రీంకోర్టు తీర్పు చెప్పింది. ప్రజాసమితిలో చెన్నారెడ్డివర్గం ఆయనని అధ్యక్షుణ్ణి చేయవలెనని తలపెట్టింది. దీనిని కొందరు తీవ్రంగా వ్యతిరేకించినారు. మొత్తంమీద ఉద్యమ దృష్ట్యా శ్రీ చెన్నారెడ్డి ప్రవేశం అవసరమనే ప్రజాసమితిలో అందరూ భావించినారు. అయిష్టం గానే ఆయనను సమీపించినారు. తాను చెప్పినట్లు వింటారంటే ప్రజాసమితిలో చేరకావనీ, ఇట్లా వ్రాసి యివ్వమనీ అన్నారు చెన్నారెడ్డి. గత్యంతరం లేక ఇట్లాగే వ్రాసి ఇచ్చినారు. 1969 మే 1 న జరిగిన ఊరేగింపులో ప్రేతం డా. చెన్నారెడ్డి పాల్గొనలేదు. వెనకనుంచి సలహాలిస్తూ వచ్చినారు. ఇట్లా డా. చెన్నారెడ్డి ప్రజాసమితిలోకి రావటం ప్రైవేట్ అభిప్రాయభేదాలు పోడ

సూపిన్యాయి. ఆయన 1969 మే 22న అధ్యక్షపదవి స్వీకరించటానికే శ్రీమందే మాతరం రామచంద్రరావు, శ్రీ శ్రీధర రెడ్డి, డా॥ చెన్నారెడ్డికి వ్యతిరేకంగా బయటపడి పోటీ ప్రజాసమితి పెట్టినారు. డా॥ చెన్నారెడ్డిగారి ప్రవేశాన్ని బలపరిచినవారు శ్రీయుతులు వెంకట్రామారెడ్డి, జనార్ధనరెడ్డి, సుధాకరరావు, పురుషోత్తమరావు, వ్యతిరేకించినవారు: శ్రీయుతులు, ఎ. మదన్ మోహన్. ఎన్.బి. గిరి, డా॥ గోపాలకిషన్, రఘువీరరావు.

డా॥ చెన్నారెడ్డి అధ్యక్ష బాధ్యతలను స్వీకరించగానే 1969 మే 22న ప్రకటించిన కార్యనిర్వహక వర్గంలో ఈ క్రిందివారు ఉన్నారు : ఉపాధ్యక్షులు శ్రీ అచ్యుతరెడ్డి, శ్రీమతి టి.యస్. సదాలక్ష్మి శ్రీయుతులు ఎ. మదన్ మోహన్, జి. పి. సక్సేనా, టి. అంజయ్య, డా॥ జి. యస్. మేల్కొటే, శ్రీమతి సంగం లక్ష్మిబాయి, శ్రీమతి ఈశ్వరీబాయి.

కార్యదర్శులు : శ్రీయుతులు యస్. వెంకట్రామారెడ్డి, పి. నరసింగరావు, బి. సత్యనారాయణరెడ్డి, కె.ఎస్. నారాయణ, యం. యం. హాషిం, శ్రీ. మానిక్ రావు, జి. వెంకటస్వామి.

ఆగ్గనైజింగ్ కార్యదర్శులు : శ్రీయుతులు నాగంకప్పెళ్ల, జి. నారాయణరావు, జగన్ మోహన్ రెడ్డి, టి. గోవింద్ సింగ్, ఎ. వెంకటేశ్వరరావు, రామకృష్ణారెడ్డి, మానిక్ రావు, శ్రీమతి శాంతాబాయి. కోశాధికారి శ్రీ రామకృష్ణన్ ధూతే.

కార్యవర్గ సభ్యులు : శ్రీయుతులు హయగ్రీవాచారి, బి. సి. కైన్, ఎన్. సరోత్తమరెడ్డి, నర్సిరెడ్డి పి. జనార్ధనరెడ్డి, ఎ. నారాయణరెడ్డి, డి. వెంకటేశం, బొజ్జం నరసింలు, పహబుద్దీన్ అహమద్, శంకరరావు బిలోలికర్ మేజర్ రంగస్వామి యం. రామచంద్రరావు, గోపాలరెడ్డి మొదలైనవారు

కార్యచరణ సంఘం : శ్రీయుతులు జి.వి. సుధాకరరావు, ఎం.మానిక్ రావు, జి.సి. సక్సేనా, మదన్ మోహన్, ఎన్. వెంకట్రామారెడ్డి, జి. నారాయణరావు, పి. నర్సారెడ్డి.

ప్రత్యేక ఆహ్వానితులు : శ్రీయుతులు కొండా లక్ష్మణ్ బాపూజీ, బద్రి చిశాల్ పి.బి.

కార్యనిర్వహకవర్గ సభ్యులలో కొందరి నియామకం జూన్ మాసంలో జరగగా, అప్పటినుంచి కార్యాచరణ సంఘాన్ని రద్దుచేసి, కార్యనిర్వాహక వర్గంలో ఉన్నవారందరితో కార్యాచరణ సంఘం రూపొందినట్లు ప్రకటించినారు. ఆ తరువాత కూడా మరికొందరిని కార్యనిర్వాహక వర్గంలోకి తీసుకొన్నారు.

డా॥ చెన్నారెడ్డి తెలంగాణ ప్రజాసమితి అధ్యక్షుడు కాగానే శ్రీయుతులు యస్.బి. గిరి, మదన్ మోహన్, మల్లిఖార్జున్ ఆయనకు సన్నిహితులైనారు.

అంతవరకూ శ్రీ వెంకట్రామారెడ్డికి దగ్గరగా ఉంటూ వచ్చిన శ్రీ శ్రీధర్ రెడ్డి శ్రీ పుల్లారెడ్డి వంటి విద్యార్థి ఉద్యమకారులు దూరమైనారు.

డా॥ చెన్నారెడ్డి ప్రజాసమితి అధ్యక్షుడు కాగానే శ్రీ హయగ్రీవాచారివంటి ఇన సన్నిహితులను మాత్రమే చేరదీస్తున్నాడనే ఉద్దేశంతో శ్రీయుతులు రాజారాం, అచ్యుతరెడ్డి, సుధాకర్ రావులు, డా॥ చెన్నారెడ్డిని వ్యతిరేకిస్తూ వచ్చిారు.

అంతవరకూ ప్రత్యేక తెలంగాణకు స్పష్టంగా అనుకూలత చూపని శ్రీ నూకల రామచంద్రారెడ్డి బయటపడటానికి శ్రీయుతులు రాజారాం, నంసింగరావు, సుధాకర్, సురేంద్రరెడ్డి, కారుకులై నారు డా॥ చెన్నారెడ్డికి భృతి రేకంగా ఎప్పుడూ ఉంటున్న శ్రీ నూకల రామచంద్రారెడ్డి, తెలంగాణ ఆందోళనతోనూ శ్రీ చొక్కారావు, శ్రీ కొండా లక్ష్మణ్ లతో కలిసి శ్రీక పటంగా వ్యవహరిస్తూ వచ్చినారు.

ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయ వైస్ చాన్సలర్ గా శ్రీ రావాడ సత్య నారాయణను నియమించటంతో అంతవరకు మౌనంగా ఉంటూ వచ్చిన శ్రీ నూకల సరోత్తమరెడ్డి ప్రత్యేక తెలంగాణ అనుకూల ప్రకటన చేసినారు. (ఏప్రిల్ 25 న)

ప్రజా సమితితోనూ, బయటా అభిప్రాయభేదాలు ఎట్లా ఉన్నప్పటికీ, డా॥ చెన్నారెడ్డి నాయకత్వం చేపట్టినప్పటినుంచి, ఆందోళన ఉధృతమయింది.

డా॥ చెన్నారెడ్డి నాయకత్వం ఇష్టపడని శ్రీ కొండా లక్ష్మణ్ తెలంగాణ ప్రదేశ్ కాంగ్రెసును 1969 జూన్ 2 న గాంధీభవన్ లో శ్రీ కొండా వెంకట రంగారెడ్డిచే ప్రారంభోత్సవం చేయించినారు.

డా॥ చెన్నారెడ్డి ప్రజాసమితి అధ్యక్షుడు అయిన నాలుగు రోజులకే 1969 మే 26 న సామూహిక సత్యాగ్రహ శివారుక్రమం ముమ్మరంగా చేపట్టినారు. సమ్మెలను నిషేధిస్తూ రాష్ట్ర ప్రభుత్వం ఒక ఆర్డినెన్స్ జారీ చేసింది. తెలంగాణా ఎన్.జి.ఓ. సంఘ నాయకుడు శ్రీ అమోన్ ను డిస్మిస్ చేసినారు. తెలంగాణా ఉపాధ్యాయ సంఘానికి గుర్తింపు రద్దు చేసినారు.

1969 మే 25 న వాగర కర్నూల్ (మహబూబ్ నగర్ జిల్లా)లో సమైక్యవాదుల సభకు ముఖ్యమంత్రి శ్రీ బ్రహ్మానందరెడ్డి వెళ్ళినారు. తీవ్ర భాషలో తెలంగాణా ఏర్పాటుకు వ్యతిరేకంగా ప్రసంగించినారు. ఆనాడు జడ చర్ల సమీపంలో జరిగిన పోలీస్ కాల్పులలో ఒకరు మరణించగా, అనేకమంది తుపాకి గుండ్రకు గురిఅయినారు. తెలంగాణా అంతటా దీని ప్రభావంవల్ల ఇంకా ఆందోళన పెరిగిపోయింది.

ఈ ఆందోళన మూలంగా బయట రాష్ట్రాలనుంచి వ్యాపారస్తులు రాక పోవడంవల్ల రాష్ట్రానికి తరికోట్ల రూపాయలమేరకు నష్టం వాటిల్లినట్లు ముఖ్య

మంత్రి ప్రకటించినారు (మే 11, 1969) రాజధానిలో సృజకృత్యావాదులు కొందరు 1969 మే 27 న ఊరేగింపు జరిపి, కాలేజీలు తెరవానిని నినాదాలిచ్చినారు. అప్పుడే హైదరాబాద్ మేయర్ ఎన్నిక కూడా వచ్చింది. అందులో ప్రత్యేకరాష్ట్రవాదులే నెగ్గినారు. 1969 మే 25 రాత్రి తెలంగాణ వ్యతిరేక లో ప్రముఖులను నిర్బంధించవలెనని పోలీస్ విఫల ప్రయత్నం చేసినారుదు ముందే పసిగట్టినవారు అనేకమంది అజ్ఞాతవాసంలోకి పోయినారు. మేయర్ గా శ్రీ ఎ. లక్ష్మీనారాయణ, డిప్యూటీ మేయర్ గా శ్రీ మేడం రాంచంద్రయ్య ఎన్నికైనారు. అంతవరకూ దాగి ఉన్నవారు కార్పొరేషన్ ఎన్నికలలో పాల్గొనడమే ఇందుకు దోహదం చేసింది.

1969 మే 30 న రాజధానిలోని చంచల్ గూడ సెంట్రల్ జైలులో ఆంద్ర ఖైదీలకు, తెలంగాణ సత్యాగ్రహులకు జరిగిన కొట్లాటలో 94 మందికి దెబ్బలు తగిలినాయనీ వార్త పొక్కింది. తక్షణమే జనం అక్కడ గుమిగూడినారు. ప్రజాసమితి నాయకులు వెళ్ళినారు. అక్కడ చేరిన వారిపై లాఠీచార్జి జరిగింది. ఈ సంఘటనకు నిరసనగా 1969 జూన్ 2 న తెలంగాణ అంతటా హార్తా జరిపినారు. అనేకచోట్ల కాల్పులు జరపడంతో పరిస్థితి విషమించింది. జూన్ 3 వ తేదీ గూండాలుజానికి నిరసనగా హార్తా పిలుపు ఇచ్చినారు. అదే సమయంలో ప్రత్యేక తెలంగాణ ఏర్పరచబోవడంలేదని ప్రధాని ప్రకటించినారు. దీనితో రెచ్చిపోయిన ప్రజలు విజృంభించినారు. జూన్ 3 న రాజధాని కేవలం ప్రజాసమితిపాలన కిందఉన్నదా అన్నట్లువాతావరణం ఏర్పడింది. పగలు కూడా కర్ఫ్యూ విధించినారు. ప్రజాసమితి కార్యకర్తలు రోడ్లపై ఎల్క్విక్ స్టంభాలు, రాళ్ళు అడ్డం పెట్టినారు. ప్రజా జీవితం స్తంభించింది.

అప్పట్లో తెలంగాణ యాదవసభ, తెలంగాణ పత్రికా విలేఖరుల సంఘం ఏర్పడినాయి.

పరిస్థితి విషమించిన దృష్ట్యా 1969 జూన్ 4 న అర్ధరాత్రి మాత్రమేగా ప్రధాని శ్రీమతి ఇందిరాగాంధీ హైదరాబాద్ చేరుకొన్నారు. కర్ఫ్యూ ఉండటం వల్ల మాదావుడిగా, ప్రభుత్వ వాహనాలు పంపించి ప్రజాసమితి నాయకులను పిలిపించినారు. ప్రధాని రాకవల్ల, చర్చలవల్ల, ప్రయోజనం లేకపోయింది. తెల్లవారు జామున ప్రధాని ఢిల్లీ వెళ్ళిపోయినారు. ఉదయం ఆమె ఆప్టనిస్తాన్ వెళ్ళినారు. తరవాత రెండు రోజులకు దేశీయాంగకాభామంత్రి శ్రీ వై. బి. చవాన్ హైదరాబాద్ వచ్చి, రెండు రోజులపాటు నిర్విరామంగా చర్చలు జరిపినా ప్రయోజనం లేకపోయింది. కర్ఫ్యూ కొంతవరకు సడలించినారు.

1969 జూన్ 3 నుంచి పాఠశాలల్లో పరీక్షలు నిర్వహించవలెనని ప్రభుత్వం ప్రయత్నించింది. చివరకు పరీక్షలు వాయిదా వేసున్నట్లు ప్రకటించక తప్పలేదు.

1969 జూన్ 7 నుంచి విద్యుత్ బోర్డు నిబ్బంది ప్రత్యేక తెలంగాణా విమిత్తం పట్టుకుందిగినారు. జూన్ 10 నుంచి తెలంగాణా ఎన్. జి. ఓ. లు ప్రత్యేక రాష్ట్రం కోరుతూ సమ్మే ప్రారంభించి, 35 రోజులు సమ్మే చేస్తున్నారు. సమ్మే మొదలుగాక పూర్వమే అనేకమందిని నిర్బంధంలోకి తీసుకొన్నాడు. దానివల్ల సమ్మే ఆగలేదు.

ఒకవైపు సంఘటనలు ఇట్లా జరుగుతుండగా, 1969 జూన్ 12 న ప్రభుత్వోద్యోగులకు భత్యాలు పెంచుతూ ముఖ్యమంత్రి ప్రకటించినారు. 2 లక్షల 50 వేలమంది ఉద్యోగులకు అదనపు భత్యం లభించే కార్యక్రమంవల్ల రాష్ట్రానికి సాలీనా 5 కోట్ల 50 లక్షల రూపాయల అదనపు వ్యయం అయింది.

కేంద్ర ప్రభుత్వ వైఖరికి నిరసనగా జూన్ 15 న ప్రజాసమితి ఇచ్చిన నిలుపుమేరకు తెలంగాణాలో హార్టాక్ జరిగింది. భవిష్యతు కార్యక్రమాన్ని ఆరు సూత్రాలలో సమితి 1969 జూన్ 17 న ప్రకటించింది.

అప్పటికే తెలంగాణాలో నివసిస్తున్న ఆంధ్రులు వలస పోవడం జరిగింది. మిగిలిన వారేపై అత్యాచారాలు, అక్కడక్కడ జరిగినాయి. ఆస్తులకు నష్టం వాటిల్లింది. ఇట్లా వెళ్ళిపోయిన వారిని ఆదుకొనే నిమిత్తం విజయవాడలో శిబిరాలు వెలకొల్పినారు. అయితే పోటీ ప్రజాసమితి అధ్యక్షుడు శ్రీ శ్రీధర్ రెడ్డి మరొకందరు రాజధానిలో ఆంధ్రులు ఎక్కువగా నివసించే ప్రాంతాలకు వెళ్ళి తమ ఉద్యమం ఆంధ్రులకు వ్యతిరేకమైనది కాదని నచ్చచెప్పడానికి ప్రయత్నించినారు.

ఆంధ్రులవైవా, ముఖ్యమంత్రి ఆయన భార్య, తదితర ఆంధ్ర నాయకుల వైవా గోడలవై అల్లలమై వ్రాతలు వివరీతంగా వెలసినాయి. జుగుప్స కలిగించే ఇటువంటి వ్రాతలవల్ల ఉద్యమానికి ప్రమాదం అని గ్రహించి, కుముద్ నాయక్ ప్రభుత్వం స్వయంగా చెరిపివేసే కార్యక్రమం చేపట్టినారు.

ప్రజాసమితి ప్రకటించిన ఆరుసూత్రాల కార్యక్రమం : సత్యాగ్రహాలు భారీ ఎత్తున పొగించి కైక్కు నింపడం. ప్రజా ప్రతినిధులను ప్రత్యేక రాష్ట్ర వాదానికి అనుకూలంగా మార్చే నిమిత్తం వారి గృహాలవద్ద ధర్నాలు చేయడం. మున్నె కట్టకుండా ప్రభుత్వానికి సహాయ నిరాకరణ గావించడం ఎన్నికైన వారంతా రాజీనామాలుచేసి, ఆ భాళీలలో జరిగే ఉప ఎన్నికలలో ప్రజాశిప్రాయాన్ని తెలియజేయడం.

ప్రజాసమితి ఇచ్చిన కార్యక్రమం ప్రకారం కార్యకర్తలు సత్యాగ్రహానికి పూనుకొని 1969 జూన్ 19 నుంచి అరెస్టు గావడానికి ఆరంభించినారు.

కాంగ్రెస్ పార్టీ కేంద్ర కార్యవర్గం చర్చ నిమిత్తం డా॥ చెన్నారెడ్డిని, శ్రీ కొండాలమ్మడే బాపూజీని, ఢిల్లీకి ఆహ్వానించింది. మొదట వారు కరారాపెరించి, తరువాత వెళ్ళినారు. చర్చలు స్వేచ్ఛగా జరుగుతాయనే ప్రాతిపదిక మీద

శ్రీ వెళ్ళిన వీరిద్దరు నిరాశతో తిరిగి వచ్చినారు. అయితే 2969 జూన్ 24 ప్రాదరాబాద్ కు వచ్చిన ఈ నాయకులకు మనస్వాగతం లభించింది.

1969 జూన్ 24 న రాజధానిలోని ముషీరాబాద్ సెంట్రల్ జైలులో సత్యాగ్రహులు ఇతర ఖైదీలమధ్య సంఘర్షణ జరిగినట్లు వార్త వచ్చింది. అతే మంచి ప్రజలు జైలువద్ద కూడినారు. శ్రీ జి. వెంకటస్వామి ఒక జీపులో వస్తుండగా ఎవరో కాల్పులు జరిపినారు. శ్రీ వెంకటస్వామికి జీపులోని వారికి గాయాలయినవి. వారిని ఆస్పత్రిలో చేర్చినారు. ప్రజలు ఉద్రేకం చెందినారు. ఈ సంఘటనకు నిరసనగా జూన్ 25 న తెలంగాణా అంతటా హర్తా జరగవలెనని డా॥ చెన్నారెడ్డి ప్రకటించినారు. అయితే ఆ రాత్తే డా॥ చెన్నారెడ్డిని, రి మంది ఎం.ఎల్.ఎ.లను, మరికొందరు ప్రముఖులను నిర్బంధించి రాజమండ్రికి తీసుకునిపోయినారు. కారులో వెళుతుండగా మార్కాపేటవద్ద ప్రజలు అడ్డగించినారు. పోలీసులు సముదాయించలేకపోగా, వాయకులే వర్తి చెప్పడంతో, కారు రాజమండ్రి వెళ్ళగలిగింది. వాయకులు అతేకులు నిర్బంధానికి గురికాగా, శ్రీ వెంకట్రామారెడ్డి, శ్రీ పోల్వాని వరసింగరావు మాత్రం అజ్ఞాతంగా ఉంటూ ఆందోళనకు సారథ్యం వహించినారు.

1969 జూన్ 30 న, నులోచన, నరోత్తం రెడ్డి, బి. ఎన్. రెడ్డి, ప్రశ్నకుల నాయకత్వాన మహిళలు ఊరేగింపుగా రాజ్ కుమార్ కు వెళ్ళి గవర్నర్ కు విజ్ఞాపన పత్రం సమర్పించినారు. ఆ తరువాత చరపగా టాక్సీ, ఆటో, ట్రైక్లర్లు రిక్షా కార్మికులు రోజూ ఊరేగింపులు జరిపినారు. మహిళలు తక్కువగా పాల్గొని అరెస్టు అయినారు. శ్రీమతులు పావిత్రీ చెన్నారెడ్డి, లక్ష్మీరెడ్డి, ఈశ్వరీబాయి, సంగం లక్ష్మీబాయి, కుముద్ వామన్ ప్రశ్నకులు మహిళలకు నాయకత్వం వహించి ముందున్నారు.

1969 జూలై 5, 6 తేదీలో సామాన్య నిరాశోభదీక్షలు, మౌనంగా ఊరేగింపులు జరిగినాయి. అల్లర్లు జరగడం, పోలీసులు లాఠీచార్జి చేయడం, ప్రజలు రెచ్చిపోవడం సహజంగా జరిగినాయి. విహారంగ పథంలో ప్రజలు విరివిగా పాల్గొన్నారు.

ఈలోగా జరిగిన రాజకీయ పరిణామం గమనార్హమైంది. 1969 జూన్ 28న తెలంగాణా అభివృద్ధిమండలి సమావేశంలో పాల్గొన్న మంత్రులు కొందరు రాజీనామా ఇవ్వడానికి నిశ్చయించినారు. ఇందులో శ్రీయుతులు సి. బి. రాజగురుమూర్తి, శీతం సిద్ధారెడ్డి, కె. వి. నారాయణరెడ్డి, ఇక్రీమ్ అలీఖాన్ ఉన్నారు. కాని అందరికం పైముందు శ్రీ గురుమూర్తి తన రాజీనామాను ముఖ్యమంత్రికి పంపినారు. అయితే రాజీనామాం త్యాగి మంత్రులకు దక్కనియ్యకుండా, ముఖ్యమంత్రి తాళే రాజీనామా ఇవ్వనట్లు ప్రకటించినాడు. అయితే ఆయన రాజీనామా గవర్నర్ కుగాక, కాంగ్రెస్ పార్టీ అధ్యక్షుడైన

శ్రీ నిజలింగప్పకు పంపినారు. ఈ పార్టీ తెలియగానే కాజిదానిలో ప్రజలు ఆనందోత్సాహంతో వీధుల్లోకి వచ్చేసినారు. పరిస్థితి అదుపు తప్పింది. ప్రజా సమితి నాయకులే మైకులలో ప్రజలను ప్రశంసంగా ఉండవలసిందిగా విజ్ఞప్తి చేయవలసి వచ్చింది. ముఖ్యమంత్రి రాజీనామాపార్టీ విని, అంతవరకూ సమైక్యతా పాదులుగా ఉన్నవారు, తామూ ప్రత్యేకరాష్ట్రాన్ని కోరుతున్నట్లు ప్రకటనలు చేసినారు.

మంత్రిమండలిలో రాజీనామా ఇవ్వదలచినవారు 1969 జూన్ 28న తెలు రాజీనామాలను ముఖ్యమంత్రికి అందించినారు. అయితే తాము సమైక్య తాళే కృషి చేస్తామని పేర్కొన్నారు.

రాజీనామా విషయాన్ని, నాయకత్వ సమస్యను తీర్చే నిమిత్తం కాంగ్రెస్ పార్టీ శాసనసభా సభ్యుల సమావేశాన్ని 1969 జూలై 6న హైదరాబాద్ లో ఏర్పాటుచేసినారు. కాంగ్రెస్ పార్టీ అధ్యక్షుడు శ్రీ నిజలింగప్ప, కాంగ్రెస్ ప్రముఖుడు శ్రీ కామరాజ్ నాడార్ సమక్షంలో సమావేశం జరిగింది. బ్రహ్మానందరెడ్డి నాయకత్వంపై సంపూర్ణ విశ్వాసాన్ని ప్రకటిస్తూ, రాజీనామా ఆమోదించవలసని ఒత్తిడి చేయరాదంటూ తీర్మానంచేసినారు. శ్రీ పి. వి. నరసింహారావు ప్రతిపాదించిన ఈ తీర్మానాన్ని, శ్రీ అక్కినేని భాస్కరరావు బలపరచగా ఏకగ్రీవంగా ఆమోదించినారు. అంతకు ముందే ప్రసంగాలు పూర్తి అయినాయి. ఎం. ఎల్. పి. లలో 188 (మొత్తం 194), ఎం. ఎల్. సి. లలో 62 (మొత్తం 90) మంది సమావేశంలో పాల్గొన్నారు. తెలంగాణా కావాలని జయిస్తున్న శాసనసభ్యులు 24 మంది రాలేదు.

తెలంగాణా వ్యవహారాలు ఇట్లా ఉండేగా కాంగ్రెస్ పార్టీ బెంగళూరులో సమావేశమై రెండుగా చీలిపోయింది. అందులో శ్రీ బ్రహ్మానందరెడ్డి మాత్రం శ్రీమతి ఇందిరాగాంధీ నాయకత్వాన్ని ఆమోదించి, బలపరచినాడు.

1969 జూలై 18న ముఖ్యమంత్రి శ్రీ బ్రహ్మానందరెడ్డి, బెంగళూరు మంచి తిరిగివచ్చి, అమకొన్న ప్రకారం ఘోషించి, పేర్లు ప్రకటించినాడు. శ్రీ నీలం సంజీవరెడ్డి అల్లుడు శ్రీ రాంభూపాల్ రెడ్డి, తెలంగాణా ప్రముఖుడు శ్రీ వ్యూకల రామచంద్రారెడ్డి మాత్రం మంత్రి మండలిలో చేరడానికి నిరాకరించినారు.

శ్రీ సుజీతయ్య కాలంలో మాత్రం ప్రవేశ పెట్టిన ఉపముఖ్యమంత్రి పదవిని తిరగబోడి శ్రీ జె.వ. నరసింధరావుకు ఇచ్చినారు. ఆ విధంగా 1956లో జరిగిన పెద్ద మనుషుల ఒప్పందంలో ఒక ఘాతాన్ని గౌరవించినట్లయింది. మిగిలిన కేబినెట్ హోదామంత్రులు : శ్రీయుతులు పెద్దిరెడ్డి, తిమ్మారెడ్డి, తోటరామస్వామి, పి.వి. నరసింహారావు, కాకాని వెంకటరత్నం, ఎం. ఎస్. లక్ష్మీ నరసింహయ్య, షే. తేజురామానాయుడు, కె. విజయభాస్కరరెడ్డి, రుద్రరావు, శ్యామలింగరావు, శిల్పం నీర్దారెడ్డి, ఇబ్రహీం అలీ అస్ఫేరి, కలిగెం వెంకట

రావు, అనగాని భగవంతురావు, వాసిరెడ్డి కృష్ణమూర్తి నాయుడు, జి. సంజీవరెడ్డి డి. చెరుమాళ్ళు.

సేబ్ హోదామంత్రులు :

శ్రీయుతులు అక్కిరాజు వాసుదేవరావు, ఎ. సంజీవరెడ్డి, రామచంద్ర రావు కళ్యాణి, రొండా నారప్పరెడ్డి, జి.సి. వెంకన్న, వి. పురుషోత్తంరెడ్డి, డి. రాజనరసింహ, పాములపాటి అంకినీడు, ప్రసాద్ రావు, ఎన్.ఆర్.ఎ.ఎస్. అప్పలనాయుడు, శ్రీమతి రోదామిశ్రీ, తెలంగాణా మంత్రులకు ప్రణాళిక, హాం, భారీనీటి పారుదల, రవాణా, విద్య, ఆరోగ్యం ఇచ్చినారు.

ప్రత్యేక తెలంగాణా ఆందోళన జరుగుతుండగా, కొన్ని న్యాయస్థాన నిర్ణయాలు వచ్చినాయి. తెలంగాణావాసులుకాని 37 మంది ఉపాధ్యాయులను ప్రభుత్వం తొలగించగా, వారు హైకోర్టులో రిట్ దరఖాస్తు పెట్టుకొన్నారు. హైకోర్టు న్యాయమూర్తి చిన్నప్పరెడ్డి ప్రభుత్వ ఉత్తరువు చెల్లదంటూ కొట్టి వేసినారు. రాష్ట్ర ప్రభుత్వం వెంటనే డివిజన్ జెంక్ కి అప్పీలు చేసింది. హైకోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తి పింగళి జగన్మోహనరెడ్డి, న్యాయమూర్తి అవుల సాంబశివరావు ముల్కీ నిబంధనలు కొన్ని పరిమితులతో చెల్లుతాయని తీర్పు చెప్పినారు. దరఖాస్తుదారులు సుప్రీంకోర్టుకు వెళ్ళినారు. 1969 మార్చి 31 న ముల్కీ నిబంధనలు చెల్లమంటూ సుప్రీంకోర్టు తీర్పురాగా, ఆందోళనలో ఆజ్యం పోసినట్లయింది. రాష్ట్ర ప్రభుత్వం అప్పీలు చేసింది.

1969 ఆగస్టు మాసం అంతా ఆందోళన కొనసాగింది. ఆగస్టు 11 నుంచి నిరవధిక సమ్మె జరపమని పిలుపు ఇచ్చిన శ్రీ శ్రీహర్ రెడ్డిని ఆగస్టు 21 న నిర్బంధంలోకి తీసుకొన్నారు. ప్రివెంటివ్ డిటెన్షన్ క్రింద నిర్బంధంలో ఉన్న డా॥ చెన్నారెడ్డి, తదితరులను హైకోర్టు విడుదల చేయవలసిందిగా ఉత్తరువులు జారీ చేసింది. ఆగస్టు 26 న వారు విడుదలయినారు అయితే రాజమండ్రిలో ఉన్న డా॥ చెన్నారెడ్డి మొదలైనవారిని సుప్రీంకోర్టు ఎదుట ప్రవేశపెట్టే నిమిత్తం ఢిల్లీ తీసుకొని వెళ్ళినారు. ఢిల్లీ లోనే వీరంతా విడుదల అయినారు. డా॥ చెన్నారెడ్డి, మిగిలినవారు కేంద్ర కాంగ్రెస్ నాయకులతో చర్చలు జరిపి, హైదరాబాద్ కి తిరిగి వచ్చినారు. వారికి గొప్ప స్వాగతం లభించింది.

తెలంగాణా ఏర్పాటుకై ఆందోళన జరుగుతుండగా శాసనసభా సమావేశాలు 1969 ఆగస్టు 14 నుంచి సెప్టెంబరు 23 వరకూ జరిగినాయి. తెలంగాణా సమస్యను నాలుగు రోజులపాటు శాసనసభ చర్చించింది. ఈ సమావేశాలలో పాల్గొన్న ప్రత్యేక తెలంగాణావారు తమ ప్రాంతాల్లో జరుగుతున్న అన్యాయాలను అనేక సందర్భాల్లో ప్రభుత్వ దృష్టికి తీసుకొని రాగలిగారు. అంతర్జాతీయ మార్షల్ జరిగిన బ్రిజ్ లక్ సమావేశాల్లో కొందరు విద్యార్థులు అసెంబ్లీ ఉపసభ్యుల ప్రత్యేకించి విస్తాదాలు చేసినారు. తొలినాడు ఉభయ సభల్లో

మొదటి ప్రసంగించవలసిన గవర్నరు కూడా ప్రసంగించ వీలులేని వాతావరణం ఏర్పడింది. తెలంగాణా కావాలని కోరుతున్న సభ్యులు నినాదాలు చేసినారు. అప్పుడు గవర్నరుగా ఉన్న శ్రీ ఖండూభాయ్ దేశాయ్ తన ప్రసంగం చదివి వట్లే భావించమని వెళ్ళిపోయినారు. ఈ అనుభవాలదృష్ట్యా వర్షా కాల సమావేశాలలో శాసన సభలలోకి ప్రేక్షకుల నెవరినీ అనుమతించలేదు. రాజధానిలో మంత్రులు కావలాతోనే తిరగవలసి వచ్చింది. శాసన సభ్యుల పరిస్థితి కూడా ఇంచుమించు అట్లాగే ఉంది. ప్రధాని ప్రకటించిన సూత్రాల ననుసరించి భార్గవ కుమార్ లలిత్ రాష్ట్రానికివచ్చి మిగులు నిధుల విషయం, సర్వీసుల విషయం పరిశీలించినారు. మిగులు నిధులు నూట పదికోట్లు ఉండవలెనని ప్రజాసమితి ప్రకటించింది. 38 కోట్ల రూపాయలు ఉన్నట్లు కుమార్ లలిత్ తమ నివేదికలో పేర్కొన్నారు. ఇది తమకు ఆమోద యోగ్యంకాదని ప్రజాసమితి ప్రకటించింది.

1969 సెప్టెంబరు, 21 న తిరిగి కళాశాలలకు హాజరు కావలెనని విద్యార్థులు నిర్ణయం తీసుకొన్నారు. దీని ఫలితంగా కళాశాలలు మళ్ళీ పని చేయ నారంభించినాయి.

ఉభయ శాసన సభలలోనూ ప్రత్యేక తెలంగాణా కోరినవారుయునై బెడ్ ఫ్రంట్ గా ఏర్పడ్డారు. ఇందులో కొందరు నాయకత్వం మారవలెనని కోరినవారూ ఉన్నారు. శాసన సభలో శ్రీ వి.బి. రాజు యునై బెడ్ ఫ్రంట్ కు నాయకత్వం వహించినారు. మిగిలిన సభ్యులు : శ్రీయుతులు కె. ఆచ్యుతరెడ్డి, టి. అంజయ్య, ఆర్. భీమారావు, ఎం. ఎం. హాషిం, సి. జగన్నాథరావు, ఎం. మాణిక్యరావు, పి. నరసింగరావు, జి. రాజారాం, ఎన్. రామచంద్రారెడ్డి, ఎ. మదన్ మోహన్, ఎం. శ్రీనివాసరావు. శాసనమండలిలో సభ్యులు: శ్రీయుతులు ఐరేని లింగయ్య, ఎం. ఆర్. శ్యామ్ రావు, జి.వి. సుధాకరరావు, వెంకటరాం రెడ్డి, పరిషిరెడ్డి, టి. గోవింద్ సింగ్, శ్రీమతి ఎస్. లక్ష్మీరెడ్డి.

శాసన సభకు జరిగిన రెండు ఉప ఎన్నికలలో రాజధానిలోని ఖైరతాబాద్ నుంచి నాగంకర్పూర్, మెదక్ జిల్లా సిద్దిపేట నుంచి శ్రీ ఎ. మదన్ మోహన్ గెలిచినారు.

సామూహిక సత్యాగ్రహాలపట్ల, ఆందోళనలు, నిరసన ప్రకారాలపట్ల ఆసక్తి సన్నగిల్లుతూ వచ్చింది. అకోబరు పది నుంచి సత్యాగ్రహంలో పాల్గొనని ప్రజాసమితి కార్యనిర్వాహక సభ్యులవై చర్య తీసుకుంటామని సమితి ప్రకటించింది. ఈ నిర్ణయంతో శ్రీ కొండా లక్ష్మణ్ బాపూజీ విభేదించినారు. కార్యకర్తలూ తొందరపడి ఏర్పాటు చేస్తున్నారని ఆయన ప్రజాసమితి కార్యాచరణ సమయం నుంచి రాజీనామా చేసినారు. డా॥ చెన్నారెడ్డికి, శ్రీ కొండాలక్ష్మణ్ బాపూజీకి ఉత్తరప్రభుత్వ తరాలు జరిగినాయి. వారిద్దరిమధ్య ఉన్న అభిప్రాయభేదాలు పోయేట పడినాయి. 1969, అక్టోబరు 10 నుంచి శ్రీ మల్లిఖార్జున్ ఆమరణ

నిరాహారదీక్ష పూనినారు. కొద్దిరోజులకే ఆయనను ఆసుపత్రికి తరలించినారు. అక్టోబరు 22, 23 తేదీలలో ప్రజాసమితి కార్యవర్గ సమావేశం జరిపింది. నవంబరునుంచి చేపట్టవలసిన కార్యక్రమాన్ని చర్చించినారు. జిల్లా స్థాయిలో సమ్మేళనాలు, ఎన్నికలు డిశంబరు 15వ తేదీ లోపల పూర్తి చేయవలెనని, తరువాత రాష్ట్రస్థాయి సమితి ఎన్నికలు జరపవలెనని, నిర్ణయించినారు. శ్రీ ఎ. మదన్ మోహన్ కూ, డా॥ చెన్నారెడ్డికి నిర్ణయాలపై అభిప్రాయ భేదాలు వచ్చినాయి. సమావేశంనుంచి కొందరు బయటికి వెళ్ళిపోయినారు. డా॥ చెన్నారెడ్డి సమితి అధ్యక్ష పదవికి రాజీనామా చేసినారు. కాని ఆయనే కొనసాగవలెనని సమితి కార్యవర్గం తీర్మానించటంతో ఆ రాజీనామా ఉపసంహరించుకొన్నారు. విద్యార్థులలో కూడా మల్లిఖార్జున్ వర్గానికి, ఇతరులకూ ఉన్న అభిప్రాయభేదాలు బయటపడినాయి. ఇతర రాష్ట్రాలనుంచి హైదరాబాద్ వచ్చిన కొందరు పార్టీనాయకులూ, చిన్నరాష్ట్రాల కమ్యూలంగా ప్రకటలు చేసినారు. అక్టోబరు 23న మళ్ళీ నిరసన వ్రతాలు జరిగినా, నాటిలో ఉత్సాహం తగ్గినట్లు కనిపించింది. నవంబరు 1 న ఆంధ్రప్రదేశ్ అవతరణ దినోత్సవాలకు వ్యతిరేకంగా ప్రజాసమితి ఊరేగింపులూ, జపారంగ సభలూ జరిపింది.

తెలంగాణా ప్రజాసమితి ప్రథమ వార్షిక మహాసభ 1970 జనవరి 10, 11 న సికింద్రాబాద్ లో జరిగింది. జనవరి 15న మృతవీరుల దినం జరపాలని నిర్ణయించినారు. అంతేగాక ప్రజాసమితిని రాజకీయపార్టీగా మార్చమని తీర్మానం చేసినారు. అయితే ఈ విషయమై చర్చించి నిర్ణయించడానికిగాను ఒక సంఘాన్ని ఏర్పరచినారు. 22 మంది సభ్యులుగల ఈ సంఘం శ్రీ బి. సత్యనారాయణరెడ్డి సమావేశకర్తగా 11 మంది సభ్యులతో ఒక ఉపసంఘాన్ని నియమించింది. ఇందులో శ్రీయుతులు ఎం.ఎం. హాషిం, పి. నరసింగరావు, జి. రాజారాం, జి. వెంకటస్వామి, టి. గోవింద్ సింగ్, టి. అంజయ్య, ఎన్. కరోత్తమరెడ్డి, జి.వి. సుధాకరరావు, టి. హయగ్రీవాచారి, బద్రివిశ్వాత్ పిట్టి, శ్రీమతి ఈశ్వరీబాయి సభ్యులుగా ఉన్నారు. వీరంతా చర్చలు జరిపి ప్రజాసమితిని రాజకీయపార్టీగా మార్చవలెనని, ఎన్నికల చిహ్నం పెట్టుకొనవలెనని నిర్ణయించినారు. ఈ నిర్ణయానుసారం ప్రజాసమితి 1970 ఆగస్టులో రాజకీయ పార్టీగా రూపొందింది. పార్టీలో చేరదలచినవారంతా బయటికి వెళ్ళిపోవలెనని, అంతవరకూ ప్రజాసమితిలో ఉన్న సంయుక్త సోషలిస్టుపార్టీ, రిపబ్లికన్ పార్టీ, కాంగ్రెసుపార్టీవారు కొందరు తప్పుకోవలసి వచ్చింది.

బంగ్లాదేశ్ ఏర్పడటంలో భారతదేశం అపూర్వమైన పాత్ర నిర్వహించినవల్ల శ్రీమతి ఇందిరాగాంధీకి, ఆమె అధ్వర్యాన ఉన్న కాంగ్రెస్ పార్టీకి పజలలో పలుకుబడి బాగా పెరిగిపోయింది. 1971 లోనే లోక్ సభకు మధ్యం తర ఎన్నికలు జరపవలెనని నిర్ణయం తీసుకొన్నారు. అప్పుడు ప్రజాసమితి

వాయకడు డా॥ చెన్నారెడ్డిని ఢిల్లీ ఫిలిమ్స్ చర్యలు జరిపినారు. ఆమె కొన్ని ప్రతిపాదనలు చేసినారు : 1. తెలంగాణాలో ప్రజాసమితి ఎన్నికలలో పోటీ చేయరాదు. 2. ఎస్.ఎ.టి. మంత్రాధిపతి పథకానికి 1977 వరకూ వ్యవధి ఉన్నదే. 3. తెలంగాణాలో ఎన్నికైన కాసన సభ్యులలో మూడింట రెండు వంతులమంది కోరికే 1977 లో ప్రత్యేక రాష్ట్రాన్ని ఏర్పాటు చేయటానికి వీలుంటుంది. ఈ ప్రతిపాదనలు డా॥ చెన్నారెడ్డి ప్రజాసమితి ముందు వెళ్లినారు. ఆయన తీవ్ర విమర్శలకు గురియినారు. తరువాత ప్రధాని ప్రతిపాదనలు విరాకరిస్తూ ఎన్నికలలో పోటీ చేయవలెనని నిర్ణయించుకొన్నారు. ఎన్నికల గుర్తుగా పాఠను ఎన్నుకున్నారు. ప్రజాసమితి అభ్యర్థులపై పోటీ పెట్టవద్దని, ఏకగ్రీవంగా ఎన్నిక జరిగే అవకాశం కల్పించవలెనని, డా॥ చెన్నారెడ్డి రాజకీయ పార్టీలకు విజ్ఞప్తి చేసినారు. ప్రజాసమితి ఒకే ఒక లక్ష్యంలో ఎన్నికలలో పోటీ చేసింది. ప్రత్యేక రాష్ట్రాన్ని ఏర్పాటు చేయటం మాత్రమే కర్తవ్యంగా వేర్కొంది. కాంగ్రెసు పార్టీని, ముఖ్యంగా శ్రీమతి ఇందిరా గాంధీని తీవ్రంగా విమర్శించినారు. డా॥ చెన్నారెడ్డి ప్రారంభించిన తెలంగాణా పెంటనల్ అనే వారపత్రిక శ్రీమతి ఇందిరాగాంధీని విచారణ జరపాలంటూ వ్రాసింది. ప్రజాసమితి తెలంగాణాలో 14 స్థానాలకు అభ్యర్థులను నిలబెట్టింది. అందులో 10 స్థానాలు సమితి గెలుచుకొంది.

హైదరాబాద్ లో ప్రజాసమితి అభ్యర్థి శ్రీ జి. ఎన్. మేల్కొక్కేకు 1,84,925 ఓట్లురాగా, కాంగ్రెసు బలపరచిన స్వతంత్ర అభ్యర్థికి 85,519 ఓట్లు వచ్చినాయి. ఏకింహాబాద్ లో సమితి అభ్యర్థి శ్రీ ఎం.ఎం. హామిద్ కి 98,598 ఓట్లురాగా కాంగ్రెసు అభ్యర్థికి 74,909 ఓట్లు వచ్చినాయి. సిద్దిపేటలో శ్రీ జి. వెంకటప్పామికి 1,69,414 ఓట్లురాగా, కాంగ్రెస్ బలపరచిన కమ్యూనిస్టుపార్టీ అభ్యర్థికి 79,851 ఓట్లు వచ్చినాయి. మెదక్ లో శ్రీ మల్లిఖార్జునాచారికి 1,52,968 ఓట్లురాగా కాంగ్రెసుకు 99,5,281 ఓట్లు వచ్చినాయి. సాగర్ కర్నూలులో ఎం. భీష్మదేవ్ కు సమితి అభ్యర్థిగా 1,49,774 ఓట్లు రాగా, కాంగ్రెస్ అభ్యర్థికి 79,851 ఓట్లు వచ్చినాయి. పెద్దపల్లిలో సమితి అభ్యర్థి శ్రీ వి. కులపీరాంకు 1,65,084 ఓట్లురాగా, కాంగ్రెసు అభ్యర్థికి 56,819 ఓట్లు వచ్చినాయి. కరీంనగరులో సమితి అభ్యర్థి శ్రీ ఎం. సత్యనారాయణ్ కాపుకు 1,19,881 ఓట్లురాగా, కాంగ్రెసు అభ్యర్థికి 1,09,824 ఓట్లు వచ్చినాయి. హంగుల్లో సమితి అభ్యర్థి శ్రీ ఎన్.బి. గిరికి 1,82,193 ఓట్లు రాగా, కాంగ్రెసు అభ్యర్థికి 88,612 వచ్చినాయి. నల్గొండలో సమితి అభ్యర్థి శ్రీ రామకృష్ణారెడ్డికి 1,11,892 ఓట్లు రాగా, కాంగ్రెసు అభ్యర్థికి 1,06,294 ఓట్లు వచ్చినాయి. మహబూబ్ నగర్ లో సమితి అభ్యర్థి శ్రీ జె. రామేశ్వరరావుకు 1,27,878 ఓట్లురాగా, కాంగ్రెసు అభ్యర్థికి 1,10,440 ఓట్లు వచ్చినాయి. విజ్ఞాపూర్, అధిలాబాద్, భీమ్మం, మిర్యాలగూడలో సమితి అభ్యర్థులు ఓడిపోయినారు.

దేశవ్యాప్తంగా శ్రమి ఇందిరాగాంధీకి లోక్ సభలో అత్యధిక స్థానాల్లో లభించింది. అటువంటి పరిస్థితులలో తెలంగాణ ప్రజాసమితి 10 శాతం లోక్ సభలో కొంతకాలంపాటు ప్రత్యేక పార్టీగా వ్యవహరించినప్పటికీ, త్వరిత రాష్ట్రం కోసం కీలకమైన పాత్ర నిర్వహించే అవకాశం లేకపోయింది. త్వరిత పార్టీగా కొనసాగటం, కాంగ్రెసులో విలీనం కావటం అనేది నియాంశమయింది. ప్రధానమంత్రి ఇందిరాగాంధీతో ప్రజాసమితి నాయకులుగా డా॥ చెన్నారెడ్డి అనేక పర్యాయాలు కలిసి చర్చించిన ఫలితంగా ఆరు శాతం పథకం ఏర్పడింది. ఆ సూత్రాలు :

1. తెలంగాణకు ప్రత్యేక బడ్జెట్, ప్రత్యేక ఆదాయ వ్యయ వివరాలు
2. ముఖ్య నిబంధనల కొనసాగింపు.
3. ప్రాంతీయ సంఘాన్ని చట్టబద్ధంగా కొనసాగించటం.
4. తెలంగాణకు ప్రత్యేక కాంగ్రెసు సంఘాన్ని ఏర్పరచటం.
5. మూడేళ్ళ అనంతరం ఈ విషయాన్ని సమీక్షించటం.
6. ముఖ్యమంత్రి శ్రీ బ్రహ్మానందరెడ్డి రాజీనామా ఇవ్వడం, తెలంగాణ వ్యక్తిని ముఖ్యమంత్రిగా చేయడం.

తొలుత ఈ ఒడంబడిక వ్రాత పూర్వకంగా లేకపోయినప్పటికీ తెలంగాణకు ప్రత్యేక కాంగ్రెసు సంఘాన్ని ఏర్పరచవలెననేదే తప్ప, మిగిలినవి పరణలోనికి వచ్చినాయి. శ్రీ బ్రహ్మానందరెడ్డి ముఖ్యమంత్రిగా వైదొలిగారు. 1971 సెప్టెంబరు 18 న తెలంగాణ ప్రజాసమితివారు సమావేశమై కాంగ్రెసులో విలీనంకావలెనని ఏకగ్రీవంగా తీర్మానించినారు. ఆరుసూత్రాలు డా॥ కామయ్య వైదొలగటంలోనే ఇమిడి ఉన్నాయని శ్రీ బ్రహ్మానందరెడ్డి ప్రకటించినారు. ప్రజాసమితి కాంగ్రెసులో విలీనం కావడం ఇష్టంలేనివారు డా॥ చెన్నారెడ్డిని విమర్శిస్తూ సుపూర్ణ తెలంగాణ ప్రజాసమితిని ఏర్పరచినారు. దీనికి శ్రీ బి. సత్యనారాయణరెడ్డి నాయకత్వం వహించినారు. తెలంగాణ పోరాటాన్ని కొనసాగిస్తామని రిపబ్లిక్ పార్టీ నాయకురాలు శ్రీమతి ద్వారీబాయి ప్రకటించింది. సంపూర్ణ తెలంగాణ ప్రజాసమితి 1972 శాసన ఎన్నికలలో 41 మంది అభ్యర్థులను నిలబెట్టగా పోలై న ఓట్లలో 1.8 శాతం ప్రతిపక్ష వారందరికీ కలిపి వచ్చినాయి.

శ్రీ కొండాంజ్జుల్ బాపూజీ ఏర్పరచిన తెలంగాణ కాంగ్రెస్ కూడా లోక్ సభ ఎన్నికలలో ఎటువంటి బలాన్ని సమకూర్చుకోలేకపోయింది. రెండు రోజుల మహాసభలు జరుపుకొన్న తెలంగాణ ప్రజాసమితి కాంగ్రెసులో నం అయిన తరువాత ప్రత్యేక తెలంగాణ సమస్య అడుగున పడిపోయింది.

కాంగ్రెసును కాపాడండి - అనే నినాదం ఇస్తూ యునైటెడ్ ఫ్రంట్ యకుడుగా వ్యవహరించిన శ్రీ వి.బి. రాజు రాజ్యసభకు ఎన్నికగావడంతో యవ ఢిల్లీకి రంగాన్ని మార్చినారు. తెలంగాణ ఆందోళనలో 800 మందికి

పై గా చనిపోయినారనీ, వీరంతా పోలీస్ కాల్పులలో మరణించినారని ప్రత్యేక రాష్ట్రవాదులు పేర్కొన్నారు. అధికార అంచనాలనుబట్టి 96 పర్యాయాలు కాల్పులు జరగగా అందులో హైదరాబాద్ నగరంలోనే 53 సార్లు జరిగిందాయి. మొత్తం 57 మంది చనిపోగా, రాజధానిలోని 36 మంది ఇందులో ఉన్నారు. కేంద్ర ప్రభుత్వ ఆస్తులకు 12.04 లక్షలు, రోడ్డు రవాణా సంస్థకు 28.31 లక్షలు, ఇతర శాఖలకు 3.20 లక్షలు, వ్యక్తిగత ఆస్తులకు 18.61 లక్షల నష్టం వాటిల్లింది. ఆందోళన సందర్భంగా పోలీసు బందోబస్తు నిమిత్తం అయిన ఖర్చు 1, 37, 37, 900 రూపాయలు. అనేక పర్యాయాలు పరిస్థితిని అదుపులో పెట్టటానికి పై వ్యాన్ని పిలిపించినారు. ఒక విద్యా సంవత్సరం నష్టమయింది. ఇటువంటివన్నీ అంచనాలు వేస్తే నష్టం ఇంకా చాలా ఉండవచ్చు.

ప్రత్యేక ఆంధ్ర ఆందోళన

తెలంగాణాలో 1969 నుంచి జరిగిన ఆందోళన ఫలితంగా ఆంధ్రలో వేర్పాటు ధోరణి ప్రబలుతూ వచ్చింది. అట్లాంటప్పుడు సుప్రీంకోర్టు ఒక తీర్పు చెబుతూ ముక్తి నిబంధనలు చెల్లుతాయన్నది (1972, అక్టోబరు 3). అగ్నిలో ఆజ్యం పోసినట్లుగా రాష్ట్ర ముఖ్యమంత్రి శ్రీ పి.వి. నరసింహారావు, తెలంగాణావారి ఉద్యోగ హక్కులమీద సుప్రీంకోర్టు తీర్పు చివరిమాట అన్నారు. రాష్ట్రం ఏర్పడిన నాటినుంచి ముక్తి నిబంధనలు అమలుజరపవలెనని తెలంగాణాలో ప్రజలు కొందరు భావించివారు. ఇదంతా ప్రత్యేకాంధ్ర ఆందోళనకు దారి తీసింది. ఆంధ్రులు కొందరు ముక్తి నిబంధనలంటే ఏమిటో తుట్టంగా పరిశీలించినారు. అవి అమలు జరిగితే ప్రమాదకరం. అనుకోన్నారు. అమలు పరచరాని అంశాలు ఉండటమేగాక, అవి ప్రజాస్వామ్య ధోరణికి భిన్నంగా ఉన్నాయని వారు భావించినారు. ఇట్లాటి విషయాలను ప్రతిఘటించవలెనంటే ఆందోళనే శరణ్యం అనుకోన్నారు. విద్యార్థులూ, యువకులూ ఈ విషయాన్నే 1972 అక్టోబరు 22న విజయవాడలో సమావేశమై చర్చించినారు. వారు ముక్తి నిబంధనలవల్ల పొందబోయే నష్టాన్ని అంచనా వేసుకొన్నారు. విద్యార్థులు ఏటా రులో 1972 అక్టోబరు 24న మహాసభ జరవగా ముఖ్యమంత్రి శ్రీ పి.వి. నరసింహారావు విద్యార్థులకు నచ్చచెప్పడానికి ప్రయత్నించినారు. కాని విద్యార్థులలో, పౌరులలో చోటు చేసుకొన్న అనుమానాలు, భయాలూ పోలేదు. సుప్రీంకోర్టు తీర్పు అమలుపరి ఆంధ్ర విద్యార్థులకు జంటనగరాల్లో విద్యావకాశాలు ఉండవు. అప్పటివరకు లభిస్తున్నకొద్ది శాతం స్థితి కూడా విద్యాలయాలలో వారికి లభించవు. ఇక ఆంధ్రులకు తెలంగాణాలో ఉద్యోగం సంపాదించటం దుర్లభమౌతుంది. పరిశ్రమలు, వ్యాపారాలు, బ్యాంకులు జాతీయం చేస్తే తెలంగాణాలోని ఉద్యోగాలకు ఆంధ్రులు అర్హత పోగొట్టుకొంటారు. ఇటువంటి అనుమానాలు, భయాలు ఆంధ్రులలో కోపాన్ని, రోషాన్ని కల్పించాయి. ముక్తి నిబంధనలు అమలు జరిపితే ఆంధ్రుడు రాష్ట్రంలోని తెలంగాణా మునిసిపల్ కార్పొరేషన్లలో పనిచేయడమనేది అసంభవమై పోతుంది. వీటన్నిటి దృష్ట్యా విద్యార్థులకు భవిష్యత్తు ఆశాజనకంగా కనిపించలేదు. కనక ముక్తి నిబంధనల అమలును ప్రతిఘటించవలెననుకొన్నారు. 1972 అక్టోబరు 26 నుంచి నమ్మే ప్రకటించినారు.

ప్రధాని శ్రీమతి ఇందిరాగాంధీకి ఈ విషయాలన్నీ చెప్పవలెనని ఉద్యోగుల నాయకులూ, మంత్రులూ ఢిల్లీకి తరలి వెళ్ళినారు. బి.వి. సుబ్బారెడ్డిగారి పారథ్యంలో విజ్ఞప్తులను ఆమెకు విశదపరచినారు.

తెలంగాణా ప్రాంతీయ సంఘం అధ్యక్షులు శ్రీ కోదాటి రాజమలకు పలహాలిచ్చే నిమిత్తం ఏర్పరచిన ఉపసంఘం తమ సలహాగా 12 అంశాలుగల ఒక ప్రతిపాదన చేపట్టింది. అందులో ప్రధానాంశాలు :

1. ఏ ప్రతిపాదన చేసినా, అది ముగ్గు నిబంధనల పరిధిలోనే ఉండవలె.

2. తెలంగాణా ప్రాంతంలోని ప్రాంతీయ కార్యాలయాలలోనూ, జిల్లాలోనూ కేంద్ర పరిస్థితులలో ఉన్న ఉద్యోగులకు ముగ్గు నిబంధనలు వర్తిస్తాయి. మిగతా అన్ని ఉద్యోగాల్లోనూ ఇవి వర్తిస్తాయి.

3. ఆంధ్రులూ, తెలంగాణావారికీ వేరు వేరుగా సచివాళియాల్ని ఉద్ధిష్టవలె. కార్యాలయాలు, వాటి అధిపతులూ వేరుగా ఉండవలె.

4. 1956 వ సంవత్సరం 1 నుంచి ముగ్గు నిబంధనలు అమలుపరిచే విషయం ప్రాంతీయ సంఘం పరిశీలించవలె.

5. ఎంతకాలం ఈ నిబంధనలు అమలులో ఉండవలెనని నిర్ణయించవలెనని ప్రాంతీయ సంఘమే.

6. అధ్యక్షుడు, ప్రాంతీయ సంఘానికి ఉద్యోగాలపై పూర్తి పెత్తనం ఇచ్చే ఉత్తర్యు జారీ చేయవలె.

7. ఈ అంశాలను అమలు చేయడానికి కావల్సిన సంఘాలను, తగిన అధికారులను నిర్ణయించవలె.

1972 నాటి ముగ్గు నిబంధనల తొలివి రేఖం మొత్తం మీద ఎక్కడా అమలులోలేవు. వై కాం నవాబు కాలం నాటి నిబంధనలు కొనసాగాలను కోవటంతో ఆంధ్రప్రాంతం వారికి అర్థం గోచరించలేదు. ఆంధ్ర నాథ్ గెజిటేట్ ఉద్యోగులు ఉమ్మడి పుణ్యంలో సవిచేనే ఆంధ్ర, తెలంగాణా ఉద్యోగుల సౌఖ్యం జరిగినివారు. అందు ప్రారంభకాలం, ప్రభుత్వ ముద్రణాలయం, రవీంద్రబాతి స్టేట్ ట్రైబ్యునల్ లైబ్రరీ క్లబ్ మొదలైన 40 ఉమ్మడి పుస్తకాల ఖర్చును ఆంధ్ర తెలంగాణా 2:1 నిష్పత్తిలో భరిస్తున్నారు.

ముగ్గు నిబంధనలు లేనినాడే ఆంధ్రులూ ఉమ్మడి పుస్తకాలలో ఉద్యోగాలు దొరికే స్థితిలో ఎన్నో అవకాశాలు జరిగివాయి. ఇక ముగ్గు నిబంధనలు పాలి వై వారి అగతాట్లు చెప్పవలసి కాదంటూ టి. జి. వో. నాయకులు అన్నారు. 1972 నవంబరు 15లో తేదీని తూర్పుది దిశగా జరిపి నాథు ఆంధ్ర ప్రజల దృష్టిని ఆకర్షించివారు. తుఖ్యముగా శ్రీ పి.వి. శ్రీరంగరావు తమ మంత్రిమండలి సమావేశంలో సంప్రదింపులు ప్రారంభించివారు. ఆంధ్ర

తెలంగాణ మంత్రులతో వేరు వేరు సమావేశాలు జరిపి, విషయాలు చర్చించినారు.

వైదరాబాదులోని న్యాయశాస్త్ర కళాశాలలో సీట్లవిషయంలో గొడవే ప్రారంభమయింది. ఆంధ్రులకు కేటాయించిన కొద్ది సీట్లను కూడా వారికి ఇక్కడినియడం లేదని, వాటిని భాళీగానై నా ఉంచటం జరుగుతున్నదిగాని మంచి మార్పులతో ప్రవేశార్హత పొందినా, ఆంధ్రులకు అవి నిరాకరిస్తున్నారని వార్త వెలువడింది. ఆంధ్ర, వెంకటేశ్వర యూనివర్సిటీ విద్యార్థులు బాపట్లలో ఘమాఝాం జరిపినారు. (1972, నవంబరు 8, 7 తేదీలలో) వారి చర్చల ఫారాంశాన్ని తెలంగాణా విద్యార్థులతో ప్రత్యక్షంగా చర్చించ నిర్ణయించినారు. కాని వారి సంప్రదింపులు జయప్రదం కాలేదు.

1972 నవంబరు 9 న కొందరు ఆంధ్రమంత్రులు రాజీవ్ ధోరణిలో కొన్ని షరతులు ఒప్పుకోమని కోరినారు. అవి : జంటనగరాలకు ముక్తిని బిందనలు వర్తించరాదు. తెలంగాణా అంతటా కూడా తహసీల్ దార్ గ్రేడ్ పేరకూ మాత్రమే పీటిని వర్తింపజేయవలె. ఎటువంటి పరిస్థితిలోనూ అవి 1974 లో ముగియవలె. ఎస్.జి.ఓ.లు ప్రత్యేక సచివాలయాలు, వేర్వేరు కాఫాధికారులు కావలెనని పట్టుబట్టినారు. ఆంధ్ర ఎస్.జి.ఓ.లు ఆంధ్రఅంతటా పర్యటనలు జరిపి తెలంగాణా మిగులు నిధుల గురించి కొన్ని విషయాలు వెతికి తెచ్చినారు. తెలంగాణా మిగులు నిధుల బిందారం అంటూ ఒక కరపత్రం ప్రచురించినారు. ఆంధ్ర ఎస్.జి.ఓ.లు 1972 నవంబరు 21 వ సమ్మె లాభన ప్రాయంగా చేయవలెనని తలపెట్టినారు. 1959 లో రాష్ట్ర ప్రభుత్వం రూపొందించిన సూత్రాలు ఆంధ్రులకు ఎట్లాంటి ప్రయోజనాలు చేకూర్చేవి కావన్నారు. కేంద్ర ప్రభుత్వం వసూలు చేస్తున్న ఆదాయపు పన్ను, ఎస్టేట్ పన్నులలో రాష్ట్రానికి వచ్చే దానిని ఆంధ్ర-తెలంగాణా ప్రాంతాలమధ్య 2:1 నిష్పత్తిలో పంచవలెనన్నారు. కేంద్రానికి ఆదాయపుపన్ను, ఇతర పన్నుల రూపేణ రాష్ట్రానించి వసూలు అయ్యేదానిలో ఆంధ్రనుండే ఎక్కువ మొత్తం వస్తుంది. ఆ పన్నులను వసూళ్ళ ప్రాతిపదిక, జనాభా ప్రాతిపదికల ఆధారంగా పంచవలె. కాని రాష్ట్రంలో వసూళ్ళ ప్రాతిపదికను పూర్తిగా వ్యతిరేకం చేస్తూండడం (అట్లా చేస్తే తెలంగాణకు స్వల్ప వాటిల్లు తుండటం వల్ల) జరుగుతున్నదన్నారు. భూమిస్తు, స్థాంపు డ్యూటీ, వాణిజ్య పన్నుల రూపంలో ఏయే ప్రాంతంలో ఏ త వసూలువుతుందో చెప్పి, దానిని ఆ ప్రాంతపు ఆదాయంలో భాగంగా పరిగణించవలెనన్నారు. వైదరాబాద్ లో వచ్చే ఆదాయం, ప్రత్యేకంగా ఆంధ్ర ప్రాంతానికి అని తెలియరానిదా కా తెలంగాణా ఆదాయ భాగంగా జమకట్టవలె. చెండు ప్రాంతాలకు చెందిన డిమ్మెడ్డి కార్యాలయాల (వైదరాబాదులోనివి) బయ్యను ఆంధ్ర తెలంగాణాలు 2:1 నిష్పత్తిలో పంచివలె. రాష్ట్ర ప్రభుత్వ కాలమీద జరిగే

ఖర్చును ఆయా ప్రాంతాలకు సంబంధించినవివాదానికి కేటాయించవలె. హైకోర్టులో ఎక్కువ కేసులు ఆంధ్ర ప్రాంతానివే. అయినప్పటికీ ప్లాంపు డ్యూటీగా వచ్చే ఆదాయాన్ని తెలంగాణాకే ఎక్కువ పంచటం అభ్యంతర కరమన్నారు. హైదరాబాద్ నగర ఖర్చును ఆంధ్ర - తెలంగాణాలు 2:1 నిష్పత్తిలో భరించినా, ఆదాయమంతా తెలంగాణాకు వర్తింపజేయడం మాన వలెనన్నారు. పెద్ద పెద్ద కేంద్ర కార్యాలయాల సంస్థలు హైదరాబాదులో ఉన్నందున అమ్మకపు పన్నువారు ఆ పట్టణంలోనే చెల్లిస్తారు. అదంతా కేవలం తెలంగాణాకే వర్తింపజేయడం అన్యాయం. భాగ్నవా సంఘ నిర్ణయానికి వ్యతిరేకంగా విద్యుచ్ఛక్తి ఉత్పత్తి, పంపిణీమీద అయ్యే ఖర్చును ఆంధ్ర-తెలంగాణాలు 2:1 నిష్పత్తిలో భరించవలెనని పి.వి. నరసింహారావు నాయకత్వంలో జరిగిన నిర్ణయం మూలంగా ఆంధ్రులమీద 150 లక్షల అదనపుభారం పడింది. ఆర్.టి.సి. బస్సులవల్ల వచ్చే ఆదాయమంతా తెలంగాణా నిధులకు జమకట్టడం గర్హించినారు. హైదరాబాద్ లో సిబ్బందికి కట్టిన ఇళ్ళ ఖర్చు రూ. 2 కోట్ల 30 లక్షలు కూడా ఆంధ్రుల ఖర్చులో వ్రాసినారు. సిబ్బందికి ఇచ్చే ఇళ్ళ అద్దెలు మాత్రం తెలంగాణాకు జమచేసినారు. ఖర్చు ఇద్దరూ 2:1 నిష్పత్తిలో భరించవలె. లోటు బడ్జెట్ కారణంగా తెచ్చిన అప్పులూ, వడ్డీలు ఆంధ్ర భరించవలెనన్నారు. కొంతకాలం ఈ ఋణాల వడ్డీని 2:1 నిష్పత్తిలో లెక్క కట్టి ఆ తరవాత మానివేసినారు. లెక్కలు చూస్తే ఋణాలపై వడ్డీని ఆంధ్ర తెలంగాణాలు 180:50 నిష్పత్తిలో భరిస్తున్నట్లు తేలింది ఆంధ్రలో రెవెన్యూ కొరత గమక కేంద్రంనుంచి వచ్చే గ్రాంటు అంతా ఆంధ్రకు రావలె. కా ఆ 1972 నవంబరు 12న గుంటూరులో ఆంధ్రప్రదేశ్ మహాసభ జరిగింది. శ్రీ నిశ్శంకర మొకటగత్తం (ఎం. ఎల్. పి.) అధ్యక్షత వహించినారు. శాసన సభ్యులు శ్రీయుతులు పి. వి. కె. గావు, పి. శ్రీరాములు, సోషలిస్టు డెమోక్రాటిక్ ఫ్రంట్ నాయకుడు శ్రీ ఎన్. శ్రీనివాసులరెడ్డి పాల్గొన్నారు. వారంతా ఏ నిబంధనలేకుండా ఆంధ్రప్రదేశ్ కావలెనని తీర్మానం చేసినారు. 1972 నవంబరు 18, 19 తేదీలలో జరిగిన మహాసభలలో వాతాంశము, స్వతంత్రపార్టీ, సోషలిస్టులు, జనసంఘ నాయకులూ ఇండిపెండెంట్లు పాల్గొన్నారు. బహిరంగ సభలలో ప్రజలు విరివిగా పాల్గొన్నారు. 1972 నవంబరు చివరినాటికి నిబంధనారహితమైన ఆంధ్రప్రదేశ్ నిర్మాణానికి అంగీకరించకపోతే ప్రత్యేక రాష్ట్రం సాధించడానికి కృషిచేస్తామని నిర్ణయాలు చేసినారు.

1972 నవంబరు 12న గుంటూరులో ఆంధ్రప్రదేశ్ మహాసభ జరిగింది. శ్రీ నిశ్శంకర మొకటగత్తం (ఎం. ఎల్. పి.) అధ్యక్షత వహించినారు. శాసన సభ్యులు శ్రీయుతులు పి. వి. కె. గావు, పి. శ్రీరాములు, సోషలిస్టు డెమోక్రాటిక్ ఫ్రంట్ నాయకుడు శ్రీ ఎన్. శ్రీనివాసులరెడ్డి పాల్గొన్నారు. వారంతా ఏ నిబంధనలేకుండా ఆంధ్రప్రదేశ్ కావలెనని తీర్మానం చేసినారు. 1972 నవంబరు 18, 19 తేదీలలో జరిగిన మహాసభలలో వాతాంశము, స్వతంత్రపార్టీ, సోషలిస్టులు, జనసంఘ నాయకులూ ఇండిపెండెంట్లు పాల్గొన్నారు. బహిరంగ సభలలో ప్రజలు విరివిగా పాల్గొన్నారు. 1972 నవంబరు చివరినాటికి నిబంధనారహితమైన ఆంధ్రప్రదేశ్ నిర్మాణానికి అంగీకరించకపోతే ప్రత్యేక రాష్ట్రం సాధించడానికి కృషిచేస్తామని నిర్ణయాలు చేసినారు.

ఆంధ్ర ప్రజాపరిషత్తు ఏర్పడింది. శ్రీ గౌతులచన్న అధ్యక్షులుగా ఎన్నికై నారు. ఆయన స్వతంత్రపార్టీ అధ్యక్షుడవడవికి రాజీనామా చేసినారు. ఆంధ్ర ప్రజా పరిషత్తుకు శ్రీ నడింపల్లి నరసింహారావు ఉపాధ్యక్షులుగానూ, శ్రీ జాగర్లమూడి చంద్రమౌళి కోశాధికారిగానూ, సోషలిస్టుపార్టీ సభ్యుడు శ్రీ తుమ్మలచౌదరి ప్రధాన కార్యదర్శిగానూ ఎన్నికై నారు. శ్రీయుతులు జి. పి. కొండయ్య, సుంకర సత్యనారాయణ, రత్నసభాపతి, ఎన్. వీరాచారి, యలమంచిలి శివాజీ సభ్యులుగా ఉన్నారు.

1972 నవంబరు 21న తలపెట్టిన బండ్లను వెంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయ విద్యార్థినాయకులు, ఆంధ్ర ప్రజా పరిషత్తు నాయకులు బలపరిచినారు. అప్పటికి కేంద్ర రిజర్వు పోలీసులు రంగంలో ప్రవేశించినారు. వారు ఒంగోలు, ఆదోని, తెనాలి పట్టణాలలో కాల్పులు జరిపినారు. తెనాలిలో 23 మంది, ఒంగోలులో ముగ్గురు, ఆదోనిలో ఒకరు కాల్పులలో చనిపోయినట్లు వార్తలు చేరినాయి. గుంటూరు జిల్లా కలెక్టరు కాల్పులు ఆపవలసిందిగా మైకుద్వారా కోరినా కాల్పులు ఆగలేదని వార్త వచ్చింది. బండ్ల సంపూర్ణంగా ఘనమయింది. కాల్పులకాటాకు వార్తలు ఆంధ్రప్రజల కోపాన్ని మరి ప్రజ్వలింపచేసినాయి. ఎన్. జి. ఓ. లు మరో మూడు రోజులు సమ్మెకొనసాగించినారు. వ్యాయ వాదులు కోరులకు హాజరు కావడం మానివేసినారు. రాష్ట్ర ప్రభుత్వం వైస్చాన్సి పిలిపించి, కృష్ణ, గుంటూరు, కర్నూలుకు పంపింది. శ్రీమతి ఇందిరాగాంధీ రాష్ట్రం విభజించబోమని ప్రకటించినారు. ఆమె ఒక పంచసూత్ర పథకాన్ని ప్రకటించినారు. తెలంగాణా, ఆంధ్ర మంత్రులు ఆమె తీర్పును శిరసామోస్తామన్న దృష్ట్యా ఈ క్రింద తెలిపిన పంచ సూత్రపథకం వెలువడింది.

1. తెలంగాణా ప్రాంతంలోని ఎన్. జి. ఓ. ఉద్యోగాలకు వాల్గప్రేరే ఉద్యోగాలకు, తహసీల్దారు, సివిల్ అసిస్టెంట్ సర్జను, జూనియర్ ఇంజనీర్లకు ముల్కీ నిబంధనలోని నివాసార్హత వర్తిస్తుంది. సచివాలయంలో, కాశాధిపతుల కార్యాలయాల్లో, ఉమ్మడి సంస్థలకు సంబంధించిన కార్యాలయాల్లోనూ ప్రతి 8 ఖాళీలలో రెండవదానికి ముల్కీ నిబంధన వర్తిస్తుంది.

2. వై నిబంధనల అమలు జంటనగరాలలో 1977 వరకూ, తెలంగాణాలో 1980 వరకూ జరుగుతుంది.

3. మొదటి లేక రెండవ గెజిటెడ్ గ్రేడ్ వరకూ ప్రమోషన్ కు సంబంధించిన సర్వీసులను ప్రాంతీయకరణ చేస్తారు.

4. తెలంగాణావారికి సాంకేతిక, వృత్తి విద్యావకాశాలు పెంచుతారు. అదనంగా ఎచ్చే సదుపాయాలలో నివాసార్హత అవరోధం కాబోదు.

5. జంటనగరాలలో ఉమ్మడి పోలీసుధళం ఏర్పాటు చేస్తారు.

శ్రీమతి ఇందిరాగాంధీ రాజీనామాపై కృష్ణ పరిష్కారం కారణం ఆంధ్రులు కొందరు అనుకోవచ్చు. చిట్టలు కొన్ని ప్రశ్నలు మేనారు. తమరాష్ట్రంలోనే

తెలంగాణ ప్రజలు రెండవ తరగతి పౌరులుగా ఉండటం ఏట్లా? తెలంగాణావారిని తృప్తిపరచటానికి ఆంధ్ర ప్రజల బాగోగులను పణంగా ఎందుకు పెట్టవలె? ఓ రాష్ట్రానికి లేని షరతులు ఒక ఆంధ్రప్రదేశ్ లోనే ఎందుకు విధించవలె?

ఆంధ్ర, వెంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయ విద్యార్థి నాయకులు 1972 నవంబరు 28 న గుంటూరులో సమావేశమై కొన్ని నిర్ణయాలు తీసుకొన్నారు. ఒక సంయుక్త కార్యచరణ సమితిని ఏర్పరచుకొన్నారు. 1972 డిసెంబరు 5 వ తేదీ నాటికి ప్రత్యేక ఆంధ్రరాష్ట్ర ప్రకటన జరగకపోతే ఆ రోజున బండ్ జరపవలెననుకొన్నారు. శ్రీయుతులు బి.జె. అగస్టిన్, కె. శ్రీధరరావు, ఐ. శశిధరరెడ్డి, ఎం. వెంకయ్యనాయుడు, హరిబాబు, డా॥ గోపాలరావు, వై. శివాజీ కార్యచరణ సమితిలో సభ్యులు. న్యాయవాదులు 1972 నవంబరు 30 క రాజమండ్రిలో సభ జరిపినారు. వారు ప్రధాని సూచించిన పంచసూత్ర వల్ల కాన్నీ విమర్శించినారు. ప్రత్యేక రాష్ట్రానిర్మాణం కావలెనన్నారు. 1972 డిసెంబరు 7 వరకు కోర్టులకు హాజరు కారాదని, తరవాతి కార్యక్రమం ఆరోజు జరిపే సభలో నిర్ణయించుకోవలెననుకొన్నారు.

1972 డిసెంబరు 1 న తెలంగాణా ప్రాంతీయసంఘం ప్రధాని పంచ సూత్రపథకాన్ని ప్రకటించినందుకు కృతజ్ఞతలు తెలిపింది. ఆ సూత్రాలన్నీ గురించి మరికొంత వివరణ కావలెనని వారు కోరినారు. ఆంధ్ర శాసన సభ్యుల సమావేశం జరిగింది ఆ రోజునే. శాసన సభ్యులు శ్రీయుతులు కుడిపూడి ప్రభాకరరావు, వసంత నాగేశ్వరరావు, పీటర్ పాల్ ముఖ్యమంత్రిని కొన్ని ప్రశ్నలు వేసినారు. సమాధానాలకు మారుగా సభవారు ప్రధాని నిర్ణయానికి తట్టుబడిఉంటామని ఏకగ్రీవంగా ఆమోదించినట్లు ముఖ్యమంత్రి ప్రకటించినారు. 1972 డిసెంబరు 1, 2 తేదీలలో తిరుపతిలో ఆంధ్రప్రజా పరిషత్తు సభలు జరిగినాయి. అక్కడ చిన్నల నిరాకరణ, సత్యాగ్రహానికి ప్రజలను తయారుచేయడం మొదలైన విషయాలు నిర్ణయించినారు. 1972 డిసెంబరు 5 న జరగమన్న బండ్ కార్యక్రమాన్ని నిర్ణయించే నిమిత్తం విద్యార్థి సాయకులు విజయవాడలో సమావేశమైనారు. 1972 డిసెంబరులో బండ్ సామూహికంగా జరిగింది. ఆంధ్రరాష్ట్ర జైండా ఏగురవేసినారు. 1972 డిసెంబరు 4 వ తేదీనే శ్రీయుతులు సుంకర సత్యనారాయణ, పిమ్మవరపు వెంకటేశ్వర్లు, వై.ఆర్.కె. రెడ్డి, ఎన్. రాజగోపాల్ మొదలైన వారాని అంతరంగిక భద్రతా చట్టంక్రింద అరెస్టు చేసినారు. 1972 డిసెంబరు 13 నుంచి న్యాయవాదులు వివిధ పట్టణాలలో డీకరగింపులు జరిపినారు. విశాఖలో శ్రీ తన్నేటి విశ్వనాథం సహా చాలామంది న్యాయవాదులు 144 సెక్షన్ ఉత్తర్వులను ధిక్కరించి అరెస్టు చేయవలసింది. 1972 డిసెంబరు 7 న విజయవాడలో జరిగిన న్యాయవాదుల మహాసభలో శ్రీయుతులు తన్నేటి విశ్వనాథం, గౌతులచిన్న ఉపన్యసించినారు. జైలర్లను యూనియన్ ప్రాంతంగా ప్రకటించి,

ఆంధ్ర, తెలంగాణాలను వేరేరు చేయాలని తీర్మానం చేసినారు. లోగడ రాజ్య మండ్రలో చేసిన తీర్మానం - శాసన సభ్యులు రాజీనామా చేయవలెనని - మరల చేసినారు. వివిధ జిల్లాలకు చెందిన కిర మంది న్యాయవాదులు ఒక కార్యాలయ సమితిగా ఏర్పడినారు. ప్రత్యేకాంధ్ర ఉద్యమాన్ని తీవ్రతరం దాచించటానికి, అట్లా కృషిచేసే వివిధ సంస్థలమధ్య సమన్వయం తేవడానికి వై సమితి కృషి చేస్తుంది. ఈ సమితికి న్యాయవాదులు శ్రీ ఎం.వి. రామమూర్తి, శ్రీ గొట్టిపాటి మురళీమోహన్లను అధ్యక్షుడు, కార్యదర్శిగా ఎన్నుకొన్నారు.

1972 డిసెంబరు 10, 11 తేదీలలో విజయవాడలో ఆంధ్రమహాసభ జరపమన్నారు. తెన్నేటి విశ్వనాథంగారిని ఆ మహాసభలలో పాల్గొనవలసిందని శ్రీ ఎస్. శ్రీనివాసులురెడ్డి, శ్రీ ఎ. శ్రీరాములు కోరినారు. న్యాయవాదులసభకు (7 వ తేదీన) వచ్చిన శ్రీ తెన్నేటి విశ్వనాథం, ఆంధ్ర మహాసభ సమావేశం దాకా, విజయవాడలో ఆగినారు. శ్రీ గొట్టిపాటి ఈ విషయానికి చాలా ఫంతోషించినారు. ఆహ్వానసంఘంలో శ్రీ జొన్నలగడ్డ రామలింగయ్య (సోషలిస్టు) శ్రీ త్రిపురనేని శివప్రసాదరావు (డి ఎం. కె.) ముఖ్యమైన పాత్ర వహించినారు. అంతవరకూ జనసంఘ సభ్యులు శ్రీ జూపూడి యశ్వనారాయణ స్వతంత్ర ప్రతిపక్షంలో ఉద్యమానికి పాల్గొంటున్నారు. ఇంతలో జనసంఘం వారు ఉద్యమానికి పాల్గొనే నిమిత్తం కేంద్ర కార్యాలయం నుంచి అనుమతి సాపాదించినారు. శ్రీ ఎ. శ్రీరాములుగారు, శ్రీ లచ్చన్న, శ్రీ తెన్నేటి విశ్వనాథం మధ్య శ్రద్ధాధ్యక్షుల ప్రయత్నాలు జరిపినారు. విజయవాడ మహాసభకు అధ్యక్షత వహించినారు. న్యాయవాదులు, డాక్టర్లు, రైతులు, ఉద్యోగులు, ఎఫ్.జి.ఓ.లు, విద్యార్థులు, యువకులు - అన్ని వర్గాలవారు మహాసభకు వచ్చినారు. ప్రతిపక్ష ప్రత్యేకాంధ్ర సాధనే న్యాయవ్యం అట్లా ప్రయత్నాలు చేసినారు. ప్రతిపక్షం అంతా 'ఆంధ్ర మహాసభ' బాడ్జీలు దరించినారు. ప్రత్యేక ఆంధ్రాన్ని కోరుతూ తీర్మానం చేసినారు. 1972 డిసెంబరు 10 రాత్రి మహాసభ హాలులో సుఖ నిర్మాణ పథకానికిగాను సమావేశం జరిగినారు. చర్చలు తేల్చినారు జాముదాకా జరిగినాయి. గౌరవాధ్యక్ష, అధ్యక్ష మొదలైన పదవుల విషయంలో ఏకగ్రీవమైన నిర్ణయం చేయలేకపోయినారు. విద్యార్థులు తమకు సంఘంలో రెండు స్థానాలు కోరినారు. రాత్రి ఎట్లాగో ఒక అంగీకారానికి వచ్చినా, మరునాడు విద్యార్థులు తాము ఉద్యమానికి తోడ్పడతామని, విడిగానే ఉంటామని ప్రతిపాదన చేసినారు.

1972 డిసెంబరు 11 వ తేదీ తిక్కి ముద్దిఖో కూడిన కార్యవర్గ సంఘం జరారు అయింది. శ్రీ వజ్రల సూర్యవర్మ ఆంధ్రాను సభ్యుల పేర్లను ప్రకటించినారు. శ్రీ జొన్నలగడ్డ రామలింగయ్య అధ్యక్షుడయి తేవనెల్లి సభ్యునికై? తోయినారు. అధ్యక్షుడయి శ్రీయుతులు తెన్నేటి విశ్వనాథం, గొట్టి

లచ్చన్న (ప్రజా పరిషత్) జూపూడి యజ్ఞ నారాయణ (జనసంఘ్) శ్రీనివాస
సులురెడ్డి (ఆంధ్ర మహాసభ) ఉన్నారు. శ్రీయుతులు ఎ. శ్రీరాములు, పవిత్ర
సూర్యచంద్రరావు, ప్రగడ కోటయ్య, జి.సి. కొండయ్య ఉపాధ్యక్షులుగా
ఉన్నారు. కార్యదర్శులు : శ్రీయుతులు తుమ్మలచౌదరి (సోషలిస్టు) పనుపు
లేటి కోటేశ్వరరావు (రంగా అనుచరుడు), ప్రకాశచంద్ర శతపథి (తెన్నేటి
విశ్వనాథం సహచరుడు), కొమరగిరి కృష్ణమోహన్ (జనసంఘ్) జి. గంగాధర
రెడ్డి (ఆంధ్ర మహాసభ) ఎం. సుబ్బరాజు (ఎం.ఎల్.సి) కోశాధికారి, శ్రీ గోతి
అంజనేయులు, శాసనసభ్యులు శ్రీయుతులు సి.వి.కె. రావు, నిశ్చంకర వేంకట
రత్నం, పీటర్ పాల్, మంత నాగేశ్వరరావు, కుడిపూడి ప్రభాకరరావు, కార్య
వర్గ సభ్యులు: గ్రామ మునశబు సంఘ ప్రతినిధి, సంఘ ప్రతినిధి శ్రీ శ్రీరామ్మ
మూర్తిచౌదరి, ఆంధ్ర న్యాయవాదుల కార్యచరణ సంపాద్యకులు శ్రీఎం.
వి. శామమూర్తితో కలిసి అంతా కిరి మందితో కార్యవర్గ సంఘం ఏర్పడింది.
శాశ్వత్రక్రమ నిర్ణయాలు కార్యవర్గం చేస్తుందని మహాసభ అధికారాలు ఇచ్చింది.
1972 డిసెంబరు 12న కార్యవర్గ సమావేశం జరిగింది. ఈ కింది కార్య
క్రమం రూపొందించింది. 1972 డిసెంబరు 15వ తేదీ శ్రీ పొట్టిశ్రీరాములు
దివోత్సవం జరపవలె. కేంద్ర ప్రభుత్వానికి చెల్లించవలసిన పన్నులు జనవరి 1,
1973 నుంచి చెల్లించకూడదు. ధాన్యంపై ఇవ్వరాదు. రైళ్ళను రోడ్డు
రవాణాకంటే బస్సులను ఉదయం 10 గంటలనుంచి 11 గంటలవరకు నిలుపు
చేయవలె అని ఉద్యమకాథులను కోరింది.

ప్రత్యేక ఆంధ్రరాష్ట్రం కావలెనని సంతకాల సేకరణ ప్రారంభించవలె.
తెలంగాణ ప్రజాసమితి నాయకులు శ్రీ లచ్చన్నకు సహార్థ సందేశం పంపిన
మీదట వారి కృతజ్ఞతలు తెలిపినారు. ప్రత్యేకాంధ్ర రాష్ట్ర ప్రమాణాన్ని
కార్యవర్గం సమావేశంలో రూపొందించారు. ఆంధ్ర కేంద్ర కార్యచరణ
సమితి అనే పేరున బిక్రయం ఏర్పడింది.

ప్రభుత్వ ఉద్యోగులు 1972 డిసెంబరు 7 నుంచి సమ్మెపిలుపు ఇచ్చినారు.
సంఘానికి సమావేశ కర్త శ్రీ ఐ.వి. రామకృష్ణరావు (రాష్ట్ర ఎన్.జి.ఓ. సంఘ
అధ్యక్షులు), మొత్తం 3 లక్షలమంది ప్రభుత్వోద్యోగులు సమ్మె జరిపినారు.
వారికి 3 నివాదాలు : తెలంగాణ ప్రాంతీయ కమిటీ ఏర్పడవలె. వేరు బడ్జెట్
విధానం ఎత్తివేయవలె; ఉద్యోగులమధ్య ఎట్లాంటి తేడాలు చూపరాదు.

ఇథాని ప్రకటించిన పంచసూత్ర పథకాన్ని ఆందోళనకారులు వ్యతిరే
కించినారు. ప్రత్యేక ఆంధ్ర రాష్ట్ర పాదనకు ప్రజలు గట్టిపట్టు పడుతు
ఉన్నారు. ఈ వాతావరణాన్ని గ్రహించి కి మంది ఆంధ్ర మంత్రులు తమ
రాజీనామా పత్రాలను కాంగ్రెసు అధ్యక్షునికి పంపినారు. వారు పంచసూత్ర
పథకంపై విమరణ అడిగినారు. తమ భవిష్య కార్యక్రమాన్ని నిర్ణయించు
కునేందుకు వారు 1972 డిసెంబరు 17న సమావేశం ఏర్పాటు చేసుకొన్నారని

మంత్రులు, పురపాలక, పంచాయితీ సమితి అధ్యక్షులు, జిల్లా పరిషత్ అధ్యక్షులు, కాసన సభ్యులు సమావేశానికి రావలసిందిగా నిర్ణయం జరిగింది. శ్రీ బత్తిన సుబ్బారావు తమ రాజీనామా లేఖను 1972 డిసెంబరు 13న ముఖ్యమంత్రికి, ప్రధానమంత్రికి పంపినారు. ఆంధ్ర అంకా ముల్కీ నిబంధనలను వ్యతిరేకిస్తూ విద్యార్థులు వంతులవారి నిరాహారదీక్షలు ప్రారంభించినారు. ప్రతి వీధికొక నిరాహారదీక్షా శిబిరం వెలిసింది. జెడాను ప్రతిష్ఠించటం, 144 సెక్షన్ ను ధిక్కరించడం, స్థానికంగా సత్యాగ్రహాలు, బండ్లు ముమ్మరమై వాయి. నిరాహారదీక్షా శిబిరాలతో జనం క్రిక్కిరిసి నిండినారు. చాలామంది అరెస్టయినారు. జూనియర్ ఇంజనీర్లు 1972 డిసెంబరు 12 నుంచి సమ్మె ప్రారంభించినారు. ఆంధ్ర అంకా అల్లకల్లోలంగా ఉద్యమం సాగింది. 1972 డిసెంబరు 13న తెలంగాణా ప్రాంతీయ కమిటీ ప్రధాని ప్రకటించిన పంచ సూత్రాలగురించి వివరణ కోరింది. ఇంకా మరికొన్ని ఉద్యోగాలలో కూడా ముల్కీ నిబంధనలు వర్తింపజేయవలెనన్నారు. హైదరాబాద్ లో ఈ నిబంధనలు ముగియడానికి వేరే కాలం నిర్ణయించడాన్ని వారు వ్యతిరేకించినారు. వేరే పోలీసు బలగం అవసరం లేదన్నారు.

1972 డిసెంబరు 17న విజయవాడలో కాంగ్రెసువారి సమావేశం జరిగింది. సమావేశ ప్రారంభానికి ముందు పలువురు, మంత్రుల వద్దకు పోయి ఆంధ్రరాష్ట్రం ఏర్పరచమని కోరవలసిందిగా అడిగినారు. ఆంధ్ర, వెంకటేశ్వర అనుబంధ కళాశాలల అధ్యాపక సంఘ కార్యదర్శి శ్రీ యార్ల గడ్డ రాజగోపాల రావు, ఇతర వ్యక్తులకు సంబంధించిన నాయకులు, మంత్రులను ప్రత్యేకాంధ్ర విషయమై కలిసినారు. న్యాయవాదుల సంఘం ప్రతినిధి కాంగ్రెసువారి సమావేశంలో మాట్లాడటానికి అనుమతి కావలెనన్నారు. కాని శ్రీ బి. వి. సుబ్బారెడ్డి తామే స్వయంగా న్యాయవాదుల సంఘానికి వచ్చి మాట్లాడినారు. ముల్కీ చరిత్ర అంకా వివరించినారు. న్యాయవాది సంఘ అధ్యక్షులు, కార్యదర్శులు ప్రత్యేకాంధ్ర రాష్ట్ర నిర్మాణానికి అనుకూలంగా నిర్ణయం చేయవలసిందని ఒత్తిడి చేసినారు. అట్లా చేయని పక్షంలో వారు ఆంధ్రులకు అన్యాయం చేసిన వారవుతారని, వారిని ఎవరూ ఊమించరని విశదపరచినారు. ఉపముఖ్యమంత్రి శ్రీ సుబ్బారెడ్డిలో ఉత్తేజం పెరిగింది. న్యాయవాదులు తమను పరీక్షకు గురిచేస్తున్నారన్నారు. న్యాయవాదులు ఆ పరీక్షకు నిలబడగలరా అని సవాలు వేసినారు. న్యాయవాదులు పరీక్షకు నిలబడతామని అన్నారు. తరవాత శ్రీ సుబ్బారెడ్డి కాంగ్రెసు సభకు వెళ్ళినారు. ఆరోజు విజయవాడ పట్టణమంతా జనమయమై పోయింది. అన్ని జిల్లాల్నించి, పట్టణాలనుంచి ప్రజా సంఘాల కార్యకర్తలు లారీలు, బస్సులు, ట్రాక్టర్లు, కార్లు, మోటారు సైకిళ్ళవై విజయవాడ చేరినారు. ఎక్కువమంది విద్యార్థులు, రైతులు, యువజనులు వచ్చినారు. ఆంధ్ర రాష్ట్ర నినాదాలు మోపుతూగినారు. కాంగ్రెసు ఆఫీసురోడ్డు జన సందోహంతో కిటుకిబలాడిపోయింది. విద్యార్థులు మంత్రులను బెదిరించినారు. వారు, ఆంధ్ర రాష్ట్రమే వారి ధ్యేయమని ప్రకటించకపోతే, చరిత్రహీనులవు

తారు. వారిని జనం బ్రతకనియరనే ఉద్దేశం వ్యక్తపరిచినారు. సాయంత్రం దాకా, చర్చలు జరుగుతూనే ఉన్నాయి. పత్రికలవారు వార్తలకోసం వేచి ఉన్నారు. ప్రజలలో ఉద్రిక్తత పెరిగింది. సభవారిని 'బయటకు రండి' అంటూ కేకలు వేయ ప్రారంభించినారు. రాత్రి 7 గంటల ప్రాంతంలో ప్రత్యేకాంధ్ర రాష్ట్ర నిర్మాణానికి అనుకూలంగా కాంగ్రెసువారు తీర్మానం చేసినారు. ఆ సభకు రీ4 మంది శాసన సభ్యులు, 176 మంది పంచాయితీ సమితి అధ్యక్షులు, 11 మంది జిల్లా పరిషత్ అధ్యక్షులు హాజరయినారు. ప్రజలు తీర్మానంపట్ల సంశ్లేషణ వెల్లడిచేస్తూ వెనుదిరిగినారు, ప్రభుత్వ ఉద్యోగులు ప్రత్యేక రాష్ట్రమే వారి ధ్యేయముటూ సమ్మెకొనసాగించినారు. తెలంగాణా ప్రాంతీయసంఘాన్ని రద్దు చేయమని ఇరవై ముగ్గురు పార్లమెంట్ సభ్యులు శ్రీమతి గాంధీని కోరినారు. 1972 డిసెంబరు 20వ తేదీన ముగ్గురి బిల్లు ప్రకటించినారు. బిల్లు పరతులు ప్రధాని పంచసూత్రాల పరిధిని అధిగమించి తెలంగాణావారికి మేలు చేసే విగా ఉన్నట్లు ఆశ్చర్యమయింది. తహసీల్దారు గ్రేడువరకు ముగ్గురి నిబంధనలు నవంబరు 1, 1958 నుంచి అన్ని ఉద్యోగాలకు వర్తిస్తాయి. జూనియర్ ఇంజనీర్లు, సివిల్ అప్లైడ్ సర్జన్ ఉద్యోగాలకే ఇవి మినహాయింపు. ఈ బిల్లు ప్రకటనతో ఆంధ్రలో ఉద్యమం తీవ్రతరం అయింది. సభలు, సత్సాగ్రహాలు నిరాహారదీక్షలు, రైళ్ళు, బస్సుల అటకాయింపులు, ముమ్మరమై నాయి.

అన్నిరంగాలవారు ప్రత్యేక ఆంధ్ర ఉద్యమానికి తమ మద్దతు ప్రకటించినారు. 9 మంది రాజీనామా చేసిన మంత్రుల అండతో అనేకమంది వేర్పాటుమ బలపరిచినారు. విద్యార్థులిచ్చిన పిలుపును అన్నివర్గాలు అందుకొన్నాయి. ఎన్.జి.ఓ లు తమ హక్కుల పరిరక్షణకు ప్రారంభించిన సత్సాగ్రహం ప్రత్యేక రాష్ట్ర వాదానికి దారి తీసింది. న్యాయవాదులు నవంబరు చివరికే ఉద్యమంలో చేరిపోయినారు. ఆంధ్ర కేంద్ర కార్యచరణ సమితి నాయకత్వాన్ని ఒప్పుకొన్న కాంగ్రెసువారు, ఇతరులు, ఉద్యమాన్ని బలపరిచినారు. పంచాయితీ సమితి అధ్యక్షులు, జిల్లా పరిషత్ అధ్యక్షులు, శాసన సభ్యులు, అధిక సంఖ్యాకులు ఒకే అభిప్రాయానికి వచ్చినారు. రాజీనామాలు చేసిన మంత్రుల చేరికతో ఆంధ్ర ప్రజలు ఉద్యమాన్ని మాతన ఉత్సాహంతో ఇనుమడింప చేసినారు. పార్లమెంట్ లో 1972 డిసెంబరు, 1 న తేదీని శ్రీ కొత్త తఢురామయ్య ముగ్గురి పరతులను విమర్శించినారు. గుంటూరులో లక్షలాది మంది ముగ్గురి వ్యతిరేక ప్రదర్శన 1972 డిసెంబరు 22 న జరిపినారు.

1972 డిసెంబరు 24 న జరిగిన సంఘటనలు ఆంధ్ర ఉద్యమ చరిత్రలో ప్రధాన విషయాలు. కమ్యూనిస్టులు సమైక్యతకై విజయవాడలో ఊరేగింపు జరిపినారు. దానిని అటంక పరిచిన ప్రజలమీద కాల్పులు జరిగినాయి. అరెస్టు చేయబడినవారి సంఖ్య పెద్దది. కాకాని వెంకటరత్నం అదే రాత్రి

మరణించినారు. 1972 డిసెంబరు 17 న ఆంధ్ర మంత్రులను ఉద్యమానికి నడిపినవారు శ్రీ కాకాని వెంకటరత్నం. ప్రత్యక్షంగా రంగంలో ఉండి ఉద్యమాన్ని బలపరచిన కాకాని వెంకటరత్నంగారి మరణం ప్రజలకు తీవ్రమైన బాధను కలిగించింది.

శ్రీ పి.వి. నరసింహారావు, వారి మద్దతుదార్లు ఆంధ్రోద్యమాన్ని తేలికగా అంచనా వేసినారు. కొందరు కేంద్ర నాయకులు ఆంధ్ర ఉద్యమాన్ని పెట్టుబడిదారులు, భూస్వాములు నడిపిన ఉద్యమం అన్నారు. ఆంధ్రుల అభిమానాన్ని దెబ్బకొట్టగల ఉపన్యాసాలు చేయడం జరిగింది. పరిస్థితి చక్కబడకపోగా జనంలో ఉద్రిక్తత పెరిగింది. 1972 డిసెంబరు 24 వ తేదీ కమ్యూనిస్టులు, స్వమై క్యవారులు జరిపే ఊరేగింపులో శ్రీ పి.వి. నరసింహారావు అనుయాయులు, మండలి కృష్ణారావు తదితరులు పాల్గొంటారని తెలియవచ్చింది. విద్యార్థులు, యువకులు ఆ జరగనున్న ఊరేగింపును భగ్నం చేయతలపెట్టినారు. కాకాని వెంకటరత్నం తమ అనుచరులకు ఆట్లా చేయటానికి అనుమతి ఇచ్చినారు. చుట్టుపట్ల గ్రామాలవారికి కూడా ఊరేగింపును ప్రతిఘటించమని ఆదేశాలు వెళ్ళినాయి. ఊరేగింపు జరిపేవారు ఆంధ్రపశుకాలను, న్యాయవాది సంఘ బానర్లను పీకి పారవేసినారు. వేయిమందిదాక స్త్రీలుగల పెద్ద సమూహం గన్నవరం విమానాశ్రయాన్ని ఆక్రమించుకొన్నారు. విమానంలో రానున్న శ్రీ పి.వి. నరసింహారావు అనుచరులను విజయవాడ రానీయమని వారు అక్కడ చేరినారు. విమానం దిగకుండానే తిరిగిపోయింది. విజయవాడలో కమ్యూనిస్టుల ఊరేగింపు ప్రారంభమయింది. మొదట తలపెట్టిన దారిగాక, మరోదారిని ఊరేగింపు మళ్ళించినారు. సి.ఆర్.పి. ఊరేగింపు వారికి, ఆటంకపరిచే విద్యార్థులకూ మధ్యన ఉన్నది. కమ్యూనిస్టులు పెద్ద కర్రలకు తెండాలు తగిలించి బయలుదేరినారు. కొందరు పెద్దలు ఊరేగింపు విలిపివేసి, జరగనున్న దారుణాన్ని అరికట్టమని కమ్యూనిస్టులను కోరినారు. విద్యార్థులు మేజిస్ట్రేట్ కోరిక ప్రకారం ప్రశాంతంగా కూర్చున్నారు. ఎంతోమంది ప్రజలు ఏమి జరగనున్నదో అని ఆతురతగా వేచిఉన్న సమయంలో బాష్పవాయువు ప్రయోగం, లాఠీల ప్రయోగం, లైట్లు ఆరిపోవడం, కాల్పులు వెనువెంటనే జరిగిపోయినాయి. ఎనిమిదిమంది యువకులు కాల్పులలో మరణించినారు. సి.ఆర్.పి.కి, ప్రజలకు మధ్య తీవ్రపోరాటం జరిగింది. శ్రీ కాకాని వెంకటరత్నం ఈ సంఘటనకు తట్టుకోలేక, అదేరాత్రి గుండెపోటుతో మరణించినారు. 1972 డిసెంబరు 25 కాకాని వెంకటరత్నంగారి భౌతిక కాయానికి అంత్యక్రియలు జరిపినారు. లక్షల సంఖ్యలో ప్రజలు కాకాని వెంకటరత్నంగారి అంతిమయాత్ర ఊరేగింపులో పాల్గొన్నారు. కాకాని వెంకటరత్నంగారి ఆయమే ప్రజల ఆశయమని, అదే ప్రత్యేక ఆంధ్ర అని నినాదాలు లేచినాయి. శ్రీ బి.వి. సుబ్బారెడ్డి తమ మంత్రుల సహకారం సంపూర్ణంగా, ఆంధ్రకేంద్రాచరణ సమితికి ఉంటుందన్నారు.

ఆంధ్ర కేంద్ర కార్యాచరణ సమితి కార్యవర్గ సమావేశం 1972 డిసెంబరు 26 న జరిగింది. 1973 జనవరి 2 న ఆంధ్ర అంతటా బంద్ జరపవలెనని శ్రీ జి. సి. కొండయ్య ప్రవేశపెట్టిన తీర్మానాన్ని ఆమోదించినారు. 1972 డిసెంబరు 11 న శ్రీ తెన్నేటి విశ్వనాథం చేసిన నిధి వసూళ్ళ తాబూకు లెక్కలను గూర్చి ఒక యువకుడు ప్రశ్నించినాడు. శ్రీ తెన్నేటి విశ్వనాథం లెక్కల వివరాలందించినారు. ఆ తరువాత వారు నిధి వసూళ్ళకు తాముగా పూనుకోలేదు. శ్రీ తెన్నేటి విశ్వనాథంను లెక్కల విషయం అమర్యాదగా ప్రశ్నించి నారని శ్రీ ఎ. శ్రీరాములు కోపగించుకొన్నారు. ఒక సారథ్య సంఘం మేదానిద్వారా కార్యక్రమాలను నడపవలెనని నిశ్చయించినారు. ఆంధ్ర కేంద్ర కార్యాచరణ సమితి కార్యాలయాన్ని నడిపే నిమిత్తం శ్రీ త్రిపురసేన శివ ప్రసాదు 1972 డిసెంబరు 12 న నియమితులై నారు. ఆయనకూ, కార్యదర్శులలో ఒకరైన శ్రీ ప్రకాశచంద్ర శతపథికి అభిప్రాయభేదాలు కలిగినాయి. అంతట శ్రీ ఎం.వి. రామమూర్తి కార్యాలయ పర్యవేక్షకుడుగా నియమితులై నారు. ఆయన ఇతర కార్యదర్శుల కార్యక్రమాలకు సమన్వయకర్తగా ఉన్నారు. ఆయన సారథ్య సంఘ సభ్యులుగానూ ఉన్నారు. కడప, విజయవాడ, విశాఖపట్టణాలలో ఆకాశవాణి పికెటింగు జరపవలెనని నిశ్చయించినారు. రైళ్ళు, ప్రభుత్వ వాహనాలను పూర్తిగా నిలవవలెనని నిర్ణయం జరిగింది. ఈ కార్యక్రమం శ్రీ బి. వి. సుబ్బారెడ్డితో సంప్రదించిన మీదట నిర్ణయించినట్లు తీర్మానంలో పేర్కొన్నారు.

1972 డిసెంబరు 27 న అనంతపురంలో జరిగిన కాల్పులలో 8 మంది మరణించినారు. ఆంధ్ర కాంగ్రెసు పేర్కొంటు నాయకులు 1972 డిసెంబరు 31 న తిరుపతిలో సమావేశమైనారు. 132 మంది ఎం.ఎల్.ఏ.లు 11 మంది పార్లమెంట్ సభ్యులు హాజరైనారు. ఆంధ్ర కాంగ్రెసు కార్యాచరణ సమితి నిర్మాణం చేసినారు.

శ్రీయుతులు గౌతు లచ్చన్న, జూపూడి యజ్ఞనారాయణ తెన్నేటి విశ్వనాథం, శ్రీనివాసులరెడ్డిలను ప్రభుత్వం నిర్బంధంలోకి తీసుకొంది. పైక్కులిలో 1973 జనవరి 1 న కాల్పులు జరిగినాయి. నిరాహారదీక్షా శిబిరాన్ని పోలీసులు బలవంతంగా పీకివేయగా ప్రజలకు, పోలీసులకు ఘర్షణ జరిగింది. పోలీసు కాల్పులలో ఒకరు మరణించినారు. 1973 జనవరి 2 న బంద్ విజయవంతంగా జరిగింది. నెల్లూరులో ఆ దినం జరిగిన కాల్పులలో 13 మంది, అనంతపురం కాల్పులలో ముగ్గురు చనిపోయినారు. అప్పటికి కాల్పులలో చనిపోయినవారు మొత్తం 60 మంది. జనవరి నాలుగున తెనాలి తాళూకారేపేట పాడులో ఆంధ్ర కేంద్ర కార్యాచరణ సమితి సమావేశమయింది. అరెస్టుకాగా మిగిలిన సభ్యులు హాజరైనారు. కేంద్రమంత్రులు శ్రీయుతులు జగ్జీవన్ రామ్ స్వరణ్ సింగ్, ఫక్రుద్దీన్ అలీ అహమద్ ఆంధ్రకు రానున్నట్లు ఆకాశవాణి తెలిపింది. ఆ విషయం సమావేశంలో చర్చకు వచ్చింది. కేంద్ర రాయబార

వర్గాన్ని బహిష్కరించ నిశ్చయించినారు. వారి రాక సందర్భంగా నల్లజెండా ప్రదర్శనలు జరపవలెనన్నారు. హార్టా జరపవలెనన్నారు. సంఘాషణలకు రావలసినందని ఆహ్వానాలు రాగా తిప్పికొట్టినారు. సత్కాగ్రహాలూ, పన్నుల నిరాకరణ, రైళ్ళు, ఆర్.టి.సి. బండ్లు నిలపడం కొనసాగవలెనన్నారు. 1978 జనవరి 10 వ తేదీ మృతవీరుల దినంగా పాటించవలెనన్నారు. ప్రభుత్వ ఆస్తులను నాశనం చేస్తేగాని ఉద్యమపు ఊపు, ప్రజల బలం, ప్రభుత్వానికి తెలిసిరాదనుకొన్నా, అట్లాంటివేవీ జరగకూడదనే నిశ్చయించినారు. ప్రజల ఆస్తులను ప్రజలే ధ్వంసం కావించడం పోషపాటన్నారు. వీరి తీర్మానాలు వెనువెంటనే ప్రజలను ఆకట్టుకోకపోవడానికి అప్పుడే జరిగిన విద్యుత్ పనివారి సమ్మె (5 రోజులపాటు) కారణమయింది. ఆంధ్ర - కేంద్ర కార్యాచరణ సమితికి చెందిన ముగ్గురు ఉపాధ్యక్షులు, నలుగురు కార్యదర్శులు అరెస్టు అయినారు.

విద్యుత్ పనివారి సమ్మెవల్ల ప్రజలు చాలా ఇబ్బందులకు గురిఅయినారు. కాని వారు సవాలాన్ని కోల్పోలేదు. విద్యుత్ పనివారిమీద సమ్మె విరమించమని ఒకటి తెలిసినా కృష్ణాజిల్లా రైతులు పట్టుబట్టినారు. విద్యార్థులు, ఎన్.జి.ఓ.లు, కార్యాచరణ సమితి నాయకులు కలిసి పనిచేయుటవల్ల మధ్యలో సమ్మె ఆపటం జరగలేదు. తెలంగాణామరాచి విద్యుత్ శాఖవారిని తెచ్చి విజయవాడలో విద్యుత్ సరఫరా చేయకవలెనని చేసిన ప్రయత్నాలు ఫలించలేదు. రేడియో సమ్మె విరమణ జరిగినట్టు ప్రచారం చేసింది. కాని రేడియో వార్తలు ప్రజలు నమ్మటం మానివేసినారు. "అసత్యవాదం" అంటూ ఆకాశవాణిని నిందించినారు. అరెస్టుకాని శ్రీయుతులు జి.సి. కొండయ్య, ఎం.వి. రామమూర్తి, తుమ్మల చౌదిరి, పసుపు లెటి కోటేశ్వరరావులు కార్యక్రమాన్ని కొనసాగించినారు. స్వతంత్రపార్టీ అధ్యక్షులు శ్రీ సుంకర సత్యనారాయణ జైలునుంచి విడుదలై వచ్చినారు. హైదరాబాద్ లోని డిటైన్మెంట్ అభిప్రాయం శ్రీ గౌతులచ్చన్న తెలియజేసినారు. దాని ఆధారంగా వేర్పాటు కాంగ్రెసు నాయకులను కేంద్ర కార్యాచరణ సమితిలోకి తీసుకొని రావలెనని నిర్ణయం జరిగింది.

1978 జనవరి 7, 9 తేదీలలో విశాఖలో కాల్పుల ఫలితంగా 12 మంది చనిపోయినారు. కాల్పులు, లాఠీచార్జీలు, అరెస్టులు జరుగుతూనే ఉన్నాయి. కేంద్ర అంతరంగికశాఖ ఉపమంత్రి శ్రీ మీర్జా, ప్రధాని పంచశూతాల గురించి ఇక తర్జన భర్జన జేరాలి సాగవన్నారు. 1978 జనవరి 8 న ముగ్గురు గెజిటెడ్ ఆఫీసర్లు సస్పెండ్ అయినారు. 1978 జనవరి 9 న 15 మంది పార్లమెంట్ సభ్యులు తెనాలిలో సమావేశమైనారు. 1978 జనవరి 28 అర్ధరాత్రికి ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణం ప్రకటించని పథంలో కాంగ్రెసుపార్టీనుంచి బయట పడకామన్నారు. 1978 జనవరి 28 న మరల సమావేశం కావలెనని నిశ్చయించుకొన్నారు.

1973 జనవరి 11 న రాష్ట్ర కాంగ్రెసువర్గాన్ని రద్దుచేసి ఉన్నతాధికార సంఘాన్ని నియమించినారు. అదేరోజున ముఖ్యమంత్రి 8 మంది కొత్తమంత్రులను మంత్రివర్గంలోకి చేర్చుకొన్నారు. ఆంధ్రలో రాష్ట్రపరిపాలన విధించవలెనని 'హిందూ' దినపత్రిక సంపాదకీయం వ్రాసింది. ఆంధ్ర కాంగ్రెసు కార్యచరణ సమితి తమ గుంటూరు సమావేశంలో 1973 జనవరి 21 లోగా ప్రత్యేక ఆంధ్ర నిర్మాణం ప్రకటించనట్లయితే పార్టీకి రాజీనామాలు సమర్పించడానికి నిశ్చయించినారు. ఆంధ్ర కార్యచరణ సమితి, కాంగ్రెసు కార్యచరణ సమితుల సంపూర్ణ కలయికను, ఉమ్మడి కార్యచరణ సంఘ నిర్మాణాన్ని వ్యతిరేకించింది. శ్రీయుతులు సుంకర సత్యనారాయణ, యార్లగడ్డ రాజగోపాలరావు, పిన్నమనేని కోటేశ్వరరావు, కాసు వెంగళరెడ్డి, జి.సి. కొండయ్యలతో ఒక సంప్రదింపుల సుఘం ఏర్పడింది. జట్టు జట్టుగా (5 మంది ఒక జట్టుగా) సత్యాగ్రహాలు నడపనున్నట్టుగా ప్రకటించినారు. రాష్ట్రాన్ని విభజన చేస్తే రాయలసీమలో మరో ఉద్యమం రాగలదని శ్రీ చంద్రజిత్ యాదవ్ తెదిరించినారు. ఆకాశవాణి ప్రసారాలకు వ్యతిరేకంగా విజయవాడలో 17 న, గుంటూరులో 18న బండ్ జరిపినారు.

ముఖ్యమంత్రి శ్రీపి.వి. నరసింహారావు జనవరి 17న రాజీనామాచేయవలసి వచ్చింది. కాంగ్రెసు ఉన్నతాధికార సంఘం అధ్యక్ష పరిపాలన కోరింది. 1973 జనవరి 18న అధ్యక్షపాలన విధించినారు. సరీస్ సలహాదారుగా ఉన్నారు. అనాటికి కాల్పులలో మరణించినవారు 72 అనీ, పోలీసు క్రూరత్వానికి గురి అయినవారు 600 మంది అనీ తేల్చినారు. 1973 జనవరి 18న ప్రభుత్వోద్యోగుల నాయకుడు శ్రీ ఐ.బి. రామకృష్ణారావును అరెస్టు చేసినారు.

1973 జనవరి 18న గుంటూరు, విజయవాడ, అమరావతి, మాచర్ల, పిడుగురాళ్ళు, ఏలూరు, కాకినాడ, రాజమండ్రి, పొందూరు, బారువలలో పోలీసు కాల్పులు జరగగా అనధికారంగా తెలిసిన మరణాల సంఖ్య 238 ఉండవచ్చున్నారు. పోలీసులవలన, ఇతర రకంగా హింసలకు గురైనవారు దాదాపు 3 వేలమంది ఉండవచ్చని అంచనా వేసినారు. ప్రజలను భయపెట్టి ఉద్యమం కొనసాగకుండా చేయవలెనని పోలీసులు హింస సాగిస్తున్నారనుకొన్నారు. సి.ఆర్.పి. వాళ్ళు స్త్రీలను విచక్షణారహితంగా కొట్టడం, ఇళ్ళలోనుంచి సామాన్లు తీసుకొనిపోవడం, వ్యక్తులను మోకాళ్ళమీద డేకించడం చేసినారు. ప్రజలు రోజుల తరబడి కర్రపూలో బ్రతికినారు. తొర్లనయ్య ప్రజలను లొంగదీయలేకపోయింది. సి.ఆర్.పి.తో ప్రజలు కత్తిమంచన లేకుండా పోరాడినారు. నిరాయధులుగా ఉన్న ప్రజలు ఒక నీటికాంబు వంటిది తయారు చేసినారు సోదాసీసాలో నీరు నింపి, గ్రామఫోనుకు ఉపయోగించే స్పూడులు అందులో వేయడం, వాటిని గాలితో విసిరి, మరో సోదాసీసాతో దానిని పగులగొట్టి పోలీసువారిని గాయపరిచినారు.

1973 జనవరి 19 న ఆంధ్ర కేంద్ర కార్యాలయ సమితి సారథ్య సంఘం రహస్యంగా విజయవాడకు దగ్గరలో సమావేశమయింది. వారు తీసుకున్న నిర్ణయాలు ఇట్లా ఉన్నాయి :

ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణాన్నే సూత్రప్రాయంగా నిర్ణయించడం, వారి మీద పెట్టిన కేసులను పూర్తిగా ఉపసంహరించడం, ఆంధ్రమంచి మిలిటరీని, రిజర్వు పోలీసును పంపివేయడం, పోలీసు కాల్పులపై దర్యాప్తులు జరిపించడం ఈ వైషమ్యములు అంగీకరించినమీదట కేంద్ర ప్రభుత్వంతోగాని, కాంగ్రెసు ఉన్నతాధికార సంఘంతోగాని, చర్చలకు దిగగలరు. ఆంధ్ర కాంగ్రెసువారు 21న కాకినాడలో జరపబోయే సమావేశంలో పాల్గొని సలహా లివ్వడానికి కొందరు సభ్యులను పంపవలెనని నిశ్చయించినారు. 20వ తేదీన శ్రీ తెన్నేటి విశ్వనాథం విడుదలైనారు. 1973 జనవరి 28 ప్రజాస్వామ్య పరిరక్షణ దినంగా పాటించ నిశ్చయించినారు. కాకినాడ కాంగ్రెసు సమావేశానికి కూడా వేలాది జనం వచ్చినారు. కాంగ్రెసేతరులను సమావేశానికి రానిచ్చినందుకు శ్రీ ఎస్.జి. రంగం కోపించినారు. కాంగ్రెసుకు రాజీనామా చేయనివ్వమయింది. సభ ప్రకటనగా జరగలేదు. రాత్రి సమావేశం జరిపి కార్యక్రమాన్ని రూపొందించినారు.

1973 జనవరి 28 రిపబ్లిక్ దినోత్సవ బహిష్కరణ, కై ఆంధ్రావశాకం ఎగురవేయడం, సమ్మెలు, ఊరేగింపులు జరపడం, వల్లభాక్షిలు ధరించడం, విమానం, రైళ్ళు తాకపోకలు అరికట్టడం, వైఎస్ టూరిష్టు వాహనాల యజమానులు టికెట్లధర పెంచకుండా ఆవడం, అన్ని ప్రభుత్వ కార్యాలయాల ముందు సత్యాగ్రహాలు, వారాపత్రికలు, తెలిఫోను, తెలిగ్రాఫ్ ఆఫీసుల పని కొనసాగనివ్వడం, వారి వాహనాలు తిరగనివ్వడం, బ్యాంకులు సోమ, మంగళ, శుక్రవారాలు మాత్రమే పనిచేయడం, నిషేధాక్షి ఉల్లంఘన వల్ల జరగబోయే ఆరెస్టులకు సిద్ధపడడం, పన్నుల నిరాకరణ, ఉద్యమాన్ని తీవ్రపరచడం - ఇదంతా కార్యక్రమంగా నిర్ణయించినారు. దీని రూపొందించినవారు శ్రీ జి.సి. కొండయ్య. శ్రీ బి.వి. సుబ్బారెడ్డి దీనిని ఆమోదించినారు ఆంధ్ర, వెంకటేశ్వర విద్యార్థి సంఘ కార్యాలయ సమితి అధ్యక్షుడు శ్రీ బి.కె. ఆగస్టీన్, ఆంధ్రసేన వ్యవస్థాపకుడు శ్రీ మాదాం జానకిరాం కూడా దీనిపైన సంతకాలు చేసినారు. శ్రీ బి.వి. సుబ్బారెడ్డి కాంగ్రెసువారి రాజీనామాలు 1973 ఫిబ్రవరి 6 వరకు చేయడానికి గడువు నిర్ణయించినారు. అప్పటికి ప్రత్యేకాంధ్ర ప్రకటించకపోతే మహావిప్లవం తెస్తామన్నారు.

1973 జనవరి 28న విడుదలైన శ్రీ గౌతులచన్నను కేంద్ర కార్యాలయ పర్యవేక్షక కార్యదర్శి కలసి సుప్రదించినారు. కేంద్ర కార్యాలయ సమితి 1973 జనవరి 24న గుంటూరులో సమావేశమయింది. అదిన కార్య

క్రమాన్ని ఆమోదించింది. ప్రభుత్వ టార్జన్యాన్ని తీవ్రంగా ఖండించింది. శ్రీ లచ్చన్న పూనుకొన్ని రోజుల ముందు కాంగ్రెసు శాసన సభ్యుల రాజీనామా లను ఢిల్లీ పంపే ప్రయత్నాలు చేసినారు. శ్రీ చల్లా సుబ్బారాయుడు వాటిని హైదరాబాదు నుంచి ఢిల్లీ పంపిస్తామన్నారు. 1973 జనవరి 26న దాదాపు లక్షమంది మౌనంగా కాలినడకన కృష్ణ తీరానికి చేరినారు. శ్రీ బి.వి. సుబ్బారెడ్డి సభకు హాజరు కాలేకపోయినారు. శ్రీయుతులు ఎన్.జి. రంగా, తెన్నేటి విశ్వనాథం, లచ్చన్న, విద్యార్థి నాయకుడు ప్రసాద్ ఉపన్యసించినారు. శ్రీ కొమ్మారెడ్డి సూర్యానారాయణ సభాధ్యక్షులు ప్రత్యేకాంధ్ర కోనేటి పోరాడతామని ప్రతిజ్ఞలు చేసినారు. పోలీసు అత్యాచారాల గురించి శ్రీ తెన్నేటి విశ్వనాథం ప్రెసిడెంట్ శ్రీ వి. వి. గిరికి లేఖ పంపినారు. 1973 జనవరి 29న తాదేపల్లి గూడెంలో కేంద్ర కార్యచరణ సారథ్య సంఘం సమావేశం కావడం. కాంగ్రెసు, కార్యచరణ సమితి వేరన్నట్లు, కేంద్ర కార్యచరణ సమితి సంప్రదింపుల సంఘం, దాని కార్యక్రమం తమకు తెలియదన్నట్లు శ్రీ బి.వి. సుబ్బారెడ్డి విశాఖలో ప్రసంగం చేసినట్లు వార్తలు వచ్చినాయి. ఇది అన్నివర్గాల వారిని కలవర పరచింది. సంప్రదింపుల సంఘం అవసరం తీరిందే గనక కాంగ్రెసు కార్యచరణ సమితి కేంద్ర కార్యచరణ సమితితో కలిసి పోవలసిందని కోరుతూ ఆంధ్ర కార్యచరణ సమితి ఉపాధ్యక్షులు శ్రీ పి. సూర్యచంద్రరావు శ్రీ బి. వి. సుబ్బారెడ్డికి లేఖ నందజేసినారు. ఇది సంప్రదింపుల సంఘం ఏర్పడటంలో బాగా తోడ్పడింది. శ్రీ బ్రహ్మానందరెడ్డి సోదరుడు శ్రీ కాసు వెంగళరెడ్డి (గుంటూరు జిల్లా పరిషత్ అధ్యక్షులు) నరసరావు పేటలో 1973 ఫిబ్రవరి 3, 4 తేదీలలో, సమావేశాలు ఏర్పాటు చేసినారు. తల్లి తన సమస్యలగురించి అక్కడ ఘోషారమార్గం కనుక్కోవలెనన్నారు.

ఆంధ్ర అంతా ప్రజా జీవనం స్తంభించింది. కేంద్ర ప్రభుత్వ ఆఫీసులు మూతపడినాయి. కోర్టులో కూడా మూతపడినాయి. ఎన్.జి.ఓ.లు ప్రభుత్వ డ్యోగులు సమ్మె కొనసాగిస్తూనే ఉన్నారు. ఎట్లాంటి పన్నులూ వసూలు కావడంలేదు. రైళ్ళు, ఇతర మోహనాలు తిరగడంలేదు. పోలీసులు, మేజిస్ట్రేటు పనిచేస్తున్నారు. అదనపు రిజర్వు పోలీసు మధ్యప్రదేశ్, పంజాబ్, రాజస్థాన్ లుంచి దిగినారు. సైన్యం దిగినా, ఇంకా కార్యరంగంలోకి దూకలేదు. వివిధ వృత్తులవారు 144 సెక్షన్ ను ఢిక్కరించి వివిధ పట్టణాలలో ఊరేగింపులు జరిపినారు. విద్యార్థులూ, స్త్రీలూ ఊరేగింపులలో పాల్గొన్నారు. కొందరు అరెస్టయినారు. కృష్ణా, గుంటూరు జిల్లాలలో దాదాపు 140 మైళ్ళ పొడవున ఊరేగింపులు, రకరకాల వాహనాల సహాయంతో జరిపినారు. వారికి తోప పోదవునా గ్రామీణులు చల్లనిపొన్నీలు, పండ్లు అందించినారు. వాహనాల చెట్టోలు ఖర్చులు ప్రజలే చూడాలి రూపంలో భరించినారు. యజమానులు వాహనాలను ఉచితంగా ఇచ్చినారు.

నెల్లూరులో 1973 జనవరి 27న జరిగిన మహాసభలో విద్యార్థినాయకులు శాసన సభ్యులను రాజీనామాలు ఇవ్వమని కోరినారు. సాయుధపోరాటానికి వారు పిలుపు ఇవ్వవలెనని కూడా అన్నారు. న్యాయవాద సంఘం 29న సమావేశమై శాసన సభ్యులను రాజీనామా చేయమని అడిగింది. నరసరావు పేటలో జరిగిన ఆంధ్రకేంద్ర కార్యాచరణ సమితి, ఆంధ్ర కాంగ్రెసు కార్యాచరణ సమితి సంయుక్త సమావేశానికి విద్యార్థి నాయకులు కూడా హాజరైనారు. అరమరికలు లేకుండా చర్యలు జరిపినారు. న్యాయవాదుల తరపు నుంచి శ్రీ ఎం.వి. రామమూర్తి, విద్యార్థుల ప్రతినిధి శ్రీ శ్రీధరరెడ్డి శాసన సభ్యులను రాజీనామా చేయమని కోరినారు. కాంగ్రెసు నాయకులకు ఈ సంగతి రుచించలేదు. శ్రీ సి.వి.కె. రావు వ్యతిరేకించిన్నారు. రెండుపక్షాల లోనూ కొందరు అహింసా మార్గాన్నే బలపరిచినారు. మరికొందరు హింసా మార్గం అవలంబించనిదే లక్ష్యసాధన పీలువడదన్నారు. కాని వార్తాపత్రికలలో కాంగ్రెసువారు మాత్రమే శాంతియుతమార్గాన్ని అవలంబించవలెనన్నట్లు వార్త వచ్చింది. ఒక సంయుక్త కమిటీ ఏర్పడినారు. ఎన్ జి. రంగా దానికో ప్రత్యేక రాష్ట్ర సాధన సంయుక్త కమిటీ అని పేరు పెట్టినారు. కొంత చర్య అనంతరం ఫిబ్రవరి నాలుగున సమావేశమై కార్యక్రమం నిర్ణయించుకొందామనుకొన్నారు. పెద్దలే కార్యక్రమం రూపొందించవలెనని నిర్ణయించినారు. ఆ రోజే కొన్ని తీర్మానాలు ఆమోదించినారు.

కమిటీ తీర్మానాలను, అందులో భాగం పంచుకొన్న సంస్థలు బద్ధులు. కార్యాలయాలదగ్గర, ఇళ్ళవద్ద పికెటింగులు చేయవలె. రైళ్ళను, బస్సులను నిలిపివేయవలె. పోలీసులను సాంఘికంగా బహిష్కరించవలె. జ్యోతులలో ప్రభుత్వ కార్యకలాపాలు అసలు జరగనీయరాదు. ఆంధ్రలో కేంద్ర, రాష్ట్ర ప్రభుత్వ ఉద్యోగులనందరినీ ఉద్యమంలో చేరమని కోరినారు. రేవు కార్మికులను కూడా సమ్మె చేయమని అడిగినారు. ఢిల్లీలో ప్రత్యేక రాష్ట్ర అనుకూల ప్రచారానికి తగిన ఏర్పాట్లు చేయదలిచినారు. ఫిబ్రవరి 10న సామూహిక నిగాహారదీక్షలు జరపవలెనని నిశ్చయించినారు.

1973 ఫిబ్రవరి 4న జరిగిన సంయుక్త కార్యాచరణ కమిటీ సమావేశానికి శ్రీ బి.వి. సుబ్బారెడ్డి అధ్యక్షత వహించినారు. ఆయననే కమిటీ అధ్యక్షులుగా ప్రకటించవలసి వచ్చింది. ముగ్గురు ఆంధ్రమంత్రులు సంప్రదింపుల నిమిత్తం ఢిల్లీ వెళ్ళాలనుకొన్నారు. శ్రీ బి.వి. సుబ్బారెడ్డి వారికి అనుమతి ఇవ్వలేదు. ఈలోగా చేబ్రోలు హనుమయ్య, కృష్ణాజిల్లా పరిషత్ అధ్యక్షులు శ్రీ పిన్నమనేని కోటేశ్వరరావు, ఆంధ్ర - వెంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయాల విద్యార్థిసంఘ కార్యాచరణ సమితి అధ్యక్షుడు శ్రీ బి.కె. ఆగస్టీన్లను ప్రభుత్వం అరెస్టు చేసింది.

నరసరావుపేటలో తీసుకొన్న నిర్ణయాలు పత్రికాముఖంగా తెలుసుకొన్న ప్రజలు ఉద్యమంవల్ల మరి ఉత్సాహపడుతున్నారు. కార్యక్రమాన్ని

మిక్కిలి ఉత్సాహంతో కొనసాగించవలెనని నిర్ణయించుకొన్నారు. 1973 ఫిబ్రవరి 8 నుంచి 21 వరకు విజయవాడనుంచి ఒక్క రైలును కూడా కదల నివ్వలేదు. కొంతమంది రైల్వేను తీసుకొని వెళ్ళి దాచినారు. నెమ్మదిగా. రాజమండ్రి, గుంతకల్లు, నంద్యాలకు రైళ్ళు ఆపే కార్యక్రమం విస్తరించింది. ఎన్నో వంటిరుదళాలు ఈ పనికి పూనుకొన్నాయి. యువత, యువకులు ఎక్కువగా ఈ కృషి చేసినారు. రైల్వే కార్మిక సంఘాలు పికెటింగ్ వల్ల పనులకు హాజరు కాలేకపోతున్నామనీ, కాని వారి గైరుహాజరును ద్యూటీగానే పరిగణించవలెనని తీర్మానాలు చేసుకొన్నారు.

1973 ఫిబ్రవరి 5 నాటికి మహావిప్లవం తెస్తామని శ్రీ బి. వి. సుబ్బారెడ్డి లోగడ చెప్పి ఉండటంతో ప్రభుత్వం 80 వేలమంది రిజర్వు పోలీసులను ఆంధ్రలో దింపింది. శ్రీ బి.వి. సుబ్బారెడ్డి ఆ విప్లవ వివరాలు ఎవరికీ చెప్పలేదు. యువత ఆ విప్లవం కోసం ఎదురు చూసింది. రాకపోయేసరికి నిరుత్సాహ పడింది.

జనసంఘ నాయకులు శ్రీ వాక్ సాయ్ 1973 ఫిబ్రవరి 1 న విజయవాడ బహిరంగ సభలో ప్రసంగించినారు. రేవ తేదీ డి.ఎం.కె. నాయకుడు శ్రీ జి. విశ్వనాథం ఉపన్యసించినారు. వారిద్దరూ ప్రత్యేకాంధ్ర ఉద్యమాన్ని బలపరిచినారు. ప్రధానమంత్రి 1973 జనవరి 7న ఖట్టండు వెళ్ళబోయేముందు పత్రికలవారితో ఉద్యమం గురించి మాట్లాడినారు. తాము అందరితో సంభాషణలకు సిద్ధమేనన్నారు. దౌర్జన్యకాండకు గురైన వారిపట్ల తమ సానుభూతి తెలిపినారు. నాయకులు దౌర్జన్యం చేయిస్తారని, తాము అనుకోవటంలేదన్నారు. అధిరోజున శ్రీ బి.వి. సుబ్బారెడ్డికి ఢిల్లీ సంప్రదింపులకు రావలసిందిగా ప్రధానమంత్రినుంచి ఆహ్వానం అందింది. ఆయన ప్రధానితో తప్ప మరెవరితోనూ సంప్రదించ నిరాకరించినారు. 1973 ఫిబ్రవరి 9 వ తేదీ ఆంధ్ర కార్యచరణ సమితి ఉపాధ్యక్షులు శ్రీ బి.వి. సుబ్బారెడ్డి, కార్యదర్శి శ్రీ వి. కృష్ణమూర్తి నాయుడు, కోశాధికారి శ్రీ మూర్తిరాజు ఢిల్లీ వెళ్ళినారు. శ్రీ లచ్చన్న సంయుక్త కార్యచరణ సమితి సమావేశం ఏర్పాటు చేయవలెనని కోరినారు. 1973 ఫిబ్రవరి 15 నాటికి తాము తీరికగా ఉండగలమని, సమావేశం అప్పటికి జరపమని శ్రీ బి.వి. సుబ్బారెడ్డి కబురు పంపినారు. 1973 ఫిబ్రవరి 10న నిర్ణయం ప్రకారం లక్షలాది ఆంధ్రులు సామూహిక నిరాహారదీక్షలు జరిపినారు. 1973 ఫిబ్రవరి 15న సంయుక్త కార్యచరణ సమితి కారంచేదుతో సమావేశమయింది. 1973 ఫిబ్రవరి 13న ఆంధ్రకేంద్ర కార్యచరణ సమితి సారథ్య సంఘం రేవేంద్రపాడులో సమావేశం జరిపింది. అక్కడ ముగ్గురు ఆంధ్ర మంత్రులు సంప్రదింపులకు ఢిల్లీ వెళ్ళటాన్ని విమర్శించినారు. వాహనాల వస్తులు చెల్లించనందున వాటిని స్వాధీనం చేసుకుంటామని ప్రభుత్వం అన్నది. అందు మూలంగా వాహనాలు పెద్దలోపే ఉండిపోయిపోయాయి. రైతులు తమ

పంటలను మార్కెట్ కు చేర్చటానికి వీలులేకపోయింది. వైఎస్ఆర్ ట్యాక్సిల వాళ్లు, పెట్రోలు బ్లాక్ మార్కెట్టులో కొంటున్నామని ఛార్జీలు పెంచినారు. కృష్ణ, గుంటూరు, పశ్చిమగోదావరి జిల్లాలలో బస్సులు జాతీయం చేసినారు. అక్కడ ప్రజలు ప్రయాణ సౌకర్యం బొత్తిగా లేక బాగా ఇబ్బందులు పడినారు.

కారంచేడు సమావేశ స్థలంగా నిర్ణయించటానికి కారణాలు సమితి వారు చెప్పవలసి వచ్చింది. గుంటూరు, బెజవాడలో ప్రశాంతంగా సమావేశం జరపలేక పోతున్నామని, కారంచేడులో అనుకూల వాతావరణం ఉన్నదనీ, పెద్దఇల్లు సమావేశానికి నిర్ణయించడమైందనీ, అక్కడ సహాయపడటానికి పెద్ద వంటిరుదళం ఉన్నదనీ, అవన్నీ ఆలోచించే, అక్కడ సమావేశం జరపడానికి నిశ్చయమయిందనీ అన్నారు. అక్కడ సమావేశం రాత్రి ప్రారంభమైంది శ్రీ బి. వి. సుబ్బారెడ్డి హాజరు కాలేదు. కాంగ్రెసు సమితి తరపున వచ్చిన సభ్యులు శ్రీయుతులు వెంగళరెడ్డి, హనుమయ్య, పిన్నమనేని కోటేశ్వరరావు, మాజీమంత్రి చల్లా సుబ్బారాయుడు, గద్దె కృష్ణకుమారి, వసంత నాగేశ్వరరావు, పి. వెంకటరావు, లచ్చన్న, తెన్నేటి విశ్వనాథం, సి. వి. కె. రావు, ఎ. శ్రీరాములు, ఎం.వి. రామమూర్తి, శివాజీ, ఆంధ్ర కేంద్ర కార్యచరణ సమితివారు హాజరైనారు. ఎన్.జి.ఓ.ల సహాయార్థం గుంటూరులో 50 వేల రూపాయలు పోగు పడగా, అది ఎవరు పోగు చేసినారనే దానిమీద వాదన జరిగింది. మంత్రులు ఢిల్లీ వెళ్ళి చేసిన సమాలోచనల ఫలితమేమని కొందరు ప్రశ్నించినారు. సమాలోచనలు ఆశాజనకం అని వార్త అందినట్లు శ్రీ చల్లా సుబ్బారాయుడు అన్నారు. శ్రీ బి.వి. సుబ్బారెడ్డి, ముగ్గురు మంత్రులు లేని కారంచేడు సమావేశ నిర్ణయాలకు ఎవరు కట్టుబడి ఉంటారనే ప్రశ్న తలెత్తింది. అప్పుడే సమావేశానికి వచ్చిన శ్రీ సాగి సూర్యనారాయణరాజు, శ్రీ బి.వి. సుబ్బారెడ్డి అనారోగ్యంవల్ల రాలేకపోయినాకని, సమావేశ నిర్ణయాలకు కట్టు పడి ఉంటారనీ వార్త తెచ్చినారు.

శ్రీ నడింపల్లి నరసింహారావు అధ్యక్షతన సమావేశం తెల్లవారు జాము దాకా నడిచింది. శ్రీ ఎం.వి. రామమూర్తి పోరాటం దీర్ఘ కాలం జరుగుతుందా లేక స్వల్ప కాలం జరుగుతుందా అని ప్రశ్నించినారు. ఆ విషయం ముందు తేలితే తమ సహచరులను తయారుగా ఉంచటానికి వీలవుతుందన్నారు శ్రీ ఐ. బి. రామకృష్ణారావు, ఫిబ్రవరి 18 నుంచి పార్లమెంట్ సమావేశం జరుగుతుంది. కాబట్టి 1978 ఫిబ్రవరి 19 నుంచి 23 వరకు ఆంధ్రోద్యమం ఉధృతం చేయవలెనని శ్రీ ఎం. వి. రామమూర్తి సూచించినారు. ప్రజా జీవితాన్ని, ప్రభుత్వాన్ని స్తంభింపజేస్తే తప్ప విషయం తేలదని అన్నారాయన. కాని ఎక్కువ మంది ఆయన ప్రతిపాదనను బలపరచలేదు. 'వాహవా'ల పన్నులు చెల్లించవలెనని నిర్ణయం తీసుకొన్నారు. ఆర్.టి.సి. బస్సులను కూడా తిరగనివ్వవలెనని

నిర్ణయించినారు. వేర్పాటు శాసన సభ్యులు పార్లమెంట్ ముందు ఛార్జి జరపవలెనన్నారు. తీర్మానం మాత్రం చేయలేదు. 1973 ఫిబ్రవరి 19న బండ్ జరప నిశ్చయించినారు. 24 గంటల బండ్ జరపవలెనన్నారు. కేంద్ర కార్యాచరణ సమితివారు, కాంగ్రెసువారు ఉదయం 8 నుంచి 12 గంటల వరకు జరపవలెనన్నారు. విద్యార్థి నాయకులు, మరికొందరు కాంగ్రెసు వారి వాదననే బలపరిచినారు. పొంమారు, బారువ, మాచర్ల కాల్పులకు నిరసన తెలిపినారు. సోడా గ్యాస్ సలిండ్ల ప్రభుత్వం స్వాధీనపరచుకోవాలని ఖండించినారు. ప్రభుత్వ ఉద్యోగుల సహాయకోసం, బ్యాంకులు సహకరించనందువల్ల, ప్రత్యేకంగా వైస్సాయిల్ కార్పొరేషన్ ఏర్పాటు చేసే నిమిత్తం ఒక ఉపసంఘాన్ని వేయవలెనన్నారు. బ్యాంకులు, జీవిత భీమా సంస్థలు సోమ, మంగళ, శుక్ర వారాలలో పనిచేయవచ్చునన్నారు. ఫిబ్రవరి 19న బండ్ ఆంధ్ర అంతా జరిగినా, వైద్య వాహనాలు, డిజాలు తిరగవచ్చును. పోలీసు స్టేషన్లపై శెండాలు గరవేసి శాసనోల్లంఘనం చేయవలె. ప్రత్యేకాంధ్ర నిర్మాణ అవసరం, ఉద్యమ చరిత్రను ఆంధ్రులకు అందజేయడానికి ఒక చిన్న పుస్తకం తయారు చేసే నిమిత్తం శ్రీయుతులు ఎ. శ్రీరాములు, ఐ.బి. రామకృష్ణారావు, ఎం. వి. రామమూర్తి, కె. రాజారావు ఒక ఉపసంఘంగా ఏర్పడినారు. సంయుక్త కార్యాచరణ సమితికి సహజ కర్తగా ఉంటామని శ్రీ తెన్నేటి విశ్వనాథం తమకు తామే నిశ్చయించుకున్నారు.

ఆంధ్ర కేంద్ర కార్యాచరణ సమితి సారథ్య సంఘం గుంటూరులో 1973 ఫిబ్రవరి 16న అత్యవసరంగా సమావేశమయింది. శ్రీ నడింపల్లి నరసింహారావు ఇంటిలో సమావేశమైనారు. శ్రీ ఎ. శ్రీరాములు, శ్రీ ఐ.బి. రామకృష్ణారావు హాజరైనారు. మంత్రులు ఢిల్లీలో జరిపిన చర్చలలో తమకేమి సంబంధం లేదని ప్రకటించవలెననుకున్నారు. కాని దానికి ముందు ఆ మంత్రులను కలసి మాట్లాడ నిశ్చయించినారు. కారంచేడు సమావేశంలో ఆర్.టి.సి. బస్సులను తిరగ నివ్వవలెనని చేసిన తీర్మానంపట్ల విజయవాడ న్యాయవాదులు అసమ్మతి తెలిపారు. డాక్టర్లు, మహిళలు కూడా న్యాయవాదులను అనుసరించినారు. వారంతా కారంచేడు తీర్మానాలు ఉద్యమానికి వెన్నుపోటు అని భావించినారు. ఫిబ్రవరి 18 నుంచి ఆర్.టి.సి. బస్సులను ఆప నిశ్చయించినారు. ప్రభుత్వం మహిళాపోలీసులను నియమించి స్త్రీ సత్కార గ్రహాలను జాధించారు.

1973 ఫిబ్రవరి 19న జరగనున్న పార్లమెంట్ సమావేశానికి ముందు పోషలిస్టు నాయకుడు శ్రీ జార్జి ఫెర్నాండెజ్, స్వతంత్ర పార్టీ నాయకులు శ్రీ పీల్సామోడీ విజయవాడ వచ్చి బహిరంగ సభలలో ఉపన్యాసాలిచ్చినారు. ఆంధ్ర పార్లమెంట్ సభ్యులు పార్లమెంట్ లో ప్రతిపక్షంగా వ్యవహరిస్తే ఉపయోగమని వారిరువురూ సలహాలిచ్చినారు. 1973, ఫిబ్రవరి 19న ఆంధ్ర అంతటా పోలీసు స్టేషన్లపై శెండాలు అవిష్కరించినందున వేలమంది అరెస్టు అయినారు.

శ్రీయుతులు గౌతులవ్వన్న, తెన్నేటి విశ్వనాథం బి.వి. సుబ్బారెడ్డితో చర్చలు జరిపినారు. 1978 ఫిబ్రవరి 22న తుంగేడులో జరిగే సమావేశంలో అన్ని విషయాలు చర్చిద్దామన్నారు. శ్రీ తెన్నేటి విశ్వనాథం అసెంబ్లీని రద్దు చేసి మళ్ళా ఎన్నికలు జరిపితే ప్రత్యేకాంధ్ర గురించి ప్రజల అభిప్రాయం బాగా వెల్లడవుతుందన్నారు. కేంద్ర కార్యాచరణ సమితి సారథ్య సంఘం గుంటూరులో 20న సమావేశమై మూడు తీర్మానాలు చేసినారు. ఈ సమావేశానికి ఆంధ్ర మహాసభ నాయకులు రాలేదు. చేసిన తీర్మానాలు :-

ప్రత్యేక రాష్ట్ర నిర్మాణాన్ని ఒప్పుకునేంతవరకూ ఉద్యమం కొనసాగవలె. ఆ అభిప్రాయంగల వారితోనే పొత్తు కుదురుతుంది. ముగ్గురు మంత్రులు ఢిల్లీలో చేసిన సంప్రదింపులు ఖండిస్తూ తీర్మానం ప్రకటించడం; ఆర్.టి.సి. బస్సులు తిరగనివ్వడం. కారంచేదులో తీసుకొన్న నిర్ణయం సాయుక్త తీర్మానం గనక, కాంగ్రెసువారు ఎంతవరకు సహకరిస్తారో తెలుసుకొని, తరవాత కార్యక్రమం నిర్ణయించడం; కాంగ్రెసువారితో పొత్తు కట్టమని భావించడం గూడా జరిగింది.

1978 ఫిబ్రవరి 19న పార్లమెంట్ సంయుక్త సమావేశంలో రాష్ట్రపతి చేసిన ప్రసంగాన్ని 5 రాజకీయ పక్షాలు బహిష్కరించినాయి. ఆంధ్ర వేర్పాటు వాద పార్లమెంట్ సభ్యులు తాము ప్రతి పక్షంతో కూర్చోనే విషయాన్ని వాయిదా వేసినామన్నారు. రాష్ట్రపతి ప్రసంగానికి సవరణ ప్రతిపాదన నోటీసు ఇచ్చి కూడా తరవాత విరమించుకొన్నారు. ఆంధ్రలో ఉద్యమం సన్నగిల్లుతున్నట్లు కాంగ్రెసు వేర్పాటు వాదులూ ఢిల్లీ నాయకులతో చెప్పినట్లు వార్తలు వచ్చినాయి. రాజమండ్రిలో, తెనాలిలో జరిపిన వేర్పాటు వాదుల ఊరేగింపుమీద కమ్యూనిస్టులూ, సమైక్యవాదులూ దాడి చేసినారు. ఫిబ్రవరి 21న విజయవాడలోని రైల్వే కార్మికులు తమ విధులకు హాజరు కావడానికి నిశ్చయించినారు. 1978 ఫిబ్రవరి 21న శ్రీచంద్రజిత్ యాతవ్ పార్లమెంట్లో ఆంధోద్యమం వెనక విదేశీ హస్తం ఉన్నదన్నారు. అట్లాంటి రుజువేమీ లేదని ఆంతరంగిక శాఖామంత్రి పంత్ పార్లమెంట్లో ప్రకటించినారు.

1978 ఫిబ్రవరి 22న తుంగేడు ఆంధ్ర కాంగ్రెసు కార్యాచరణ సమితి కార్యవర్గం, మాజీ మంత్రులు సమావేశమైనారు. శ్రీ బి.వి. సుబ్బారెడ్డి మీద తీవ్ర విమర్శలు వచ్చినాయి. కాంగ్రెసువారు ప్రతిపక్షాలతో కూడిన ఆంధ్ర-కేంద్ర కార్యాచరణ సమితితో పొత్తు ఎందుకు పెట్టుకోవలె? అని కొందరు ప్రశ్నించినారు. ఫిబ్రవరి 27న విజయపురిలో సమావేశం కావలెనని ఆంధ్ర కాంగ్రెసు కార్యాచరణ సమితి నిర్ణయించింది. కేంద్ర కార్యాచరణ సమితివారు కాంగ్రెసు వారితో పొత్తు పెట్టుకోవటం, ఉద్యమ కార్యక్రమం సరిగా నిర్వహించటానికే తప్ప మరిచేనికి కాదనీ, కాసన సభ్యులు రాజీనామా చేయవలెనని అలాగే ఆంధ్ర వ్యాయవాది కార్యాచరణ సమితి ప్రకటించింది.

1978 ఫిబ్రవరి 27 నాటికి తాము ఢిల్లీ వెళ్ళవలసివస్తే అకుటుంబసభలను పరమలూ, తీసుకోవలసిన నిర్ణయాలను బి.వి. సుబ్బారెడ్డి సూచించినారు :- ఢిల్లీ వెళ్ళవలసిన విషయాలను చేయవలె. కాల్పులపై న్యాయ విచారణ జరపవలె. కేంద్ర రిజర్వు పోలీసును, మిలిటరీని ఆంధ్ర నుంచి తరలించవలె. ప్రభుత్వ ఉద్యోగులపై డిస్మిస్ అర్డర్స్ కేసుల ఉత్తరువులు ఎత్తివేయవలె. పై వాటిలో అన్నిటికంటే కీలకమైన విషయం 'ఆంధ్ర రాష్ట్ర' నిర్మాణం సూత్రపాత్రంగా అంగీకరించవలె' అనే పరమ లెక్కపోవడం చాలామందికి మిక్కిలి ఆశ్చర్యాన్ని కలిగించింది. ఆంధ్ర రాష్ట్ర నిర్మాణ సమస్య లెక్కపోతే ఉద్యమమే లేదు. ఉద్యమం లెక్కపోతే పై న చెప్పిన పరమలన్నీ అర్థరహితమైనవేనని భావించినారు.

ఉద్యమంలో మార్పు వస్తున్నదని చాలామంది కార్యాకర్తలు భావించినారు. 1978 ఫిబ్రవరి 28 న గుంటూరులో శ్రీ నడింపల్లి నరసింహారావు ఇంట ఆంధ్ర కేంద్ర కార్యాచరణ సమితి ఇష్టాగోష్ఠి సమావేశం జరిగింది. కార్యకర్తలు తమ అభిప్రాయాలు చెప్పినారు. ఆంధ్ర రాష్ట్ర నిర్మాణం సూత్ర పాత్రంగా అంగీకరిస్తేనే కేంద్రంతో సంప్రదింపులు జరపవలెనని, అట్లాంటి అభిప్రాయం కలవారితోనే కలిసి పనిచేస్తామని తీర్మానించినారు.

1978 ఫిబ్రవరి 27 శ్రీమతి ఇందిరాగాంధీ పార్లమెంట్ లో ఒక ప్రకటన చేసినారు. ప్రశాంత వాతావరణం నెలకొంటేనేగాని చర్యలు జరిపి, సమస్య పరిష్కారం చేయలేమన్నారు. కేంద్రం ఆంధ్ర సమస్యను అన్ని కోణాలలో పరిశీలిస్తున్నదన్నారు. శ్రీ బి. వి. సుబ్బారెడ్డికి ఢిల్లీ సంప్రదింపులకు రావలసిందిగా ఆహ్వానం అందింది. ఫిబ్రవరి 27న జరిగిన విజయపురి సమావేశంలో శ్రీ బి.వి. సుబ్బారెడ్డి ఢిల్లీ వెళ్ళవలసిన తీర్మానం చేసినారు. ప్రధాని చేసిన ప్రకటన ఏమాత్రం అభివృద్ధి చూపేదిగా లేదని అభిప్రాయ పడినారు. శ్రీ తెన్నేటి విశ్వనాథం సంయుక్త కార్యాచరణ సమితి సమావేశ కర్తగా రాజీనామా చేసినట్లు శ్రీ బి.వి. సుబ్బారెడ్డికి తనిదావరా తెలిపినారు. నాటి పీఠావాలు :

శాసన సభ్యులు రాజీనామాలుచేసి, శాసనసభ రద్దుకు తోడ్పడవలె. పికెటింగ్ వేర్వేరు కార్యాలయాలవద్ద వేర్వేరు రోజులలో చేయవలె. తెలిఫోన్, పరిపాలనా స్థలాల కార్యాలయాలవద్ద ప్రతిరోజూ పికెటింగ్ చేయవలె. ఆదాయపు పన్నుల కార్యాలయాలవద్ద, రాష్ట్ర ప్రభుత్వ కార్యాలయాలవద్ద ప్రతి రోజూ పికెటింగ్, శ్యాంకులు, జీవితభీమా కంపెనీలు, పోస్టాఫీసులవద్ద పికెటింగ్ బుధ, గురు, శనివారాలు మాత్రమే. మార్చి 2 నిరసన దినంగా పాటించడం, మార్చి 9న నిరాహారదీక్షలు, రాష్ట్ర సాధనకు ప్రతిష్టా బూనడం, ఎకరో నికే రూపాయి చొప్పున గ్రామోద్యోగులు వసూలుచేసి, ప్రభుత్వ ఉద్యోగులకు సాయపడటం, బస్సులు తిరిగే విషయంలో సలహానిచ్చే నిమిత్తం ఒక ఉపసంఘం నిర్మాణం; వేర్పాటు టిం:పి:ల వైఖరిపట్ల నిరసన తెలిపినారు. సభ్యులు

తీసుకున్న ప్రతిజ్ఞలో "లంచగొండితనం, బంధుప్రితి రూపుమాపి, ప్రబలుతున్న అసమానతలు తొలగించి, వెనకబడిన వర్గాలకూ, బలహీనవర్గాలకూ సాంఘిక న్యాయం చేకూర్చి, ఉన్నతికి దారితీసే నీతి నియమాలుగల ప్రజా ప్రభుత్వం నిర్మించడానికి అన్నివిధాలా పని చేస్తాం" అన్నారు. అక్కడే శ్రీ గౌతులచ్చన్న శాసనమండలిలో తమ సభ్యత్వానికి రాజీనామా పత్రం వ్రాసినారు. ఆంధ్ర మహాసభ రాజీనామాలు శాసన సభ్యులనుంచి కోరడం, అసెంబ్లీ రద్దుచేసినందు వల్ల ఉద్యమానికి నష్టమని తీర్మానించింది.

1978 ఫిబ్రవరి 28న ప్రధాని పార్లమెంట్ లో ప్రసంగించినారు. జన సంఘంవారు రాష్ట్ర పునర్వ్యవస్థీకరణ సంఘం ఏర్పరచవలెనన్నారు. ప్రధాని ఆ సూచనను త్రోసిపుచ్చినారు. 'ఆంధ్ర సమస్యకు సంబంధించిన విషయాల నేమీ అంగీకరించనూలేదు, తిరస్కరించనూలేదు' అన్నారామె. శ్రీ బి.వి. సుబ్బారెడ్డి ఢిల్లీ వెళుతూ శ్రీ లచ్చన్నను హైదరాబాద్ విమానాశ్రయంలో ఏమైనా సూచనలివ్వదలిస్తే కలవమని కబురు పంపినారు. శ్రీ సుబ్బారెడ్డి, ప్రత్యేకాంధ్ర ఏర్పడేవరకూ హైదరాబాద్ లో కాలుపెట్టనని లోగడ ప్రతిజ్ఞ పూసినారు.

1978 మార్చి 2న పనులలో చేరమని గవర్నరు ఉద్యోగులకు విజ్ఞప్తి చేసినారు. ఆదేశాన్ని నిరసనదినం జరిపినారు. పత్రికా విలేజరుల్ని సమావేశంలో శ్రీ లచ్చన్న శ్రీ సుబ్బారెడ్డిని బాగా విమర్శించినారు. వరసరావుపేట తీర్మానాలను ఆయన ఉల్లంఘించినారన్నారు. ప్రభుత్వోద్యోగులసంయుక్త కార్యాచరణ సంఘం సమ్మెను కొఘాసాగించటానికే తీర్మానించింది. శాసన సభ్యులకు తిరుపతిలో రీవ్ తేదీ జరగనున్న సమావేశానికి రాజీనామా పత్రాలతోసహా రావలసిందని ఆహ్వానాలు పంపించినారు. 1978 మార్చి 3న తేదీన జరిగిన నిరాహారదీక్షలలో విద్యార్థులు పాల్గొన్నారు. కాంగ్రెసువారు పాల్గొనలేదు. శ్రీ బి.వి. సుబ్బారెడ్డి 1978 మార్చి 4న రాష్ట్రపతి వి.వి. గిరిని కలిసినారు. శ్రీ బి.వి. సుబ్బారెడ్డి రీవ్ తేదీ తిరుపతిలో కేంద్ర కార్యాచరణ సమితి సమావేశమయింది. శ్రీ బి.వి. సుబ్బారెడ్డి, గౌతులచ్చన్న, జూపూడి యజ్ఞనారాయణ రాజీనామాలను శాసనమండలికి పంపవలెనని నిర్ణయం తీసుకొన్నారు. సమావేశానికి స్వతంత్రపార్టీ శాసన సభ్యుడు శ్రీ బి. రత్నపథావతి, జనసంఘానికి చెందిన ఎం.ఎల్.ఏ. శ్రీ వై.సి. రంగారెడ్డి వచ్చినారు. ఆంధ్ర మహాసభ అధ్యక్షుడు శ్రీ నిశ్చంకర వెంకటరత్నం తమ రాజీనామా లేఖను షునితికి పంపించినారు. శ్రీ రత్నపథావతి తమ పార్టీవారితో ముద్రపడించి రాజీనామా చేస్తామన్నారు. (ఏప్రిల్ లో జరిగిన కై ఆంధ్ర మహాసభ (రాజమండ్రి)లో జరిగిన రాజీనామా చేసినారు.) శ్రీ నిశ్చంకర వెంకటరత్నం చేసిన రాజీనామాను అంగీకరించినారు. ఆర్.టి.సి. బస్సుల రాకపోకల విషయంలో ఉప సంఘ వివేక్ కుమార్ పరిశీలించి, బస్సు సౌకర్యం తిరగకుండా పెట్టించి జరపవలెనన్నారు. బిల్డ్,

46 గంటలవాటు నిరాహార దీక్షలు జరప నిశ్చయించినారు. వీటికి తేదీలు శ్రీ గౌతులచ్చన్నను నిర్ణయించుచున్నారు. శాసన సభ్యులను రాజీనామాలు చేయమన్నారు. శ్రీ బి.వి. సుబ్బారెడ్డి కాంగ్రెసేతర పార్టీలు వేర్పాటు ఉద్యమాన్ని వాడుకుంటున్నాయిగనక వాటితో సంబంధం తెచ్చుకుంటున్నామని అన్నందున వారిని విమర్శించినారు. కాంగ్రెసువారే ఉద్యమాన్ని తమ ప్రయోజనాలకు వాడుకుంటున్నారన్నారు. శ్రీ బి.వి. సుబ్బారెడ్డి ప్రకటనల వల్ల ప్రజలకు మోసపోరన్నారు. తిరుపతి సమావేశంతో కాంగ్రెసువారికి కేంద్ర కార్యాచరణ సమితికి అంతంత మాత్రంగా ఉన్న సంబంధం కాస్తా తెగిపోయింది.

శ్రీ బి.వి. సుబ్బారెడ్డి ఢిల్లీ వెళ్ళి 10 రోజులు ఉన్నారు. ప్రధానితో, కాంగ్రెసు అధ్యక్షుడు, కార్యదర్శులతో, హోంశాఖ మంత్రితో చర్చలతో గడిపినారు. చర్చలు సఫలమౌతాయని ఆయన అనుకోనందున ఆశాభంగం కలగలేదన్నారు. మిత్రుల ఒత్తిడివల్ల ఢిల్లీ వెళ్ళినట్లు చెప్పారు. తరవాత విశ్రాంతి కావాలంటూ తమ గ్రామం కోయిలకుంట్ల వెళ్ళినారు. 1973 మార్చి 18న ఆంధ్ర కాంగ్రెసు కార్యాచరణ సమితి చిత్తూరులో సమావేశం కావటానికి నిర్ణయమైంది.

ఉద్యమంలో మున్ను మార్పు కార్యకర్తలు బాగా అర్థం చేసు కొన్నారు. శ్రీ బి.వి. సుబ్బారెడ్డి ఢిల్లీలో సాధించినదేమీ లేదని తేలిపోయింది. ఆర్.టి.సి. బస్సుల పేకటింగ్ సఫలం కాలేదు. రైళ్ళు సడవసాగినాయి. ప్రభుత్వదోర్లకు సహాయార్థం లక్షలు పోగయినా, శి లక్షలమంది ఉద్యోగు లకు అది సరిపోలేదు. ఉద్యోగులు తిరిగి పనిలోకివస్తే వారిమీద ఎట్లాంటి కక్ష సాధింపూ జరగదని గవర్నరు ప్రకటించినారు. ప్రశాంత వాతావరణం నెల కొంటే ప్రధాని ప్రత్యేకాంధ్ర నిర్మాణం కావిస్తారని కాంగ్రెసువాదులు ఆశపడ్డారు. రాష్ట్రంలో సమైక్యతావాదులు సభలు జరపవలెనని 1973 ఏప్రిల్ 26న శ్రీ పి. వి. నరసింహారావు పిలుపు ఇచ్చినారు. ఇందువల్ల రాష్ట్రంలో అంతర్యుద్ధం జరిగే ప్రమాదం ఉందని కొందరు భావించినారు. ఉద్యమ ధోరణి పన్నగిల్ల సాగింది. వృత్తి సంఘాలలో సంచలనం బయలు దేరింది.

1973 మార్చి 31న నర్సులు పనిలో తిరిగి చేరటానికి నిర్ణయించినారు. అసిస్టెంటు సర్జన్లు, జూనియర్ ఇంజనీర్లు, 1973 మార్చి 14న తేదీ సమ్మె విర మణకు నిశ్చయించినారు. 1973 మార్చి 15న తేదీ ప్రభుత్వ ఉద్యోగుల ప్రతినిధులుగా శ్రీ ఐ. బి. రామకృష్ణారావు, ఇంకా ఆరుగురు సంయుక్త కార్యాచరణ సంఘ సభ్యులు ఢిల్లీ వెళ్ళి పంత్ మ కలిసినారు. న్యాయవాది ప్రతినిధుల మహాసభ జరపడానికి నిర్ణయం జరిగింది. ఆంధ్ర కేంద్ర కార్యాచరణ సమితి 1973 మార్చి 6న తేదీన గుంటూరులో సమావేశం జరిపి కొన్ని తీర్మానాలు ఆమోదించింది.

ప్రభుత్వ ఉద్యోగులకు మద్ద - ఇస్తామన్నారు. వారు సమ్మె విరమిస్తే రాగల పరిణామాలనుగురించి చర్చించవలెనని శ్రీ ఎం.వి. రామమూర్తికోరగా ఆ ప్రసక్తి తేవద్దన్నారు తెన్నేటి విశ్వనాథం సమైక్యవాదుల చర్యలను ఖండించినారు. సమైక్యవాదులు తెనాలిలో కాకాని వెంకటరత్నం గారి సెక్రటరీ హాన్ని ద్వంసం చేసినారు. తెనాలి, బాపట్ల, అవనిగడ్డ, ఉరవకొండలతో ఇళ్ళలో ప్రవేశించి వ్యక్తులను చంపటం, బాధించడం, మస్తువులు వికల్గొట్టడం చేసినారనీ, గుంటూరులో సి.ఆర్.పి. వారి సాయంతో శ్రీ కె. సత్యనారాయణ రాజును హత్య చేసినారని తీవ్రంగా నిరసించినారు ప్రభుత్వం ఉద్యమాన్ని అణగద్రొక్కడానికి కాంగ్రెసువారిని ఉపయోగిస్తున్నట్లు భావిస్తున్నారు. 1973 మార్చి 4న విజయవాడ న్యాయవాదుల సంఘం, వైద్యుల సంఘం సమావేశంలో శై ఆంధ్రపార్టీ పెట్టడానికి తీర్మానం చేసినారు. ఆంధ్ర కేంద్ర కార్యచరణ సమితి పేరు శై ఆంధ్ర కార్యచరణ సమితిగా మార్చినారు. శై ఆంధ్ర నివాదాన్ని ప్రజలు మెచ్చినారు. శ్రీ ప్రగడ కోటయ్య ప్రతిపాదనానుసారం, అవనిగడ్డ, బాపట్ల, విజయవాడ I & II, గుంటూరు-1, కూచిపూడి నియోజక వర్గాలలో రంగుపెట్టెల పద్ధతిపై ఎన్నికలు జరిపించవలెనని తీర్మానం చేసినారు. ఆంధ్రోద్యమ కార్యకర్తలు ఐక్యం కావలెనని పిలుపు ఇవ్వడం, పత్రికలవారికి విజ్ఞప్తి చేయడం, శై ఆంధ్ర ఫ్రంట్ ఏర్పాటుకు సత్కామిటీ నియమించడం, మొదలైన తీర్మానాలు చేసినారు. శ్రీ తెన్నేటి విశ్వనాథం ఉద్యమం దీర్ఘకాలిక పోరాటమని అర్థం వచ్చేటట్లు పత్రికా ప్రకటన చేసినారు. 1973 మార్చి 16న ఉపాధ్యాయులు పాఠశాలలకు హాజరు కావలెనని తీర్మానించగా 19న కళాశాలల ఆధ్యాపకులు సమ్మె విరమించినారు.

1973 మార్చి 18న తిరుపతిలో జరగవలసిన ఆంధ్ర కాంగ్రెసు కార్యచరణ సమితి సమావేశం చిత్తూరులో జరపనివ్వించినారు. యువకులనుంచి దూరంగా పోవలెనని అక్కడ ఏర్పాటు చేసినట్లు తెలియ వచ్చింది కాని యువకులు చిత్తూరుకూడా వెళ్ళినారు. సమావేశానికి శ్రీ బి.వి. సుబ్బారెడ్డి అధ్యక్షత వహించినారు. శ్రీ సి.వి. కె. రావు ఆంధ్రకేసరి కార్యచరణ సమితితో విభేదాలు వచ్చినాయని కాంగ్రెసువారి సభకు హాజరవుతూ ఉన్నారు. వారితో బాటు సినీనటుడు కొంగర జగన్మయ్యకూడా ఆ సమావేశాలకు వెళ్ళనారంభించినారు. 132 మంది శాపత సభ్యులు, 7 గురు పార్లమెంట్ సభ్యులు హాజరయినారు. విద్యార్థి నాయకులు కూడా ఉన్నారు. వేరేపార్టీ పెట్టవలెనని తీర్మానించినారు. కొత్తపార్టీ నిబంధనలు రూపొందించడానికి, డి. మునిస్వామి ఆధ్వర్యంలో ఒక సంఘం నియమించినారు. ఉపసంఘం ఆంధ్ర అంశా పర్యటించి ప్రజాభిప్రాయం సేకరించి నివేదిక సమర్పిస్తుందని సుబ్బారెడ్డి ప్రకటించినారు. సమావేశానికి వచ్చిన చాలామంది ప్రతినిధులు ఈ తీర్మానాలకు తమ అంగీకారం తెలపకుండానే వెళ్ళిపోయినారు. బహిరంగంగా ఎవరూ తీర్మానా

లను వ్యతిరేకించలేదు. కాంగ్రెసు వ్యతిరేకులు మాత్రం ప్రజలను మభ్యపెట్టడానికి ఇదొక ఎత్తు అని మర్చించినారు.

ప్రభుత్వ ఉద్యోగుల తరపున ఢిల్లీలో సమాలోచనలు జరుగుతూ ఉన్నాయి. శ్రీ ఐ. బి. రామకృష్ణారావుమీద ఉన్న డిస్ మిసల్ ఆర్డరు ఎత్తివేయరుగాని, ఆయనకు ప్రభుత్వరంగంలో వేరే ఉద్యోగం ఇవ్వగలరని వదంతులు వ్యాపించినాయి. తెలుంగాడా ప్రాంతీయ సంఘాద్యక్షుడు శ్రీ రాజమల్లు ముల్కి పోవలెనంటూ మార్చి 17న మాట్లాడినారు. మాజీమంత్రి ఎ. వాసుదేవరావు ప్రాంతీయకమిటీ రద్దుగావటమే ఉత్తమం అన్నారు. ఇట్లాటి ప్రకటనలు కేంద్రం చేస్తున్నదని భావించడం జరిగింది. 1973 మార్చి 19న కడప ఎస్.జీ.ఓ.ల భవనంలో జరిగిన సభలో శ్రీ బి. వి. సుబ్బారెడ్డి ప్రసంగిస్తుండగా రిజర్వుపోలీసులు కాల్పులు జరిపినారు. 8 మంది చనిపోయినారని అధికారవార్త. 50 మందాకా గాయపడినట్లు వార్తలు వచ్చినాయి. శ్రీ బి. వి. సుబ్బారెడ్డిని జనం కాపాడగలిగినారు. గవర్నరు సలహాదారు ఈ కాల్పులపై విచారణ జరపమని ప్రైవేట్ న్యాయమూర్తి శ్రీ మాధవరెడ్డిని పకసభ్య న్యాయస్థానంగా నియమించినారు. గాయపడిన వారికి 500 రూ. చనిపోయినవారి కుటుంబానికి 1000 రూ. నష్టపరిహారంగా ప్రభుత్వం ప్రకటించింది. 1973 మార్చి 22న సమావేశమయి సమ్మె వికమణి గావించవలెనని ప్రభుత్వ ఉద్యోగుల సంయుక్త కార్యచరణ సమితి తలచెట్టింది. ఈలోగా జరిగిన కడప కాల్పుల మూలంగా సమ్మె కొనసాగించవలెననే దోరణిలో ఉన్నవారికి అవకాశం లభించింది. ఒక ఉపసంఘాన్ని వేసి 24 తేదీనాటికి నివేదిక సమర్పించవలసిందని చెప్పినారు. ప్రభుత్వం తీసుకోబోతున్న చర్యలు సంతృప్తికరంగా ఉన్నాయని 108 రోజుల అనంతరం ప్రభుత్వ ఉద్యోగుల కార్యచరణ సమితి సమ్మెవీరమించినట్లు ప్రకటించింది. మరి హింసాకాండకు పూనుకొన్నట్లు జరోపణలున్న వారిమీద తప్ప మిగతావారందరిమీకా ప్రభుత్వం కేసులు రద్దు చేస్తున్నట్లు ప్రకటించింది. 2 చెలం జీతం ఆధ్యాత్మికంగా ఇస్తామన్నారు.

1973 మార్చి 20న ఆంధ్రకేంద్ర కార్యచరణ సమితి సారథ్యసంఘం సమావేశం విజయవాడలో నర్రాగోపాలాకష్టయ్య ఇంటిలో జరిగింది. అందులో ఈ దిగువ తీర్మానాలు చేసినారు.

అవనిగడ్డ, ఉరవకొండ, కడపలలో జరిగిన పోలీసు కాల్పులను, అనేక చోట్ల పోలీసులు జరిపిన లాఠీచార్జీని ఖండించినారు. కాంగ్రెసువారు పార్టీకి రాజీనామాలును తప్పక ఇస్తారని వమ్మిన్నారు. ఉద్యమం ఇకముందు ఏ రీతిలో ఉండవలెనో అనే విషయం నిర్ణయించటానికి ఉపసంఘాన్ని వేసినారు. ఉద్యమానికి బలాన్ని ఇచ్చిన డాక్టర్లను అభినందించినారు. శ్రై ఆంధ్రఫ్రంట్ మహా పథ రాజమండ్రిలో జరపనిశ్చయించినారు.

సమావేశంలో శ్రీ ఎం. వి. రామమూర్తి ఉద్యమం గట్టిగా జరపగలమనుకుంటే చివరిసారిగా పిలుపు ఇద్దాము, లేకుంటే పోరాటస్వరూపాన్ని మార్చు

మని ఆంధ్రబండ్రకార్యచరణ సమితి ద్వారానే కోరదామని సలహా ఇవ్వగా చాలామందికి అద రుచించలేదు. అంతట రామమూర్తి తమ రాజీనామా లేఖను సమర్పించినారు.

1973 మార్చి 28న న్యాయవాది సంఘాల ప్రతినిధులు సమావేశమయినారు. ఎన్నో తర్జనభర్జనల తరువాత ఏప్రిల్ 6 నుంచి కోర్టుల బహిష్కరణ విరమించ నిశ్చయించినారు. (136 రోజులపాటు కోర్టులను బహిష్కరించినారు.)

ప్రభుత్వోద్యోగులను సంతృప్తిపరచే నిమిత్తం మార్చి 30 న ప్రభుత్వం కరువుభత్యాన్ని 7 నుంచి 10 రూ. వరకూ పెంచింది. ఆ ఉత్తరువు ఆగస్టు, 1972 నుంచి వర్తింపజేస్తున్నామన్నారు. రెండవ అఖిలాంధ్ర మహాసభ విజయవాడలో 1973 ఏప్రిల్ 1న జరిగింది. విద్యార్థులను సమ్మేలిరమించమని పలు పులు ఉపన్యాసాలు చేసినారు. ఏప్రిల్ 5న విద్యార్థులు గుంటూరులో సమావేశమయినారు. శ్రీ బి. జె. ఆగస్టీన్ అధ్యక్షతన ఏప్రిల్ 9 నుంచి కళాకారిలకు హాజరుకావలెనని నిర్ణయించినారు. విద్యార్థుల సమ్మేలి 167 రోజులపాటు సాగింది. నెమ్మది నెమ్మదిగా ఉద్యమం వెనకబట్టసాగింది.

రాజమండ్రిలో 1973 ఏప్రిల్ 6 న జై ఆంధ్రకేంద్ర కార్యచరణ సమితి సమావేశమైంది. జై ఆంధ్రఫంట్ నిర్మాణానికి ఆమోదముద్రపడింది. 7, 8 తేదీలలో శ్రీ తెన్నేటి విశ్వనాథం అధ్యక్షతన మహాసభ జరిగింది. శ్రీ బి. రత్న సభాపతి పతాకాన్ని ఆవిష్కరించినారు. శ్రీ నడింపల్లి లక్ష్మీనరసింహారావు ప్రారంభోపన్యాసం చేసినారు. శ్రీమతీ, పురుషులూ ఆరువందలదాకా ప్రతినిధులు వచ్చినారు. జై ఆంధ్ర యువజన ఫంట్ కు శ్రీ జి. సి. కొండయ్య సాంఘిక, ఆర్థిక కార్యక్రమం రూపొందించినారు. జై ఆంధ్ర మహిళా విభాగం కూడా సమావేశమైంది. రాజమండ్రి సమావేశానికి తెలంగాణా ప్రజా సమితి నాయకులు శ్రీయుతులు పురుషోత్తమరావు, బి. సత్యనారాయణరెడ్డి మొదలై నవారు హాజరై నారు. ఈ సభలో శ్రీ రత్న సభాపతి శాసన సభకు రాజీనామా చేస్తున్నట్లు ప్రకటించినారు. తరువాత వైదరాబాద్ లో తమ రాజీనామా సమర్పించారు. ప్రత్యేకాంధ్ర ఉద్యమం ప్రజాస్వామ్య రక్షణలో ఒక భాగమని సమావేశ నిర్మాణం చేసింది. స్వతంత్ర, సోషలిస్టు, జన సంఘం, పాత కాంగ్రెసు పార్టీ, రిపబ్లికన్ పార్టీ వారు జై ఆంధ్ర ఫంట్ లో ప్రధాన కార్యకర్తలుగా ఉన్నారు. అధ్యక్ష ఫీతలో శ్రీయుతులు లచ్చన్న తెన్నేటి విశ్వనాథం, జూపూడి యజ్ఞనారాయణ ఉండగా, కార్యదర్శులుగా శ్రీయుతులు బి. రత్న సభాపతి, తుమ్మల చౌదరి, ఎ. బి. నాగేశ్వరరావు, అరుణ్ కుమార్, కె. కృష్ణమోహన్ రావు, వై. సి. రంగారెడ్డి, ఎన్. వీరాచారి ఉన్నారు. ఉపాధ్యక్ష పదవికి శ్రీయుతులు జి. సి. కొండయ్య, వసంత సూర్య చంద్రరావు, కాళా జనార్దనరావు, జాఫర్ షరీఫ్, ఎస్. ఆర్. వి. జి. నరసింహారావు ఎన్నుకోబడినారు. సమావేశ తీర్మానాలు : 1973 ఏప్రిల్ 9న సారథ్య

సంఘ సమావేశం జరపవలె; 1978 మే 4వ తేదీ బండ్ జరపడం, తెలంగాణకు చెందిన ప్రత్యేక వాడులతో సామరస్యం కుదుర్చుకోవడానికి నిశ్చయించినారు. 1978 ఏప్రిల్ 27న సోషలిస్టుల ఏర్పాటుతో ఏలూరులో రాష్ట్ర మహాసభ జరిగింది. ఎం.వి. రామమూర్తి అధ్యక్షత వహించినారు విద్యార్థులు పూను కొని 1978 మే 4న బండ్ ను విజయవంతం చేసినారు. ఆనాటి బండ్ జరిగిన తీరులో ఆంధ్రోద్యమం ఇంకా చావలేదని ప్రజలు భావించినారు. శ్రై ఆంధ్ర ఫ్రంట్ తెలంగాణా ప్రజాసమితితో చేతులు కలిపి శ్రై ఆంధ్ర-తెలంగాణా ఫ్రంట్ ఏర్పరచినారు. 1978 జూన్ 17 నిరసన దినంగా పరిగణించినారు. 1978 జూలై 31న శ్రై ఆంధ్ర ఫ్రంట్ సర్వసభ్య సమావేశం జరిగింది. 1978 ఆగస్టు 15న అధిక ధరలకు వ్యతిరేకంగా నిరాహారదీక్షలు, సభలు జరపమని పిలుపు ఇవ్వగా కొన్నిచోట్ల జరిపినారు.

వేర్పాటు కాంగ్రెసువాదుల ఉపసంఘం ఆంధ్ర అంతా పర్యటించి, కొత్త పార్టీ నిర్మాణానికి ప్రజల అనుకూలత ఎంత ఉన్నదో తెలిసికొని, 1978 ఏప్రిల్ 18 నాటికి నివేదిక సమర్పించవలెనని లోగడ నిర్ణయమైనా దానిని వాయిదా వేసినారు. ఏప్రిల్ 28న ఆంధ్ర కాంగ్రెసు కార్యచరణ సమితి సమావేశమైంది. వారు తెలంగాణా కాంగ్రెసు ఫోరంతో సంబంధాలు ఏర్పరచుకొన్నారు. తెలంగాణా ఫోరానికి చెన్నారెడ్డి నాయకులు. చిత్తూరు సమావేశంలో వేరేపార్టీ పెట్టవలెనని నిర్ణయించినా, హైదరాబాద్ సమావేశంలో దానిని వాయిదా వేసినారు. ముల్కీ ఎత్తివేయవలెనని రాజమల్లు చేసిన ప్రతిపాదనను ప్రత్యేక తెలంగాణా వాడులంతా వ్యతిరేకించినారు. శ్రీ పి.వి. నరసింహారావు కూడా రక్షణలు పూర్తిగా ఎత్తివేయటానికి ఇష్టపడలేదు. శ్రీ బ్రహ్మానందరెడ్డి ఢిల్లీ చుట్టూ తిరుగుతూ వచ్చినారు ఆంధ్ర నాయకులతో సంభాషణలు సాగిస్తూనే ఉన్నారు. పలుచోట్ల ప్రాంతీయ మహాసభలు జరుగుతూ ఉన్నాయి. శ్రీ బ్రహ్మానందరెడ్డి వేర్పాటు కాంగ్రెసు వాడులతో జంటనగరాలను స్వేచ్ఛామండలంగా ప్రకటిస్తే ఒప్పుకొంటారా అని అడుగగా ఆ ప్రతిపాదనను వారు ప్రజల ముందు పెడతామన్నారు.

1978 ఆగస్టు 18న గుంటూరులో ప్రాంతీయ మహాసభ జరిగింది. ఢిల్లీ లోని వేర్పాటు కాంగ్రెసు ఎం.పి. లను అంటరానివారుగా చూస్తున్నారని మద్దీ సుదర్శనం విచారం వ్యక్త పరిచినారు. 1978 అక్టోబరు 2 నాటికి ఆంధ్ర రాష్ట్రం ప్రకటించకపోతే సత్యాగ్రహం చేస్తామని శ్రీ బి.వి. సుబ్బారెడ్డి చేసిన ప్రకటనను ప్రజలు అంతగా వట్టించుకోలేదు. ఆంధ్రోద్యమం సాకుగా ఢిల్లీలో మంత్రి పదవి సంపాదించిన కొత్త రఘురామయ్య 1978 జూన్ 8న విజయవాడ రాగా ఉద్యమకారులు నల్లబెడ్డిలు పెట్టుకొని నిరసన తెలిపినారు. పోలీసులు వాళ్ళను అరెస్టుచేసి తరవాత విడుదల చేసినారు.

కారణాలేమైనా, ఆంధ్ర ఉద్యమం చివరలో చురుకుగా సాగలేదు. పలువురు పలుకారణాలు ఉహించినారు. ప్రజలు అధిక ధరల బాధలలో

ప్రత్యేక ఆంధ్ర ఆందోళన

మునిగి ఉన్నారని అన్నారు. విద్యార్థులు అంతవరకూ వదిలివేసిన చదువులపై శ్రద్ధ చూపి ఉద్యమంలో చురుకుగా పాల్గొనటం లేదన్నారు. ఉద్యమంలో ఏదో రకంగా పాల్గొన్న లక్షలాది ప్రజలు, డిటెన్యూలు, విద్యార్థులూ ఉద్యమాన్ని మరచిపోలేక పోయినారు. దాని పలితం కనిపించవచ్చుననే ఆశతో ఉన్నారు కాని అది జరగలేదు. క్రమేణా ఉద్యమం అడుగంటింది. రాష్ట్రపతిపాలవ ఏర్పడటం, తరవాత శ్రీ జలగం వెంగళరావుగారి మంత్రి మండలి రావడంతో ప్రత్యేక ఆంధ్ర ప్రసక్తి పోయింది.

రాష్ట్ర ఆర్థిక - సాంఘిక పరిస్థితి

రాష్ట్రం పర్వదినపుటనుంచి కాంగ్రెస్ పార్టీ పరిపాలన చేస్తుండడం వల్ల రాజకీయంగా మస్తిరక ఉంది. దీనికి తోడు ఆర్థిక, సాంఘిక రంగాలలో జరగవలసిన అభివృద్ధి తగినంతగా లేనందువల్ల రాష్ట్రం ఇంకా అనేకవిధాల వెనకబడి ఉంది. ఆర్థిక వనరులు బాగా ఉన్నప్పటికీ, ఆదాయం కొందరికే దక్కుదంవల్ల, ఆర్థిక వ్యత్యాసాలు ఎక్కువగా ఉన్నాయి. కొద్దిమంది ధనికులు వ్యాపార, వాణిజ్యరంగాలలో పెంపొందుతుండగా, ఆర్థిక సంఖ్యాకులు నిత్యావసరాలు సంపాదించుకొనే స్థితిలోనే ఉన్నారు. రవాణా రంగం కూడా రాష్ట్రం యావత్తులోనూ ఇంకా జాతీయం చేయజాలకపోయినారు. కొన్ని జిల్లాలలో మాత్రమే బస్సులను జాతీయం చేసినారు. సినిమా పరిశ్రమ పూర్తిగా ప్రైవేట్ వ్యక్తుల హస్తగతమై ఉంది. రాష్ట్రంలో కొన్ని కేంద్ర ప్రభుత్వ ఉత్పత్తి సంస్థలు పనిచేస్తున్నాయి. రాష్ట్ర ప్రభుత్వం కొన్ని రంగాల్లో పరిశ్రమలను చేపట్టింది. మరికొన్ని రంగాలలో ప్రైవేటు వ్యాపారస్థులతో కలిసి వ్యాపార, ఉత్పత్తి రంగాలలో కృషి చేస్తుంది. కేవలం ప్రైవేట్ రంగంలోనే ఎక్కువ వ్యాపార సంస్థలు ఉన్నాయి.

1989 లోనూ 1972లోనూ రాష్ట్రంలో వచ్చిన రెండు అందోళనలవల్ల ఆర్థిక రంగంలో కొంత ప్రతిష్ఠంభన ఏర్పడింది. కరువు కాటకాలు, తరచు వచ్చే తుఫానులవల్ల కోస్తా ప్రాంతాలలో పంటలు చెబ్బ తినడం, వ్యవసాయ రంగంలో రైతులు బాధలకు గురికావడం జరుగుతుంది. రాష్ట్రానికి ఏ విధమైన పంటలు ఏ మేరకు కావాలనే అనే విషయమై నిర్దుష్టమైన పథకం లేదు. రాష్ట్రంలో కొన్ని ప్రాంతాలను దుర్భిక్ష ప్రాంతాలుగా ప్రభుత్వం ప్రకటించి సహాయం చేస్తుంది.

రాష్ట్రంలో జనాభాను అదుపులో పెట్టవలసి ఉంది. 1971 జనాభా లెక్కలతో పోల్చి చూస్తే, 1981 నాటికి దాదాపు కోటిమంది జనాభా పెరిగింది. 1971లో 43, 502, 706 మంది ఉంటే, 1981 లో 53, 592, 605 మంది ఉన్నారు. కుటుంబ నియంత్రణ పథకాలను ప్రభుత్వం, ప్రజలు ఇంకా బాగా అమలు చేయవలసి ఉంది.

చిరకాలంగా సంఘంలో ఉన్న కుల వ్యవస్థ రాష్ట్రంలో అట్లాగే పాతు కొని పోయింది. కులాంతర వివాహాలకు ప్రభుత్వ ప్రోత్సాహం కొద్దిగా

ఉన్నప్పటికీ, అంతగా కులాలంతర వివాహాలు జరగడంలేదు. వివాహాలలో కులాల పట్టింపు పోవడమేగాక, వారి సంజానానికి కుల ప్రసక్తి లేకుండా చేసే విధానం చట్టరీత్యా రావలసి ఉంది.

ఆంధ్రప్రదేశ్ లో 80% పై గా ప్రజలు వ్యవసాయంపై నా, తత్సంబంధమైన పరిశ్రమలపైన ఆధారపడి ఉంటున్నారు. రాష్ట్ర ఆదాయంలో పగానికి పై గా వ్యవసాయం నుంచే లభిస్తుంది. 1956లో రాష్ట్రం ఏర్పడినప్పుడు 50.88 లక్షల ఎకరాలకు నీటి సౌకర్యం ఉంది. ఆనాడు 59.16 లక్షల టన్నుల ఆహార ధాన్యాల ఉత్పత్తి జరిగింది. తరువాత క్రమంగా నాగార్జునసాగర్, శ్రీశైలం, పోచంపాడు తుంగభద్రవంటి భారీ నీటిపారుదల ప్రాజెక్టులు, ఇంకా అనేక నీటి వనరులు ఏర్పాటు చేసుకొన్న ఫలితంగా 1981 నాటికి సాలీనా 104 లక్షల ఆహార ధాన్యాన్ని పండించగలిగినారు. ఒక్క నాగార్జునసాగర్ ప్రాజెక్టువలన 18.78 లక్షల ఎకరాలకు నీటి సౌకర్యం లభిస్తుంది. మొత్తం 11 పెద్దతరహా నీటిపారుదల పథకాలు, 70 మధ్యతరహా నీటిపారుదల పథకాలు అమలులో ఉన్నాయి. వీటివల్ల 15.75 మిలియన్ హెక్టార్ల భూమి సాగు అవుతున్నది.

రాష్ట్రంలో 1678 మెగావాట్ల విద్యుచ్ఛక్తి ఉత్పత్తి అవుతున్నది. మాచ్ ఖండ్, తుంగభద్ర, నిజాంసాగర్ జలవిద్యుత్ కేంద్రాలు, కొత్తగూడెం, రామగుండం థర్మల్ విద్యుత్ కేంద్రాలూ పనిచేస్తున్నాయి. విజయవాడలో సూపర్ థర్మల్ కేంద్రం, ఇప్పుడే ఆరంభమయింది. మొత్తం రాష్ట్రంలో 12,695 గ్రామాలకు విద్యుత్ సరఫరా ఉంది. రాష్ట్రంలో 27, 445 గ్రామాలు ఉన్నాయి.

రాష్ట్రంలో 304 భారీ, మధ్యతరహా పరిశ్రమలు 896.85 కోట్ల పెట్టుబడితో పని చేస్తున్నాయి. వీటివల్ల 2.31 లక్షల మందికి ఉపాధి కలిగింది. అయినప్పటికీ, పారిశ్రామిక రంగంలో రాష్ట్రం ఇంకా వెనకబడి ఉంది. బొగ్గు, ఇనుము, ఖరైట్స్, అభ్రకం, ఆస్ బెస్టాస్, సున్నపురాయి రాష్ట్రంలో బాగా లభిస్తుంది. వీటిని పూర్తిగా వినియోగించుకోవలసిన అవసరం ఉంది. ఇటీవలి రైలుపెట్టెల కర్మాగారం, కాకినాడలో ఎరువుల కర్మాగారం, విశాఖలో ఉక్కు కర్మాగారం పనిచేయ మొదలుపెట్టిన తరువాత పారిశ్రామిక రంగంలో చాలా ప్రగతిని సాధించే అవకాశం ఉంది.

రాష్ట్రంలో భూసంస్కరణలు అమలు పరచటంవల్ల 2, 18,000 ఎకరాల భూమి ప్రభుత్వానికి లభించింది. ఈ మిగుట భూమిని 2, 16, 000 మందికి పంచివట్టి ప్రభుత్వం టెక్కులు ఇచ్చింది. రాష్ట్రం మొత్తంమీద పేదలకు 51, 650 ఇళ్లు నిర్మించి ఇచ్చినట్లు కూడా ప్రభుత్వ టెక్కులు సూచిస్తున్నాయి.

1981 జనాభా టెక్కులనుబట్టి రాష్ట్రంలో 53,592, 605 మంది ఉన్నారు. ఇందులో 41, 184, 896 మంది గ్రామాలలో ఉండగా 12, 457,709 మంది నగరాలలో ఉన్నారు. అంతే 76.75 శాతం గ్రామీణ జనాభా అనీ, 23.25 శాతం నగరాల జనాభా అనీ వున్నవడింది. రాష్ట్రంలో 23

జిల్లాలున్నాయి. ఇందులో హైదరాబాద్ జిల్లా నూటికి మారుశాతం నగరానికి చెందింది. రాష్ట్రంలో మొత్తం 252 చిన్న, పెద్ద నగరాలున్నట్లు వర్గీకరించినారు. ఇవి 5 వేల జనాభా మొదలు లక్షకు పైబడిన జనాభావరకు ఉన్నాయి. సేకరించిన వివరాలనుబట్టి 1981 నాటికి 25.55 శాతం కార్మికులు పెరిగినట్లు తెలింది. ఇందులో వ్యవసాయ కార్మికులు పశ్చిమగోదావరి, కర్నూలు గుంటూరుజిల్లాలలో అత్యధికంగా ఉండగా, హైదరాబాద్ జిల్లాలో అత్యల్పంగా ఉన్నారు. రాష్ట్ర జనాభానుబట్టి చదరపు కిలోమీటరుకు జనసాంద్రత 195 మంది ఉన్నట్లు లెక్కలు చూపుతున్నాయి. మొత్తం 15, 925, 661 మంది రాష్ట్రంలో అక్షరాస్యులు ఉన్నారు. అంటే 29.72 శాతం అన్నమాట. వీరిలో పురుషులు 10,582, 245 ఉండగా, స్త్రీలు 5, 343, 416 ఉన్నారు. ఈవిధంగా విద్యారంగంలో అభిలభారత స్థాయికంటే మనది తక్కువ స్థాయిలోనే ఉన్నట్లు తెలింది.

రాష్ట్రంలో ప్రధానంగా కార్మికులుగా నివసిస్తున్న వారిసంఖ్య 22,606, 439. అంటే జనాభాలో 42.18 శాతం. వీరిలో సాగు వృత్తిలో వున్నవారు 7, 570, 893. వ్యవసాయ కార్మికులు 8, 291, 642. వీరుగాక గృహ పరిశ్రమలలో, చేతి వృత్తులలో పని చేసుకొంటూ జీవనం గడిపే వారి సంఖ్య చూస్తే 1, 227, 285 మంది ఉన్నారు. వర్గీకరించని అనేకవిధాలైన పనులలో ఉన్నవారు 5, 716, 619 అయితే, చిల్లర వృత్తులలో 4, 122, 800 మంది ఉన్నారు. కార్మికేతరుల సంఖ్య 26, 863, 366.

ఈ వివరాలనుబట్టి కార్మికరంగంలో ఉన్న జనాభాశాతం మొత్తం జనాభాలో 42.73 శాతం ఉందనీ, అందులో పురుషులు 54.18 శాతం అయితే, స్త్రీలు 31.24 శాతం అనీ స్పష్టపడింది.

రాష్ట్రంలో హరిజనులసంఖ్య 13.27 శాతం అయితే, గిరిజనులశాతం 3.81 ఉంది. ఈ ఉభయవర్గాల నిమిత్తం ప్రభుత్వం కార్పొరేషన్లు స్థాపించింది. ప్రత్యేకంగా మంత్రులను ఏర్పరచింది. అనేక సంక్షేమ కార్యక్రమాలు రూపొందించింది. విద్య, వైద్యం, ఆరోగ్యం, గృహవసతి, ఉద్యోగాలలో కేటాయింపులు, విద్యారంగంలోనూ స్థానిక సంస్థలలోనూ, శాసన సభలలోనూ రిజర్వేషన్లు ఏర్పాటు చేసింది. అట్లాగే వెనకబడిన తరగతుల సంక్షేమంకోసం ప్రభుత్వం ప్రత్యేక కృషి తలపెట్టింది. కొన్ని కులాలను వెనకబడిన వారుగా నిర్ణయించింది. అయితే జనాభా లెక్కలలో వీరి వివరాలు సేకరించనందువల్ల రాష్ట్రంలో వెనకబడిన కులాలవారి జనాభా ఎంతో స్పష్టంగా తెలియదు. 46 శాతం వరకూ ఉన్నట్లు అంచనా. వెనకబడిన తరగతులకు, హరిజన గిరిజనులకు, ఆర్థికంగా వెనకబడినవారికి సహాయపడే నిమిత్తం, వారి పిల్లలకు హాస్టళ్ళలో ఉచితభోజనవసతి సౌకర్యాలు పుస్తకాలు ప్రభుత్వం అందిస్తున్నది.

రాష్ట్రంలో సహజవనరులను పరిశీలిస్తే, గనులకు సంబంధించి ఇంకా

ఎంతో సంపద వెలికి తీయవలసి ఉంది. కడప జేసీన్ లో జరగవలసిన కృషి అనన్య సామాన్యమని స్పష్టమైంది.

రాష్ట్రంలో అటవీ సంపద ఉండవలసినంతగా లేదు. మొత్తం విస్తీర్ణంలో 33 శాతం అడవులకింద ప్రత్యేకించవలసి ఉంది. కాని రాష్ట్రంలో 64, 154 చదరపు కిలోమీటర్లు అంటే 23 శాతం మాత్రమే అడవి ఉంది. ఇందులోకూడా చాలాభాగం పేవరు మిల్లుల నిమిత్తం కొట్టివేసినారు. ప్రత్యామ్నాయంగా మొక్కలు పెంచడం అనేది చురుకుగా సాగడంలేదు. దీనివల్ల వాతావరణ స్థితి గతులలో మార్పులు బాగా వచ్చినాయి.

ఆంధ్రప్రదేశ్ కు 970 కిలోమీటర్ల సముద్రతీరం ఉంది. సముద్రగర్భంలో నిక్షిప్తాలను ఇంకా బాగా వాడుకోవలసి ఉంది. నరసాపురంవద్ద సముద్రతీరాన ఆయిల్ లభిస్తుందని ఇటీవలే కనుగొన్నారు. చేపల పరిశ్రమను బాగా పెంపొందించే అవకాశం ఉంది. సముద్రతీరాన్ని టూరిష్టు ఆకర్షణ కేంద్రాలుగా పెంపొందించవలసి ఉంది.

గోదావరి, కృష్ణ, తుంగభద్ర, పెన్న, నాగావళి, మళధార, మంజీర, మూసీవంటి నదులు రాష్ట్రంలో ప్రవహిస్తున్నాయి. అంతర్ రాష్ట్రీయ నదీ సమస్యలు కొంతవరకు పరిష్కారం అయినందువల్ల జల సంపదను సద్వినియోగం చేసుకోవలసి ఉంది. డెల్టా ప్రాంతాల అభివృద్ధికి ఉప్పుడిప్పుడే తీవ్రకృషి జరుగుతుంది.

అట్లాగే సగం గ్రామాలకు రవాణా, రాకపోకల సౌకర్యాలు అమర్చవలసి ఉంది. రక్షిత మంచినీటి పథకం అమలుపరచవలసిన గ్రామాలు 8,206 ఉన్నాయి. నల్గొండ, ప్రకాశం, గుంటూరు, కృష్ణా జిల్లాలలోని 171 గ్రామాలు ఫ్లోరైడ్ ప్రభావంవల్ల అక్కడి ప్రజలకు ఎముకలు పంకరలు తిరిగిపోతున్నాయి. దీని నివారణకుగాను నెదర్లాండ్స్ సహాయంతో 11.55 కోట్ల రూపాయలతో ఒక పథకాన్ని అమలుపరుస్తున్నారు.

కనీస వేతనాల పథకాన్ని అన్ని రంగాలకు విస్తరించి, అమలుపరచవలసి ఉంది. 18 సంవత్సరాలలోపు వయస్సుగల బాలబాలికలు గృహాలలో హోటళ్ళలో, పొలాలలో, కర్మాగారాలలో, తదితరచోట్ల పనిచేస్తున్న వారెందరో వివరాలు లేవు. అట్లాగే ప్రభుత్వం వెట్టిచాకిరిని నిషేధించినప్పటికీ, ఇంకా ఈ బానిసత్వంలో ఎందరు మగ్గుతున్నారో అంచనా లేదు. భిక్షాటన వృత్తిని కూడా ప్రభుత్వం నిషేధించింది. కాని దీనికి సంబంధించి వివరాలు సేకరించలేదు.

రాజ్యాంగరీత్యా అంటరానితనాన్ని నిషేధించి, అది పాటిస్తే సేరంగా పరిగణిస్తున్నప్పటికీ, గ్రామాలలో మాల, మాదిగవాడలు ఊరికి దూరంగానే ఉన్నాయి. ఇది ఎట్లా రూపుమాపవలెనో ఇంకా ఒక పథకం లేదు.

రాజ్యాంగరీత్యా 14 సంవత్సరాలలోపు పిల్లలందరికీ ఉచిత నిర్బంధ విద్య అందించవలసి ఉంది. ఈ రంగంలోకూడా ప్రభుత్వం విఫలమైంది. 5వ ప్రణాళికా

కాలంలో 24 శాతం పిల్లలను చేర్చుకోవాలనుకొన్నా, 18.5 శాతం మాత్రమే చేర్చగలిగాను. ఆరవ ప్రణాళికలో 30 శాతం పిల్లలను చేర్చుకోవలెనని తలపెట్టి వారు. అదీగాక చేరిన వారంతా చివరిదాకా చదువు కొనసాగించడం లేదు. ఇట్లా మధ్యలో మానివేసే వారి సమస్య కూడా ఎదుర్కోవలసి ఉంది. విద్యా రంగంలో సంపన్నులకు బాగా అవకాశాలున్నాయి. ఇందువల్ల తారతమ్యాలు హెచ్చు కావడానికి దారి తీస్తున్నది.

దారిద్ర్యరేఖకంటే ఇంకా అట్టడుగుస్థాయిలో 42.3% ప్రజలు ఉన్నారు. అంటే 17.9 మిలియన్లు. (అక్టోబరు 1969 నాటికి) తరవాత లెక్కలు సేకరించవలసిఉంది. అట్లాగే నిరుద్యోగుల సంఖ్య కచ్చితంగా తెలియదు. ఇంతవరకు తెలిసిన వివరాలనుబట్టి 13.75 లక్షలమంది ఎంప్లాయ్మెంట్ ఎక్స్‌ప్లెంక్షన్ లో నమోదై ఉన్నారు. అట్లా నమోదు కానివారు, గ్రామాలకు చెందిన వారెందరో లెక్కలు లేవు. కాని ప్రతియేటా నిరుద్యోగుల సంఖ్య పెరుగుతున్నట్లు మాత్రం సేకరించిన మేరకు వివరాలు తెలుపుతున్నాయి.

రాష్ట్రంలో పొగాకు, పత్తి, పసుపు, మేషనగ, మిరపపంట వాణిజ్య పంటలు పండిస్తున్నారు. అయితే ఇందుకు సంబంధించిన రైతులను దళారీలు దోపిడి చేస్తున్నారు. ప్రభుత్వం భూరంగంలో అదుపు పెట్టవలసి ఉంది. అట్లాగే వ్యవసాయ రంగంలో కూడా ధాన్యానికి గిట్టుబాటు ధరను, పంటలకు భీమావద్దతి ఏర్పరచి, రైతుకు రక్షణ కల్పించవలసి ఉంది.

తపస్విప్రుల పట్టిక

30 వ పేజీలో శ్రీ కె. విజయభాస్కరరెడ్డి మంత్రి వర్గానికి ముందుగా కింద పేర్కొన్నది చదవవలె.

భవనం వెంకట్రామ్ గారి మంత్రి మండలి

ఫిబ్రవరి 9, 1982 న ప్రారంభమైన ఉభయ శాసన సభల సమావేశాలు 15 వ తేదీలో పూర్తి అయినాయి. బడ్జెట్ సమావేశాలకుగాను ఉద్దేశించిన శాసన సభలు ఇట్లా హఠాత్తుగా వాయిదా వేయటానికి, రాష్ట్ర నాయకత్వంలో మార్పులు శేవాలని కేంద్రం భావించటమే కారణం. ముఖ్య మంత్రిగా ఉన్న శ్రీ టి. అంజయ్యను మార్చటానికి కాంగ్రెస్ (ఐ) పార్టీ అధిష్టానవర్గం నిర్ణయించింది. అయితే పైకి మాత్రం, శాసనసభ సమావేశాలు ఎందుకు వాయిదా వేయమన్నారో, ముఖ్యమంత్రిని ఎందుకు మాతృదలిచినారో కారణాలు చెప్పలేదు. కేంద్రంనుంచి శ్రీ మూవనాథ్, కాంగ్రెస్ (ఐ) కార్యదర్శి, శ్రీ ఎన్.డి. తివారి, కేంద్రమంత్రి రాష్ట్ర రాజధానికి వచ్చి కాంగ్రెసు (ఐ) శాసన సభ్యులు తదితరుల అభిప్రాయాలు సేకరించి ఒక రహస్య నివేదికను కేంద్ర పార్టీకి సమర్పించినారు. మరొక పర్యాయం వీరిరువురు రాష్ట్రానికి వచ్చి ఉభయ శాసన సభల కాంగ్రెసు (ఐ) సభ్యులలోనుంచి నాయకుని ఎన్నుకోవటానికి ప్రతిపాదన చేసినారు. కాని భిన్నాభిప్రాయాలవల్ల అటువంటి ఎన్నుక జరగలేదు. అయితే శాసన సభల కాంగ్రెసు (ఐ) పక్షం ఏకగ్రీవంగా ఒక తీర్మానం చేస్తూ కాంగ్రెసు (ఐ) రాష్ట్ర నాయకత్వం నిర్ణయించటానికి ప్రధాని శ్రీమతి ఇందిరాగాంధీకి అధికారాన్ని ఇస్తూ తీర్మానించింది. తదనుగుణంగా శ్రీభవనం వెంకట్రామ్ ముఖ్యమంత్రిగా ఉండవలెనని, శ్రీ సి. జగన్నాథరావు ఉప ముఖ్యమంత్రిగా ఉండవలెనని కేంద్రపార్టీ నిర్ణయించింది.

రాష్ట్ర గవర్నర్ శ్రీ కె.సి. అబ్రహం ముఖ్యమంత్రిగా శ్రీ భవనం వెంకట్రామ్ చేత 1982, ఫిబ్రవరి 24న ప్రమాణస్వీకారం చేయించినారు. పెద్ద మనుషుల ఒప్పందం ప్రకారం ఆంధ్రప్రాంతానికి ముఖ్యమంత్రి పదవి లభిస్తే, తెలంగాణా ప్రాంతానికి ఉపముఖ్యమంత్రి పదవి ఇవ్వవలెననే ఒప్పందం ఉంది. శ్రీ సి. జగన్నాథరావు ఉప ముఖ్యమంత్రిగా ఫిబ్రవరి, 24న ప్రమాణస్వీకారం చేసినారు. తరువాత ముఖ్యమంత్రి ఢిల్లీ వెళ్ళి ప్రధానితోనూ, కేంద్రపార్టీ నాయకులతోనూ సంప్రదించి తన మంత్రిమండలి సభ్యుల జాబితాను గవర్నర్ కు సమర్పించినారు. 22 మంది కేబినెట్ హోదామంత్రులు, 10 మంది స్టేట్ మంత్రులు ఫిబ్రవరి 28న ప్రమాణ స్వీకారం చేసినారు. ఇందులో 28 మంది శ్రీ అంజయ్య గారి మంత్రి వర్గంలోనివారే. ఈ మంత్రుల శాఖలు మార్చి 1 వ, ప్రకటించినారు.

మంత్రులూ, వారి శాఖల వివరాలు :

పేరు

శాఖ

1. శ్రీ బి. వెంకట్రామ్
ముఖ్యమంత్రి

భారీ నీటిపారుదల, వాణిజ్య పన్నులు,
శాంతి భద్రతలు, సాధారణ పరిపాలన,
20 సూత్రాల పథకం, ఫిలిం అభివృద్ధి సంస్థ,
స్త్రీ శిశు సంక్షేమశాఖ, మంత్రులకు
ఇవ్వగా మిగిలిన అన్ని శాఖలు.

2. శ్రీ సి. జగన్నాథరావు
ఉప ముఖ్యమంత్రి

హోంశాఖ, రవాణాశాఖ, పోలీసు, జైళ్ళు

3. శ్రీ ఎన్. జనార్దనరెడ్డి

రెవెన్యూ, విద్యుత్ శాఖ

4. శ్రీ కోన ప్రభాకరరావు

ఆర్థికశాఖ, ప్రణాళికా, సమాచారశాఖలు

5. శ్రీ ఎన్. అమరనాథరెడ్డి

సహకారశాఖ

6. శ్రీ ఎం.ఎ. అజీజ్

అడవులు, వక్స్ శాఖలు

7. శ్రీ ఎం. బాగారెడ్డి

భారీ పరిశ్రమల శాఖ

8. శ్రీ టి. బాలాగౌడ్

చక్కెర పరిశ్రమలు

9. శ్రీ పి. వి. చౌదిరి

దేవాదాయశాఖ

10. శ్రీ టి. హయగ్రీవాచారి

సాంకేతిక విద్యాశాఖ, దేశీయ వైద్యం.

11. శ్రీ కె. కేశవరావు

విద్య

12. శ్రీ ఎ. మదన్ మోహన్

న్యాయ, ఆరోగ్య, వైద్యశాఖలు

13. శ్రీ ఎం. మాణిక్యరావు

రోడ్లు, భవనాలశాఖ, ఖాదీ గ్రామ పరి

14. శ్రీ వై. ఎన్. రాజశేఖర

శ్రమ బోర్డు

రెడ్డి

ఎక్సైజు

15. శ్రీ సి. రామ్ భూపాల్

పంచాయితీరాజ్

రెడ్డి

16. శ్రీ బి. రామ్ దేవ్

పశు సంవర్ధకశాఖ

17. శ్రీ కె. రంగారావు

సాంఘిక సంక్షేమం, హరిజన సంక్షేమం

18. శ్రీ మతి సరోజినీ

మునిసిపల్ పరిపాలన

పుల్లారెడ్డి

19. శ్రీ మజ్జి తులసీదాస్

మధ్యతరహా నీటిపారుదల

20. శ్రీ ఆగిశం వీరప్ప

చేనేత, జవుల పరిశ్రమలు

21. శ్రీ చనుమోలు

వ్యవసాయశాఖ

వెంకటరావు

22. శ్రీ పాలడుగు

మార్కెటింగ్ శాఖ

వెంకటరావు

23. శ్రీ జి. వెంకటస్వామి

24. శ్రీ వి. వెంకటేశ్వర
రావు

నహాయ మంత్రులు :

25. శ్రీ ఎస్. ఆర్వాక్ దాస్

26. శ్రీ ఎన్. చంద్రబాబు
నాయుడు

27. శ్రీ పి. గోవర్ధనరెడ్డి

28. శ్రీ పి. జనార్దనరెడ్డి

29. శ్రీ జి. నాగేశ్వరరావు

30. శ్రీ ఐ. రామకృష్ణం
రాజు

31. శ్రీ డి. రవీంద్రనాయక్

32. శ్రీ బి. సమ్మయ్య

33. శ్రీ బి. శేషశయనారెడ్డి

34. శ్రీ సి.పాచ్. శ్యామల
రావు

పౌర సరఫరాలు, కార్మికశాఖ
లఘుపరిశ్రమలు

విద్యాశాఖ

చిన్నతరహా నీటిపారుదల

యువజన సర్వీసులు, గ్రామీణ నీటిసరఫరా
శాఖ

ఉపాధికల్పన, శిక్షణ, పురావస్తు శాఖలు

వాణిజ్యం, రేవుల శాఖలు

టూరిజం, క్రీడలు

భూగర్భజల వనరులు

మత్స్య, పట్టుపరిశ్రమ శాఖలు

గృహనిర్మాణం

గిరిజన సంక్షేమశాఖ

ముఖ్యమంత్రి, ఉప ముఖ్యమంత్రి ఇరువురూ విధాన పరిషత్తు సభ్యులు
కావటంవల్ల విధాన సభకు నాయకులుగా వీరిరువురూ ఉండటానికి వీలులేక
పోయింది.

పరిశీలక గ్రంథాలు, వ్యాసాలు, పత్రికలు

వడప అధ్యాయానికి పరిశీలక గ్రంథాలు

1. పాతికేళ్ళ ఆంధ్రప్రదేశ్ 1956-1980
2. A. P. Year Book 1981, a data news feature Publication.
3. 1981 Census report-Series-2
4. ఆంధ్రప్రదేశ్ మాస పత్రిక ఏప్రిల్ 1981 ఉగాది ప్రత్యేక సంచిక. నవంబరు 1981 సిల్వర్ జూబ్లీ ప్రత్యేక సంచిక, ఆంధ్రప్రదేశ్ సమాచారశాఖ ప్రచురణ
5. Planning for Results 1972 PP 44, Federation of Indian Chamber of Commerce and Industry
6. Prabhu, P.S.R.C. Management of rural water supply Projects in A. P. Institute of Public Enterprise, Hyderabad-1980-81.

Books

1. Bondurant, Joan V.—Regionalism Vs. Provincialism : A study in the Problems of Indian National Unity 1958 Berkeley, University of California Press.
2. Harrison, S. Selig - Some notes on the study of State Politics in India - The Andhra Case, Chicago Committee on State Politics in India of the Association for Asian Studies 1961.
3. Weiner, Myron : State Politics in India 1968. Princeton University Press, New Jersey.
4. Rama Murthy M. V.—Prathyeka Andhra Udyamamu, State Book Club, Hyderabad 1973

Journals

1. Berustorff, Dagmar : Eclipse of Reddi Raj Asian Survey Oct 1973 Vol. XIII No 10.
2. -do- : Political leadership in A. P. 1956-1973 in Leadership in South Asia; Vikas, New Delhi.
3. Elliott, Carolyn M. Caste and faction among the dominant Caste : The Reddis and Kammas of Andhra in Caste in Indian Politics (Ed) Orient Longmans, New Delhi.

4. Forrester, B. Duncan: Sub-regionalism in India, the Case of Telengana, Pacific affairs, Spring 1970-P-5-21
5. Hugh Gray : Andhra Pradesh in State Politics in India: (Ed) Myron weiner; Princeton University Press 1968
6. , , : Failure of demand for a separate Andhra State, Asian Survey 1974 Apr. pp. 338-49
7. George T.J.S. Politics of Division Far Eastern Economic Review, Hong Kong 1973, 12 March.
8. James Walch : One Party Dominance in Andhra Pradesh in Faction and Front party systems in South India; Young Asia Publications, New Delhi-1973
9. Leonard, John C.: Politics and Social Change in South India, A study of the Andhra Movement Journal of Constitutional¹ and Parliamentary Studies, 1967 March.
10. Windmiller, Marshall : Linguistic Regionalism in India, Pacific affairs XXVII 1954 December.
11. Ram Reddy G., & B. A. V. Sharma, (Ed) : State Government and Politics (Sterling)
12. Ram Reddy G & B.A. V. Sharma (Ed); Regionalism in India.

Periodicals in Telugu :

1. Prasaritha - a Quarterly Journal of Social Sciences in Telugu
2. Andhra Patrika daily
3. Andhra Prabha daily
4. Andhra Jyothi daily
5. Andhra Bhoomi daily
6. Visalandhra daily
7. Proceedings of Legislative Assembly and Council.

320.59484
INN.

60-9-50.

Acc. No.
12603

జిల్లావారీ	మొత్తం ఓటర్లు	హోరైన చెల్లదగిన ఓట్లు	కాంగ్రెస్ 'ఐ'	తెలుగుదేశం	సి.పి.ఐ.
1	2	3	4	5	6
శ్రీకాకుళం	11,09,490	7,78,667 (69.73)	2,40,049 (30.04)	3,98,240 (51.47)	6,575 (0.85)
విజయనగరం	11,27,650	7,99,829 (70.88)	2,50,025 (31.28)	4,35,208 (54.45)	4,209 (0.53)
విశాఖపట్నం	14,36,011	8,46,408 (58.94)	2,28,962 (26.98)	4,89,225 (57.80)	19,063 (2.25)
హైదరాబాద్	21,83,325	15,56,545 (71.29)	4,42,755 (28.44)	9,61,792 (61.80)	13,690 (0.88)
పశ్చిమ గోదావరి	17,04,148	12,12,162 (71.19)	2,85,384 (23.55)	7,80,666 (64.41)	28,534 (2.36)
కృష్ణా	18,05,990	12,93,058 (71.60)	4,55,865 (25.22)	5,42,864 (42.52)	63,873 (4.94)
గుంటూరు	21,82,295	14,69,651 (67.32)	4,56,151 (31.05)	8,55,649 (58.25)	20,820 (1.42)
ప్రకాశం	16,55,852	9,90,689 (59.83)	3,49,082 (35.24)	5,14,812 (51.97)	34,935 (3.22)
వెల్దురు	12,80,458	8,33,253 (65.04)	3,04,829 (36.30)	4,39,507 (52.37)	5,096 (0.61)
కొత్తా ఆంధ్ర	1,44,852	95,79,162 (57.51)	30,41,802 (30.80)	54,24,961 (55.46)	1,93,795 (1.98)

జిల్లావారీ	మొత్తం ఓటర్లు	పోలైన చెల్లదగిన ఓట్లు	కాంగ్రెస్ 'ఐ'	తెలుగుదేశం	సి.పి.ఐ.	సి.పి.(ఎం)	జనతా
1	2	3	4	5	6	7	8
శ్రీకాకుళం	11,09,490	7,73,667 (69.73)	2,40,049 (30.04)	3,98,240 (51.47)	6,575 (0.85)	—	2,262 (0.29)
విజయనగరం	11,27,650	7,99,329 (70.88)	2,50,025 (31.28)	4,35,206 (54.45)	4,209 (0.53)	3,538 (0.44)	—
విశాఖపట్నం	14,36,011	8,46,408 (58.94)	2,28,362 (26.98)	4,89,225 (57.80)	19,063 (2.25)	10,342 (1.22)	538 (0.06)
హర్ప గోదావరి	21,83,325	15,56,545 (71.29)	4,42,755 (28.44)	9,61,792 (61.80)	13,690 (0.88)	—	2,009 (0.13)
పశ్చిమ గోదావరి	17,04,148	12,12,162 (71.13)	2,85,384 (23.55)	7,80,666 (64.41)	28,534 (2.36)	11,439 (0.95)	10,99 (0.92)
కర్ణాటక	18,05,990	12,93,058 (71.60)	4,55,365 (35.22)	5,49,864 (42.52)	63,373 (4.94)	48,962 (3.79)	20,67 (1.60)
గుంటూరు	21,82,295	14,69,051 (67.32)	4,56,151 (31.05)	8,55,649 (58.25)	20,320 (1.42)	36,392 (2.48)	831 (0.06)
ప్రకాశం	16,55,852	9,90,889 (59.83)	3,49,082 (35.24)	5,14,812 (51.97)	31,935 (3.22)	14,924 (1.51)	13,74 (1.39)
నెల్లూరు	12,80,458	8,39,253 (65.54)	3,04,829 (36.30)	4,39,507 (52.37)	5,096 (0.61)	25,680 (3.06)	2,294 (0.27)
కోస్తా ఆంధ్ర	1,44,85. 240	97,79,162 (67.51)	30,11,802 (30.80)	54,24,961 (55.46)	1,93,795 (1.98)	1,51,272 (1.55)	53,346 (0.55)

1983 - రాష్ట్ర వ్యాప్తంగా.

సం)	జనరా	లోకదర్	కాంగ్రెస్ (ఎస్)	కాంగ్రెస్(జె)	విజెపి	ఇండి పెండెంట్లు	గెలిచిన సీట్లు
	8	9	10	11	12	13	14
	2,262 (0.29)	50,092 (8.49)	—	—	11,548 (1.49)	64,901 (8.89)	తె. దేశం-11 కాం. (ఐ)-2
3)	—	—	28,267 (3.80)	—	8,788 (1.10)	71,306 (8.92)	తె. దేశం-10 కాం. (ఐ)-2
142 2)	588 (0.06)	2,266 (0.27)	—	8,896 (0.40)	31,377 (3.71)	61,844 (7.31)	తె. దేశం-12 కాం. (ఐ)-1
-	2,009 (0.13)	3,751 (0.24)	304 (0.02)	2,355 (0.15)	1,914 (0.12)	1,27,975 (8.22)	21 సీట్లు తె. దేశానికి వచ్చాయి.
139 5)	10,993 (0.92)	1,098 (0.10)	—	3,772 (0.32)	1,884 (0.16)	87,442 (7.21)	తె. దేశం-15 ఇండి పెం-1
142 9)	20,678 (1.60)	35,995 (2.78)	271 (0.02)	7,195 (0.56)	3,899 (0.30)	1,06,956 (8.27)	తె. దేశం-12 కాం. (ఐ)-4 ఇండి పెం-1
392 3)	831 (0.06)	3,958 (0.27)	144 (0.01)	11,751 (0.80)	21,140 (1.44)	62,215 (4.23)	తె. దేశం-18 ఇండి పెం-1 (సీపిఐ)
124 1)	13,746 (1.39)	691 (0.07)	15,653 (1.58)	2,573 (0.26)	4,565 (0.46)	42,708 (4.31)	తె. దేశం-11 కాం. (ఐ)-1 ఇండి పెం-1
180 3)	2,294 (0.27)	896 (0.10)	—	6,328 (0.75)	42,694 (5.09)	12,129 (1.45)	తె. దేశం-10 విజెపి-1
372)	58,346 (0.55)	98,747 (1.01)	42,639 (0.44)	37,370 (0.38)	1,27,754 (1.81)	6,37,476 (6.52)	

జిల్లా	మొత్తం ఓటర్లు	పోలింగ్ చేర్చిన దగిన ఓట్లు	కాం.ఐ	తె.దే.	సి. పి. జె.	సి. పి. ఎం.
1	2	3	4	5	6	7
చిత్తూరు	15,04,240	11,05,497 (73.49)	3,73,843 (33.82)	3,48,953 (58.70)	—	—
కడప	12,42,212	9,15,005 (73.67)	3,42,876 (37.47)	4,13,098 (45.14)	3,133 (0.84)	—
ఆనంతపురం	14,81,375	9,92,310 (66.99)	3,06,828 (30.92)	5,58,438 (56.28)	21,126 (2.13)	1,255 (0.13)
కర్నూలు	13,55,079	9,81,747 (68.77)	3,73,432 (40.08)	4,78,021 (51.31)	—	8,250 (0.89)
రాయలసీమ	55,82,903	39,44,559 (70.65)	13,97,029 (35.42)	20,93,515 (53.20)	24,253 (0.60)	9,505 (0.24)
మహబూబ్ నగర్	13,78,006	8,90,742 (64.64)	3,83,087 (43.01)	3,25,303 (36.52)	8,066 (0.93)	—
రంగారెడ్డి	6,46,467	4,32,034 (66.83)	1,83,958 (42.58)	91,303 (21.13)	4,234 (0.90)	10,988 (2.54)
హైదరాబాద్	15, 93,886	9,08,559 (57.00)	1,73,526 (19.10)	2,29,433 (25.36)	5,937 (0.65)	4,037 (0.44)
మెదక్	9,82,468	7,19,035 (73.19)	3,23,706 (45.00)	1,13,607 (30.13)	32,536 (4.52)	—
నిజామాబాద్	8,88,925	5,91,153 (66.50)	2,18,120 (36.90)	2,81,399 (47.60)	—	—

ఎం.	జనరా	లోక దళ	కాం.(ఎన్)	కాం.[జె]	వి.శె.పి.	ఇం.పెం.	గెలిచిన సీట్లు
	8	9	10	11	12	13	14
-	1,096 (0.09)	2,800 (0.24)	—	216 (0.03)	5,021 (0.45)	73,753 (6.87)	తె.దేశం-14 ఇం.పెం-1
-	—	12,189 (1.33)	—	3,989 (4.89)	966 (0.11)	98,797 (10.78)	తె.దేశం-6 కాం.[జె]-3 కాం.శె-1 ఇం.పెం-1
55 9)	—	31,918 (0.13)	—	—	3,273 (0.33)	1,00,067 (10.08)	తె.దేశం-12 కాం.[జె]-1 ఇం.పెం-1
50 9)	790 (0.08)	—	—	2,504 (0.27)	4,897 (0.47)	64,303 (6.90)	తె.దేశం-9 కాం.[జె]-3 ఇం.పెం-1
35 4)	1,826 (0.05)	16,087 (0.41)	—	46,759 (1.19)	13,662 (0.35)	3,36,920 (8.54)	
-	84,259 (9.46)	16,792 (1.89)	—	2,502 (3.14)	29,948 (3.14)	42,785 (4.80)	తె.దేశం-6 కాం.[జె]-6 శె.ఎన్.పి-1
38 1)	15,075 (3.50)	30,089 (6.96)	—	1,519 (0.35)	9,873 (2.29)	84,990 (19.67)	6 సీట్లు కాం.[జె] గెలుచుకుంది
37 4)	30,513 (3.86)	—	—	4,561 (0.50)	1,93,214 (21.27)	2,67,238 (29.42)	తె.దేశం-7 వి.శె.పి-1 చుట్టేన్-5
-	—	322 (0.04)	—	—	96,546 (5.08)	1,21,318 (15.27)	తె.దేశం-3 కాం.[జె]-6 ఇం.పెం-1
-	2,010 (0.34)	—	—	20,35 (0.34)	6,154 (1.04)	81,490 (13.78)	తె.దేశం-7 కాం.[జె]-1 ఎన్.పి.పెం-1

జిల్లా	మొత్తం ఓట్లు	పోలైన చెల్ల దగిన ఓట్లు	కాంబ	కె.దే.	సి. సి. టి	సి. సి. ఎం.
1	2	3	4	5	6	7
ఆదిలాబాద్	8,74,278	5,48,642 (62.18)	1,98,736 (38.56)	1,74,221 (32.05)	30,866 (5.83)	—
కరీంనగర్	17,89,141	8,34,528 (46.64)	2,87,720 (34.48)	3,21,495 (38.53)	51,334 (6.15)	—
వరంగల్	11,63,531	8,59,526 (73.87)	3,54,639, (41.25)	2,57,064 (29.91)	36,164 (4.21)	45,314 (5.27)
బీజాపూర్	9,31,786	6,48,255 (69.57)	2,16,535 (33.41)	1,67,366 (25.82)	1,02,115 (15.75)	1,02,831 (15.86)
నల్గొండ	13,03,745	8,83,658 (67.78)	3,10,764 (35.17)	2,48,460 (28.12)	1,01,067 (11.44)	1,01,717 (11.50)
తెలంగాణ	1,15,52, 238	73,11,137 (63.29)	26,50,741 (36.36)	23,09,706 (31.59)	3,72,319 (5.09)	2,64,837 (3.62)
గ్రాండ్ టోటల్	3,16,20, 358	2,10,34, 858 (66.52)	70,59,572 (33.56)	98,33,182 (46.75)	5,90,370 (2.81)	4,25,664 (2.02)

నోట్ : ప్రాథమిక జిల్లాలో ఇండిపెండెంట్ ఓట్లు మజ్బూతీయ వచ్చిన 2.02 లక్షలకు కంటే

జనన	లోకరూ	కాం. (ఎన్)	కాం. జె	వి.జె.పి.	ఇం.పెం.	గలిచిన స్థితి
8	9	10	11	12	13	14
4,204 (0.77)	1,769 (0.88)	—	—	16,823 (8.00)	1,17,528 (21.61)	తె.దేశం-3 కాం.[బ]-3 ఇం.పెం-1 ఎన్.పి.ఎం-1 సి.పి.ఐ-1
581 (0.06)	24,419 (2.98)	—	1,930 (0.28)	22,227 (8.26)	1,19,872 (14.86)	తె.దేశం-6 కాం.[బ]-5 ఎన్.పి.ఎం-2
9,668 (1.12)	4,297 (0.50)	—	1,621 (0.19)	1,00,625 (11.71)	50,236 (5.84)	తె.దేశం-4 కాం. [బ]-7 సి.పి.ఎం - 1 దిజిపి-1
—	—	—	3,172 (0.49)	1,268 (0.20)	54,918 (8.47)	సిపిఐ-3 సి.పి.ఎం-2 కాం.[బ]-2 తె.దేశం-1 సిపిఎం.ఎల్ 1
518 (0.06)	—	457 (0.05)	6,809 (0.75)	20,586 (2.88)	93,480 (10.58)	తె.దేశం-4 కాం. బ.-5 సి.పి.ఎం-2 ఇం.పెం.-1
1,46,776 (1.06)	77,688 (1.06)	457 (0.01)	23,949 (0.38)	4,39,764 (6.01)	10,24,850 (14.02)	
2,01,948 (0.96)	1,92,522 (0.92)	48,096 (0.21)	1,08,078 (0.51)	5,81,180 (2.76)	19,99,246 (9.50)	